

**NECİB MAHFUZ ROMANLARININ ARAPÇADAN TÜRKÇEYE
ÇEVİRİLERİNİN EREK ODAKLI ÇEVİRİ KURAMI VE ÇEVİRİ
STRATEJİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Gülfem Kurt

DOKTORA TEZİ

YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARALIK 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 36 (otuz altı) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Gülfem

Soyadı : Kurt

Bölümü : Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı / Arap Dili Eğitimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Necîb Mahfûz Romanlarının Arapçadan Türkçeye Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı ve Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi

İngilizce Adı: An Analysis of the Translations from Arabic to Turkish of Naguib Mahfouz Novels in terms of Target-Oriented Translation Theory And Translation Strategies

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uydugumu, yararlandigim tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Gülfem KURT

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Gülfem Kurt tarafından hazırlanan “Necîb Mahfûz Romanlarının Arapçadan Türkçeye Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı ve Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Musa YILDIZ

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Başkan: Prof. Dr. Kemal TUZCU

Arap Dili ve Edebiyatı, Ankara Üniversitesi .....

Üye: Doç. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Doç. Dr. Celal Turgut KOÇ

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Doç. Dr. Murat ÖZCAN

Arapça Müt.-Ter. Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi .....

Tez Savunma Tarihi: 26.11.2019

Bu tezin Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Arap Dili Eğitimi Bilim Dalı’nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü .....

TEŞEKKÜR

Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı gibi meşakkatli bir görevdeyken dahi çalışmamın her aşamasına katkı sunan, çalışmamı titizlikle okuyarak kıymetli vaktini benden esirgemeyen ve akademik hayata çekirdekten yetişen bir birey olarak her zaman bana rol model olan değerli danışmanım Prof. Dr. Musa Yıldız'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca lisans eğitimimden itibaren desteğini esirgemeyen, bilgisini ve kişiliğini her zaman örnek aldığım kıymetli hocam Prof. Dr. Rahmi Er'e, Gazi Üniversitesi Arap Dili Eğitimi Anabilim dalında görev yaptığım süre boyunca çok kıymetli bilgilerini benden esirgemeyerek, çalışmam boyunca destek veren hocam Prof. Dr. Mehmet Hakkı Suçin nezdinde Anabilim dalındaki tüm değerli hocalarıma, Doç. Dr. Celal Turgut Koç'a ve Doç. Dr. Şaban Çetin'e teşekkür ederim.

Her zaman desteğini hissettiğim değerli hocam Doç. Dr. Murat Özcan'a, çalışma sürecimin her aşamasında yardımcı olan kıymetli eşim Öğr. Gör. Muhammed Kurt'a, çalışmamın kaynak temini ve kontrolü aşamasında destek veren Araş. Gör. Arife Eray'a, her zaman yanımda olan Araş. Gör. Ayşe İspir Kurun ve Araş. Gör. Fatmanur Fişne'ye, çalışmamın kontrolü ve düzenlemesi aşamasında yardımını esirgemeyen Seda İşgüzar'a teşekkür ederim.

Son olarak bu süreçte bana her açıdan destek olan değerli anneme ve kardeşime, ayrıca birlikte geçirebileceğimiz çok kıymetli saatleri bu çalışmaya yoğunlaşarak harcamama kızmayacağını düşündüğüm en değerlim, oğlum Muhammed Vefa'ya teşekkür ederim. Onların varlığı ve desteği olmasaydı bu çalışma çok daha zor tamamlanırdı.

**NECİB MAHFÛZ ROMANLARININ ARAPÇADAN TÜRKÇEYE
ÇEVİRİLERİNİN EREK ODAKLI ÇEVİRİ KURAMI VE ÇEVİRİ
STRATEJİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

(Doktora Tezi)

Gülfem Kurt

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık 2019

ÖZ

Uzakları yakınlaştırıp, farklı toplum ve kültürlerin hem kaynaşmasına hem de kültür aktarımına imkân veren çeviri, Arap ve Türk toplumlarının birbirleriyle geçmişten bugüne kaynaşmasına vesile olmuştur. Bu araştırmada da amaç iki dil arasında bir çeviri hareketliliği oluşmasına katkı sağlamak ve çevirmenlerin bu esnada kullanacakları stratejiler ve yöntemlere dair yol gösterici olmaktır. Bu bağlamda, bu çalışmada öncelikle çeviriye ve tarihine dair kuramsal bir arka plan verilmiş, bu çerçevede geçmişten günümüze çeviri ve çevirmen hakkında yapılan tanımlamalar, çevirmene yüklenen roller, ortaya atılan kuram ve stratejiler üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte çevirmene yol gösterici nitelikte olduğu düşünülen normlar konusuna değinilmiş ve verilen örneklerle kuram ve stratejilerin açıklayıcı nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte Necib Mahfûz'un Arapçadan Türkçeye çevrilmiş olan, Sersera Fevka'n-Nil (Nil Üstünden Gevezelik), Hân el-Halîlî ve Yevme Kutile'z-Za'im (Başkanın Öldürüldüğü Gün) gibi üç önemli eseri genel çeviri stratejileri kapsamında incelenerek, çeviribilimci Gideon Toury'nin erek odaklı kuramına göre karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Çeviri Stratejileri, Erek Odaklı Kuram, Necib Mahfûz, Gideon Toury

Sayfa Adedi:221

Danışman: Prof. Dr. Musa YILDIZ

**AN ANALYSIS OF THE TRANSLATIONS FROM ARABIC TO
TURKISH OF NAGUIB MAHFOUZ NOVELS IN TERMS OF
TARGET-ORIENTED TRANSLATION THEORY AND
TRANSLATION STRATEGIES**

(Ph.D Thesis)

Gülfem Kurt

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

December 2019

ABSTRACT

Translation, which allows both blending different communities and cultures and transferring the culture by getting the distance shorter, has contributed to the integration of the Arab and Turkish communities from past to present. The aim of this study is to make a contribution to the formation of a translation movement between two languages and to provide guidance on the strategies and methods that translators will use during this process. In this context, a theoretical background on translation and its history has been given at first in this study. Within this framework, there has been emphasis on the definitions about the translation and the translator from past to present, the roles assigned to the translator, the theories and strategies put forward. In addition, the issue of norms, which are regarded as a guide to the translator, is mentioned, and it is paid attention to making the theories and strategies explanatory with the examples given. Also, three important works of Naguib Mahfouz, translated from Arabic into Turkish, such as *A drift on the Nile*, *Khan al-Khalili* and *The day the leader was killed*, were examined within the context of general translation strategies, and analyzed comparatively in line with the target-oriented theory of Gideon Toury, who is the translation scientist.

Key Words: Translation, translation strategies, target-oriented theories, Naguib Mahfouz, Gideon Toury

Page Number:221

Supervisor: Prof. Dr. Musa Yıldız

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	xi
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu.....	4
Araştırmanın Amacı	5
Araştırmanın Önemi	6
Varsayımlar	6
Sınırlılıklar.....	6
BÖLÜM 2	7
YÖNTEM.....	7
Araştırmanın Modeli.....	7
Evren ve Örneklem	7
Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi	8
BÖLÜM 3	9
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
Çevirmen	15
Çeviri Tarihi	20
Çeviribilim	30
Betimleyici Çeviri Araştırmaları	32
Çeviri Kuramları.....	35

Gideon Toury'nin Yaklaşımı:	38
Hans J. Vermeer'in Yaklaşımı:	39
Itamar Even-Zohar'ın Yaklaşımı:	41
Erek Odaklı Kuram	43
Normlar	48
Çeviri Stratejileri.....	50
BÖLÜM 3.....	60
KAYNAK DİL YAZARI VE METİNLERİ	60
Necîb Mahfûz'un Hayatı	60
Eserleri	61
Türkçeye Çevirilen Romanları:	61
Kısa Öykü Koleksiyonları:	63
Sersera Fevka'n Nîl Özeti.....	64
Hân el-Halîlî Özeti.....	66
Yevme Kutile'z-Za'îm Özeti	67
BÖLÜM 4.....	69
BULGULAR VE YORUM	69
Kaynak Ve Erek Dil Metinlerinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi.....	69
ثرثرة فوق النيل (Nil Üstünde Gevezelik)	69
Süreç Öncesi Çeviri Normları	69
Çeviri Süreci Normları.....	70
Karşılaştırmalı Metin Çözümlemesi	71
خان الخليلى (Hân el-Halîlî).....	103
Süreç Öncesi Çeviri Normları	103
Çeviri Süreci Normları.....	104
Karşılaştırmalı Metin Çözümlemesi	104
يوم قتل الزعيم (Başkanın Öldürüldüğü Gün)	149
Süreç Öncesi Çeviri Normları	149
Çeviri Süreci Normları.....	150
Karşılaştırmalı Metin Çözümlemesi	150
BÖLÜM 5.....	196
SONUÇ	196
KAYNAKLAR.....	201

EKLER	209
EK 1. Kaynak Metin 1 Ön Kapak	210
EK 2. Kaynak Metin 1 Arka Kapak.....	211
EK 3. Erek Metin 1 Ön Kapak	212
EK 4. Erek Metin 1 Arka Kapak	213
EK 5. Kaynak Metin 2 Ön Kapak	214
EK 6. Kaynak Metin 2 Arka Kapak	215
EK 7. Erek Metin 2 Ön Kapak	216
EK 8. Erek Metin 2 Arka Kapak	217
EK 9. Kaynak Metin 3 Ön Kapak	218
EK 10. Kaynak Metin 3 Arka Kapak.....	219
EK 11. Erek Metin 3 Ön Kapak	220
EK 12. Erek Metin 3 Arka Kapak	221

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

KM: Kaynak Metin

EM: Erek Metin

TDK: Türk Dil Kurumu

Ör: Örneğin

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada aşağıdaki transkripsiyon sistemi uygulanmıştır:

Arapça	Türkçe	Arapça	Türkçe
ا	a,e,i,u	ع	‘
ب	b	غ	ğ
ت	t	ف	f
ث	s	ق	k
ج	c	ك	k
ح	h	ل	l
خ	h	م	m
د	d	ن	n
ذ	z	و	v
ر	r	ه	h
ز	z	ي	y
س	s	ء	’/a,e,i,u
ش	ş	أ...آ	â
ص	s	و...و	û
ض	d	ي...ي	î
ط	t	ة	t
ظ	z	تش	ç

Ayrıca çalışmada şu hususlara dikkat edilmiştir:

- Harf-i tarif (!) sözcük başında küçük harfle yazılmıştır: el-Halîlî, el- Mütevekkilî gibi.
- Harf-i tariftten sonra gelen şemsi ve kameri harfler okundukları şekliyle yazılmıştır: Dâr eş-Şurûk, Yevme Kutile’z-Za’îm, es-Sekâkini gibi.
- Terkib halindeki şahıs isimleri bitişik yazılmıştır: Abdulazîz, Abdunâsır

BÖLÜM 1

GİRİŞ

İnsanoğlunun en temel ihtiyaçlarından olan duygu ve düşüncelerini anlatabilme yetisi, dilin varlığının önemini ortaya çıkaran en önemli etmendir. Doğduğu andan itibaren insan iletişim kurmayı ister ve bu gerçekleşmediği durumlarda olağan dışı haller oluşmakla birlikte insan kendini eksik ve aciz hisseder. Dilin değerini anlayabilmek için bir müddet insanın konuşma yeteneğinden yoksun olduğunu, yazı diye bir şeyin bulunmadığını varsayalım. Diğer insanlarla bir arada, bir toplum oluşturmamız, düşünce, duygu ve isteklerimizi başkalarına iletebilmemiz büyük oranda zorlaşacak, eksik bir anlaşmaya dönen bağırımlar, bazı jest ve mimiklerle sınırlı kalacaktı (Aksan, 2009, s.13). Dolayısıyla düşünme ve aktarma aracı olan dil, sözlü ve yazılı iletişimde kullandığımız, doğduğumuz andan itibaren kullanmaya başladığımız insana özgü bir kullanımdır. Bu denli önemli bir dizgenin asırlar boyu sürmesi, gelişmesi, geçmişin, tarihin, sanatın ilerlemesi, toplumların birbirleriyle ilişkili olabilmesi, insan hayatının belirli bir düzende ilerleyebilmesi, çeviri gereksinimi ortaya çıkarmıştır. Dil, toplumların toplum olabilmesi için mühimdir ancak aynı dili konuşmayan toplumların bir araya gelebilmesi için çeviriye ihtiyaç vardır. Diğer uluslarla işbirliği, ticaret yapma ihtiyacı, savaşlar ve barış adımları, turizm, kültürel faaliyetler ulusların birbirleriyle iletişimini gerekli kılan unsurlar olmuşlardır. Bu doğrultuda kendi dillerinde anlattıklarını, başka dilleri konuşan insanlara da anlatabilme konusunda çeviri ediminden yararlanmışlardır. Görüldüğü gibi insanlık tarihi ile eş zamanlı yol kat eden çeviri etkinliği, bu süreç boyunca gelişmeye devam ederek, günümüzde de her alanda kullanımına ihtiyaç duyulan bir etkinlik olarak misyonunu devam ettirmektedir (Pazarlıoğlu, 2015, s.18).

Doğduğumuz andan itibaren bizler anadilimizi sözcüğüyle, kavramlarıyla, dilbilgisi kurallarıyla hazır bir şekilde buluruz. Onunla düşünür, dünyayı onunla algılarız. Ünlü düşünür Wittgenstein'in "Dilimin sınırları dünyamın sınırlarıdır" sözü, bu durumu en iyi şekilde aktarır. İlk kez Wilhelm von Humbolt'un ortaya koyduğu bir başka gerçek, dilin bitmiş bir iş, bir yapıt değil, yaratıcı bir zihin etkinliği olduğudur ki bu da her dilin devamlı olarak gelişmeler ve değişmeler gösterdiği, yeni kavramlar türettiği, zaman geçtikçe bazı kavramları da yitirdiğidir (Aksan, 2009, s.15).

İnsanoğlu için pek çok açıdan büyük önemi olan, kültürün en temel öğelerinden biri sayılan dil olgusu, hiç kuşkusuz çok eski zamanlardan beri insanın ilgisini çekmiştir. Bugünkü bilgilere göre en eski dil çalışmaları Eski Hint'te ve Eski Yunan'da gerçekleşmiştir. Dinin itici bir güç olarak dil üzerindeki inceleme ve araştırmalarda etken rolü oynaması, birçok ülkede olduğu gibi bu coğrafyalarda da kendisini göstermiştir (Aksan, 2009, s. 16).

Dünya üzerinde her milletin duygu ve düşüncelerini aktarabildikleri tek yol dildir. Farklı milletlerle iletişim kurma ihtiyacı hissedilince de çeviri etkinlikleri söz konusu olmuştur. İlk başlarda sözlü olarak başlayan bu etkinlikler zamanla yazının ve matbaanın kullanılmasıyla yazılı olarak da yapılmaya başlanmıştır. Çeviri kültürlerarası bir eylem olduğu kadar, toplumların bilgi birikimlerini paylaşmalarını sağlamak açısından uygarlıkların gelişmesine de katkı sağlamıştır (Demirekin, 2014, s.8).

En basit anlamıyla bir dilden diğerine yapılan aktarım anlamına gelen çeviri, geniş bir açıdan bakıldığında derin anlamları olan ve yıllarca üzerine çok fazla tanımlamalar getirilmiş bir olgudur. Ancak yadsınamaz olan şudur ki çeviri hayati bir gerçekliktir. Bu konuya Edith Grossman, Ayşe Ece'nin dilimize kazandırdığı "Çeviri Neden Önemlidir?" kitabında şöyle açıklık getirir:

Dünyada aşağı yukarı altı bin tane konuşulan dil var. Bu dillerin yaklaşık bin tanesinin yazılı olarak da kullanıldığını varsayalım. En yetenekli dilbilimci bile bin farklı dilde yazılmış olan karmaşık edebiyat metinlerinin hepsini okuyamaz. On dilde metin okumayı başaran az sayıdaki uzmana bile derin bir hayranlık besleriz; ortada çok şaşırtıcı bir başarı olsa da çeviri yapılmıyorsa bu çok dilli dehalar bilmedikleri 990 dilde yazılmış metinlerle karşılaşma olanağını hiçbir zaman bulamayacaklardı. Çevirinin yokluğu durumunda dil öğrenme konusunda yetenekli olanlar bile böylesine büyük bir eksiklik yaşayacakken, biz sıradan insanların yaşayacaklarını hayal etmek son derece güçtür (2017, s.21).

Grosman'ın düşüncelerinden de anlayacağımız üzere çeviri başka toplumlarla olan ilişkide bir hayli önemlidir. Yabancı olanının bildik dile dönüşümü, her zaman keyif vericidir ve sadece edebi alanda değil, bilimsel alanda da gereklidir.

Türkiye'de çeviribilimin öncüsü kabul edilen Akşit Göktürk, çevirinin salt dilbilimsel bir işlem ve anlamın yabancı bir dilden tanıdık bir dile aktarmak olmadığını “Çeviri: Dillerin Dili” kitabında bize aktarır. Her dilin, belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşımlar, töreler, davranışlar, değer ölçüleriyle kısacası somut insan yaşamıyla iç içe olduğunu belirtir. Çevirinin, insanın kendi yaşam çevresi dışındaki olgularla düşleri bilme çabasının bir sonucu olduğunu, bu aracın Babil'den beri var olan, ulusların, bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını birbiriyle paylaştığı yol olduğunu belirtir. Bu yönüyle çevirinin, tek tek, dillerin ötesinde ortak bir dil yani dillerin dili olduğunu ifade eder (2014, s.15).

Diller arasında çeviri yoluyla gerçekleşen güzel bir örnek vardır. Bu; William Faulkner ve Gabriel García Márquez arasında süregelen ilişkidir. García Márquez gençliğinde Faulknerin romanlarının İspanyolca çevirilerini okumuş ve kendisinden oldukça etkilenmiştir. “Anlatmak için Yaşamak” kitabında García Márquez, Aracata'daki aile evini satmak için annesiyle birlikte çıktığı yolculuğu anlatırken Ağustos Işığ'ını okuma serüvenini ana motif olarak kullanmıştır. “Bana roman yazma tekniğini öğreteceğine inandığım özgün ya da çeviri metinlerin hepsini yalayıp yutmuştum.. şeytani hâmilerimin en sâdığı William Faulkner idi (García Márquez'den aktaran Grossman, 2017, s. 24).

Çeviri hususunda Nurullah Ataç da bir söyleşisinde şöyle der:

Geleneği ne kadar zengin olursa olsun, hiçbir ulus yalnız kendi yetiştirdikleri ile kalamaz; kalırsa hep bir örnekler içinde bunalır, kısırlaşır, yeni yeni şeyler yaratabilmek için sınırlarının ötesinden gelecek esinlerden kokular toplayacaktır. Gücü, o topladıklarını kendine uygun, kendine elverişli edebilmektedir. Biz de tercüme yolu ile edindiğimiz düşüncelerden, düşünüşlerden kendimizi besleyecek azığı çıkaracağız (Ataç, 2008, s. 84).

Çeviri toplumların birbiriyle olan etkileşiminde önemli olduğu kadar yazarlar açısından da çok önemlidir. Dünyanın farklı yerlerinde yazarlar, çeviri sayesinde farklı kültürlerin okurlarıyla tanışır ve okur kitlesi arttığı oranda tanınmaları da aynı oranda artar. Olabilecek en fazla sayıda okurla tanışma amacı güden, yazarı ilk hedefine götüren yegâne araç çeviridir. Özellikle ilk dili, onu konuşan insanların sayısı ile sınırlı olan yazarların belli bir sayıda okura ulaşması için çeviri kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bir yazarın dili milyonlarca

insan tarafından konuşulsa da bunların birçoğu okuma yazma bilmiyor ya da kitap alma seçeneği olmayan, bunu tercih etmeyen ya da maddi durumundan ötürü tercih edemeyen kitlelerden oluşabilir. İşte bu gibi bir durumda çeviri yazarın tanınması açısından önemli bir rol üstlenmektedir (Grossman, 2017, s. 21).

Goethe bir edebiyatın yabancı edebiyatların etkisine kapalı olması durumunda o edebiyatın hızla tükeceğine inanırdı. Aslına yalnızca edebiyat değil dil de başka dillerle bağlantı kurdukça gelişimini sürdürür. Yeni ifade araçlarının dile aşılması sonucunda o dilin söz dağarcığı, çağrışım potansiyeli ve yapısal deneyler yapma olanakları da çeşitlenerek zenginleşir. Yani çeviri aracılığıyla yaşanan yenilikler, o dili konuşan ve o dilde okuyup yazanların ufuklarını genişletir ve de dilin kendi doğasını da etkiler. Bir dil yeni öğeleri ve anlatım olanaklarını kucaklayıp onlardan esinlenmeye ne kadar açık olursa bir ifade aracı olarak genişliğini, gücünü ve esnekliğini de artırmaya o kadar hazır olur. (Grossman, 2017, s. 27).

Anlatılagelen çevirinin önemi ve gerekliliğine ek olarak yeni yetişen yazarların gelişimine de katkı sağlayacak bir etki taşıdığı barizdir. Farklı kültürlerden farklı örnekler görerek gelişim süreçlerine katkı sağlayacak bir etki taşıyan çeviri için söylenecek bu kadar çok söz varken, bu alanda daha nice tezler yazılma ve bu etkinliğin gelişimine ve yaygınlaşmasına katkı sağlayacak çalışmalar yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla yaptığımız bu çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın amacı ve önemi ikinci bölümünde ise yöntem ve modeli dâhilinde bir araştırma metodolojisi bilgisi verilmekte asıl bölümler olan üçüncü bölümde ise araştırmanın teorik altyapısına dair, çeviri, çevirmen, çeviri tarihi, çeviribilim, betimleyici çeviri araştırmaları, çeviri kuramları, erek odaklı kuram, normlar ve çeviri stratejileri hakkında bilgiler sunulmuştur. Dördüncü bölümde kaynak metin yazarı Necîb Mahfûz'un hayatı, eserleri ve edebi kişiliği ortaya konmuş ve kaynak eserleri özetlenmiştir. Kaynak ve erek metinlerin karşılaştırmalı analizinin yapıldığı son bölümde ise daha önce açıklanmış olan erek odaklı kuram ve çeviri stratejilerine göre kaynak dilden erek dile aktarımlar incelenmiş ve çevirmenlerin erek odaklı kuram ve çeviri stratejileri çerçevesinde ortaya koyduğu çeviriler örneklerle irdelenmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmanın ortaya konan bulguları yorumlanarak araştırma sonlandırılmıştır.

Problem Durumu

Kaynak dilden erek dile yapılan çevirilerde kültürlerin farklılığı, çeviri sürecinde çevirmene birtakım zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Kalıpsal ifadelerin, deyimlerin,

atasözlerinin ya da tarihi arka planı olan bir kavramın çevrilmesi için hem kaynak dile hem de erek dile tam bir hâkimiyet gerekmektedir. Bununla beraber kaynak ve erek kültüre de egemen olmak mühimdir. Böyle durumlarda çevirmenin kullandığı stratejiler ve kuramlara olan yakınlığı önem arz etmektedir.

Gideon Toury'nin erek odaklı çeviri kuramına göre çeviriler için ne kaynak metne sıkı sıkıya bağlı yani "yeterli" bir çeviri ne de kaynak metine tamamen uzak ve erek dil ile kültürüne tamamiyle uyumlu yani "kabul edilebilir" bir çeviri demek mümkün değildir. Ancak çevirmenin seçtiği ve uyguladığı çeviri stratejileri bağlamında bu iki kavramdan birisine daha yakın durduğu anlaşılabilir. Bu doğrultuda, kaynak metne daha yakın olduğu düşünülen çeviriler için "yeterli", erek dil ve kültüre daha yakın olduğu düşünülen çeviriler için ise "kabul edilebilir" çeviri değerlendirilmesi yapılmaktadır. Bu bilgiler ışığında, çalışmada Necîb Mahfûz'un, Sersera fevka'n-Nîl, Hân el-Halîlî ve Yevme Kutile'z-Za'îm eserlerinin Arapça aslından Türkçeye çevirileri Toury'nin erek odaklı çeviri kuramı açısından kabul edilebilir birer çeviri mi yoksa yeterli birer çeviri midir? ve çevirmenlerin bu eserleri çevirirken hangi stratejileri kullandığı sorularına cevap aranmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Necîb Mahfûz romanlarının Arapçadan Türkçeye çevirilerinin erek odaklı çeviri kuramı ve genel çeviri stratejileri bağlamında incelenmesidir.

Bununla birlikte çalışmanın alt amaçları şu şekildedir:

- Çeviri, çevirmen, çeviribilim, çeviri tarihi, çeviri kuramları ve çeviri stratejileri nedir? Bu stratejiler çevirmenlerce nasıl kullanılır?
- Aktarımlar hangi stratejilerle yapılmıştır?
- Çevirmen çeviri sürecinde hangi yöntem ve teknikleri kullanmıştır?
- Çevirmenler, kaynak dilde yazılan metinleri, erek dil ve kültüre aktarımlarında karşılaştıkları güçlüklerle başa çıkmak için hangi çeviri stratejilerini kullanmıştır?
- Kaynak metinlerle erek metinler arasındaki dilsel ve kültürel farklılıklar nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Çeviribilim incelemelerinin ilerlemeye başladığı günümüzde Arapça-Türkçe alanyazında bu çalışmalara ihtiyaç olduğu ve varolan çalışmaların diğer bilim dallarına nazaran az olduğu gerçeği oldukça açıktır. Özellikle kuram ve stratejiler doğrultusunda edebi çevirilerin incelenmesi oldukça az sayıdadır. Bu açıdan “erek odaklı kuram ve çeviri stratejileri” çerçevesinde ele alınan bu çalışmanın genelde, çeviribilimsel incelemeleri ve Türk yazın dizgesini kapsayan gelecek çalışmalar için yararlı olacağı, özelde ise Arapça-Türkçe çeviribilim çalışmalarına farklı bir boyut kazandıracacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çalışma, çeviri, çeviri kuram ve stratejilerini detaylı bir biçimde ortaya koyması, Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı ile bir çeviri metnin nelere dikkat edilerek incelenebileceğini göstermesi, farklı çevirmenlerin gerçekleştirdiği çevirilerin niteliklerinin ortaya konulması açısından önemlidir. Bununla birlikte çevirmenlerin çeviri sürecinde hangi stratejilerden nasıl yararlanabileceklerini göstermesi açısından da mühim bir çalışma olarak görülmekte, bundan sonra alanyazında yapılacak çalışmalar ve çalışmacılar ayrıca çeviribilim alanına ve çeviribilimcilere yol gösterici olması bakımından da önem arz ettiği düşünülmektedir.

Varsayımlar

Araştırmada incelenecek olan Necîb Mahfûz romanlarının genel çeviri sürecini yönlendiren çeviri stratejilerini betimleyeceği ve erek odaklı kuram ve kavramlarını yansıtacağı varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1988 yılında almış olduğu Nobel edebiyat ödülüyle dünya çapında tanınan bir yazar olan Necîb Mahfûz, 95 yıllık ömrüne otuz dört roman, on dokuz kısa öykü koleksiyonu, iki diyalog türü kitap, bir çeviri kitap olmak üzere toplam elli altı eser ve yüzlerce makale sığdırmıştır. Otuz dört romanının Arapça aslından Türkçe'ye yalnızca sekiz tanesi çevrilmiş bunlardan üç tanesiyle çalışma sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda, Vinay ve Darbelnet'in yedi alt stratejisi, Mona Baker'in stratejileri kapsamında da on yedi adet yöntem çalışmada temel alınmıştır. Bununla birlikte çalışma, Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı ile ilgili yerli ve yabancı alanyazın taraması ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Necîb Mahfûz'un Arapçadan Türkçeye çevrilen romanlarını erek odaklı çeviri kuramı ve çeviri stratejileri bağlamında erek metinlerle karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çeviri, çevirmen, çeviri tarihi, çeviribilim, betimleyici çeviri araştırmaları, çeviri kuramları, erek odaklı kuram, normlar ve çeviri stratejilerinden oluşan ilk bölümde çevirinin arka planına dair kuramsal ve teorik açıklamalarda bulunulmuş, karşılaştırmalı incelemeye rehber olacak bilgiler sunulmuştur. Daha sonra kaynak metin yazarı Necîb Mahfûz'un hayatı, eserleri ve edebi kişiliği ortaya konmuş ve kaynak eserleri özetlenmiştir. Kaynak ve erek metinlerin karşılaştırmalı analizinin yapıldığı üçüncü bölümde ise daha önce açıklanmış olan erek odaklı kuram ve çeviri stratejilerine göre, kaynak dilden erek dile aktarımlar incelenmiş ve çevirmenlerin erek odaklı kuram çerçevesinde “kabul edilebilir” çeviriler mi yoksa “yeterli” çeviriler mi yaptıkları ortaya çıkarılmıştır. Aynı zamanda çevirmenlerin çeviri sürecinde hangi çeviri stratejisini kullandığı da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Necîb Mahfûz'un Arapçadan Türkçeye çevrilen tüm romanları oluşturmaktadır. Örneklemine ise amaçlı örnekleme yöntemi ile çalışmanın kapsamına uygun olduğu düşünülen, *ثرثرة فوق النيل* (*Sersera Fevka'n-Nîl*), *خان الخليلي* (*Hân el-Halîlî*) ve *يوم قتل الزعيم* (*Yevme Kutile'z-Za'îm*) adlı üç romanı ve farklı çevirmenlerce erek dil

Türkçeye aktarılan bu romanların erek metinleri oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yoluyla eserler seçilirken, yazarın Arapçadan Türkçeye çevrilmiş olan tüm romanları Arapça aslı ve çevirileriyle birlikte okunmuş, okumalar sonucunda söz konusu üç eser, bilinçli olarak seçilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi

Çalışmada veriler, doküman analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Nitel araştırmalarda, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi farklı kaynaklardan elde edilen büyük miktarlardaki veriler analiz edilip sentezlenerek özetlenir ve yorumlanır. Nitel araştırmalarda genel olarak sayısal analizler değil, betimlemeler kullanılır (Büyüköztürk vd., 2011, s.262). Nitel araştırmada doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda veya araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla, görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra, çalışılan araştırma problemiyle ilişkili olarak doküman analizi yapılabilir. Söz konusu çalışmamızda da bu yolla veriler toplanmıştır.

Çalışmanın verileri, örneklem olarak seçilmiş olan eserler taranarak elde edilmiştir. Çalışmada öncelikle çeviri kavramı analiz edilmiş olup daha sonra çevirmen, çeviri tarihi, çeviribilim, çeviri kuramları, normlar ve çeviri stratejileri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bununla birlikte çeviribilime paralel olarak gelişen ve kendinden önceki kuramı destekleyerek gelişen ya da çürüterek bambaşka bir çeviri yaklaşımını benimseyen belli başlı çeviri kuramları olan Betimleyici Çeviri Araştırmaları altında “Erek Odaklı Çeviri Kuramı”, ikinci olarak işlev odaklı yaklaşımı temel alan “Skopos Kuramı” Ardından “çeviri yazın”ın edebiyatla ilişkisini açıklayan “çoğuldizge kuramı” açıklanmıştır. Kaynak ve erek metinlerin analiz kısmına gelindiğinde, söz konusu metinler betimsel ve karşılaştırmalı bir yöntemle analiz edilmiş ve metinlerden seçilen örneklerle yorumlanarak değerlendirilmiştir. Analiz sırasında çeviri metinler ayrıntılı bir şekilde incelenerek çevirmenlerin çevirileri sırasında hangi stratejileri tercih ettikleri üzerinde odaklanılmıştır. Yapılan söz konusu incelemeler sonucunda çeviri sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler ortaya çıkarılmış, olası hatalar belirtilmiş ve erek dil metinlerinin eşdeğerliği sağladığına dair açıklamalarda bulunulmuştur. Aynı zamanda erek odaklı kuram kapsamında çevirilerin kabul edilebilir ya da yeterli çeviri kıstaslarından hangisine yakın olduğu belirtilmiştir.

BÖLÜM 3

KURAMSAL ÇERÇEVE

Çeviri Nedir?

Çeviri, en genel anlamda kaynak dilden erek dile yapılan bir aktarım işlemidir. Bu kavramın tek bir anlamı olmamakla birlikte tarihten günümüze dek pek çok çalışmada çeviri kavramı ele alınmış, farklı zamanlarda barındırdığı anlam ve işlevler ortaya konulmuştur. Arapça tercüme olarak kullanılan kelime, Lisânu'l-Arab'da “Bir dildeki ifadelerin başka bir dile taşınması” şeklinde anlaşılmıştır (İbn Manzûr, 1986, s.219). “Latince’ye torcimani, turcimanus, dragumanus, dracmandus, turchimannus; İtalyanca’ya drogmano, dragomanno, turcimanno; Fransızca’ya önce drugement, drugement sonra drogman, truchement; İspanyolca’ya turchiman, torcimani, trujaman; Portekizce’ye turgeman; Almanca’ya dragoman; Bulgarca’ya dragomanın; Sırpça’ya terdzuman, dragomani; Lehçe’ye turdyzman; Bizans Grekçesi’ne dragomanus” (Balcı, 2006, s.6) olarak geçmiş olan ve “İngilizcede ilk defa 14. yy’da kullanılan translate (çevirmek) fiili ve translation (çeviri) adının iki temel anlamı vardır: Birincisi fiziksel aktarım, diğeri dilsel yapıların eş değerliği” (Evans’dan akt. Berk, 2005:16). “İngilizcede ilk defa 14. yy’da kullanılan translate (çevirmek) fiili ve translation (çeviri) adının iki temel anlamı vardır: Birincisi fiziksel aktarım, diğeri dilsel yapıların eş değerliği” (Evans’dan akt. Berk, 2005, s.16). Türkçede ise “çeviri” ve “çevirmen” “mütercim” ve “tercüman” sözcükleri kullanılmaktadır. Genellikle sözlü çeviri yapanlar için tercüman, yazılı çeviri yapanlar için ise mütercim kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze dek diller ve kültürlerarasında bir köprü vazifesi gören çeviri, barındırdığı anlam ve işlevselliğiyle çok yönlü bir süreçtir. Türk dil kurumuna göre çeviri: “Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme ve bir dilden

başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap”tır. Dilbilim açısından ise çeviri “Bir kaynak dildeki göstergelerle bunların oluşturduğu anlamsal-biçimsel bütünleri, bir erek dildeki göstergesel ve anlamsal-biçimsel bütünlere dönüştürme eylemidir” (Vardar’dan aktaran Yalçın, 2002, s. 68). Ünlü dilbilimci De Beaugrande’e göre ise çeviri, kaynak ve erek metnin karşılaştırması değil, yazar, çevirmen ve çeviri okuru arasında bir etkileşim süreci olarak değerlendirilebilir (1978, s.13).

Çeviriyi göstergebilimsel olarak tanımlayan Önder’e göre (2005, s.27) ise çeviri, kaynak dildeki bir metni okuma-anlama, arkasından söz konusu bu metni erek dilde yeniden yazma işlemidir. Çeviri kuramcısı Susan Bassnett, çeviri kavramını kültürlerarasılık, yorumsallık ve eylemsellik gibi kavramlar bağlamında açıklar. Bassnett’e göre çeviri, çevirmenin yorumlama edimine dayalı eylemselliğiyle şekillenen kültürlerarası bir yeniden yazma eylemidir. “Burada söz konusu kültürlerarasılık kavramı, eylemin iki veya daha fazla kültür arasında gerçekleştirilmesine, yorumsallık kavramı, çevirmenlerin öznel yorumlama edimine, eylemsellik kavramı ise yazma eyleminin kendisine karşılık olarak kullanılmaktadır” (Abdal, 2018, s. 578). Peter Newmark’a göre çeviri: “Bir metnin anlamının yazarın özgün dilde yarattığı yolla başka bir dile aktarılmasıdır” (1988, s.5). Nida ve Taber çeviriyi alıcı dilden özgün dile en doğal ve yakın karşılığın anlam ve biçim açılarından verilmesi olarak tanımlar (Nida ve Taber’den aktaran Aksoy, 1969, s.210). Bu tanımlardan çıkarılacak sonuçların ilki anlam aktarımının öne çıktığı bir dildeki metnin diğer dille yer değiştirmesi, diğeri de bir metindeki iletinin, diğer metindeki iletinin kapsamı, unsurları ve göstergesel bileşkelerinin (semiotic components) eşdeğerliklerinin sağlanarak yeniden yaratılmasıdır (Aksoy, 2002, s.54).

Berk’e göre çeviri: “iki dil arasında gerçekleştirilen yazılı bir aktarım işlemi ya da bu şekilde aktarılmış ve kendisinden özgün metinle arasında birtakım eşdeğerlik ilişkilerini gerçekleştirmiş olması beklenen bir metin” olmuştur (Berk, 2005, s.17).

Radegundis Stolze, çeviriye dair tanımlamaları verirken öncelikle Brockhaus sözlüğünden örnek vermiştir. Brockhaus’un 1957 yılına ait 16. baskısına göre çeviri bir yazının veya konuşmanın bir dilden bir diğer dile aktarımıdır. Bu belirsiz tanım kısa süre içerisinde güncelliğini yitirmiş, 1974 yılında yapılan baskısında ise artık şu tanım kullanılmaktadır:

Çeviri, bir yazının ya da konuşmanın (bir tercüman veya mütercim aracılığıyla) bir dilden bir başka dile aktarımıdır. Bu bağlamda anlam kayması tehditi, bilimin ortak kabul görmüş bir kavram örgüsünü kapsayan nitelikli bir ön çalışma yaptığı noktada en azdır: Sözcüklerin

kastedilen nesne ya da düşüncelerle birebir örtüşmesi (...) Serbest çeviri ya da metni yeniden oluşturma, özgün metni diğer dil düzleminde tamamıyla yeniden oluşturma girişimidir (2013, s.17-18).

Çevirmenlerin yüzyıllarca yaptığı çeviri etkinliğinin, “aktarım”, “yeniden oluşturma” ve “iletişim biçimi” gibi farklı tanımlarla adlandırılması, bu alandaki anlayışın günümüze kadar tek tip olmadığı kesin bir göstergesidir (Stolze, 2013, s. 18). John C. Catford (1965) çeviriyi şöyle tanımlar: “Çeviri diller üzerine uygulanan bir süreçtir. Bir dildeki metni başka bir dildeki metin ile değiştirme işlemidir” (Catford’dan aktaran Demirekin, 2014, s.2). Toplumsal alanlardaki yeni gelişmeler ve değişmelerle birlikte, çevirinin mesaj ağırlıklı tanımları da öne çıkmaktadır. Georges van Slype (1983) bu tarz tanımlara vurgu yapar.

Geleneksel tanımda çeviri, azami seviyede anlam eşdeğerliği sunmak amacı ile kaynak dilde yazılmış bir metnin yerine, erek dilde yazılmış yeni bir metnin konması işlemi iken, mesaj odaklı yenilikçi tanım ise kaynak dildeki bir iletiyi, iletildeki içeriğin tek veya birkaç farklı düzeyde eşdeğerliğini en üst düzeye çıkararak anlatılmış bir iletiyi dönüştürme işlemidir (Slype’dan aktaran Demirekin, 2014, s.2).

Türkiyede çeviribilim alanının önemli isimlerinden birisi olan Akşit Göktürk ise çeviriye dair şunları söyler:

Çeviri yalnızca anlamın yabancı bir dilden, tanıdık bir dile aktarılması değildir. Her dil belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşmalar, töreler, davranışlar, değer ölçüleriyle kısacası somut insan yaşamıyla iç içedir. Bu yönüyle çeviri, başka dillerin tanımladığı başka dünyaların tanıtılmasıdır. İnsanın kendi yaşam çevresi dışındaki olgularla düşleri bilme çabasının bir sonucudur çeviri. Değişik toplulukların, ulusların bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını birbirleriyle paylaşabilme yoludur. Bu yönüyle de tek tek diller ötesinde bir ortak dildir çeviri, dillerin dilidir (2011, s.16).

Dil ve kültür boyutları bakımından çeviri, diller arası ve kültürlerarası bir aktarım, başka bir deyişle doğal dildeki bildirim, anlamsal ve işlevsel eşdeğerliğini sağlayarak, başka bir doğal dile aktarma olgusudur (Boztaş, 1991, s.10).

Bunlara ek olarak çeviri, toplumda algılanan şekliyle yalnızca diller arası bir çeviriden ibaret değil, aynı zamanda birçok bilim adamının kabul ettiği üzere dil içi bir çeviridir. “Roman Jakobson çeviriyi “diliçi, diller arası ve göstergelerarası çeviri” olmak üzere üçe ayırmıştır (Bassnett, 2002, s.23). Schleiermacher, çeviri sürecini “anlama ve anlama

götürme süreci” olarak tanımlamaktadır. Wilss ise bu sürece diliçi çeviriyi dâhil etmeyerek diller arası çeviri türlerini çeviri süreci olarak görmüştür” (Bektaş, 2008, s. 9-12).

Çeviri yirminci yüzyılın ortalarına kadar dilbilimin sınırları içerisinde yer almış, dilbilimin alt dallarından biri olarak nitelendirilmiştir. Bunun nedeni, çeviri uzun bir geçmişe dayanan eğitsel bir araç olarak yabancı dil eğitiminde kullanılmıştır. Ayrıca çevirmenler, kaynak metne bağlı kalmışlar ve metnin çözümlenmesinde yapısal odaklı dilbilimsel yaklaşımları daha nesnel ölçütler olarak görmüşlerdir ve dilbilimin kullandıkları kavramlar ve gerçekleştirdikleri dilsel çözümler çeviribilime uygun düşmüştür (Yücel’den aktaran Yalçın, 2015, s. 31-32)

Modern dilbilimin gelişimi ile özellikle Alman çeviribilimciler Katharina Reiss ve Hans J. Vermeer, 1970’lerde edimbilimsel yaklaşımın etkisinde kalarak metinleri, dil işlevlerine göre ayırmışlar ve aşağıdaki metin türlerini geliştirmişlerdir (Reiss ve Vermeer’den aktaran Yalçın, 2015, s. 32):

1. Bilgi verici metinler (informative)
2. Anlatımcı metinler (expressive)
3. İşlemsel metinler (operative)
4. İşitsel araçlı metinler (audio-medial)

Çeviriye dilbilimsel bakış açısıyla yaklaşanlar, çevirinin nasıl yapılması gerektiği hususunda birtakım ölçütler belirlemeye çalışmışlardır ve kuralcı (prescriptive) bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Çeviri profesörü Peter Newmark, *Approaches to Translation* (Çeviride Yaklaşımlar) kitabında çeviriyi kaynak metin ve erek metin odaklı olarak iki grupta ele almış, buna dair bir diagram çizmiştir. Buna göre kaynak metin odaklı çeviriler: Kelimesi kelimesine çeviri, edebi çeviri, bağımlı çeviri, anlamsal çeviri olarak belirlenmiştir. Erek odaklı çeviriler ise: uyarlama, serbest çeviri, deyimsel çeviri, iletişimsel çeviri olarak sınıflandırılmıştır (Newmark, 1988, s.45).

Newmark’ın çeviri prosedürleri betimleyici (descriptive) değil, “çeviri kuralları” olarak öngörücü (prescriptive) niteliktedir ve anlambilimsel açıdan, biçimsel boyutlara değil de sözcüklerin çevirilerine dayanır. Newmark’a göre “iyi bir çeviri”, hem asıl anlam, hem yan anlam, hem referans hem de edimbilimsel bakımdan olabildiğince (sözcüğü sözcüğüne) tam ve tutumludur (Stolze, 2013, s.90).

Anlamsal çeviri daha çok eşdeğerlik kavramıyla ilgilidir. Kaynak metindeki sözcükler için eşdeğer bir anlamsal içerik bulmaya yönelik bir çalışmayı içermekte ve kaynak metindeki anlamların üzerine yoğunlaşmaktadır. İletişimsel çeviri ise kaynak metnin kültürel olarak erek topluma uyarlanması, böylece erek okuyucu tarafından kolaylıkla anlaşılması ve kaynak etkinin aynısının erek toplum ve kültürde yaratılması sağlanmalıdır. Anlamsal çeviri kaynak dil yazarının dili düzeyinde bir çeviri iken, iletişimsel çeviri okuyucunun dili düzeyindedir (Yalçın, 2015, s. 33).

De Beaugrande da “çeviri, iki metnin bir karşılaştırması olarak değil, yazar, çevirmen ve çeviri okuru arasında bir etkileşim süreci olarak değerlendirilmelidir” (1978, s.13) şeklinde dilbilimsel açıdan bir tanımlama yapmaya çalışmıştır.

Önder (2005, s. 27) ise çeviriyi göstergebilim açısından değerlendirerek, kaynak dildeki bir metni, okuma-anlama, arkasından söz konusu bu metni erek dilde yeniden yazma-somutlama işlemi olarak tanımlar.

Bilim adamı Ricoeur, “çeviri terimini bir dilde üretilmiş sözel bir iletinin, bir başka dile aktarılması olarak dar anlamında ele alırız ya da aynı dil topluluğunun içerisinde her türlü anlamlı bütünün yorumlanmasına eşanlı olarak geniş anlamda değerlendirebiliriz” şeklinde hem dar hem de geniş bağlamda iki yaklaşım öne sürerek çeviri etkinliğinin dilsel bir aktarım işlemi olduğunu vurgulamaktadır (Ricoeur’dan aktaran Pazarlıoğlu, 2015, s.20).

18. ve 19. yüzyıllarda romantik çeviri kuramını geliştiren Johann Gottfried von Herder, Novalis, Johann Wolfgang von Goethe ve Friedrich Schleiermacher gibi Alman düşünür ve yazarlar çeviriyle ilgili düşüncelerinde oluşturdukları ilke ve kurallarda çevirinin kültürle ilişkisine dikkat çekmişlerdir. Bu nedenle fikirleri bugün de ilgi görmeye devam etmektedir. Özellikle çeviriyi akademik anlamda ele alan ilk düşünürlerden biri olan Schleiermacher’in önerdiği çeviri yöntemlerinden esinlenen Lawrence Venuti, onun 1813’te “Über die Verschiedenen Methoden des Übersetzens” (Farklı Çeviri Yöntemleri Üzerine) başlıklı konuşmasında önerdiği “yabancılaştırıcı” ve “yerleştirici” çeviri yöntemi sınıflandırmasını bugün de kullanmakta ve ideolojik nedenlerle “yabancılaştırıcı” çeviri yöntemini önermektedir (Venuti’den aktaran Gürçağlar, 2015, s.15). Ayrıca bu düşünürler çeviriyi kültür ve tarihi anlamaya ve açıklamaya yardımcı olabilecek bir araştırma alanı olarak değil, kültürü ve edebiyatı etkilemek için kullanılacak bir araç olarak ele almıştır (Gürçağlar, 2015, s.15).

Akbulut (2004, s.13) tarihten bugüne dek yapılan çeviri tanımlamalarını genellikle yasaklar koyan, kimliği ve yaptığı iş pek tekin olmayan çevirmenden gizemli, sanatsal ve olağanüstü yetiler bekleyen, çevirmene olanaksızı başaramadığı için baştan hüküm giydiren, ayakları yerden, çeviri gerçeklerinden kopuk, bir anlamda sanal ve önyargıların ürünü olan birtakım tanımlar olarak belirtmektedir.

“Geçmişte çeviriyi diller arası aktarımla sınırlayan görüşe karşın, günümüzde bu kavram yeni boyutlar kazanarak içeriği zenginleşmiştir. Kuşkusuz bu sınırlı bakış açısı geçmişte başarılı çeviriler yapılmadığı ya da çevirinin bilinç düzeyine çıkararak tartışmaya açılmadığı anlamına gelmez” (Yazıcı, 2011, s. 30). Örneğin Halide Edip Adıvar Osmanlı İmparatorluğu döneminde çeviriye gerek duyulmadığını ancak bunun, kaynakları asıl dillerinden okumanın yaygın olduğundan bu şekilde olduğunu belirttiği bir konuşmasında şunları dile getirmiştir:

“Yüksek ve güzel bir edebiyat numunesinin kendi dilimize çevrilmiş şekli ilham, zevk ve fikir ufkumuzu genişletmek bakımından faydalı olurdu. Fakat münevverlerimiz tercümeyle nispeten az yanaşmışlar, kendilerine İran edebiyatının asıllarını mal edinmişler, benliklerini ve ruhlarını yabancı bir hars içine hapsedmişlerdir. Bunun neticesi münevver tabakanın yazdığı edebiyatla umumiyetle yazı diliyle, konuşma dili ve halkın dili arasında birbirlerinden bir ayrıma hâsıl olmuştur” (Adıvar’dan aktaran Yazıcı, 2011, s. 31).

Halide Edip Adıvar’ın savunduğu bu görüşlerinin günümüz önde gelen kuramcılarında İtamar Even-Zohar’ın çoğuldizge kuramında çevirinin rolüyle ilgili görüşleriyle örtüştüğü görülmektedir. Her ikisinde aslında çevirinin yazınsal çoğul dizgenin bir ürünü olduğu ve çevirinin yenilikçi bir güç olarak yazınsal dizgeyi devingen bir sürece soktuğu konusunda hem fikirdirler (Yazıcı, 2011, s. 31).

Peter Burke ise çeviriyi, “alıcının bakış açısına göre bir kazanım biçimidir, zira ev sahibi kültürü ustalıklı bir uyarılma sonucu zenginleştirebilir. Vericinin bakış açısından ise çeviri bir kayıp biçimidir, zira aslının yanlış anlaşılmasına ve zarar görmesine yol açabilir” şeklinde yorumlamıştır (2012, s.6).

Ünlü İtalyan yazar ve düşünür Umberto Eco ise çeviriyi “iki dil arasında değil, iki kültür arasında yapılan bir değişim” olarak tanımlamıştır (Burke, 2012, s.3).

1960’larda Eugene Nida, dillerarası çeviride birebir karşılıkların bulunabileceği yanılgısı üzerine kurulu “eşdeğerlik” kavramına yeni bir açıdan bakmış ve eşdeğerlik türlerini kaynak metne yönelik olan “biçimsel” eşdeğerlik ve erek kültüre yönelik olan ‘devingen’

eşdeğerlik olarak ikiye ayırmıştır. Nida o zamana kadar erek kültürün önemini vurgulasa da çeviriyi kaynak metni yansıtan bir ayna gibi görmekten uzak duramamış ve çeviri “kaynağın anlam ve niyetini açık bir şekilde yansıtmalıdır” demiştir (Nida’dan aktaran Gürçağlar, 2015, s. 15-16).

Jiri Levy, çevirinin bir bağlam içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak çevirinin hem bir türev metin hem de kendi içinde bağımsız bir metin olarak farklı normlar tarafından oluşturulduğunu dile getirmiştir. Levy çeviriyi bir iletişim aracı olarak ortaya koyan ilk kişidir (Hermans’dan aktaran Gürçağlar, 2015, s.16).

Erek odaklı çeviri kuramcısı Gideon Toury, eşdeğerlik için mutlak ölçütler olmadığını savunarak, eşdeğerliğin genel bir çerçeveye sokulamayacağını öne sürer. Bunun yerine her kaynak metin için yeterli (adequate) olarak adlandırılacak bir benzerliğin erek dilde sağlanacağını öne süren Toury, *tertium comparationis* olarak da adlandırılan bu nesnel ölçüt sayesinde kaynak metin ve çevirisi arasında anlamlı karşılaştırma yapabilmenin kolaylaşacağını söyler (Aksoy, 2002, s. 27).

Çevirmen

Çeviri bir aktarımdır. Çevirmenlik ister yazılı ister sözlü olsun bir aracılık işidir. Çevirmen iletişime aracılık eden uzmandır (Bulut, 2015, s. 19). Günümüzde çevirmen denilince akla, bir dilden diğer bir dile çeviri aktarımı yapan kişi gelmektedir. “Dillerarası çeviri, sözcük, sözdizimi, biçim gibi hem dilsel hem de içinde geliştiği toplum açısından kültürel farklılıklara sahip olan iki farklı dil arasında bir aktarım işidir. Çevirmen ise bu iki farklı dil arasında bir eşdeğerlik sağlayarak çevirisini gerçekleştirmeye çabalamaktadır” (Pazarlıoğlu, 2015, s. 25). İki dil arasında sıkışıp kalan çevirmenin bu durumunu anlatabilmek için “Fransız bilim adamı Rosenzweig, çeviriye farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak çeviriyi “iki efendiye hizmet etmek” olarak değerlendirmektedir. Ona göre, biri kendi içindeki yabancısıdır bu efendilerin, diğeri ise yapıtı kendisine mal etme arzusu içinde olan okurdur. Bu durum bir çelişkidir” (Rosenzweig’den aktaran Tanrıku, 2010, s. 29). Çevirinin kaynak metin odaklı mı yoksa erek metin odaklı mı yapılması gerektiği hususunda ortaya çıkan tartışmalardan çeviri işlemini gerçekleştiren çevirmenler de nasibini almıştır. Çevirmen, kaynak dil ve kültüre bağlı kalmakla, erek dil ve kültür normlarına uygun, serbest bir çeviri gerçekleştirme arasında bocalayıp durmuştur. Ioanna

Kuçuradi, çevirmenin içinde bulunduğu bu durum ve yaşadığı zorluğu şu şekilde bir tanımlama yaparak anlatmaktadır:

Bir tek dünya fikrinin gitgide yaygınlaştığı bugünkü dünyada, onsuz olunamayacak bir aracıdır çeviri işi, bir bakıma, müzikte virtüöz'un işine benziyor, onsuz ulaşılamıyor bu yapıta. Ama bir bakımdan, işi onunkinden zor. Çünkü bir dille üretileni başka bir dille yeniden üretmek zorunda olan çevirmen, iki farklı sınırlamayla boğuşmak zorundadır, hem çevirdiği metne bağlı kalmak zorunda -aslını vermek zorunda- hem de bir metni çevirdiği dilin ona çizdiği olanak sınırlarının içinde hareket etmek zorunda (Kuçuradi'den aktaran Baykan, 2005, s. 183) .

“Çeviri faaliyetinin bir sanat olduğu görüşünü savunan Savory (1961, s. 15-25)’e göre de, çevirmenin işi, yazarınkine oranla daha zordur. Bunun nedeni yazarın fikrini, ana dilinden kendine uygun olarak belirlediği sözcükleri seçerek anlatabilmesidir. Ancak çevirmen, yazarın seçtiği sözcüğe en yakın olanı bulmak durumundadır” (Pazarlıoğlu, 2015, s.25). Bu noktada çevirmenin görevleri devreye girmektedir. Çevirmen, hem kaynak hem de erek dile hâkim olmalı aynı zamanda erek kültür hakkında da bilgi sahibi olmalıdır. Çevrilmesi güç olan ifade tarzları veya kaynak metinde bahsedilen tarihi ve kültürel olayları erek metne aktarırken, kaynak dile iyi hâkim olmanın verdiği kültürel arka plan ve dil hâkimiyetiyle erek dil hâkimiyeti birleşerek bu gibi durumlara uygun karşılık bulmak ve okura akıcı bir biçimde anlatmak çevirmenin asli görevlerindedir.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı’nda görevli Başbakanlık uzman yardımcıları Nazmi Küçükyağcı ve Burcu Avcı (2011, s. 5) tarafından hazırlanan araştırma raporuna göre çevirmenin görevleri şunlardır:

- “- Çeviri yapacağı dilde yazılı edebi eserleri, metinleri, bilimsel makaleleri, gazete ve dergileri, siyasi, hukuki, ekonomik, teknik ve diğer türdeki eserleri önce dikkatle okuyup, metni anlam bütünlüğünü ve ifade doğruluğunu bozmadan diğer bir dile cümle cümle çevirmek,
- Yabancı dildeki yapılan konuşmada, konuşmacının söylemek istediklerini dinledikten sonra konuşmacının söylediklerinin anlam ve bütünlüğünü bozmadan dinleyicilere aktarmak,
- Yapılan çevirilerin doğruluğunu kontrol etmek,
- Kendi öz dili ve bildiği yabancı dile ait gelişmeleri yakından izlemek”

Walter Benjamin’e göre çevirmenin görevleri arasında en önemlilerinden biri de kaynak metinden tamamen uzaklaşmadan, özgün bir metin ortaya çıkarmaktır. Benjamin, çevirinin özgür olması gerektiğini savunur. Bu nedenle çevirmenin kendini özgür bırakması gerektiğinden söz eder. Bu hususu bir benzetme ile açıklar:

Teğet, çembere yalnızca bir noktasında belli belirsiz dokunur; daha sonra onun sonsuzluğa doğru düz bir çizgi izlemesini öngören yasayı dokunma noktası değil, dokunmanın kendisi saptar. Bunun gibi çeviri de özgün yapıya yalnızca çok kısa bir süre, anlamın sonsuz küçüklükte bir noktasında dokunur; bu dokunuşun ardından sadakat yasası gereğince ve dil devinimi özgürlüğü içerisinde tümüyle kendine özgü yörüngeyi izler (2012, s. 33-34).

Peter Burke’da çevirmenlerin hangi yolu ve stratejiyi izlerse izlesin çeviri sürecinde çeviri kayıplarının mutlaka olacağı görüşündedir ve bununla alakalı şöyle der:

Çevirmenler ister yerleştirme ister yabancılaştırma stratejisini izlesinler, başka bir dile aktardıkları metni ister doğru ister yanlış anlasınlar, çeviri faaliyeti zorunlu olarak hem bağlamdan koparma hem de yeniden bağlamsallaştırma gerektirir. Çeviride bir şeyler kaybolur ancak kaybolan şeyin yeniden incelenmesi kültürler arasındaki farkları tespit etmenin en etkili yollarından biridir. Bu nedenle çeviri incelemesi kültür tarihi pratiğinin merkezindedir ya da öyle olmak zorundadır (2012, s.39).

Çevirmenin çeviri sürecinde dikkat etmesi gereken diğer önemli hususlardan biri de çevirinin gerçekleşeceği türü göz önünde bulundurmadır. Çünkü bir roman, bir şiir gibi çevrilemez ve herhangi türdeki bir düz yazı da diğer türler gibi çevrilemez. Her türün kendine ait belli kuralları bulunmaktadır (Pazarlıoğlu, 2015, s. 26)

“Kaynak dil dizgesinden çıkarak erek dil dizgesine yerleşen her çeviri metin beraberinde bir takım dilsel ve kültürel öğeleri de taşır. Bu özellikler erek dil ve kültürü de etkileyerek değiştirebilir. Kısaca çeviri, içinde bulunduğu kültürü şekillendirir” (Pazarlıoğlu, 2015, s.27). Çünkü çeviri sadece diller arasında yapılan bir aktarım işlemi değil aynı zamanda kültür aktarıcısıdır da. Örneğin, Avrupa, Orta Çağ karanlığında Antik Yunan felsefesine ait eserlerin Arapçaya çevrilmesi ve yine çeşitli dillerden çevrilen eserlerin Arap dili ve kültürüne etkisi, Arap dünyasının Altın Çağı’nın yaşanmasında etkili olmuştur. Ayrıca Rönesans dönemine geçişte Arapça ve Antik Yunancadan Arap diline çevrilen eserlerin Avrupa coğrafyasında bulunan ulusların dillerine çevrimi önemli bir etkendir.

Schleiermacher’a göre çevirmen, okuru yazara götürmekle yazarı okura götürmek arasında bir tercih yapmalıdır. Ona göre aslolan çevirmenin ilkinin tercih etmesidir. Schleiermacher, diller ve kültürler arası bir aktarıcı konumunda olan çevirmenin tanımını ve nasıl çeviri yapması gerektiği hususunda farklı bir bakış açısı ile yaklaşarak mekanik ya da gündelik çeviriler yapan, ticari metinlerin çevirisini gerçekleştiren kişiyi “dilmaç”, bilimsel metinleri çeviren kişiyi de “çevirmen” olarak nitelendirir (Pazarlıoğlu, 2015, s.27). Söz

konusu açıklamasıyla Schleiermacher'in ticari metinler ile bilimsel metinleri birbirinden ayırarak ilk kez metin türü kavramına dikkat çekmesi çeviribilim açısından da önem taşımaktadır.

“Kültürün önemli bir parçası ve en sağlam yapılarından olan atasözleri, bir ulusun uzun yıllar süren deneyimleri ile ortaya çıkan düşünceleri, yaşayışları, inanışları ve geleneklerinin dile aktarılmış kalıp ifadeleridir” (Koç, 2018, s. 138). Bu ifadelerin başka bir dile aktarımı, deyimler ve diğer kültürel ifadelerin çevirilerinde olduğu gibi zorlu bir iştir. Söz konusu ifadelerin çevirileri için iki dili iyi bilmek, kültürlerine hâkim olmak ve istenilen anlamı aktarmak için uygun stratejileri bilmek gerekir (Dweik&Thalji'den aktaran Eray, 2018, s. 11).

Fransız yazar Etienne Dolet, çeviride dikkat edilmesi gereken beş temel ilkeyi şöyle belirtmiştir:

1. Çevrilmesi istenen yazarın eserinin içeriği ve anlamı eksiksiz kavranmalıdır.
2. Birebir çeviriden kaçınılmalıdır.
3. Çevirmen hem kaynak dile, hem erek dile iyi hakim olmalıdır.
4. Erek dil kültüründe geçerli olan ifadeler kullanılmalıdır.
5. Pürüzsüz bir anlatım için uygun ifadeler seçmeli, özellikle eserin üslubu doğru aktarılmalıdır. (İşler&Yıldız, 2018, s. 21).

Nurullah Ataç ise çevirmenlikte yaratıcılığı, üretkenliği ve özneliği çok önemsemektedir. Bu nedenle yazarların çeviri yapanlara yol gösterici nitelikte olması gerektiğini savunur ve bir söyleşisinde şöyle der:

Tercüme ile uğraşanlara büyük yazarlarımız yol göstermelidir; kendisi yaratamayan, kendisinin söylenecek sözü olmayan kimse, başka birinin dediklerini de çeviremez. Kendisi yaratıcı olmayan kimselerin tercümelerinde güzel yerler, gerçekten beğenilecek buluşlar olabilir; ama onların tercümelerinde birlik görüldüğü azdır. Sanki her parça, her cümle tek başınaymış, üstüyle, altıyla bir ilişkisi yokmuş gibi çevriliyor. Bütün kitabı okudunuz mu, her sanat eserinde bulunması gereken ses birliğini duyamıyorsunuz (Ataç, 2008, s. 85).

Tarihte ilk çevirmen Livius Andronicus olarak kabul görür. Andronicus M.Ö. 240 yılında Odysea'yı Yunancadan Latinceye koşuk biçiminde çevirmiştir. Andronicus'tan önce Homeros'dan çeviriler yapılmıştır ancak kalıcı olarak yaptığı çevirilerin bazı nüshaları günümüze de ulaşabilmiş olan Andronicus'un yaptığı çevirideki aldığı kararlar erek kültür bağlamına uygun kararlar verdiğini göstermektedir. Öncelikle İlyada'yı değil çevireceği eser olarak Odysea'yı seçmesinde bilinçli olarak bulunduğu toplumun hazırbulunuşluk

düzyeyini göz önüne alarak, daha eğlenceli eser olan Odysea'yı eğlenceyi seven toplumuna koşuk türünde aktarmayı seçtiği görülür. Aynı zamanda çevirmenin eseri, anadiline değil de Latince'ye çevirmesi ancak erek okur tarafından kabul görmesi de o dönemde Roma toplumunun bu dile de hâkim olduğunu ve o dönem Roma halkının okuma kültürünün gelişmiş olduğunu göstermektedir (Yazıcı, 2005, s. 32).

Abbasiler döneminde çevirmenlik ilk önce bir meslekle birlikte icra edilip sonradan müstakil bir iş haline dönüşmüştür. Başta halifeler ve üst düzey bürokratlar olmak üzere her kesimden destekleyiciler çevirmenlere geniş bir bütçe ayırıyor, büyük maddi desteklerde bulunuyorlardı, Ünlü çevirmen Huneyn bin İshak'ın rutin bir gününü okuduğumuzda dönemin çevirmenlerinin durumu hakkında az da olsa bir fikir edinebiliriz:

Huneyn bin İshak her gün bineğinden inerek doğrudan hamama giderdi. Burada tellaklar bedenine tas tas su dökerdi. Bundan sonra bir kadife bornoza sarınıp çıkar, bir kadeh içki içer bir parça kek yer, ardından teri kuruyana kadar uzanırdı. Bazen öylece uyuyakalırdı. Bu kısa uykudan sonra kalkıp tütsüyle cildini nemlendirirdi. Bu sırada kendisine genellikle baharatlı et suyunda pişirilmiş, özel beslenmiş iri bir piliç ve iki yüz dirhem ağırlığında ekmekten oluşan menüsü getirilirdi. Yemeğin suyundan içer, pilici ekmekle yer sonra da uyurdu. Uyandıığında dört ratıl yillanmış şarap içerdi. Camı taze meyve isterse Şam elması ve ayva yerdı (İbn Hallikân'dan aktaran Suçın, 2012, s. 50-51).

Söz konusu dönemin Huneyn bin İshak dışındaki bazı ünlü çevirmenleri, İbnu'l-Batrîk, Yûhannâ b. Mâseveyh, Kustâ b. Lûkâ, İshâk b. Huneyn, Sâbit b. Kurre, İbnu'l-Mukaffa gibi isimlerdir.

Çeviri yoluyla Araplara geçen ilimlerin yayılması ve çeviri eserlerin sayısındaki artış dokuzuncu yüzyılın en önemli yazar ve düşünürlerinden el-Câhiz'in dikkatini çekmiştir. el-Câhiz çeviri ve çevirmende olması gereken özellikleri belirtmiştir (Sarıkaya, 2003, s.137). el-Câhiz'in Kitabı'l-Hayevân adlı eseri incelendiğinde, çeviriye dair öne sürdüğü görüşler çeviri hakkında bizlere mühim bilgiler verir. Örneğin el-Câhiz mütercimde bulunması gereken şartlar için şunları belirtir:

- Çevirmenin çeviri yaparken hem kaynak dili hem erek dili bilen insanların en iyisi olması ve her iki dili de eşit oranda bilmesi gerekir.
- Oluşacak bilgi kayıplarında çevirmenin görevi en az sayıda çeviri kaybına yol açmaktır.
- Şiir çevirmenler tarafından çevrilemez, şiirin çevirisinin yapıldığı takdirde vezin ortadan kalkar ve estetik kaybolur. Bu sebeple ancak şiirin anlamının başka dile aktarımı mümkündür.

- Nesir çevirirken de çevirmenin dile tam anlamıyla hâkim olması beklenemez ancak çevirmen kaynak metne ihanet etmeden, anlamları tam olması gerektiği gibi aktararak yazarın kullandığı anlamı tam bilmese de ifadeleri yerli yerinde ve bağlama uygun kullanması gerekmektedir (el-Câhiz, 75-76).

Çeviri Tarihi

Çeviride ilk yazılı kaynaklara M.Ö. 4500 yıllarında çok sayıda farklı dillerin konuşulduğu ülkemiz toprakları içinde yer alan Mezapotamya’da rastlandığı bilinmektedir. Bununla beraber burada bulunan çivi yazısıyla yazılmış çok dilli levhalardan çok daha önce ağızdan ağıza aktarılan sözlü çeviri etkinliğinin de var olabileceğini akla getirir (Eruz, 2003, s.22). Eski araştırmalar incelendiğinde, Eski Mısır’da çok sayıda çeviri yapıldığını söylemek mümkündür. M.Ö. 3000 yıllarında Eski Mısır’da iki veya daha çok dil bilen birçok kişinin iş görüşmelerine arabuluculuk ederek geçimini sağladığı bilinmektedir. Ayrıca “hiyeroglif yazısında, M.Ö. 200 yıllarında Rosetta taşının üzerindeki Eski Yunanca ve Eski Mısır’ın hiyeroglif yazılarının Yunancadan yola çıkarak çözümlendiği ve böylece Eski Mısır kültürünün de keşfedildiği görülmektedir” (Eruz, 2003, s.23).

Çeviri tarihine baktığımızda antik çağdaki anlayışı Mine Yazıcı şöyle aktarmıştır:

Çeviri, antik çağda doğadaki nesnelere sese, yazılı simgeye, resme ve dansa dönüşümüyle başlayan bir etkinliktir. Roman Jakobson’un sonradan adlandırdığı şekliyle çeviri kavramının “göstergelerarası çeviri” ile şekillenip, yerleşmeye başladığı söylenebilir. Antik Yunan’da Sokrates’in öğrencisi Platon’un “idea öğretisi” çerçevesinde çevirinin, gerçeğin bir kopyası olarak saygın bir konumda olduğu düşünülemez. Öte yandan Pitagoras, Thales ve Platon gibi dönemin önde gelenlerinin Mısır’da bir süre kalıp, oradaki bilgi ve erdemi Antik Yunan’a taşıdıkları bilinmektedir. Antik çağdan başlayarak başta yazı olmak üzere sayı, aritmetik, geometri ve astronomi gibi alanlarda temel bilginin Babil ve Mısır’dan alındığı tarihte saptanmıştır (2010, s.29).

Yazıcı’ya göre (2010) Yunan uygarlığı diğer Akdeniz ülkelerine olan üstünlüğünü Mısırdan miras aldığı kaynaklara borçludur ve Atina’nın ekonomik olarak öteki Akdeniz uygarlıklarıyla ilişkisi ister istemez çeviri etkinliğini kaçınılmaz kılar. Yani çevirinin ya eğitim amacıyla ya da savaşlar sırasında komutanlar arasında ya da ticari ilişkilerde kullanılmış olduğu söylenebilir. Antik çağda çeviri varlığı kabul edilmese de kültürel üstünlük sağlamak amacıyla bir araç olarak kullanılmıştır.

Yunan uygarlığı başta yazı olmak üzere, aritmetik, geometri, astronomi, tıp gibi temel bilgileri ilk kez Babil ve Mısır uygarlığından çeviri aracılığıyla elde etmiştir. Her ne kadar çevirinin varlığı öne sürülmesine de kültürel, askeri ve ticari alanda olumlu yönde etkisi olduğu açıktır. Bu durum, Yunan uygarlığında çevirinin eğitim amaçlı kullanıldığını göstermektedir. Siyasal üstünlüğünü, kültürel kimliğini öne çıkararak göstermek isteyen bir uygarlıkta, çeviri geri planda bırakılıp, nesnel olarak bakma durumu ortaya çıkmaktadır. Ancak çevirinin “görünmezliği” onun, yazılı kültürün gelişimine katkısının önüne geçememiş ve Platonun “idealar” felsefesiyle birlikte nesnelere somut dünyasından soyut dünyasına geçişler başlamıştır demektir (Yazıcı, 2010, s. 39).

Roma uygarlığına gelindiğinde, çevirinin varlığının kabul gördüğü ortaya çıkmaktadır. “Bu durum hem yazının Latin dünyasında içselleştiğini hem de Yunan uygarlığındaki sahiplik kavramının olgunlaşarak günümüz yasal anlayışına daha yakınlaştığını gösterir. Romalılar döneminde çeviri artık “dillerarası çeviri” şeklini alarak çeviri felsefesi ve kuramı konuları konuşulmakta, çeviribilim süreci başlamaktadır” (Öner, 1999, s.13). Çeviri etkinliğinin antik çağdan başlayarak siyasal nedenlerle bilimsel bir nitelik kazanmaması, gerçekte çevirinin öteki bilim dallarından tarihsel ve uygulama alanındaki deneyim eksikliğinden değil, çoğu zaman siyasal nedenlerden ötürü kaynaklanmıştır. “Günümüzde bu etkinliğin önemini yadsımak, gerçeği yadsımak anlamına gelmekle birlikte, bilimsel gerçekliğin tarafsızlığına ve nesnelliğine de gölge düşürmek demektir” (Yazıcı, 2010, s. 43).

Erken Modern Avrupa’da çağın başlarında müzakere edilmiş çeviri fikri, misyonerlik alanı için kullanılmıştır. Hıristiyan misyonerler, Hıristiyanlığın mesajını çalıştıkları kültüre uyarlama konusunda ne kadar ileri gidebileceklerine karar vermek zorundaydılar. Örneğin “Çin’de Matteo Ricci, eğer rahip gibi giyinirse kimsenin onu ciddiye almayacağını farkederek, Konfüçyüsçü bir âlim gibi giyinerek, kendi toplumsal mevkiini Çince’ye çevirmiştir. Din değiştirip Hıristiyan olan Çinlilerin atalarına saygı duymasına izin vermiş, bunun dini değil, toplumsal bir gelenek olduğunu öne sürmüştür” (Burke, 2012, s.6).

Metin çevirisi erken modern Avrupa’da Rönesans, Reform, Bilim Devrimi ve Aydınlanma gibi büyük kültür hareketlerinin merkezinde yer alıyordu. “Rönesans’ta klasik eserlerin çevrilmesi ön plandaydı. Ayrıca Bilim Devriminin yayılması belli ölçüde Galileo ve Newton çevirileriyle, Aydınlanmanın yayılması da Montesquieu ve Locke çevirileriyle ölçülebilir” (Burke, 2012, s.7) .

Söz konusu dönemde hükümdarlar ve kiliseler dünyayı değiştirmek, dinsizleri dine döndürmek ya da İsveç veya Rusya'nın Batı Avrupa'ya yetişmesini sağlamak için çeviriye hamilik etmişlerdir. Burke'nin belirttiği üzere, bilginin yaygınlaşmasında çevirinin payı şüphesiz büyüktür ama yanlış anlama konusuna da burada değinmek gerekir. 16. yüzyılda yaşamış olan Fransız sanatçı Bernard Palissy'nin fosillerin bir tufanın sonucu olduğu inancı, Fransızca çeviriden okuduğu İtalyan doğa felsefecisi Girolamo Cardano'nun eserindeki bir pasajı yanlış anlamasından ileri gelmektedir. Aynı zamanda Philibert de Vienne'in *Le philosophe de court* adlı hicvinin İngilizce çevirimi, yazarın ironisini ciddiye almış ve yazarın özgün metinde kınadığı şeyi önermiştir (Burke, 2012, s. 36). Aynı şekilde Papa Damasus'un Tevrat çevirisini yapması için görevlendirdiği çevirmenin, bir yeri yanlış anlamasından ötürü "ışık" kelimesinin "boynuz" olarak çevrilmiş olması, Rönesans döneminde Musa peygamberin başında boynuz bulunduğu şeklinde bir inanişe sebebiyet vermiş, ünlü heykeltıraş Michelangelo'nun da boynuz başlı Musa heykelini yapmasına neden olmuştur.

Rönesans döneminde klasikler yerel dillere çevrilmiştir. "Sanatlar üzerine İtalyanca incelemelerin çevirisi yeni, klasikleştirici üslubun benimsenmesini teşvik etmiş ve İngiltere, Fransa ve diğer 16. yüzyıl binalarının hem ayrıntıları hem de planları 1611'de Flemenkçe, Almanca, Fransızca, İspanyolca, Latince ve İngilizce yayımlanmış Sebastiano Serlio'nun mimari üzerine incelemesindeki illüstrasyonlara dayandırılmıştır" (Burke, 2012, s.38).

Reform örneğinde çeviri daha da önemli hale gelmiştir. Erasmus tüm Avrupa'da okunmak için Latince yazmıştır ama sıradan halka ulaşmak için çevirmenlere ihtiyaç duyulmuştur. Erasmus'un *Enchiridion Militis Christiani* (Hıristiyan Savaşçının El Kitabı) eseri 16. yüzyılda dokuz yerel dilde yayımlanmıştır. Martin Luther'in eserleri 1517-1546 yılları arasında on yerel dile çevrilmiştir. Aydınlanma döneminde de çeviri birkez daha fikirlerin yayılmasında esas teşkil etmiş, 18. yüzyılda Montesquieu'nun eseri Fransızca aslı haricinde üç dilde yayımlanmıştır. Locke'un *Hükümet Üzerine İkinci İnceleme*'si üç ayrı dile çevrilmiş, Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* adlı eseri 1776'da yayımlanmış olmasına rağmen, 18. yüzyılın sonunda 6 dile çevrilmiştir (Burke, 2012, s.38-39).

Yunan ve Roma uygarlıkları, çeviribilim tarihine çeviri uygulamalarının irdelenmesi ve konuya bir üst bakış açısı getirmesi bakımından önemlidir. Atina okulunun sona ermesiyle

birlikte Yunanlı bilginler ve beraberlerinde tüm kitaplar (Roma ve Arap istilası sonucunda günümüzde çok az sayıda kalmış olsa da) İskenderiye'ye taşınmıştır. Büyük İskender tarafından kurulan İskenderiye Okulu, Hıristiyan grupların teolojik ve düşünsel tartışmalarının sonucu olarak kurulan bilim merkezlerinden biridir. Süryanice çevirmenlerin öncüleri Yunancayı İskenderiye okulunda öğrenmişlerdir (Suçin, 2012, s. 23). 9. yüzyılda Abbasi halifesi Bağdat'ta "Beytü'l Hikme" adıyla ilk çeviri bürosunu kurmuş, çeviri etkinlikleri, bu gibi kurumlarda sürdürülmeye başlanmıştır. "Bağdat Okulu yaklaşık 200 yıl kadar ayakta durmuş, buranın sona ermesiyle çeviriler Mısır, Mağrib ve Toledo okulunda sürdürülmeye devam etmiştir. Bu okullar çevirmen eğitmek amacıyla değil, aktif çeviri yapmak amacıyla çeviri yapanları bir arada toplayarak aktif çeviri hizmeti görevi görmüşlerdir" (Yazıcı, 2010, s. 43-44). Batıda çeviri etkinlikleri, ülkelerin kimlik kazanmasına ve ulusal dillerin gelişmesine yol açarken, Osmanlı Devletinin Aydınlanma hareketinden çok etkilenmediği görülür. İslam dünyasında 9. ve 11. yüzyıllarda görülen bilimsel üretimler ve çeviri etkinliklerinin yükselişine rağmen, 12. ve 18. yüzyıllar arası girilen duraklama dönemi, Osmanlıları da olumsuz yönde etkilemiştir. Öyle ki Bağdat Okulundaki Türk bilginlerin çevirilerine ve yapıtlarına gereken ilgi gösterilmemiştir. Söz konusu dönemde Osmanlı Türkçesine çevrilen yapıtların çoğu mantık, matematik, tasavvuf, fizik, tıp, siyaset ve ahlâka ilişkin yapıtlardır. "Örneğin, İbn-i Sina'nın birçok yapıtı arasında en çok çevrilen, mantık, tıp, matematik ve ilahiyat vb. konulardaki genel düşüncelerini yansıtan *Kitabü's-Şifa* adlı eseridir. Felsefeyle ilgili görüşlerini yansıtan yapıtları *Hidaye Şerhleri* aracılığıyla medreselerde okutulmuş, çevirilerine gerek duyulmamıştır" (Güven'den aktaran Yazıcı, 2010, s. 45). 17. ve 18. yüzyılda çeviri açısından verimli bir dönem olmasa da, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerçek anlamda çeviriler yapılmaya başlanmıştır. "Bilimsel alanda yapılan çevirilerle birlikte, edebiyat çevirilerine Tanzimat döneminde başlanmıştır. Bu çeviriler yeni türlerin Türk yazınıyla tanışmasına vesile olmuştur. Tiyatro türü Türk yazın geleneğine girmeye başlamış, *Binbir Gece Masalları*, *Telemaque*, *Robinson Crusoe* gibi yapıtlar çevrilmiştir" (Yazıcı, 2010, s. 46). Fenelon'un ünlü *Telemaque* eseri iki ayrı çevirmence farklı yöntemlerle çevrilmiştir. "Öncelikle Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa, bu eseri saray edebiyatının saygınlığına uygun "inşa" denilen aşırı ağdalı bir düzyazı koşuk biçimiyle ve bazı yerleri çıkartarak çevirmiştir. 1881'de Ahmet Vefik Paşa aynı yapıtın düz yazıyla kısaltılmamış çevirisini yapmıştır" (Paker, 1991, s. 17).

Osmanlıda çeviri etkinliği bürokrasi, elçilikler, mühendislik ve tıp okulları, tercüme büroları ve azınlık okulları olmak üzere beş alanda sürdürülmüştür. Yazıcı (2010, s. 47-48)'ya göre, çeviriye olan ilk gereksinim dış milletlerle iletişim ve ilişkileri sürdürme ihtiyacından doğmuştur. İlk dönemlerde çevirmen gereksinimleri dört yolla karşılanmıştır. İlki, devşirme yoluyla yetiştirilenler arasından seçilenler, ikincisi Osmanlı uyruklu Hıristiyan azınlıklar, üçüncüsü komşu ülkelerden kaçıp gelmiş Osmanlıya sığınmış olan ya da macera düşkünü Alman, Macar, İtalyan kökenli kimselerdir. Son olarak ise, zaman içerisinde elçiliklerin 18. yüzyıl itibariyle kurulmasıyla birlikte, teknik konularda yetiştirilmek üzere dışarıya gönderilen öğrencilerdir.

Osmanlı Devleti döneminde çeviriler 9. ve 14. yüzyıl arasında gelişmiş olan İslami bilimsel bilginin tanıtılmasında değil, Batı Avrupa'dan bilim aktarımında önemli rol oynamıştır. 16. yüzyılda hâkim olan yayılmacı politikalar, Günergun (2012, s. 230)'un belirttiği üzere, Batı Akdeniz deniz kartografyasının Osmanlı gemicilerinin yaygın şekilde kullanmasına yol açarken, Yahudi hekimlerin gelişi de Osmanlıların Avrupa Rönesansının tıp pratikleriyle tanışmasını sağlamıştı. Bu dönemde bilginin yayılması sadece çeviriler yoluyla değil, aynı zamanda Osmanlı ve Batılı denizciler ve hekimler arasındaki doğrudan temasla da gerçekleşmişti. 17. yüzyılda Orta Avrupa'da gerçekleştirilen seferler sayesinde, Batı'nın ünlü bilim eserleriyle tanışma fırsatı bulan Osmanlı devleti, Avrupa kitaplarından Türkçeye çeviriler ya da derlemeler yaptırmıştır. Bu söz konusu çeviriler genelde Avrupa dillerini bilen profesyonel çevirmenler veya devlet görevlileri tarafından yapılmaktaydı. Avrupa'daki bilimsel metinleri Türkçe'ye çeviren 17. yüzyıl çevirmenlerinin bir kısmı devletin sivil ya da asker kanadında çalışan ya doğuştan ya da sonradan Müslüman olan memurlardı. Devlet makamları o dönemde bir eğitim kurumu gibi işleve sahipti ve belirli bir makama gelmiş olan biri, üstleri tarafından eğitilirdi. (Günergun, 2012, s. 235). Flemenk kartografyacı ve matbaacı Joan Blaeu'nun 17. yüzyıl Avrupasında en ünlü ve en pahalı atlası olan *Atlas Major*, IV. Mehmed'e İstanbuldaki Flemenk elçisi Justinus Colyer tarafından sunulmuş ve Osmanlılar bu meşhur atlasla tanışmışlardır. Bu atlasın Latince'den Türkçeye çevirisi on yıl gibi bir süre almıştır. Kurulan bir ekip sayesinde *Tercüme-i Atlas Major* olarak bilinen dokuz ciltlik kısaltılmış bir sürüm ortaya çıkmış, tam başlık olan *Nusret el-İslâm ve's-Sürûr fi Tahriri Atlas Majör* anlamı dolayısıyla ilgi çekmiştir. "Atlas Major'un Çevirisinin Başarısından Müslümanların Hazzı" anlamındaki başlığın, bu eserin

İslam âlemine tanıtılmasından duyulan büyük mutluluğu belirttiği varsayılmaktadır (Günergun, 2012, s. 240).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise Hasan Ali Yücel'in başlatmış olduğu çeviri etkinliği, çevirmenin de kurumsal bir kimlik kazandığı döneme gelinmesine aracı olmuştur (Yazıcı, 2010, s.59). Çeviri etkinliği bu dönemde bir devlet politikası olarak karşımıza çıkar. Resmi dil olan Türkçenin özenli bir şekilde sunulması amacıyla kurulan komisyonlarda düzeltmenlik yapan editörlere çevirmenin iki katı ya da dörtte biri daha çok para ödenmesi gösterilen özenin bir göstergesidir (Salman, 2000, s.139). Söz konusu bu dönemde iki alandaki çeviri etkinliği dikkat çekmektedir. İlki, tercüme dergileri bir diğeri üniversitelerdeki çeviri etkinliğidir.

Birçok yazara göre Cumhuriyet döneminde çeviri faaliyetleri açısından en önemli evre, genel batılılaşma projesi çerçevesinde değerlendirilen Tercüme Bürosu'nun ilk yıllarıdır. Çoğu araştırmacı, Tercüme Bürosu'nun görevinin Türkiye'de "hümanizm"i yaratmak olduğunu savunur. Zeki Arıkan'ın yaptığı bir çalışma da Cumhuriyet döneminde, özellikle 1930'lu ve 1940'lı yıllarda çeviriye yüklenen belirli bir işlev olarak hümanizmin yaratılmasını inceler. Arıkan'a göre, Türkiye'de yaratılacak hümanizmanın, "kendimizi bulmak" diye nitelenebilecek ilginç bir olguya kaynaklık etmesi bekleniyordu. Arıkan bu fikri o dönemin devlet yöneticilerinin ve yazarlarının söylemi içinden okur. Hasan Ali Yücel, Orhan Burian ve Hilmi Ziya Ülken gibi dönemin önde gelen siyasetçi ve kültür insanlarının söylediklerini temel alan Arıkan, hümanizmanın Türkiye'de ulusal bir kendini bulma sürecini başlatmak gibi bir hedefinin olduğunu iddia eder. Ona göre, klasiklerin çevirisi bu süreçte önemli bir rol oynayacak ve çeviri, Türkiye'de bir hümanizma ruhunun yaratılmasında önemli bir araç olacaktı, bu hümanizma ruhu da toplumsal aydınlanmaya götürecekti (Gürçağlar, 2018, s. 9-10).

Arap dünyası incelendiğinde ise, cahiliye döneminden itibaren Arapların ticaret kervanları vasıtasıyla diğer milletlerle sürekli iletişim halinde oldukları görülür. Bu iletişimleri sırasında yanlarında çevirmenleri ile birlikte hareket etmişlerdir. Bu dönemlerde çeviride iki farklı yöntem kullanılmıştır. İlk yöntem 'harfî çeviri' diye isimlendirilen, kaynak dildeki her kelimenin, erek dilde karşılığını bulup yazarak yapılan çeviridir. İkincisi ise 'anlam çevirisi' denilen, metnin bir bütün olarak, anlamının çevirisi üzerine yoğunlaşan yöntemdir (Dağbaşı, 2016, s. 230). İslam öncesi dönemde Araplar özellikle ticaret dolayısıyla kendi halkı dışındaki halklarla iletişim kurmuşlardır. Ticari faaliyetler dolayısıyla tüccarlar kervanlar halinde yanlarında tercümanlarıyla seyahat etmişlerdir. Arap şiirinde rastlanan bazı yabancı sözcüklerin bu faaliyetin ürünü olduğu

düşünülmektedir. Şam Arapları Gassanlılar Yunanlarla Araplar arasında bir köprü vazifesi gerçekleştirerek Yunancadan pek çok kitap çevirmişlerdir. İslam'ın yayılmasıyla birlikte başta çeviri yoluyla birtakım iletişim kanallarıyla Fars ve Bizans kültürü İslam kültürüyle tanışma fırsatı bulmuştur (Suçin, 2012, s. 25).

Zeyd bin Sâbit'ten el-Kandehlevî yoluyla aktarılan bir rivayete göre Hz. Muhammed, zamanında sahabelerini yabancı dil öğrenmeleri konusunda teşvik etmiştir. Söz konusu rivayete göre: [...] Hz. Muhammed –Allah'ın selamı üzerine olsun- Medine'ye geldiğinde huzuruna çağrıldım. Beni, “Ey Allah'ın Elçisi, bu genç adam Beni Neccâr oymağına mensuptur. Allah'ın kitabından 17 sureyi ezberlemiştir” diyerek tanıttılar. Hz. Muhammede Kuran'dan ayetler okudum; bundan hoşlandı. “Zeyd” dedi, “benim için Yahudi yazısını öğren; bana Yahudice yazılar gönderiyorlar, gerçekten ne yazdıkları konusunda Yahudilere güvenmiyorum.” Bunun üzerine Yahudi dilini öğrendim. On beş gün geçmeden, bu dili iyice kavradım. Allah'ın Elçisi'nin sözlerini onlara Yahudi dilinde yazıyor, onlardan gelen mektupları da Hz. Muhammed'e çeviriyordum (el-Kandehlevî'den aktaran Suçin, 2012, s. 26).

İslam öncesi dönemde ve erken İslam döneminde Araplar ticaret ve siyasal olaylar nedeniyle çeviriyi kullanmış ancak bir bilim dalı olarak çeviriyle tanışmamışlardır. Kutsal metin çevirisine de Hıristiyanlık ve Yahudiliğin yaygın olduğu bir coğrafyada yaşamadıkları için gerek görmemişlerdir. Ancak o dönemde Varaka bin Nevfel kutsal metinlerin izini sürüp bu nedenle İbranice öğrenen bir bilginidir. Bu gibi örnekler olsa da çok sınırlıdır (Suçin, 2012, s. 26). Söz konusu dönemde fetih hareketlerinin yayılması sonucu Müslüman olan farklı millet mensubları ilk iş olarak Arapça öğrenmeye başlamışlardır. Arapça, Müslümanların peşinden koştuğu bir çeşit kültür birikimidir ve İslam kültürünü tanıyıp Kur'an-ı Kerim'i anlamak için çeviri yapılması neredeyse zorunlu hale gelmiştir. Bu durum Arapçadan diğer dillere çeviri hareketini fitillemiştir (Sarıkaya, 2003, s. 135).

Emeviler döneminde devlet işlerinin karara bağlandığı divan kayıtları çeviri faaliyetleri ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Devletin sicil kayıtlarını içeren bu divan, Irak'ta Farsça, Suriye'de Yunanca tutuluyordu. Ancak bu metinler dışında bilimsel metinlerin çevirilerinin nadiren yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu bu dönemde yapılan çeviriler Pehleviceden ya da Farsçadan yapılmaktadır (Suçin, 2012, s. 29-32). Bunun yanı sıra kaynaklarda bilimsel metin çevirilerini başlatan kişinin Emevi prensi olan Hâlid bin Yezid olduğu konusunda görüş birliği vardır:

Muaviye'nin oğlu Hâlid bin Yezid "Mervanoğullarının Bilge Adamı" olarak adlandırılıyordu. İyi bir karaktere sahipti. Bilimlere karşı ilgisi ve düşkünlüğü vardı. Bu nedenle sanatı (kimyayı) öğrenmeyi kafasına koydu. Mısır'ı sık sık ziyaret ettikleri için iyi derecede Arapça bilen bir grup Yunan filozofunun davet edilmesini emretti. Bunlardan kimya dalına ilişkin kitapları Yunanca Kıptî dilinden Arapçaya çevirmelerini istedi. İslam'da bir dilden başka bir dile yapılan ilk çeviri buydu (İbnu'n-Nedîm ve el- Endelûsî'den aktaran Suçin, 2012, s. 31).

Bunlara rağmen Emeviler döneminde yapılan çeviriler günübirlik ihtiyaçları karşılayan türden çevirilerdir. Bu sebeple söz konusu dönemde sistematik bir çeviri etkinliğinden söz edilemeyecektir. Valiler çeviriye hep şüpheyle yaklaşmışlar, yapılan çeviriler de kültüre katkısı olmayan kişisel çabalardan ibaret olmuştur. el-Kıftî, Basralı hekim Mâserceveyh'ten bahsederken şöyle der: "Tıbbî iyi bilirdi. Ömer b. Abdulazîz zamanında tıbbî dair Ehren el-Kıss isimli bir şahsın kitabının çevirisini üstlendi. Kaliteli bir defterdi" (el-Kıftî'den aktaran Sarıkaya, 2003, s. 136). İbn Culcul de Mâserceveyh hakkında şunları söyler: "Halife Mervan zamanında Ehren el-Kıss'ın kitabının tefsirini üstlendi. Ömer b. Abdulazîz bu tefsiri kitap deposunda buldu ve çıkarılmasını emretti. Müslümanların faydalanması için kırk gün süreyle istihare yaptıktan sonra mescide koydu ve insanların kullanılmasına izin verdi" (İbn Culcul'den aktaran Sarıkaya, 2003, s. 136).

Emevilerden sonra yönetimi ele geçiren Abbasilerin, başkenti Şam'dan yeni kurdukları Bağdat'a taşınmaları, devletin merkezini ana dili Farsça olan nüfusun içine yerleşmesi sonucunu doğurdu. Böylece İran tarihi ve kültürü henüz oluşum aşamasındaki yeni Abbasi kültürünün ortaya çıkışında oldukça önemli rol oynamıştır. Abbasiler fetihler sırasında bilginin yayılmasında önemli rolü olan kâğıtla tanıştılar. Böylece çeviri yapmak için zemin oluşturulmuş oldu. Bu söz konusu dönemde çevirinin yayılmasını iki önemli nedeni vardır. İlki Emeviler döneminde genişleme politikasına odaklanmış olan Arapların, bilginin gücünü keşfetmeleri ve bu bilgiye erişmek için de çeviri yapmanın gerektiğini farketmeleridir. Diğer neden ise, bu dönemde Müslüman ve Hıristiyan entelektüeller arasında düşünsel tartışmaların arttığı bir toplumda Müslümanların, savundukları fikirleri desteklemek için Aristo mantığına ve Yunan felsefesine yönelmeleridir. Bu ise çeviri anlamına gelmektedir (Suçin, 2012, s.33-34). Söz konusu bu dönemde, el-Mansûr, el-Mehdî ve el-Me'mûn devirlerinde çeviri etkinlikleri hızla artmıştır.

Çeviri etkinliği 12. yüzyıl sonrasında İslam dünyasında duraklama dönemine girmiştir. 1258 yılından sonra Suriye'yi işgal eden Moğollarla, sonrasında gerçekleşen Şam

kuşatması ideolojik tavırları sivrileştirerek, geleneksel muhafazakâr eğilimler güçlenmiş ve çevirinin getirmiş olduğu “çokseslilik” ortamı bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmiştir (Suçin, 2012, s.42). Çeviri eserlerdence telif eserlere yönelen bilginler de bu gerilemenin nedenlerinden biridir. 13. yüzyıl’da ilim hareketinin durmasındaki sebeplere bakılacak olursa öncelikle Selahaddin Eyyubi ve halefleri zamanında Mısır’da filozoflar aleyhinde çalışmalar olmuş, camilerde ve bazı yerlerde Aristo, Farabi ve İbni Sina aleyhine vaazlar verilmeye başlanmıştır. Halife el-Mutevekkil zamanında Yunan tercüme ve felsefi eserler yasaklanmış, halife el-Mutezit felsefe eserlerinin satılmasını yasaklamış ve müşaviri filozof Serahsî’yi öldürmüştür. Aynı dönemde Mağrip’te de İbn Rüşd ve arkadaşları için de karalamalar yapılmıştır. Diğer bir açıdan fikir hareketinin durmasında İslam medeniyetinin yeni göçebe kavimler tarafından istilaya uğraması da sebep olarak gösterilebilir. Göçebe istilalarıyla bağımlılık artmış, ilim ve felsefeye karşı bir düşmanlık baş göstermiştir. Bu yüzyıldan sonra, özellikle Atina ve İskenderiye okullarının kapatılmasından sonra Doğu’ya dönen ve altı, yedi asır İslam medeniyetinin parlak devrini ortaya çıkardığı gibi, birtakım tarihi olayların cereyan etmesiyle ilim hareketi tekrar Batı’ya yüzünü dönmüştür. Bunun birçok sebebi vardır. İlki haçlı seferleridir. Bu seferler sırasında İslam medeniyetinden ziraat, sanayi ve ticarete ait pek çok şey Batı’ya geçmiş, bazı ilmi bilgiler de bu dönemde aktarılmış ve İslam medeniyetine ait kitaplar Batı’ya götürülmeye başlanmıştır. Orta Çağda birbirine kapalı olan İslam, Bizans ve Latin dünyaları birbiriyle ilişki içerisine girmiş ve bunlardan en geri olanı Latin dünyası, İslam medeniyetinden oldukça etkilenmiştir. İkinci Friderich, İslam medreselerine öğrenciler göndererek İslam felsefesine ait eserleri Latinceye çevirtirmiş ve Batı uyanışının hazırlıklarına katkıda bulunmuştur (Ülken, 2016, s. 139-147). İkinci sebep ise Batıda uğradıkları zulümden kaçan Yahudilerdir. İspanya’dan kaçan Yahudiler, Osmanlılar tarafından himaye edilmişler ve bu sayede İslam felsefesini öğrenmişlerdir. Bu sırada büyük İslam filozofları arasından Yahudi filozofları doğmuştur. Bunlardan en meşhurları İbn Cebrol ve İbn Me’mun’dur. Bu filozoflar Türk ve Arap filozofları vasıtasıyla bütün eski Yunan ilim ve felsefesini öğrenmişlerdir. Batı’da ilmin yayılmasının diğer bir nedeni o coğrafyalarda kurulan İslam medreseleridir. Bu medreseler sadece ilim değil aynı zamanda araştırma ve tetkik sahaları olarak kullanılmaktaydı. Bu ilim merkezleri karşısında Batı’da kurulan üniversitelerde özellikle İtalya’da Salerno ve Fransa’da Montpellier ve Boulogne en ünlüleri idi. Arapçadan İbraniceye, İbraniceden Latinceye bütün çeviriler bu merkezlerde yapılıyordu. Bu kurumlar adeta Mağrip İslam

medreselerinden etrafa yayılan ilmi toplamak amaçlı kurulmuş ilim merkezleri oldular. Asırlarca İbn Sina ve İbn Rüşd eserleri, İslam tıbbına ait tercüme bu merkezlerde okutulmuştur. Haskins, Müslümanlar ile Hıristiyan Avrupa arasındaki en uzun soluklu bağlantının İspanya’da 1125–1280 yıllarında yapılan çevirilerle oluştuğunu belirtirken söz konusu tercüme faaliyetlerinin önemini ortaya koymaktadır (Haskins’den aktaran Yıldız, 2009, s. 54). Avrupa’da 9., 10. ve 11. yüzyıllarda Arapça’dan Latince’ye bir takım çeviriler yapılmış olmakla birlikte, asıl çeviri hareketi 12. yüzyılda gerçekleşmiştir. Çevirilerin ilk olarak başladığı ve yoğun çeviri faaliyetinin olduğu yer İspanya’dır. Çeviri hareketinin İspanya’da ve 12. yüzyılda başlamasının nedeni, Müslümanlarla ilişkili olmaları ve yakın münasebet kurmaları olmuştur (Yıldız, 2009, 54).

Latin dünyasında, İslam ve Yunan medeniyetlerine ait eserlerin çevirisinin yapılmasını ateşleyen sebeplerden birisi de Hindistan yolunun aranmasıdır. Eski haritaları düzeltmek, dünya hakkında daha ayrıntılı fikirler edinmek için İslam ve Eski Yunan eserlerine nüfuz etme arzuları uyanmıştır. Avrupa, 13. ve 14. yüzyıldan sonra 16. yüzyıla kadar hararetli bir çeviri faaliyetine girmek suretiyle dünya uyanış hareketleri arasında en büyüklerinden olan “Rönesans”ı açmaya muvaffak olmuştur (Ülken, 2016, s. 147-151).

Arapçaya çeviri geleneğinin dönüşüm özelliğini gösterdiği 12. ve 16. yüzyıl arası “tersine bir çeviri hareketidir” denilebilir. Bu dönemde Batı dünyası kökeni antik Yunana uzanan kayıp veya tahribata uğramış olan metinleri kendi dillerine Arapçadan çevirmişlerdir. İspanya’da ortaya çıkan ve Arapçadan Latinceye yapılan çevirilerin oluşturduğu bu hareket, Avrupa Rönesansının altyapısını hazırlamıştır. Bir diğer dönüşüm özelliği gösteren dönem 19. yüzyılda ortaya çıkan *nahda* ile başlamıştır. Arap modernleşmesinin başlangıcı kabul edilen bu dönemde, gerek Napolyon’un Mısır’ı işgali sırasındaki emperyal stratejileri, gerekse sonraki yıllarda Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın iktidarını güçlendirme çabaları çeviriye kilit bir rol yüklemiştir. Napolyon ordusunda oryantalistlerin ve çevirmenlerin bulunması bunun yanı sıra Arapça matbaayı getirmeleri emperyal amaçlarına hizmet etmekle birlikte Arap dünyasını ilk kez Batı dünyasıyla buluşturmuştur. Bu etkileşimlerle birlikte Mısır’da Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın yönetime geçmesi, matbaanın kurulması, yabancı dil öğretimi veren okulların açılması, Tahtâvî gibi Avrupaya burslu öğrencilerin gönderilmesi, çeviri etkinliğine ivme kazandırmıştır. Bütün bunların yanı sıra bu durum Arapçanın geleneksel yapısına ters düşen bazı üslupların ortaya çıkmasına neden olmuş, özellikle terimleştirme hususunda bir ayrılık yaşanmıştır. Nahda

döneminin çevirmenleri bu sorunu *ta'rib* (Arapçalaştırma) ve *terceme* (çeviri) şeklinde kategoriye ayırarak çözüm önerisi sunmuşlardır. Bu hususta Ahmed Fâris eş-Şidyâk, İbrahim el-Yazicî, Anestâs Mârî el-Kermelî, Suleyman el-Bustânî Curcî Zeydân ve Ya'kûb Sarrûf'un bir iki kavram etrafında bir denge kurma eğilimi gösterdikleri dikkat çekmektedir. *Ta'rib* yoluyla aktarmaya en yakın duran isimler Sarrûf ve Zeydân'dır. Özellikle Zeydân “önce *terceme* yapmayı dene, mümkün değilse *ta'rib* yoluna git” şeklinde bir yaklaşıma sahiptir (Suçin, 2012, s. 172-174).

Çeviribilim

Çeviribilim, literatüre girmiş olan oldukça yeni bir disiplindir. 1970'li yıllarda çeviribilime bir bilim dalı olarak bakma vaktinin geldiğini düşünen James S. Holmes, çağdaş dilbilimin babası şeklinde nitelendirilen Saussure'ün *Dilbilim Dersleri*'yle kendi alanında gerçekleştirdiğini çeviribilimde yapmış, bilim dalının temel kavramlarını atmak gibi önemli bir adım atmıştır (Akbulut, 2004, s. 15). James Holmes çeviribilim kavramı için İngilizce “Translation Studies” olarak yani “Çeviri Araştırmaları” adını uygun görmüş, bu ad dilimize çeviribilim şeklinde geçmiştir. Dilimizdeki dilbilim, siyasetbilim, toplumbilim, sosyalbilim gibi pek çok disiplin göz önünde bulundurulduğunda bu şekilde bir kullanımın benimsenmiş olduğu düşünülebilir. Çeviribilim 1970'li yıllarda Avrupa'da doğmuş ve gelişmiş, aynı zamanda günümüz dünyasında pek çok üniversitede bir araştırma alanı olarak varlığını sürdürmekte olup, ülkemiz çalışma alanı içerisine 1980'li yıllarda girmiştir. James Holmes 1972 yılında Kopenhag'da düzenlenen Üçüncü Uluslararası Uygulamalı Dilbilim Konferansı'nda verdiği “The Name and Nature of Translation Studies” (Çeviribilimin Adı ve Doğası) başlıklı bildirisi ile çeviri alanında 1960'larda başlayan kıpırdanmanın adını koymuş, bu bildiri ile çeviri kuramı alanında onu izleyen kırk yıl boyunca izlenecek yolları açıkça ortaya koymuştur (Gürçağlar, 2016, s. 101). Holmes, sunmuş olduğu bu bildirisi ile bilim dalının bugün çeviribilim olarak kullanılmasını sağlamış ve tüm alanı kategorize etmiştir. Çeviribilim dalının öğretisinin temelini atan bu yazı, daha sonra birçok araştırmacının düşüncelerinin kesişme noktası olarak aldıkları bir odak olmuştur (Akbulut, 2004). Holmes, bildirisinde bu disipline “translation studies” adını neden uygun gördüğünü şu şekilde aktarmıştır:

İngilizce'de yeni bilim dallarını adlandırmak için kullanılan bir terim var. Bu terim “studies”dir. Gerçekten de, üniversitelerde yapılan eski ayrıma göre konusu fenden çok insan

bilimlerine giren bilim dallarına verilen bu ad, İngilizce’de, Almanca’daki Wissenschaft sözcüğü kadar etkindir. “Russian studies” (Rus araştırmaları), “American studies” (Amerikan araştırmaları), “Commonwealth studies” (Britanya Milletler Topluluğu araştırmaları), “population studies” (nüfus araştırmaları), “communication studies” (iletişim araştırmaları), bu terimin kullanıldığı örneklerdir. Elbette, bu sözcüğün kullanılmasında da bazı sorunlar vardır, bunlardan biri sıfat haline dönüştürülmesindeki zorluktur. Bununla birlikte, “translation studies” İngilizce’de oluşturulan en uygun seçenek olarak görünmektedir. Bu terimin bilim dalının tamamını kapsayacak biçimde benimsenip kullanılması da birçok karışıklığı ve yanlış anlamaları ortadan kaldıracaktır. Buna örnek oluşturmak için, yazımın bundan sonraki bölümünde “translation studies” (çeviribilim) terimini kullanacağım. Alanı belirlemek üzere, ortak bir ad kullanılmaması konusu, çeviribilimin gelişmesini engelleyen sorunlardan biridir (Holmes, 2000, s. 110-111).

Holmes, bildirisinde çeviriden söz ederken genelde yazın çevirisini ve edebiyat çevirisini ele almış, bir altdisiplin olan sözlü çeviri araştırmalarına kısa değinmesi dışında bundan bahsetmemiştir. “Holmes’un önerdiği “translation studies” adı, İngilizcedeki kullanımıyla “interpreting studies” (sözlü çeviri araştırmaları) alanını dışlasa da iki alan yakın bir ilişki içerisindedir” (Gürçağlar, 2016, s.102). Holmes, bildirisinde çeviribilimin amacını, çeviri süreci ve çeviri ürünlerini, dünyamızda karşımıza çıktığı şekilde betimlemek ve bu olguları açıklamak ve önceden tahmin etmek için genel ilkeler oluşturmak olduğunu belirtmiştir. Bu amaçları gerçekteştirebilmek için de iki temel dal isminden söz etmiştir. Biri betimleyici çeviri (descriptive translation studies) diğeri kuramsal çeviribilim (theoretical translation studies)’dir (Holmes, 2000). Betimleyici çeviribilim alanında yapılan araştırmaları, ürün odaklı, işlev odaklı ve süreç odaklı olmak üzere üçe ayırmıştır. Varolan çevirileri inceleyen ürün odaklı betimleyici çeviribilimi, bireysel çevirilerin betimlenmesi ya da metin odaklı çeviri betimlemesi olarak açıklar. İkinci aşamada ise, aynı metnin tek bir dilde ya da farklı dillerdeki çevirilerinin karşılaştırmalı çözümlenmelerinin yapıldığı karşılaştırmalı çeviri betimlemeleri olarak nitelendirir (Holmes, 2000, 112). Metinlerden çok bağlamların incelendiği işlev odaklı betimleyici çeviribilimin ise, çevirilerin çeviri olarak betimlenmesiyle değil, erek dizgede sosyo-kültürel durum içindeki işlevlerinin betimlenmesiyle ilgilendiğini belirtmiştir. Bir diğeri süreç odaklı betimleyici çeviribilimde ise konu, çeviri süreci ya da edimidir. Çevirmenin, başka bir dilde yeni ve kaynak metne oldukça benzeyen bir metin yaratırken, zihnindeki “küçük kara kutu”da neler olduğu araştırma konusudur. Bu hususun ileriki zamanlarda “çeviri psikolojisi” ya da

“psikoçeviribilim” olarak adlandırılabilir bir araştırma alanı doğmasını umut ettiğini de belirtmiştir (Holmes, 2000, s.112).

Kuramsal çeviribilim için ise Holmes şunu belirtir:

Salt çeviribilimin öteki ana dalı olan kuramsal çeviribilim ya da çeviri kuramı, adından da anlaşılacağı gibi, varolan çevirilerin betimlenmesi, çevirinin gözlemlenen işlevleri ya da deneylerle belirlenen çeviri süreçleriyle ilgilenmez. Çeviri kuramı, betimleyici çeviribilim alanında yapılan çalışmaların sonuçlarını, çeviriyle ilişkili alan ve bilim dallarındaki bilgiyle birleştirir; böylece çeviri sürecinin ve çeviri ürünlerinin ne olduğu ve ne olacağı konusunu açıklamak ve bu konuda önceden tahminde bulunmak için ilkeler, kuramlar ve modeller oluşturur (2000, s. 113).

Holmes bu çalışmasında çeviribilimi iki ana dal üzerinden değerlendirmiştir. İlki betimleyici, işlevsel olarak sınıflandırmalar yaptığı salt çeviribilim, diğeri ise Bacon’un deyiimiyle “ışık tutan” değil, “işe yarayan” dal olan “uygulamalı çeviribilim”dir. Çeviribilimin bu dalı Çeviri Eğitimi, Çeviri Araçları ve Çeviri Politikası ve Eleştirisi alanlarından oluşacaktır (Holmes, 2000).

James Holmes’un çeviribilim disiplinine yönelik geliştirdiği harita bazı açılardan eleştirilere maruz kalsa da günümüzde halâ geçerliliğini korumaktadır. Getirilen eleştirilerden biri, tüm sınıflamalarda olduğu gibi Holmes’un sınıflandırmasında da çeşitli örtüşmeler olduğu yönündedir. Bunun yanı sıra ciddi bir kuramsal altyapı gerektiren çeviri eleştirisinin uygulamalı çeviribilim başlığı altında verilmesi eleştirilen bir diğer husustur (Gürçağlar, 2016, s. 105). Holmes’un çizmiş olduğu harita, pek çok çeviri araştırmacısına yol gösterici nitelikte olsa da en çok betimleyici çeviri araştırmaları için öncü rol oynamıştır.

Betimleyici Çeviri Araştırmaları

Çeviribilim bir bilim dalı olarak konuşulmaya başlandığında, Holmes’un “kuram ve uygulama yöntemleri arasında hep bir bağlantı olması gerekir” bakış açısına karşı yapılan eleştiriler kuram-uygulama tartışmalarını beraberinde getirmiş, 1970’li yıllarda akademisyen, araştırmacı ve çeviri kuramcısı Gideon Toury, bu konuyu çözüme ulaştıracak bir bakış açısı ortaya koymuştur. Toury, çeviribilim incelemelerini kuramsal alandan başlatmış, uygulama ve kuram arasındaki ilişkiden önce, kuram ve betimleme

arasındaki ilişki üzerinde durulması gerektiğini belirtmiştir. Böylelikle Toury, kuramsal alanı uygulama alanının yönlendirmesinden çıkarmış, uygulama alanının gerek görülürse kuramdan yararlanabileceği görüşünü öne sürmüştür. 1970’li yıllarda Toury tarafından Itamar Even Zohar’ın ortaya attığı bir kültür kuramı olan Çoğuldizge Kuramı temeli üzerinde oluşturulmuş olan betimleyici çeviri araştırmaları (*descriptive translations studies*), daha sonra birçok çeviribilimci tarafından geliştirilmiş ve günümüzde halâ çeviri çalışmalarında güncelliğini koruyan bir yaklaşım haline gelmiştir (Gürçağlar, 2016).

Çevirinin bağımsız bir bilim dalı olmasını sağlayan ve çeviribilimin babası olarak adlandırılan James Holmes, betimleyici çeviribilimi, ürün odaklı, işlev odaklı ve süreç odaklı olmak üzere üçe ayırır. Varolan çevirileri inceleyen ürün odaklı betimleyici çeviribilim, bireysel çevirilerin betimlenmesi ya da metin odaklı çeviri betimlemesi yapar. İkinci aşamada, aynı metnin tek bir dilde ya da farklı dillerdeki çevirilerinin karşılaştırmalı çözümlenmelerinin yapıldığı karşılaştırmalı çeviri betimlemeleri vardır. Bütün ürün odaklı betimleyici çeviribilim çalışmalarının temel hedeflerinden biri genel bir çeviri tarihçesi oluşturmaktır. İşlev odaklı betimleyici çeviribilim, çevirilerin çeviri olarak betimlenmesiyle değil, erek dizgede sosyo-kültürel durum içindeki işlevlerinin betimlenmesiyle ilgilenir. Burada metinlerden çok, bağlamlar incelenir. Bu konu üzerinde daha çok çalışma yapılırsa, buradan hareketle çeviri sosyolojisi alanı oluşturulabilir. Süreç odaklı betimleyici çeviribilimin konusu, çeviri süreci ya da edimidir. “Çevirmenin, başka bir dilde yeni ve kaynak metne çok benzer bir metin oluştururken zihnindeki “küçük kara kutu”da neler olduğu hususunda, çeviri kuramcıları pek çok tahmin yürütmüşlerdir. Zihindeki çeviri işlemiyle daha çok ilgilenilirse, çeviri psikolojisi diye bir alan oluşabilir” (Holmes, 1972, s. 72). James Holmes, betimleyici çeviri araştırmalarına oluşturduğu harita içinde yer vermiş ve daha önce de belirtildiği gibi bunları “saf” çeviribilim kapsamında, kuramsal çeviri araştırmalarıyla birlikte ele almıştır. Holmes, çok yönlü araştırma alanlarını bir dizgeye yerleştirme denemesini yaparken, çeviri araştırmasını gözlem verilerinden çıkarımlar yapan deneysel bir bilim olarak kabul etmiştir. “Translated” (1988) adlı eserde toparlanmış olan birçok tekil çalışmada Holmes, çeviri araştırmalarının alan kuramı vizyonunu açıklamıştır ve bu yaklaşımın adını “Translation Studies” (Çeviri Çalışmaları) koymuştur. Bu yaklaşımda Holmes, metinleri ve onların çeviri şeklini değil, öncelikle o zamana kadar incelenmiş olan “Çeviri Kuramlarını”, yani bir bütün olarak bu disiplini irdelemektedir. Bu bağlamda *translation studies* araştırma alanını (üst kuramsal açıdan) bir salt bilimsel bir de uygulamalı alan olarak ayırmıştır (Stolze, 2013, s. 181-182).

Betimleyici Çeviri Araştırmaları, çeviri metinlerinin incelenerek bulguların açıklanmasına yönelik geliştirilen bir yöntemler bütünüdür. Toury'nin bu yöntemleri geliştirirken ortaya koyduğu norm kavramı, kendine özgü eşdeğerlik tanımı ve sözde çeviri gibi kendisinden önce değinilmemiş olan çeviri olgularına getirdiği bakış açısı, bu yöntemlerin çeviriye bütüncül ve açıklayıcı bir çerçeveye yaklaşmasını mümkün kılmıştır. Toury'nin betimleyici yaklaşımının temelinde erek odaklı bir bakış açısı yatar. Ona göre çeviriler, kaynak kültürün değil, erek kültürün birer gerçeğidir. (Gürçağlar, 2016, s. 129). Betimleyici Çeviri Araştırmaları'nda erek kültürün çevirilerinin üretildiği ve okunduğu bağlamları nasıl oluşturduğu, bu bağlamların nasıl doğduğu, evrildiği ve değiştiği Çoğuldizge Kuramı'na dayanılarak açıklanmaktadır (Gürçağlar, 2016, s. 129).

Betimleyici Çeviri Araştırmaları'nın yönlemsel ve kuramsal temeli Gideon Toury'nin 1980 yılında yayımlanan *In Search of a Theory of Translation* (Bir Çeviri Kuramının Peşinde) ile atılmış, Toury 1995 yılında yayımladığı *Descriptive Translation Studies and Beyond* (Betimleyici Çeviri Araştırmaları ve Ötesi) ile çalışmalarını devam ettirmiştir.

“Varsayılan Çeviri” (Assumed translation) kavramı Betimleyici Çeviri Araştırmaları için temel bir kavramdır. Bu kavram aslında Toury'nin çeviri tanımıdır. Toury için çeviri, erek kültürde hangi nedenle olursa olsun çeviri olduğu varsayılan ya da çeviri olduğu sonradan anlaşılan her tür metindir. (Toury, 1995, s.31, Gürçağlar, 2016, 134). Toury, bir metne çeviri denilebilmesi için bu metin ile kaynak metin arasında ne tür bir ilişki olması gerektiği üzerinde durmak yerine tanımı tersine çevirir ve erek kültürün çeviri saydığı ya da ortaya çıkan verilerle çeviri olduğu anlaşılan her tür metne çeviri denilebileceği sonucuna varır. (Toury, 1995, s 40). “Varsayılan” çeviri kavramı, Betimleyici Çeviri Araştırmalarının erek odaklılığının en önemli göstergesidir. Eşdeğerliğe ulaşılması gereken bir ideal olarak bakan kuramcılarının birçoğundan farklı olarak Toury, bu kavrama da erek odaklı bir yaklaşımla değinerek, göreceli bir bakış açısı ortaya koyar. Bu da çevirinin nasıl olması gerektiğiyle değil, nasıl olduğuyla ilgilenir. Her çeviri metnin bir diğerinden farklı olması, eşdeğerliğin de her metinde farklı olacağı anlamına gelmektedir. (Gürçağlar, 2016). Toury'ye göre erek-kaynak metin karşılaştırması sırasında odaklanılması gereken konu iki metin arasında eşdeğerlik sağlanıp sağlanamadığı değil, çevirinin doğası gereği var olan eşdeğerliğin derecesinin ve türünün ortaya çıkarılmasıdır (Toury, 1980, s. 47, Gürçağlar, 2016, s.135). Toury'ye göre Betimleyici Çeviri Araştırmaları yöntemi üç aşamadan oluşur (Toury, 1995, s.36-39, Munday, 2001, s. 112):

1. Öncelikle çeviri metnin erek kültür dizgesi içindeki konumu belirlenir, metne verilen önem ya da erek kültür tarafından ne derece kabul gördüğü incelenir.
2. Kaynak ile erek metinler karşılaştırılarak deyiş kaydırmaları saptanır, her iki metinden seçilecek ikili metin birimleri arasındaki ilişkiler betimlenir ve altta yatan çeviri kavramına ilişkin genellemeye varmaya çalışılır.
3. Gelecekte çeviri yaparken alınan kararlarda yararlanılabilecek sonuçlara varılır.

Çeviri Kuramları

Çeviri kuramları yüzyıllar boyunca farklı biçimlerde gelişmiş ve bu kuramlara ilişkin pek çok yapıtta çeviriyi kuramsallaştıran ilk toplumun Romalılar olduğu belirtilmiştir. Cicero ve Horatius'un çeviriye dair dikkat çektikleri nokta, Batı'da çevirinin gelişimine ve kural koyucu yaklaşıma önemli bir kaynak olmuştur (Gürçağlar, 2016, s.105). İncil çevirisi uzun süre çeviriyle ilgili tartışmaların odak noktası olmuş, çeviribilim için önemli bir isim olan ve çeviri kuramlarının oluşmasında büyük katkı sağlayan Eugene Nida da temel kuramını, İncil'den yola çıkarak oluşturmuştur. İncil çevirisi, 17. yüzyıl'a kadar çeviri alanındaki tartışmalarda önemini korumuştur (Bassnett-McGuire'den aktaran Gürçağlar, 2016, s.107). Söz konusu dönemde "sözcüğü sözcüğüne" ve "anlamına göre çeviri" tartışmaları söz konusudur hatta döneminde kutsal kitabı halka anlaşılır kılması yönüyle çok eleştiri alan Wycliffite İncili'nin çevirisinde anlam aktarımının önemsendiği bilinmektedir. Yerel dillerin türemesi ve matbaanın gelişmesiyle birlikte bu tartışmalar yön değiştirmiş ve anlamına göre ve sözcüğüne göre ayırımının da ötesinde başka konular konuşulmaya başlanmıştır (Munday, 2001, s.23). Bu dönemde çeviri ile din arasında çok sıkı bir ilişki mevcuttur ve kilise yalnızca İncil'de değil klasik metin çevirilerinde de hâkimiyeti elinde bulundurmak istemektedir. "Bu hususta ilk çeviri şehidi olarak adlandırılan Etienne Dolet örneğini vermek mümkündür. Fransız hümanist çevirmenlerinden Dolet, Platon'un diyaloglarından birinin çevirisinde ölümsüzlük kavramına inanmadığını gösteren bir deyiş kullandığından ötürü idam edilmiştir" (Robinson'dan aktaran Gürçağlar, 2016, s. 108). Ancak Dolet yalnızca ölüm şekliyle değil, aynı zamanda çeviriye yaklaşımını kuramsallaştırdığı beş başlıktan oluşan metinlerden birini de yazmasıyla da ses getirmiştir. "Bir dilden diğerine nasıl iyi çeviri yapılır" (La maniere de bien traduire d'une langue en aultre) başlığını taşıyan metinde Dolet, çevirmenin kaynak ve erek dili çok iyi bilmesi,

kaynak metni çok iyi anlaması ve gerektiği yerde anlam belirsizliklerini açığa kavuşturması, sözcüğü sözcüğüne çeviriden kaçınarak erek dilde akıcı bir metin yaratması gerektiğinin altını çizer (Munday, 2001, s. 27). Çeviri kuramların tümü için geçerli olmasa da çoğu için söylenebilecek şey, 1970'lere kadar çeviriyi, metin ve dil odaklı bir süreç olarak görmüş, çevirinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin bir dizi kural oluşturma çabasının dışına çıkamamış ve çeviri yöntemlerini “serbest” ve “sadık” gibi kutuplar çerçevesinde ele almanın ötesine gidememiş olmalarıdır. Bununla birlikte birçok çevirmen ve düşünür, çevirinin kültür ve edebiyatı dönüştüren bir etkisi olabileceğini vurgulamıştır. Özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda “Romantik Çeviri Kuramını” geliştiren Johann Gottfried von Herder, Novalis, Johann Wolfgang von Goethe ve Friedrich Schleirmacher gibi Alman düşünür ve yazarlar çeviriyle ilgili düşüncelerinde, oluşturdukları ilke ve kurallarda çevirinin kültürle ilişkisine dikkat çekmişlerdir. (Gürçağlar, 2015, s.14). Bu düşünürler çeviriyi kültür ve tarihi anlamaya ve açıklamaya yardımcı olabilecek bir araştırma alanı olarak değil, kültürü ve edebiyatı etkilemek, ona biçim vermek için kullanılabilir bir araç olarak ele almıştır (Gürçağlar, 2015, s.15). Königs, “bazı çeviribilimcilerin salt kuramla uğraştıklarını ve bazılarının ise uygulama alanıyla ilgili gözlemler yaparak ilerlediğini belirtmiş ve bu saptama sonucunda, kuramlar hiyerarşisinden söz etmiştir. Ona göre çeviri kuramları arasında somuttan soyuta ya da kuramdan uygulamaya doğru bir üst-alt kuram ilişkisi vardır” (Königs'den aktaran Tosun, 2017, s. 72). Tosun'un (2017, s. 72-73) aktardığına göre Königs, kuram düzlemlerini üç basamakta toplamıştır:

- Birinci basamak kuramlar olarak adlandırdığı kuramlar, “somut gözlenen nesne” olarak “çeviriye” dayalı kuramlardır. Yani, bir çeviriden yola çıkarak, mümkün olduğunca çok nesneyi ilgilendiren değişkenleri ele alırlar. Öncelikle tümevarımla ortaya çıkarlar ve ağırlıklı olarak betimleyicidirler, ender olarak kural koyucudurlar. Birinci basamaktaki kuramlar böylece, ağırlıklı olarak ampirik temeldedirler ve bir ürünün nasıl oluştuğunu açıklamaya yardım ederler.
- İkinci basamak kuramlar, genellikle kabul edilen ya da çevirmen tarafından hazırlanan nesneye dayanırlar. Kuramın sahibine ve onun kendi deyimine dayalıdır. Öncelikle tündengelimli, ağırlıklı olarak kural koyucudurlar. Belli bir ürünü kendi ortaya çıkış koşullarında açıklarlar. Ampirik olarak sınanmaları ve öznelerarası geçerlilikleri eksiktir.
- Üçüncü basamaktaki kuramlar, çeviriye dayalı olmayan bir görüş altında “ürün karşılaştırması” aracılığıyla ortaya çıkarlar.

Schleirmacher'in 1813'te yaptığı “Über die Verschiedenen Methoden des Übersetzens” (Farklı Çeviri Yöntemleri Üzerine) başlıklı konuşması çeviri kuramlarının tarihinde bir

dönüm noktası kabul edilebilir. Schleirmacher bu konuşmasında, kendisinden sonra gelecek olan çeviribilimciler için iki saptamada bulunmuştur. “Bunlardan ilki, çeviriyi iki başlık altında sınıflandırarak getirdiği “dolmetscher (sözlü çevirmen) ve “übersetzer” (yazılı çevirmen) ayrımıdır. İkincisi de çeviri stratejilerini “yabancılaştırma” ve “yerleştirme” olarak iki başlık altında inceleme önerisidir” (Gürçağlar, 2016, s.110). Schleirmacher’in geliştirdiği bu yaklaşım, 20. yüzyılda çeviri kuramları açısından çok önemli bir etkiye sahip olmuştur. “Bu etki en fazla işlevci çeviri kuramları ve 1990’lardan itibaren ortaya çıkan yapısalılık ve sömürgecilik sonrası oluşan düşünsel bir paradigma içinde farklı nedenlerle de olsa “sözcüğü sözcüğüne” çeviriye dönüş çağrısında bulunan bazı kuramcılar üzerinde hissedilmektedir” (Gürçağlar, 2016, s.111). “Schleirmacher’in çeviriye yaklaşımının, onun okurun alımlama alışkanlıklarını değiştirmesine yönelik olduğu söylenebilir. Onun için çevirinin kolay okunur olması ya da okuru zorlaması değil, aksine okura kaynak metnin olduğu ortamın ve kendine özgü dilin niteliklerini duyumsatması gerekir” (Yücel, 2016, s. 119). Bu nedenle Schleirmacher çeviride yabancılaştırıcı yaklaşımı öne sürmüştür. 1960’lı yıllardan itibaren çeviri üzerine kafa yoran araştırmacılar çevirinin nasıl olması gerektiğiyle ilgilenirken, çeviri sırasında verilen kararları daha sistemli olarak ele alma ihtiyacı duyulmaya başlanmıştır. Eugene Nida, dillerarası çevirilerde birebir karşılıkların bulunabileceği düşüncesi temelinde oluşturulmuş olan “eşdeğerlik” kavramına başka bir açıdan bakarak eşdeğerliği, kaynak metin odaklı olarak “biçimsel” erek metin odaklı olarak “devingen” eşdeğerlik şeklinde ikiye ayırmıştır. Nida, o zamana kadar söylenenlerden farklı olarak erek kültürün önemini vurgulasa da, çeviriyi kaynak metni yansıtan bir ayna olarak görmekten uzaklaşmadığını “çeviri kaynağın anlam ve niyetini açıkça yansıtmalıdır” sözleriyle göstermiştir (Nida’dan aktaran Gürçağlar, 2015, s.15-16). Jiri Levy, 1963 yılında Çekçe yazdığı kitabında çevirilerin bir bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak, çevirinin hem bir türev metin hem de kendi içinde bağımsız bir metin olarak farklı normlar tarafından oluşturulduğunu ve bu nedenle melez bir ürün olduğunu dile getirmiştir (Hermans’dan aktaran Gürçağlar, 2015, s. 16). Böylece Levy, çeviriyi bir iletişim biçimi olarak ortaya koyan ilk isim olmuştur. Daha sonra Anton Popovic, çalışmalarını Levy ile benzer bir bakış açısıyla sürdürmüş, çeviri ve kaynak metin arasındaki farkları nesnel bir biçimde sınıflandırmak için bir yöntem ihtiyacı olduğunu düşünerek “deyiş kaydırması” kavramını ortaya koymuştur. Bu dönemde James Holmes da geleneksel paradigmada yaşanan dönüşümü algılamış ve çevirinin farklı yönlerini dizgeci bir yaklaşımla, tarihsel bağlamları içine yerleştirme yoluna gitmiştir

(Hermans'dan aktaran Gürçağlar, 2015, s.17). James Holmes 1972 yılında “The Name and Nature of Translation Studies” (Çeviribilimin Adı ve Doğası) adlı bildirisiyle çeviribilimin dilbilimin adı altında değil, bağımsız bir bilim dalı olarak var olmasına en büyük katkıyı sağlayarak çeviribilimin babası olmaya layık görülmüştür. Bu disipline isim olarak Translation Studies (“Çeviri Araştırmaları”) terimini önermiş ve çeviribilimi farklı alanlara bölerek sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmalarda, saf çeviri araştırmaları kapsamında ele alınan betimleyici çeviri araştırmaları, çeviriyle ilgili olguları betimleme, kuramsal çeviri araştırmaları ise bu olguları açıklayacak ve önceden tahmin edecek ilkeleri oluşturma işlevini taşımaktadır (Holmes, 2000, 176). Holmes'un ortaya attığı fikirler, çeviri araştırmalarının bilimsel platforma taşınmasına öncülük etmiştir. Özellikle kültür araştırmacısı Itamar Even-Zohar ve onun ortaya çıkardığı Çoğuldizge kuramının çeviri araştırmalarına uyarlanarak uygulanmasına yönelik bir yöntem geliştiren Gideon Toury, çeviribilim üzerinde dönüştürücü bir etki yaratmıştır (Gürçağlar, 2015, s.17).

Gideon Toury'nin Yaklaşımı:

Toury'nin kuram yaklaşımında betimleyici alan özel bir yere sahiptir. Toury'e göre çeviri etkinliğinde hem sürecin hem ürünün önemi yadsınamaz. Ancak süreç üzerine yapılacak araştırmalara, süreç bir “kara kutu” görünümünde olduğu, “iç yapısı üzerine ancak tahminde bulunabileceği ya da iç yapı ancak kabaca yeniden kurulabileceği” için, öncelikli yer vermemekte, çeviri ürünlerini önceliğine almaktadır (Toury, 1985, s.18-19). Toury'ye göre çeviri, erek kültür için yapılmaktadır. Ona göre erek dizgede çeviri olarak sunulan herşey çeviridir ve betimleyici alanın malzemesini oluşturur. Toury, önemi erek dizgeye ve çeviriye verdiği için, betimleyici alanda yapılacak olan çalışmalarda çeviri ürünün erek dizgedeki diğer ürünlerle ilişkisine öncelik vermektedir. Daha sonra erek metin ve kaynak metin arasındaki ilişkiyi betimler. İlk aşamada erek metin, erek dizge içerisindeki diğer metinler içinde yerini alırken “çeviri görüngüsü” olarak kabul görmektedir. Erek ve kaynak metnin karşılaştırıldığı ikinci aşamada ise “çözüm” olarak kabul görmektedir. Bu durumda kaynak metin de “sorun” olarak adlandırılır. Yani Toury, erek ve kaynak metin ilişkisini sorun+çözüm şeklinde ele almaktadır. Çeviri ilişkisi, bu çiftler üzerinde yapılacak olan betimleyici çalışmalarla belirlenmektedir (Toury, 1985, s.25, Öner, 2008, s. 162). Toury'nin yaklaşımında bir diğer önemli husus, eşdeğerlik ile ilgilidir. Toury, eşdeğerliği tarihsel, değişken ve soyut bir kavram olarak niteler (1980, s.115). Bu durumda yeterlik ve kabul edilebilirlik kavramları ortaya çıkar. Toury'ye göre kaynak kültür normları

önemsenerek yapılmış olan çeviri yeterli, erek kültür normları önemsenerek yapılmış olan çeviri ise kabul edilebilir çeviridir (1980, s.49). Toury'ye göre betimleyici alanda yapılacak çalışmalarda eşdeğerlik bağlamında sorulacak olan soru, "iki metin arasında 'kaynak metin ile erek metin arasında' eşdeğerlik olup olmadığından ziyade, eşdeğerliğin türü ve derecesidir (1980, s.115). Erek metin ve kaynak metin arasında eşdeğerlik ilişkisini belirleyen etmen ise, çeviri normlarıdır. Toury bu normları iki başlıkta inceler: Süreç öncesi ve çeviri süreci normları. İlki çevirinin yapılacağı dil, metnin ne olacağı ve yazarı gibi konuları kapsar. Diğeri ise çeviri süreci sırasında çevirmenin aldığı kararlar bütününe ele alır. Bu iki norm dışında Toury bir de öncül normdan bahseder. Bu norm çeviriyi çevirmenin kaynak kültüre mi yoksa erek kültüre mi yakın yapacağı hususunda önsel olarak aldığı kararlardır. Toury, normların yeniden oluşturulmasında hem çeviri metnin kendisinin hem de çeviri metin dışı kaynakların kullanılabilmesini belirtir (1980, s.35-62, Öner, 2008, s. 163). Çeviribilimde Itamar Even-Zohar'ın Çoğuldizge Kuramı'nı temel alan Toury'nin yaklaşımına göre, çeviri yazın dizgesinin erek dizgenin gerçekliği olarak görüldüğü düşünüldüğünde, çevirmeni yönlendiren normlarında erek dizge içindeki etkenler olduğunu görebiliriz. "Toury, betimleyici çalışmalardaki gözlemlerini rastgele seçilmiş ölçütlere dayandırmak yerine, çevirmenin çeviri edimi süresince aldığı kararları yönlendiren normların incelenmesine yöneltir" (Akbulut, 2004, s. 26). "Toury çevirmeni normlarla kuşatılmış, kimi zaman onların dümen suyunda kararlar vererek kimi zaman da onlara başkaldırarak yol alan bir uygulamacı olarak tanımlamaktadır" (Toury'den aktaran Akbulut, 2004, s. 27). Toury, *In Search of a Theory of Translation* (1980) kitabının önsözünde genel çeviri kuramı arayışı içinde olduğunu ve kitabındaki yazıların bu arayışın basamaklarını oluşturduğunu belirtir.

Hans J. Vermeer'in Yaklaşımı:

Alman çeviribilimci Hans J. Vermeer, çevirinin tanımının bir karar verme süreci olarak yapıldığı ve toplumsal, ekinsel, tarihsel bir bağlama oturtulması gereken bir eylem olduğunun belirtildiği kuram olan Skopos kuramının öncüsüdür. Yunanca "amaç" anlamına gelen Skopos, Vermeer'e göre "bir amaç doğrultusunda çeviri yapmaktır" (1996, s.4). "Vermeer'in kuramında bu sözcüğün "çevirmenin niyeti (intention), çeviri metnin amacı (skopos), çevirinin işlevi (function)" şeklinde genişletildiği görülür" (Yazıcı, 2010, s.147). Bu kuramda çeviri metnin amacı kadar, çevirmenin ve işverenin amacı da

belirleyicidir. “Vermeer’e göre “amaç” çevirmenin belirlediği son nokta “ereğe” varmak üzere bir dizi eylemin yerine getirilmesidir” (Yazıcı, 2010, s.147). Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

1. Çeviri süresi sırasında yerine getirilen bir dizi eylem ve hedefi (çevirmenin niyeti)
2. Çevirinin biçemi ya da kipi (çeviri metnin amacı) bundan böyle, çevirmenin bu kip kullanmadaki amacı
3. Çeviri ürünün hedefi, bundan böyle geleceğe yönelik işlevi (çevirinin işlevi)

(Vermeer’den aktaran Yazıcı, 2010, s.147).

Skopos kuramı iş, işveren ve uzman konumuna çıkartılan çevirmenden oluşur. Vermeer’e göre kaynak kültür normları önemsenerak yapılmış olan çeviri “kabul edilebilir” erek kültür normları önemsenerak yapılmış olan çeviri ise “yeterli” çeviridir. Yani Vermeer söz konusu kavramları, Toury’nin kuramsal bakışının tersine kullanmayı tercih eder. Ana eksenini iletişim ve işlev olarak belirleyen bu yaklaşım, yeni metni kuran çevirmen kararları aşamasında erek dizge işverenin çeviriyi kullanacak alıcı kitlesinin değişen amaçları ve beklentilerini ölçüt almaktadır. Burada Vermeer’in üzerinde çokça durduğu bir kavram olan görecelik de literatüre eklenmiştir.

Skopos kuramında hem çeviri erek ekin ürünü hem de çeviriyi belirleyen çeviriyi veren değil, çevirmendir. Bu da “kuramın hedefinin bir yandan çevirmenin bir dizi eylemi yerine getirmedeki işlevinden ötürü, onun görünmez kimliğini ortaya çıkarmak, öte yandan da bu eylemlerin hedefinin erek dizgede çevirilere işlevsellik kazandırmak olduğu anlaşılır” (Yazıcı, 2010, s.147). Skopos kuramı, bu nedenle hem işlevsel hem de erek odaklı bir kuramdır. Vermeer’in bu kuramının temeli 1978 yılında atılmış, 1984’te Katherine Reiss ve Vermeer bu yaklaşımı “Foundation of a General Theory of Translation” (Genel Çeviri Kuramı Temelleri) başlıklı makaleyle yeniden gündeme getirmişlerdir (Nord, 1997, s. 93). Bu yaklaşımla genel bir çeviri kuramı oluşturma çabaları olan Reiss ve Vermeer bu kuramın alanını uygulamayla sınırlamıştır. İlgi çeviri süreci üzerinde odaklanmıştır. Çeviri sürecini belirleyen etmen çevirinin amacıdır. Çevirmen özel bir konumdadır. Çeviri eğitimini yönlendirmek de bu kuramın amacıdır denilebilir (Öner, 2008, s. 167). “Skopos kuramında kaynak ve erek metin kendi gerçekleri içerisinde ele alınır. Kuramda kaynak metnin kaynak kültür içinde, bu kültür için ürettiği ve çevirinin de erek kültür için

üretildiği belirtilir. Bu nedenle kaynak metnin düzgu düzeyindeki bir aktarımının çeviri olarak adlandırılmaz” (Öner, 2008, s. 165).

Itamar Even-Zohar’ın Yaklaşımı:

Itamar Even-Zohar’ın 1970’lerde temelini attığı çoğul dizge kuramı, çeviribilimde önemli bir dönüm noktasıdır. “Bu kuram bağlamlarından kopuk bir şekilde ele alınan metinlerin incelenmesinden oluşan çeviri araştırmalarına yeni bir boyut kazandırmış, çevirinin devingen ve tarihsel bir sürecin içinde yer aldığı görüşü filizlenerek toplumsal bağlamın önemi, son yirmi yıldır yapılan çalışmalarda ön plana çıkmıştır” (Gürçağlar, 2008, s. 193).

Itamar Even-Zohar, bu kuramı 1970’li yıllarda Tel Aviv Üniversitesinde geliştirmiş, bu konuyla alakalı makaleler yazarak alana bu kuramı kazandırmıştır. Even-Zohar edebiyat ve kültür incelemesi için çeviriyi bir araç olarak görmüş ve bu kuramı bu fikir doğrultusunda geliştirmiştir. 1920’li yıllarda Rus biçimcilerin ve Çek yapısalcılarının yürüttüğü çalışmalardan esinlenerek oluşturduğu Çoğuldizge kuramındaki dizgeler kuramını ilk kez Yuri Tınyanov ve Roman Jakobson olmuştur. Kuramın amacı, toplumsal evrim içerisinde edebiyatın önemini vurgulamak ve edebiyatın toplumsal değişimlerdeki rolünü ön plana çıkarmaktır. Bu görüşe göre kültür şöyle tanımlanır:

“Edebiyat, bilim, teknoloji gibi farklı altdizgelerden oluşan karmaşık bir dizgeler dizgesi. Bu genel dizgenin içinde edebiyat dışı olgular edebiyatla birbirinden kopuk ayrı ayrı bağlantılar taşımaz, edebiyata, ait oldukları kültürün mantığının belirlediği altdizgeler arasında oluşan bir etkileşim olarak yansır.” (Lefevere’den aktaran Gürçağlar, 2008; s. 194).

Even-Zohar ise kendi yaklaşımını durağan olarak tanımlanabilecek kimi eşsürekli dizgeci yaklaşımlardan ayırt etmek için, kuramına çoğuldizge adını vermeyi tercih etmiştir. “Durağan işlevsellik olarak nitelenebilecek ve Saussurecü dilbilimden dolayı kimi yaklaşımları onaylamayan Even-Zohar, bu yaklaşımların metinleri ve olguları tarihsel süreçlerinden yalıtılarak toplumsal evrim bağlamından kopardığını savunur” (Gürçağlar, 2008, s. 194). Kendi devingen dizgeci yaklaşımındaysa hem eşsürekli hem de artsürekli bir yaklaşım benimser ve değişim sürecini açıklarken her ikisinden de yararlanması gerektiğini belirtir (1979, s.291). Even-Zohar’ göre çoğuldizge: “Birbiriyle örtüşen, farklı

seçenekler kullanan ancak elemanları birbirine bağımlı, yapılandırılmış bir bütün olan çoklu bir dizge”dir (1979, s.290).

Itamar Even-Zohar, 1978’de yayımlanan “The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem” (“Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu”) adlı makalesinde temelini attığı “Çoğuldizge Kuramı”yla edebiyat dizgesi içerisindeki dizgelerden biri olan çeviri yazınının edebiyat çoğul dizgesindeki diğer dizgelere sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtir: “Başka sözlerle belirtmek gerekirse, bence çeviri yazın, yalnız başlı başına bir dizge değil, çoğuldizgenin tarihine tam anlamıyla katılan, onun bir parçası olan, çoğuldizge içindeki bütün ortak dizgelerle ilişkiler içinde bulunan bir dizgedir.” (Even-Zohar, 2012, s. 126).

Çoğuldizge kuramından önce çeviri ile ilgili yapılan yaklaşımlar metin düzeyini aşamamış, çeviri metinlerin toplumsal-kültürel bağlamları içinde incelenmeleri gereği yeteri kadar vurgulanmamıştır. Bu nedenle bu kuram çeviri sürecine yeni bir bakış açısı getirmesi bakımından önemlidir. Holmes’un öngördüğü şekilde betimleyici çeviri araştırmalarının ortaya çıkışında Even-Zohar’ın çevirilerin toplumsal ve kültürel konumlarıyla alakalı geliştirdiği fikirlerden ve Gideon Toury’nin bu görüşlerden etkilenerek oluşturduğu yöntemden kaynaklanmıştır (Gürçağlar, 2015, s. 19). Even-Zohar bir metnin tek başına var olamayacağını ve dizgeler bütünü merkez ve çevresinde bulunan diğer metinlerin oluşturduğu ilişkiler yumağı içinde yer alacağını belirtir. Bu devingen ve artsüremli bakış açısında eşdeğerlik ve yeterlilik kavramları da değişkenlik göstererek tarihsel ve bağlamsal hale getirilir (Gürçağlar, 2008, s. 196).

Betimleyici Kuramlara geçilmesine zemin hazırlayan “Çoğuldizge Kuramı”nı çeviribilimsel açıdan değerlendiren Mine Yazıcı, bu kuramın çeviribilime ve diğer kuramlara üç farklı açıdan fayda sağladığını savunmuştur: “Bunlardan birincisi, sistemi tanımak açısından betimleyici incelemelere ilgi artmış; ikincisi, çevirilerin sistemdeki rolünü anlamak açısından çeviribilimin inceleme odağı, kaynak ekin ve kaynak metinden erek ekin ve çevirilere doğru kaymıştır; üçüncüsü ise çeviribilim araştırmalarının devingen bir sistem içerisinde ele alınarak bu disiplinin durağanlıktan kurtulup dinginlik kazanmasına aracı olmuştur” (Yazıcı, 2005, s. 129).

“Even-Zohar’a göre, edebiyat çoğuldizgesindeki dizgelerden biri olan çeviri yazını bir ulusun edebiyatında değişim ve dönüşümlere neden olabilir, edebiyatta yaşanan bu değişim

ve dönüşümler o ulusun kültürünü etkileyebilir. Edebiyatta türler arasında yaşanan bu değişimler (merkez-çevre ilişkisi) çeviriler aracılığıyla da gerçekleşebilir” (Even-Zohar’dan aktaran Yıldırım, 2015, s.2). Even-Zohar, “merkez-çevre” ilişkisini şöyle açıklar:

Çeviri yazının merkez konumda olması, etkin bir biçimde çoğuldizgenin merkezini biçimlendirmesi demektir. Böyle bir durumda çeviri yazın büyük ölçüde yenilikçi güçlerin bir parçasıdır ve edebiyat tarihinde önemli olaylar olurken bu konumda bulunuyorsa, bu olaylarla özdeşleştirilebilir... Bundan başka, yeni yazınsal örnekler meydana çıkmakta iken, çeviri, bu yeni örneklerin geliştirilmesini sağlayan araçlardan biri durumuna da gelebilir. Yabancı eser yoluyla yerli edebiyata, daha önce olmayan özellikler girer (Even-Zohar’dan aktaran Yıldırım, 2015, s.3).

Çoğuldizge kuramında metin türlerinin buldukları sistem içinde birincil veya ikincil konumun hangisinde oldukları, diğer türleri ne kadar etkilediği veya diğer türlerden ne kadar etkilendiği incelenerek bu türlerin merkez konumunda mı çevre konumunda mı olduğu belirlenir. Çeviri ise bu sistem içinde sabit bir konumda değildir. Merkez konumda yer alan bir edebiyat türü, diğer türler üzerinde etkisi en baskın olandır. Merkez konumdaki bir çeviri ise “yeterli” olarak kabul edilir. Çevresel konumda yer alan bir tür ise diğer türlerden daha çok etkilenmektedir. Bu konumdaki bir çeviri “kabul edilebilir” şeklinde nitelendirilir.

Bu kuram kendinden sonraki kuramlar açısından üç şekilde yönlendiricidir. “İlki, betimleyici incelemelere ilgi artmıştır. İkincisi, çeviribilimin inceleme gereğinin odağı, kaynak ekin ve kaynak metinden erek ekin ve çevirilere doğru kaymıştır. Üçüncüsü ise, çeviribilim araştırmalarının devingen bir sistem içerisinde ele alınarak bu disiplinin durağanlıktan kurtulup dinginlik kazanmasına aracı olmuştur” (Tanrıku, 2010, s.30).

Erek Odaklı Kuram

Gideon Toury’nin 1970’li yıllardan itibaren sürdürdüğü çalışmaları, günümüz çeviribilim dünyasına önemli bir kuram olan erek odaklı kuramı (*target-oriented translation theory*) kazandırmıştır. Bu kuramda kuramcı Toury, çevirilerin erek metin ürünü olduğu görüşünü benimser ve çevirilerin kaynak kültürdeki eserler gibi erek kültürde de bir yeri ve işlevi olduğunu savunur. Dolayısıyla Toury, Even Zohar’ın “Çoğuldizge Kuramı”ndan yola çıkarak bu kuramı oluşturmuştur. “Bu kuramda çevirilerin erek kültüre özgü yazınsal çoğul

dizgede bir konumu ve işlevi olduğuna ayrıca işlevci ve betimleyici çeviri araştırmaları, bir çeviriyi değerlendirirken öncelikle kaynak metni ve yazarı ne denli iyi yansıttığına değil, çevirinin okunacağı kültürde metne nasıl yaklaşılacağına, metnin o kültürde yerleştirileceği bağlama ve üstleneceği olası işleve eğilirler” (Gürçağlar, 2016, s. 127). Erek odaklı çeviri, bir metnin erek kültürün ve erek okurların beklenti ve alışkanlıklarına göre yapılan çevirisidir. “Örneğin bir kültürde çevirilerin akıcı ve rahat okunur olması, cümlelerin kısa tutulması yaygın bir beklentiye, bu beklentiye yanıt veren ve çetrefil metinleri basitleştirerek kolay okunur hale getiren, izlenmesi zor cümleleri bölerek kısaltan çeviriler erek odaklı olarak tanımlanır” (Gürçağlar, 2016, s. 127). Erek odaklı kuramda çeviri, kaynak metin ve kaynak kültürden bağımsız olarak ele alınır ve çeviri ancak erek kültürün beklentileri incelenerek ve çevirinin erek dizge içerisindeki yeri incelenerek anlaşılabilir. Bu kuram, kaynak odaklı kuramlar gibi kural koyucu değildir, bu nedenle olası çeviri ve çevrilebilirlik gibi olgularla ilgilenmez. Gerçek çevirilerin betimleyici bir biçimde incelenmesini hedefler ve bu incelemeye yönelik, erek metin odaklı bir yaklaşım benimser (Berk, 2005, s. 58).

Toury'nin erek odaklı kuramına göre çeviri, erek dizgede gerçekliği olan amaca yönelik bir eylemdir. Çeviri çalışmalarının nesne düzeyi önceki teorik hipotezlerin ve modellerin yalnızca spekülatif sonuçlarından ziyade “gerçek hayatın” gerçeklerinden oluştuğundan şüphesiz doğada ampirik bir bilimdir. Tercüme edilmiş metinler ve kurucu unsurları, doğrudan göze duyarlı gözlemsel gerçeklerdir. Aynı zamanda bir tür "kara kutu" olarak, içyapısı yalnızca tahmin edilebilecek ya da geçici olarak yeniden kurulabilen açık bir sistemdir. Bu yeniden yapılanma, gözlemlenebilir girdi ve çıktı arasındaki ilişkilere dayanarak, çeviri çalışmalarında ortaya konan teorik varsayımlar ve hipotezlerin yanı sıra, elbette psikoloji de dâhil olmak üzere diğer bitişik disiplinler çerçevesinde doğru bir şekilde yapılmalıdır (Toury, 1982, s.25). Itamar Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramından yola çıkarak oluşturulan bu kurama göre betimleyici çalışmaların temelini yazın çevirisi oluşturur. Toury, yazın çevirisinin kaynak dilde başka bir metne eşdeğer olan, erek dizgede yer alan her yazın metnine bu ismi verir (Toury, 1980, s.37). Yani kaynak metni ne olursa olsun erek dizgede bir konuma sahip olan her yazın metni çeviri metindir ve betimleyici çalışmalara konu olur (Berk, 2005). “Kaynak metnin ürettiği yarattığı sorunlardan çok, erek metnin ürettiği çözümlere odaklanılır. Ancak bu, çeviri metnin kaynak metinle olan ilişkisini yadsımak anlamına gelmemektedir. Çeviri metin kaynak metinle tür ve derecesinin araştırılması gereken bir eşdeğerlik ilişkisi içerisinde” (Berk, 2005, s. 59).

Toury, çeviribilime çevirinin kapsamını genişleten bir bakış açısı kazandırmıştır. Ona göre, kültürel bir ortamda çeviri olarak kabul gören herşey çeviridir (1995, s.32). Bu bakış açısı çeviriyi erek kültüre bağımlı kılar ve çeviri olarak kabul gören herşeyi betimleyici araştırmaların konusu yapar. Bununla birlikte “varsayımsal çeviri” (assumed translation) kavramını gündeme getirir. Bu noktada metinlerin alımlama şartları üzerinde durur. Çünkü ona göre metinleri çeviri olarak niteleyebilecek olan sadece erek dizgedir. Çeviri erek dizgenin bir gerçeğidir ancak erek dizgedeki her gerçek çeviri değildir (1995, s.31-35, 1982, s.27).

Erek odaklı çeviri kuramını geliştiren ve çağdaş çeviri kuramcıları arasında olan Gideon Toury, çeviri eleştirisinde bulunurken şu yolu izler: “Toury (1995), incelemeye çeviri metinden başlar. Çeviri metni bütün birimleriyle ele alır. Bu ilk aşamada yapılacak karşılaştırmalar çeviri metinle,

- a) aynı kaynak metinden yapılmış diğer çeviriler arasında,
- b) farklı çevirmenlerin aynı yıllarda veya farklı dönemlerde aynı amaç dille yaptıkları çeviriler arasında,
- c) aynı çevirinin (eğer saptanabilirse) çeşitli aşamaları arasında,
- d) aynı çevirinin, eğer varsa çeşitli baskıları arasında,
- e) aynı metnin farklı dillere yapılmış çevirileri arasında olacaktır.

Bundan sonraki aşamayı, Toury, kaynak metinde çeviri açısından sorun oluşturan konulara çevirmenin bulduğu çözümlerin incelenmesi olarak tanımlar. Bu da bize çeviri süreci hakkında bilgi verir. Toury ayrıca iki kavram ortaya atar: “yeterlilik ve kabul edilebilirlik” (Toury’den aktaran Yalçın, 2003b, s. 36).

Toury “yeterlilik” kavramı ile kaynak metne olan bağlılıktan, “kabul edilebilirlik” kavramı ile de erek dil ve kültüre yönelik yapılacak olan bir çeviriden bahsetmektedir. Şüphesiz ki hiçbir çeviri metin ne tamamen kaynak metne mutlak bir sadakatle sıkı sıkıya bağlı, ne de tamamen kaynak metinden kopuk ve erek dil ile kültürüne bütünüyle uyumlu olamaz. Çeviri eleştirisinde eleştirmenin yapması gereken, çevirmenin kaynak metinden erek metne doğru ilerlerken bu iki kavramdan hangisini ön plana çıkardığını belirleyebilmektir (Yalçın, 2003b, s. 36-37).

Even-Zohar’ın çoğuldizge kuramı sayesinde çeviri kuramının dilbilimsel örneklerin ve geliştirilemeyen yazın kuramlarının boyunduruğundan kurtulması ve geniş bir toplumsal-

kültürel kapsamda değerlendirilmesinin gerekliliğinin dizgesel bir biçimde kanıtlanması, Gideon Toury'nin de önünü açmıştır (Aksoy, 2002, s.45).

Toury'nin 1980 yılında yayımladığı *In Search of a Theory Translation* eserini yazmasının temelinde kapsamlı bir çeviri kuramı arayışı yatar. On beş yıl boyunca İngilizce, Rusça, Almanca, Fransızca ve Eskenazi'den İbraniceye yapılan çevirileri sayısal nitelikte bir incelemeyle saptayan Toury, alan çalışmasını çeviri sürecindeki çevirmeni yönlendiren kararlar bulma ile sınırlamıştı. Anton Popovic'in "kayma" kavramına zıt fikirleriyle Toury, özellikle "kayma"lar sırasında kararların öneminin ön plana çıktığını belirtir. Çalışmasından çıkan sonuç da dilbilimsel ve estetik kaygıların İsrail'de o dönemde yapılan çevirileri çok az etkilediği olmuştur. Toury de çalışmasının sonunda "Even Zohar gibi yazınsal nedenlerle çevirisi eşdeğer yazınsal örneklere benzeyen metinlerin çeviri dizgesinin merkezine yerleştiğini gözlemlemiştir" (Hermans'dan aktaran Aksoy, 2002, s.46).

Ülkesindeki çeviri metinlerini birçok açıdan inceleyen Toury, bulgularını bir çeviri kuramı bulmak için kullanmıştır. Çeviriyi yönlendiren dilbilimsel, yazınsal ve toplumbilimsel kuralları daha net bir biçimde tanımlamaya girişmiş, çevirileri ve çeviriyi gerçek kültürel bağlamlarında ele alarak, yazınsal aktarım ile ilgili estetik kuramların, nesnel dilbilimsel olasılık tanımlarının aslında çeviri ürününü açıkça etkileyen öğeleri etkilemediği sonucuna varmıştır. Böylelikle Toury, eşdeğerliği "işlevsel-gerçek" olarak tanımlamıştır (Aksoy, 2002, s.46). Geçmişten günümüze çeviri ile ilgili yapılan eleştiriler ve çeviriden beklentiler hep kaynak odaklı yapılmış, Toury ise buna tam tersi bir yaklaşımla yaklaşarak, çevirinin erek odaklı olmasının daha doğru olacağı sonucuna varmıştır. Ona göre, erek dilin ve kültürün kültürel kurallarının, kaynak metin yapılarında kaymalara yol açacağı barizdir. Bu nedenle hiçbir metin tamamen kabul edilebilir ya da tamamen yeterli olamaz. Çünkü zaman zaman çeviri, aktarıldığı erek dil ve kültüre yabancı gelecek bilgiler taşıyacak ve kaynak metne de tamamıyla uygun olarak üretilemeyecektir. Bütün bunlar göz önüne alındığında, tarihten günümüze kadar yapılan çeviri eleştirilerinde çeviri metnin, kaynak-erek kültür kutupları arasında gidip geldiği, ideal çevirinin tamamen yapılmadığı görülmekte, bu nedenle hatalar daima çevirmene yüklenmektedir. Toury'ye göre çevirmen kararları bu iki kutup arasında kurulu bir çizgide farklı konumlarda yer alabilir. Bir çeviri kimi yönleriyle kabul edilebilir (örneğin metnin daha rahat okunması amacıyla cümlelerin bölünmesi) kimi yönleriyle de yeterli olabilir (örneğin kültürel öğelerin kaynak metindeki

adlarıyla erek metne taşınmaları) (Gürçağlar, 2016, s. 137). Toury'nin bu görüşlerinin etkisiyle çeviri artık göreceli bir terim haline gelmiş, ürünü değerlendirmeye yarayacak bir dizge arayışı bir kenara bırakılarak, çevirinin son halini belirleyen süreci açıklayan bir modelin geliştirilmesi ön plana çıkmıştır (Aksoy, 2002, s. 47). Toury, Even Zohar'ın kültür alanını kapsayan çalışmalarını çeviribilim alanında ele almış, norm kavramını geliştirmiştir. Erek metin ve kaynak metin arasında eşdeğerlik ilişkisini belirleyen etmen ise çeviri normları olmuştur (Yalçın, 2015, s.59).

Toury'nin erek odaklı çeviri kuramıyla çeviri alanına kattığı katkıları çeviribilimci Edwin Gentzler şöyle sıralar:

1. Birebir benzerlik ve yazınsal/dilbilimsel eşdeğerlik olasılığı ile ilgili düşüncelerin terk edilmesi.
2. Herhangi bir çeviri metin üretiminde erek kültürel dizgedeki yazınsal eğilimlerin etkisinin tanınması.
3. Sabit bir kimliği olan özgün ileti kavramından vazgeçilmesi.
4. Kesişen kültürel dizgelerin göstergesel ağında yer alan özgün metnin ve çeviri metnin bütünleşmesi (Gentzler'den aktaran Aksoy, 2002, s. 49).

Toury'nin uygulama alanındaki kuralları saptamak amacıyla, betimlemeye, çeviri sürecinden değil de çevirilerin erek ekindeki işlevinden yola çıkması çeviribilime devingenlik katmıştır. “Ona göre, kaynak metnin kaynak dizgede oynadığı rolü çeviri ürünler de erek dizgede oynayabilir. Kuramın erek ekindeki çevirilerden yola çıkması, onun erek ekinde sonlanacağı anlamına gelmediğini gösterir” (Yazıcı, 2005, s. 130-131). Toury, çeviri metinleri bütün birimleriyle ele almaktadır. Bu ilk aşamada yapılacak karşılaştırmalar, “çeviri metinle aynı kaynak metinden yapılmış diğer çeviriler arasında, aynı metnin farklı dillere yapılmış çevirileri arasında olabilir. Daha geniş çaplı bir betimleme ise, belirli bir dönem, belirli bir dil ya da metin türünün seçimi ile mümkündür” (Çavuş, 2005, s. 46, Yalçın, 2015, s. 60).

Yazıcı'ya göre erek odaklı kuramın en önemli özelliği, inceleme malzemesini çevirilere odaklayarak çeviribilimin yönünü belirlemesi, dilbilim ve filolojilerden farklılığına dikkati çekerek bağımsız bir bilim dalı olarak kimliğini ortaya çıkararak, akademik çevrede kabulüne katkıda bulunması olmuştur. Ayrıca, çeviri incelemelerinin çeviri ürünü odaklı olması, alanın sınırlarını daraltmamış, aksine disiplinlerarası araştırmalara daha sağlam zemin hazırlamıştır (2005, s.141).

Normlar

Çeviriye, yalnızca diller arası bir aktarım olarak bakan dilbilimsel yaklaşım, eşdeğerliği kaynak metin ile erek metin arasındaki dilsel öğelerin birebir benzeşmesinden ibaret görmektedir. Çevirinin kültürel, metinsel ve benzeri boyutlarını göz ardı ederek çeviriye yalnızca dilsel bir faaliyet olarak tanımlayan düşünce karşısında kuramcılar, eşdeğerlik terimi için yeni açıklamalarda bulunmaya çalışmışlardır. Söz konusu kuramcılardan biri olan Toury, erek odaklı çeviri kuramına göre, eşdeğerlik kavramını yeniden tanımlayarak eşdeğerliğin sabit olduğu yönündeki düşüncenin aksine değişken ve soyut bir kavram olduğunu belirtir. Metinler arası eşdeğerliği betimleyen esasları ise “norm” kavramı ile açıklar (Berk, 2005, s. 120-121). Toury’ye göre normlar çevirmenler arasında görülen düzenli davranış biçimleridir. (Toury, 1995, s.55). Çeviri, sosyo-kültürel açıdan bakıldığında bazı kısıtlamalarla karşı karşıya kalır. Bu kısıtlamalar; kaynak metin, dil ve yazın geleneği arasındaki dizgesel farklılıklar ve hatta çevirmenin bilişsel altyapısının bile ötesindedir. Bu nedenle çevirmenler her zaman farklı şartlar altında çalışır, genellikle farklı stratejiler izler (Dolgun, 2018, s.32) ve farklı davranış biçimleri gösterirler. Toury normları toplumsal yaşamı düzenleyen bazı davranış biçimlerini konumlandığı bir skalanın ortasına yerleştirmiştir. Bu skalanın bir ucunda kesin bağlayıcılığı bulunan kurallar, diğer bir ucundaysa her çevirmenin kendine özgü tercihlerini içeren davranışlar bulunur. Toury’nin çeviri normları kurallar kadar bağlayıcı olmasalar da genel eğilimleri yansıtır ve normlara aykırı davranmak hafif ya da ağır yaptırımlara neden olabilir (Gürçağlar, 2016, s. 136).

Toury, ilk olarak genel-mutlak normlar ile kişiye özgü normların varlığından söz eder. “Ona göre çeviri, genel/mutlak kurallardan kişiye özgü davranışlara uzanan bir yelpazede sıralanan toplumsal kültürel kısıtlara uyar” (Karadağ ve Williams, 2015, s. 129). Mutlak normlar, aynı toplumun üyesi çevirmenlerin çoğu tarafından riayet edilen, kurallaşmış, nesnel normlar iken kişiye özgü normlar tamamen kendi tercihlerine bağlıdır

Toury çeviri normlarını, süreç öncesi çeviri normları ve çeviri süreci normları olarak iki ana başlık altında inceler. Bunun yanı sıra üçüncü bir norm olarak öncül norm’dan bahseder (Toury, 1995, 57-59). Süreç öncesi normlar (preliminary norms), genellikle birbiriyle bağlantılı olarak iki gruba ayrılır: Kesin bir çeviri politikasının doğası ve varlığıyla ilgili olanlar ile çevirinin doğrudanlığı ile ilgili olanlar. Yani çevirmenin

belirleyeceği çeviri politikası ile hangi kaynak kültüre, hangi erek kültürden ve hangi tür metinleri ve hatta hangi metinleri çevireceğidir (Toury, 2000, s.198).

Çeviri süreci normları (operational norms) ise çeviri edimi sırasında verilen kararları yönlendiren normlar olarak düşünülebilir. Çeviri süreci normları matris ve metinsel-dilsel normlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar Bu normlar, hem metnin “matris”ini yani dilsel malzemenin metin içinde hangi biçimlerde dağıtılacağını, hem de metnin nasıl oluşacağını, dilsel olarak nasıl ifade bulacağını etkiler. Bu nedenle, çeviri süreci normları erek ve kaynak metinler arasında kurulacak ilişkileri, yani dönüşüm sırasında nelerin değişmez olarak kalacağını, nelerin değişeceğini yönlendirir (Toury, 1995, s. 58).

Öncül Normlar (initial norms) ise Toury’ye göre en temel normdur ve çevirmenin çeviriyi kaynak metin ve kültüre mi yoksa erek metin ve kültüre mi yakın yapacağı konusunda aldığı ön kararlardır. Çevirmen kaynak metne daha yakın duruyorsa çeviride yeterlik, erek metne daha yakın duruyorsa çeviride kabul edilebilirlik söz konusudur. Öncül norm, çoğu kez çeviriye başlanmadan alınan kararlardır ancak çeviri araştırmacıları süreç öncesi ve çeviri süreci normlarını inceledikten sonra öncül normlara ilişkin bir sonuca vardıklarından ötürü, betimleyici çalışmada en son ortaya çıkan normdur (Toury, 1995, s. 59).

Toury’nin çeviri süreci öncesi içerisinde ele aldığı çeviri politikası, belirli bir zamanda belirli bir kültüre çeviri yoluyla girecek metin türlerinin seçimini içerir. Söz konusu seçimin rastgele yapılmadığı bulgulandığı sürece, böyle bir politikanın var olduğu düşünülür. Tabi bazı altgrupların metin türleriyle ilgili (Ör. Edebi olan ya da edebi olmayan metinlerin tercih edilmesi) ya da o grupta aracılık görevi üstlenen öznelerin ve grupların (Ör. Farklı yayınevlerinin) birbirinden farklı politikaları olabilir. Çeviri politikası, çevrilecek metin seçimini içerir. Neden onca farklı tür ve farklı yazar arasından “bu” tür ve “bu” yazar seçilmiştir? Bu rastgele bir tercih olmadığı sürece, belirli bir çeviri politikasından söz edilebilir (Toury, 2008, s.150-154).

Çevirinin doğrudanlığı ile ilgili düşünceler ise metnin asıl kaynak dilinden başka, aynı metnin farklı dillerden de çevrilmesine karşı tanınan hoşgörü eşiğini içerir: “Dolaylı çeviriye izin verilmekte midir?, Hangi kaynak dillerden çeviri yapılmasına izin verilmektedir?, İzin verilen diller hangileridir?, Bir çevirinin ara dilden yapıldığının belirtilmesi zorunluluğu var mıdır? Eğer aracı bir dilin varlığından söz ediliyorsa, aracı dilin hangisi olduğu da bildirilmekte midir?” vb. sorular bu kavramın içerisinde yer alır

(Toury, 1995, s. 58, Rıfat, 2012, s.154). Çevirinin doğrudanlığında çevirinin hangi dilden gerçekleştiği önem taşımaktadır. Bunlar, çevirinin doğrudan özgün dilden mi yoksa ara dilden mi yapıldığına ilişkin normlardır. Ön sözler bağlamında çevirinin doğrudanlığı hakkında bilgi edinilebilir ve çevirmenin bu yöndeki tercihi belirlenebilir (Zeytinkaya, 2016, s.39).

Çeviri Stratejileri

Önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol, bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı (TDK, 2000, s.881) anlamına gelen “strateji” sözcüğü, çeviride çevirmen tarafından çeviriyi nasıl yapacağına dair yaptığı plana denir. Gürçağlar’a (2016, s. 38) göre; “çevirmenlerin bir metni seçerken ve çevirirken o metne yaklaşımları ve aktarım sırasında benimsedikleri birtakım yöntemler çeviri stratejilerini oluşturur. Diğer bir deyişle, çevirmenle ortaya çıkardığı çeviri metin arasındaki ilişkinin niteliği, strateji kavramıyla açıklanabilir.” Çeviri çalışmaları tartışılacağı gündən itibaren, çevirinin nasıl yapılacağı sorusu her zaman ön planda olmuştur. Bu sorular çeviri stratejilerinin ortaya çıkmasındaki en önemli nedendir. “Çeviri stratejileri, çeviri yapanlara yol gösterirken, çevrilen metinlerin de belirli bir düzende kalmasını sağlamaktadır” (Yalçın, 2015, s. 95).

Çeviri stratejileri konusunda çeviri ve çevirmen arasındaki ilişki önemlidir. Bu ilişki ele alındığında da karşımıza “eşdeğerlik” kavramı çıkmaktadır. “Bu kavramı Roman Jakobson “durumsal” sıfatı ile, John. C. Catford “metinsel” eşdeğerlik boyutları ile ele alır. Peter Newmark, Basil Hatim, Ian Mason gibi çeviribilimciler ise bu kavramı “sözcük, metin, kullanım ve söylem düzeyinde eşdeğerlik” gibi çeşitli sınıflandırmalarla incelemişlerdir” (Demirekin, 2014, s. 27). Akşit Göktürk de eşdeğerlik kavramının özellikle yazın çevirisi için vazgeçilmez nitelikte olduğunu dile getirir. Ona göre “bu kavramın açık seçik tanımlanarak kullanılması, çeviri sürecine ilişkin kimi işlemlerin daha kolay betimlenebilmesini sağlar” (2014, s. 60). Eşdeğerliğin en ilginç tanımlarından birini Göktürk, Güttinger’den aktararak şöyle belirtmiştir: “Özgün metnin kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metnin de çeviri dili okurunda uyandırabilmesidir” (2014, s. 60). Bu tarz bir eşdeğerlik özellikle kalıpsal ifadeler ve deyimlerin çevirisinde kullanılabilir. Örneğin Arapça’daki: صاحب اليد الطولى deyimi birebir yöntemle Türkçe’ye aktarılırsa “uzun

el sahibi” anlamına gelecektir. Düzanlam içeriği yönünden doğru olsa da özgün deyim Arap kültüründe uyandırdığı etki, erek kültürde uyanmayacaktır. Ancak bu deyim, “eli uzun” şeklinde çevrildiğinde Güttinger’in bahsettiği tür bir eşdeğerlik sağlanmış olur. Aynı şekilde فوك وفوخ اوكنا وداك deyimi “ellerinle bağladın ağzınla şişirdin” şeklinde düzanlamıyla çevrilirse, erek kültürde herhangi bir şey ifade etmeyecektir. Ancak “kendin ettin kendin buldun” şeklinde bir karşılık bu çeviride eşdeğerliği sağlayacaktır. Bunun gibi pek çok örnek verilebilecek olan eşdeğerlik konusu, stratejilerin çıkış noktasını oluşturmuştur. Çevirinin nasıl yapılması gerektiği sorunsalı, çevirmenin çeviri sürecinde izleyeceği yol ve alacağı kararlar çeviri stratejilerini oluşturmaktadır. Çeviri stratejisi, “çevirmenin metni çevirmeden önce okuma sırasında ve çeviri yaptığı süreçte, çevirinin amaçlarına ve normlarına göre belirlediği bir dizi seçenekleri ve kararları ifade etmek için kullanılmaktadır” (Suçin, 2013, s. 201). Çevirmenin aldığı bu kararlar çeviriler arasında eşdeğerliğin sağlanması ve çeviri kayıplarını en aza indirmeyi sağlar. Bu nedenle stratejiler çeviri ve çevirmen için yararlı bir araçtır. Mona Baker (1992, s. 71-77), çeviriye dair bazı stratejilerden şöyle bahseder: “birebir çeviri, kültürel değişim, anlamın çevirmen tarafından metin içerisinde ya da dipnot verilerek açıklanması, bazı bölümlerin çıkarılarak çevrilmemesi, kaynak dildeki ifadelerin anlamının erek dile olduğu gibi aktarılması.”

Çeviri stratejileri “genel” ve “yerel” stratejiler olmak üzere ikiye ayrılır. Yerel çeviri stratejileri, “belli dil grupları arasında uygulanan çeviri yöntemleridir ve söz konusu dillerin yapı, dizilim ve sözcük dağarcığına ilişkin özelliklerinden ister istemez etkilenirler” (Gürçağlar, 2016, s. 39). Öte yandan genel çeviri stratejileri, dil gruplarının ötesinde olup, kaynak metne ait bazı unsurların arka plana itilerek, bazı unsurların özellikle ortaya çıkarılmasıyla incelenir (Kearns, 2009, s. 283). Genel çeviri stratejilerini, yalnızca metinsel aktarım bağlamında düşünmek yanlıştır. Çeviri alanında son zamanlarda ortaya çıkan cinsiyet, feminizm ve sömürgecilik sonrası düşüncenin ağırlık kazanmasıyla çeviri stratejileri daha geniş ele alınan bir olgu haline gelmiştir (Gürçağlar, 2016, s. 39). “Örneğin feminist yaklaşımı benimseyen bazı çevirmenler erkek yazarların metinlerini çevirmeyi reddedebilmektedir. İdeolojik açıdan aktivist sayılabilecek diğer çevirmenler ise çeviri aracılığıyla özellikle ezilmiş topluluklara bir ses kazandırmaya çalışmakta ve uyguladıkları stratejilerde özellikle kaynak kültüre özgü öğeleri koruyarak erek okurların beklentilerini sarsmaktadırlar” (Kearns, 2009, s. 284).

Çeviri stratejileri ile ilgili olarak Alman, Kanada ve Amerikan okullarının çeviri stratejisi konusunda farklı terimler kullandığı görülmektedir. Örneğin, Kanada okulundan Vinay ve Darbelnet, çeviride daraltma/genişletme terimlerine karşılık olarak “dillution/concentration” terimlerini kullanırken, Amerika okulunun aynı terimlere karşılık diffusion/condensation” terimlerini kullandığı görülür (Berk, 2005, s. 124). Vinay ve Darbelnet çeviri stratejileri üzerine çalışmışlar ve dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki genel çeviri stratejisi oluşturmuşlardır. “Dolaylı çeviri, serbest çeviri kavramını karşılarken, doğrudan çeviri birebir çeviriyi karşılamaktadır” (Munday, 2001, s.56).

Vinay ve Darbelnet genel stratejilere bağlı kalarak “işlemler” adı altında yedi tane alt strateji saptamışlardır (aktaran Munday, 2001, s.56):

1. Ödünç alma (*borrowing*) (الاقتراض)
2. Öykünme (*calque*) (الترجمة الاقتراضية)
3. Sözcüğü sözcüğüne çeviri (*literal translation*) (الترجمة الحرفية)
4. Yer Değiştirme (*transposition*) (التبديل)
5. Dönüştürüm (*modulation*) (التعديل)
6. Eşdeğerlik (*equivalence*) (التكافؤ)
7. Uyarlama (*adaptation*) (التكيف)

1. Ödünç alma: Bir sözcüğün kaynak metindeki şekliyle erek dile aktarılmasıdır. Daha çok erek dilde yer almayan sözcükler için kullanılan bir yöntemdir.

2. Öykünme: Kaynak dildeki bir yapının, erek dile sözcüğü sözcüğüne aktarılmasıdır. Erek dilde olmayan bu sözcük zamanla erek dilin parçası haline gelir. Suçin (2013, s.207-208), günümüzde Arapçaya yerleşmiş olan طلب يد المرأة (kadına evlenme teklif etmek)“ ifadesinin İngilizce “ask for her hand in marriage” ifadesinden öykünüldüğünü çünkü Arapçada bulunan خطب fiilinin aynı anlama geldiğini ancak bugün kullanımının ihmal edilmiş olabileceğini belirtmektedir.

3. Sözcüğü sözcüğüne çeviri: Kaynak dildeki bir sözcüğün erek dile birebir çevrilmesi işlemidir. Berk (2005, s.150) bu stratejiyi “Çevirmenin kaynak metnin biçimsel özelliklerine bağlı kalarak ve genellikle erek dilin dilbilgisine uygun olarak çeviri metni ürettiği bir çeviri stratejisi” olarak açıklar. M.Ö. 1. Yüzyılda Cicero ve Horatius tarafından “anlamına göre çeviri” kavramına zıt bir şekilde ortaya çıkan stratejidir. Bu stratejide “erek dilin kullanımına dikkat edilir ancak kaynak metnin bütünlüğüne herhangi bir müdahalede

bulunulmaz. Anlama değil biçime odaklanılır. Eksiltme veya ekleme yapılmaz. Bu yöntem sözcük oyunlarına çokça rastlanılan edebi türlerin çevirisinde yeterli bir yöntem olmayabilir. Teknik ve bilimsel metinlerde sıkça kullanılır” (Şanverdi, 2019, s. 51).

4. Yer Değiştirme: Yeniden sınıflandırma olarak da adlandırılan bu strateji, “iletinin anlamını değiştirmeden bir sözcük sınıfını başka biriyle değiştirerek aktarmak” (Berk, 2005, s. 164) anlamına gelmektedir. Kaynak dilde fiil konumundaki bir terim erek dile isim ya da zarf olarak aktarılabilir. Ya da olumlu bir yapıyla kurulan cümle, erek dile olumsuz yapıda çevrilebilir.

5. Dönüştürüm: Berk (2005, s.138), bu yöntemin erek metindeki bir bölümün bakış açısını değiştirerek ya da bir açıklama getirerek, yeniden düzenlenen çeviri işlemi olduğunu belirtir. Yazıcı (2011, s.68) da, somut-soyut, parça-bütün ilişkisine veya neden-sonuç ilişkisine dayalı olarak eşdeğerini bulma olarak tanımlar.

6. Eşdeğerlik: Aynı yapının kaynak dilden erek dile farklı tarz ve yapıyla verilmesine denir. Daha çok deyim, atasözleri ve kalıp ifadelerin çevirisinde kullanılan bu yöntem, farklı sözcüklerle özgün metindeki durumu tekrarlamak olarak görülebilir. Birçok çeviribilimcinin farklı şekillerde ele aldığı eşdeğerlik kavramını bir bütün olarak ele alan çeviribilimci Mona Baker olmuştur. “Baker, eşdeğerlik fikrini, çevirinin neredeyse tüm farklı yönlerini içerecek biçimde, farklı düzeylerde ortaya koymaktadır. Bu yönüyle, dilsel ve söylemsel çeviri yaklaşımları için orta bir yol sunmuş olmaktadır” (Suçin, 2013, s.53). Baker (1992) çeviride eşdeğerliği dört grup halinde sınıflandırmaktadır: Sözcük ve sözcük üstü düzeyde eşdeğerlik, dilbilgisel eşdeğerlik, metinsel eşdeğerlik ve kullanımsal eşdeğerlik.

7. Uyarılama: Kaynak kültürde var olan bir durumun erek kültürde olmadığı durumlarda bu strateji kullanılabilir. Berk (2005, s.157), uyarlamayı erek kitlenin beklentilerini karşılayabilmek için kaynak dildeki bir eseri erek kültürün ya da belirli bir erek kitlenin koşullarına, özelliklerine uygun şekilde gerçekleştirilen çeviri işlemi olarak açıklar. Örneğin, bazı metinlerde Arapça'daki *جزاك الله خيرا* ifadesi Türkçe'ye “eksik olma” şeklinde, *بالعافية* ifadesi de “Afiyet olsun” şeklinde uyarlanmıştır.

Diller arası farklılıklardan kaynaklanan sorunlara çözüm bulması gereken çevirmen, bazı yöntemlere başvurmak durumunda kalır. Vinay ve Darbelnet, çeviri stratejilerini çevirmenin zorunlu ve tercihen başvurduğu işlemler olarak görür. Çeviri stratejileri

yanında çevirmenlerin çeviri sırasında takip edebileceği beş adımı şöyle sıralarlar (Munday'dan aktaran Şanverdi, 2019, s.52). “Çevirmen;

1. Çeviri birimlerini belirlemeli,
2. Kaynak metni detaylıca incelemeli, her birimin içeriğini belirlemeli,
3. Metnin mesajını üstdilsel bağlam çerçevesinde yeniden oluşturmalı,
4. Biçimsel etkileri değerlendirmeli,
5. Son olarak da erek dili üretmeli ve gözden geçirmelidir.”

Vinay ve Darbelnet gibi bu çalışmada temel alınacak olan Mona Baker'in (1992) çeviri stratejileri ve diğer genel çeviri stratejileri şöyledir:

1. Yabancılaştırma (*foreignizing*) (التغريب)
2. Yerlileştirme (*domesticating*) (التدجين)
3. Öykünme (*calque*) (تعريب الأساليب)
4. Kültürel Ödünçleme (*cultural borrowing*) (الاقتراض الثقافي)
5. Telafi (İkame) (*substitution*) (التعويض)
6. Özelleştirme (alt anlamlı çeviri) (*hyponymy*) (الترجمة من خلال التخصص)
7. Genelleştirme (üst anlamlı çeviri) (*superordinate*) (الترجمة من خلال التعميم)
8. Açıklama (*paraphrase*) (إعادة الصياغة)
9. Ekleme (genişletme) (*amplification*) (الإضافة)
10. Çıkarma (daraltma) (*omission*) (الحذف/الإسقاط)
11. Çıkarım (*inference*) (الاستنتاج/الاستدلال)
12. Yer değiştirme (*transposition*) (الإبدال)
13. Uyarlama (*adaptation*) (التكيف)
14. Standartlaştırma (*standardization*) (توحيد المعايير)
15. Perspektif Kaydırma (değiştirme) (*commutation*) (الإستبدال)
16. İletişimsel Çeviri (*communicative translation*) (الترجمة التواصلية)
17. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (birebir çeviri) (*literal translation*) (الترجمة الحرفية)

1. Yabancılaştırma: Kaynak metnin dil ve kültürel özelliklerini erek metinde en üst seviyede hissettirmek anlamına gelen yabancılaştırma stratejisinde erek okur, yazara yaklaştırılır. “Yabancılaştırma yönteminin baskın olduğu bir erek metinde sürekli olarak ithal edilmiş dilbilgisi ve kültürel özellikler kendini gösterir” (Suçin, 2013, s.203).

Yazıcı'ya (2007, s. 38) göre ise yabancılaştırma, “çevirmenin yabancı kültürü tanıtmak amacıyla erek dilin olanaklarının elverdiği ölçüde kaynak kutba yakın çeviri stratejisi kullanmasıyla ilgili karara dayalı çeviri işlemi olarak değerlendirilebilir.” Berk'e (2005, s.162) göre ise yabancılaştırma, “özellikle yazın çevirisinde, kaynak metni erek dil kültürüne hâkim olan normlara karşı duran ve bunları değiştirmek, yenilemek isteyen bir yaklaşımla çevirmektir.” Lawrence Venuti'nin ortaya çıkardığı bu strateji, kaynak metnin yabancı özelliklerinden bir bölümünün tutularak erek dildeki normları zorlayan bir strateji olarak karşımıza çıkar. Yerlileştirmenin tersi bir yaklaşımdır.

2. Yerlileştirme: Lawrence Venuti'nin kullandığı yöntemlerden biri olan yerlileştirme, “kaynak metnin yabancılığını, erek dil okuyucuları için mümkün olduğunca azaltmak amacıyla saydam ve akıcı bir biçimin benimsendiği bir çeviri stratejisidir” (Berk, 2005, s. 165). Yabancılaştırma stratejisinin karşısında yer alan bu yöntemde, yabancı metin erek dil kültürüne yakın bir yaklaşımla aktarılır. Dickins'a (2002, s. 32) göre, yerlileştirme erek metinde yapılan kültür nakli işlemidir. Yani, çeviri işlemi sırasında çevirmenin erek kültüre yabancı olanı vermektен kaçınarak, erek okurun yabancılik çekmeyeceği şekilde aktarmasıdır.

3. Öykünme: “17. Yüzyıl şairlerinden John Dryden'in önerdiği üç çeviri yönteminden biridir. Dryden öykünmeyi özgür çeviri yerine kullanır ve kaynak metni özgün bir metin gibi çevirmek olarak tanımlar. Öykünme böylece çevirmenin kaynak metinden esinlenerek, özgün bir metin üretmesi olarak anlaşılabilir” (Berk, 2005, s. 142). Yani erek metnin yabancılaştırılması yoluna gidilmediğinde kısa süreli bir yabancılığın metne dâhil edilmesi demektir (Yalçın, 2015, s. 103). Erek metne dâhil edilen ifadeler, erek dilin söz dizimine uyan ifadeler olmaktadır. Ancak kaynak dildeki ifade yapısını içerdiği için de yerlileştirme yapılamamaktadır. Bu ifadeler kullanım sıklığına bağlı olarak zaman ilerledikçe erek dilin yapısına dâhil olabilir ya da erir ve yok olur. “Öykünmede iki taraf söz konusudur. Biri etkileyen, aktif ve baskın olan taraftır. Öteki ise etkilenen, pasif ve baskın olanı taklit eden taraftır. Kültürel öykünme, bu iki tarafın eşit olmayan kültür alışverişinden doğan bir olgudur. Bu olgunun, pasif tarafın sosyal hayatına yansımaları olduğu gibi, dilsel ve kültürel yaşamı da etkilemektedir” (Suçin, 2013, s. 207). Suçin'e göre Türkçenin ve Arapçanın öykündüğü diller genellikle İngilizce ve Fransızcadır. Örneğin, “İngilizce ‘I'm indebted to..’ (..e teşekkür borçluyum) ifadesi, modern standart Arapçaya أنا مدين لفلان في هذا ene medînun li fulân fî hazâ'l-emr şeklinde öykünmeyle yerleşmiştir. Oysa klasik

Arapçada aynı ifade له فضل علي *lehu fadlun 'aleyye* sözcüsiyle karşılanmaktadır” (Suçin, 2013, s.208).

4. Kültürel Ödünçleme: Kaynak dil sözcüğünün herhangi bir değişikliğe uğramaksızın erek dile aktarıldığı çeviri türüdür. “Bir sözcük ya da ifadenin erek dilde karşılığının olmaması yüzünden ya da erek dilde yabancılik etkisi yaratmak amacıyla böyle bir yol izlenebilir. Bu sözcükler aktarıldıkları dilin ses yapısına göre bazı değişikliklerle geçirmiş olabilir” (Berk, 2005, s. 141). Örneğin İngilizce boat, Almanca Autobahn, Arapça كتاب/قلم/مكتب (kitâb, kalem, mekteb) sözcükleri Türkçe’ye bot, otoban, kitap, kalem, mektep olarak geçmiştir. “Vinay ve Darbelnet ödünçlemeyi doğrudan çevirinin bir türü ve yedi çeviri işleminden biri olarak değerlendirilir” (Berk, 2005, s. 141). Kültürel öğelerin çevirisinde takip edilecek stratejilerin en uç noktalarında bulunan yabancılaştırma ve yerileştirme işlemlerinden korunmak için ilk alternatif, kaynak dildeki ifadenin aynısını erek dile aktarmaktır. “Bu yolla yabancı bir öge erek metne herhangi bir uyarlamaya tabi tutulmadan aktarıldığı için doğal olarak “egzotik” kalmış olur” (Suçin, 2013, s. 212-213).

5. Telafi (İkame): Berk’e (2005, s.155) göre telafi, “çeviride metnin bir bölümündeki kaybın, metnin başka yerinde telafi edildiği bir çeviri işlemidir.” Fawcett (aktaran Yalçın, 2015, s.105)’e göre telafi, dilsel kısıtlamalar nedeniyle çevrilemeyen bir sözcük veya ifadenin çeviri metnin ilerleyen kısmında italik, koyu harf gibi tipografik özelliklerinden yararlanarak başvuru çeviri yöntemidir. “Telafi genellikle kaynak metnin etkisiyle erek metnin etkisi arasında aynı türden bir farklılığı gerektirir. Bu farklılık değişik biçimlerde ortaya çıkabilir” (Yalçın, 2015, s.105). Suçin’e (2013, s. 218) göre, “kaynak metinde örtük olan birşeyi belirtik ya da belirtik olan bir şeyi örtük hale getirme durumu söz konusu olabilir. Düzanlamanın yananlamla ya da yananlamanın düzanlamla değiştirilmesi gerekebilir. Telafi, soyut olanın somut olanla ya da somut olanın soyut olanla ikame edilmesi” anlamına gelebilir.

6. Özelleştirme (alt anlamlı çeviri): Özelleştirme yoluyla çeviri, “çeviri sürecinde kaynak dildeki üst anlamlı bir sözcüğü veya ifadeyi erek dile alt anlamlı bir sözcük veya ifadeyle karşılama stratejisidir (Dickins’dan aktaran Yalçın, 2015, s.106). “Akerson (1991, s. 65-69) ve Aktaş (1996, s. 151-154), Almanca “tante” ve “schwägerin” sözcüklerinin anlam alanlarıyla bu sözcüğü Türkçede karşılayan “teyze”, “hala” “yenge”, “elti”, “baldız” ve “görümce” gibi akrabalık kavramlarını ayrıntılı bir şekilde karşılaştırmışlardır” (Akerson ve Aktaş’dan aktaran Suçin, 2013, s. 82). Yani özelleştirme, kaynak dildeki üst anlamlı

ifadeyi erek dile daha dar ve özel bir ifadeyle aktarmak demektir. Erek dilde uygun bir anlam bulunamadığı durumlarda seçilen anlam kaynak ve erek dil yapısına uyumsuzluk göstermiyorsa özelleştirme yoluyla çeviri yapılabilir. Örneğin Arapçada دار dâr sözcüğü “vatan, yurt, bölge, ev, bina” gibi anlamlara gelen üstanlamlı bir sözcüktür. Türkçede bu anlamların hepsini içeren üstanlamlı bir sözcük bulunmadığından, çevirmen metindeki bağlama uygun olan anlamı seçmelidir. Bu durumda üstanlamlı bir sözcüğü erek dilde altanlamlı bir sözcükle karşılamış olur.

Yılmaz’a göre, “metindeki tutarlılık yapısının oluşturulmasında en sık başvurulan bağıntılardan biri, cümleler arasında kurulan özelleştirme ilişkisidir. Dizideki üstünlüğü bozmadan durumla ilgili ayrıntıların aktarılmasında, cümleler arasındaki özelleştirme bağlantısından yararlanılmaktadır. Özelleştirme bağlantısı metnin büyük yapısına yönelik olarak, metnin söze dökülmemiş asıl değerlendirilmesi gereken bölümünün, metin çözücünün zihninde oluşturulmasında belirgin değerler taşımaktadır” (Yılmaz’dan aktaran Yalçın, 2015, s. 106).

7. Genelleştirme (üst anlamlı çeviri): Kaynak metindeki bir ifadenin erek dile daha genel ve geniş anlamlı bir ifadeyle çevirmesini kapsayan bu yöntem, Mona Baker’in yaygın kullanılan stratejilerinden biridir. Özelleştirme veya genelleştirme stratejileri kullanılarak yapılan aktarımlarda birtakım çeviri kayıplarının olması, bazı detaylar eklenip çıkarılacağı için olasıdır. Suçin’e (2013, s.222) göre bütün bu olumsuzluklara rağmen, erek dilde makul bir eşdeğerliğin bulunmaması durumunda çeviri pratiğinde başvurulabilir bir stratejidir. Türkçe’de kaç kardeşiniz? diye sorulduğunda, soru sorulan kişi kaç erkek ve kaç kız kardeşinin olduğuna dair bir soruyla muhatap olduğunun farkındadır, zira “kardeş” sözcüğü Türkçe’de üst anlamlı bir sözcüktür (Yalçın, 2015, s. 107).

8. Açıklama: John Dryden’in önerdiği üç çeviri yönteminden biri olan açıklama, “kaynak metindeki bir sözcüğün ya da bir bölümün metni daha iyi açıklayabilmek için daha uzun bir biçimde yeniden yazılarak erek metnin genişletilmesi” (Berk, 2005, s. 87) demektir. Suçin’e (2013, s. 222) göre açıklama, “kaynak ve erek metin arasında kültürel sosyal, dilbilgisel, sözcüksel vs. düzeylerde farklılık olması durumunda meydana gelen semantik boşluğu doldurmak için çevirmenin kaynak dildeki ögenin anlamını ve işlevini değiştirmeksizin erek dile aktarması esnasında izlediği bir çeviri işlemidir”.

“Açıklama yaparken kaynak dildeki sözcüğün duygusal ve çağrışımsal anlamı, erek dile tamamen taşınmaz” (Yalçın, 2015, s. 108). Ayrıca “açıklama yönteminde bir sözcüğe göre ayarlanmış boşluğa açıklamalar yapılarak birçok sözcük yerleştirme durumu olacağı için

erek metin üslup yönünden biçimsiz görünebilir” (Baker, 1992, s. 40). Açıklama stratejisi yalnızca gerekli olunan yerlerde kullanılmalıdır. Erek metin gereksiz açıklamalarla kalabalıklaştırılmamalıdır.

9. Ekleme (genişletme): Çevirmenin erek metne kaynak metinde bulunmayan bazı ifade veya sözcükleri ekleme işlemine verilen isimdir. Yazıcı’ya (2007, s.39) göre, bu işlem, çevirmenin erek dil ve kültürün gereksinimine ve işverenin isteğine bağlı olarak çeviriyi açıklarak ya da ek bilgi vererek genişletmesi işlemidir. “Ekleme yoluyla yapılan çevirilerde, metnin işlevini değiştirmeyen fakat metni güçlendiren, metnin bağdaşık olmasını sağlayan birtakım eklemelerde bulunulur. Burada amaç, en yetkin çeviriyi yapmak için çeviri metnini ekleme adı verilen yöntemle genişletmektir” (Yalçın, 2015, s.110).

10. Çıkarma (daraltma): Çıkarma, çevirmenin kaynak metinde olan bazı ifade ve sözcükleri erek metne eklememesine verilen isimdir. Aksoy’a (2002, s. 92-93) göre, “çok ender ve zorunlu olmadıkça, metnin bütünlüğü içerisinde önemli olsun ya da olmasın, çevirmenin uygulaması önerilmeyen bu yöntem, yazara saygı konusunda da şüpheler uyandırabilir. Ancak bazı zorunlu durumlarda, eşdeğerliğin hiçbir şekilde bulunamaması ya da yetersiz karşılanabilmesi durumunda başvurulacak bir yöntemdir.”

11. Çıkarım: Kaynak metinde yer alan ifadelerin veya sözcüklerin anlamlarından birtakım çıkarımlarda bulunmak suretiyle erek dile aktarılması anlamına gelen bu yöntem, erek dilde neden sonuç ya da süreci gösteren bir karşılık da olabilir. “Örneğin, İngilizce’deki “honour killing” Türkçe’de “kan davası” şeklinde ifade edilmekte, bu da süreci ve sonucu işaret etmektedir” (Yalçın, 2015, s. 112).

12. Yer Değiştirme: Yeniden düzgülenme olarak da isimlendirilen yer değiştirme yöntemi Berk’e (2005, s. 164) göre, “iletinin anlamını değiştirmeden bir sözcük sınıfını başka biriyle değiştirerek aktarmak” anlamına gelmektedir. Yeniden sınıflandırma olarak da adlandırılabilir olan bu yöntem Vinay ve Darbelnet’e göre dolaylı çevirinin bir türü ve yedi çeviri işleminden biridir. Bu yöntemle göre kaynak dilde isim konumunda olan bir terim erek metne fiil olarak aktarılabilir veya kaynak metinde soru cümlesi olarak yer alan cümle erek metinde başka bir formda kullanılabilir. Örneğin, Arapça bir kaynak metinde أنا ذهاب إلى السوق bir isim cümlesiyken Türkçe’ye “Ben çarşıya gidiyorum” şeklinde fiil cümlesi formunda çevrilir. Bu durumda yer değiştirme yöntemi kullanılmış olur.

13. Uyarlama: Berk'e (2005, s. 157) göre, "erek kitlenin beklentilerini karşılayabilmek için kaynak dildeki bir eseri erek dildeki kültürün ya da belli bir erek kitlenin koşullarına, özelliklerine uygulayarak gerçekleştirilen özgür çeviri işlemidir." Vinay ve Darbelnet, bu yöntemi dolaylı çevirini bir türü ve yedi çeviri işleminden biri olarak görür. Örneğin bir Arap hikâyesini Türk kültürüne uyarlayarak yapılan çeviri uyarlamaya örnektir. "Bu yöntem bölgesel farklılıkları ve zaman farklılıklarını ortadan kaldırmak için başvurulabilir" (Yalçın, 2015, s. 112).

14. Standartlaştırma: Uyarlamanın tersi gibi görülebilecek olan bu yöntem, "toplumsal, yöresel ve zaman farklılıklarını göz önünde bulundurmaksızın ölçülü, dilbilgisel kurallara sadık yani standart bir dil kullanarak yapılan çeviri yöntemidir" (Yalçın, 2015, s. 112).

15. Perspektif Kaydırma (değiştirme): Berk'e (2005, s. 111) göre, "anlatım ya da içerik düzleminde kaynak metinde bir ögenin yerine bir başka öge koyarak, bu değişikliğin erek metinde herhangi bir değişikliğe yol açıp açmadığını sınaama işlemine" denir. Yerleşmiş, kalıplaşmış ifadelerde ve argo sözcüklerin aktarımında bu yola başvurulabilir. Örneğin, "pizza" yerine "lahmacun ya da pide", "كل عام وأنت بخير" cümlesi yerine "iyi ki doğdun, mutlu yıllar" denmesi ya da "جزاك الله عني خيرا" "Allah ne muradın varsa versin" (Özcan, 2017, s. 630) perspektif kaydırma işlemidir.

16. İletişimsel Çeviri: "İletişimsel çeviri, kaynak metnin kültür odaklı ifadelerinin bağlamsal anlamını ve içeriğini, erek dil okuyucusunun kolayca kabul edebileceği şekilde aktarılması işlemidir (Newmark'tan aktaran Yalçın, 2015, s. 113). Kültürel ifadelerin, kalıpsal sözcüklerin, deyim ve atasözlerinin erek dilde karşılığının bulunması imkânsız olduğu durumlarda iletişimsel çeviri yönteminden yararlanılabilir.

17. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (birebir çeviri): Çevirmenin kaynak metindeki ifade ve sözcükleri herhangi bir değişikliğe uğratmadan, aynı şekilde erek dile aktarılması anlamına gelen bu çeviri yönteminde, kaynak metnin biçimsel yapısına ve erek dilin dilbilgisi kurallarına uygun olarak bir çeviri işlemi yapılmaktadır. "Sözcüğü sözcüğüne çeviri, "doğal" olarak algılanan özgür çevirinin aksine genellikle yapay ve zorlama olarak algılanır. (Berk, 2005, s. 151). Vinay ve Darbelnet, bu tarz çeviriyi doğrudan çevirinin bir türü ve yedi çeviri işleminden biri olarak görür. Sözcüğü sözcüğüne çeviri, bazen bilmediğimiz veya çok az bildiğimiz bir dilin dilbilgisi, söz dizimi ve sözcük yapısı hakkında bilgi edinmede çok yararlı olabilir (Boztaş&Yener, 2005, s. 94).

BÖLÜM 3

KAYNAK DİL YAZARI VE METİNLERİ

Necîb Mahfûz'un Hayatı

Çağdaş Arap Edebiyatının öncü roman yazarı Necîb Mahfûz, 11 Aralık 1911'de Kahire'de dünyaya gelmiş, ilk ve orta öğrenimini burada tamamlayarak, 1934 yılında Kahire Üniversitesi, Felsefe Bölümünü bitirdikten sonra edebiyata yönelmiştir. Emekli olduğu 1971 yılına kadar birçok kamu görevinde bulunmuş bu tarihten itibaren de Mısır'ın önemli gazetelerinden el-Ehrâm gazetesinde köşe yazarlığı yaparak bir yandan kısa hikâye ve roman yazmaya da devam etmiştir (Yıldız, 1998, s. 22-23). 13 Ekim 1988'de Nobel Edebiyat ödülüne layık görülmüş, bu ödülü alan ilk Arap yazar olarak Arap edebiyatının dünyaya açılmasında önemli bir rol oynamıştır. Necîb Mahfûz, Arap edebiyatı için kilit bir isimdir. Romanlarında Mısır, Mısır halkını ve sorunlarını işlerken alegori, semboller ve metaforları ustaca kullanır. Edebiyat eleştirmenleri onun edebi hayatını, tarihi dönem, gerçekçi dönem ve sembolik dönem olarak üç dönemde ele alır. Mahfûz, 1930'ların sonunda tarihi romanlar yazarak yazarlığına başlar, 1944 yılından itibaren Toplumcu Gerçekçi roman türüne kayar ve 1952 devriminden birkaç ay önce yazmayı tamamladığı üçlemesi sonrasında uzun bir sessizlik dönemi geçirir (Er, 1997). Rahmi Er'e (1997) göre onun bu suskunluğu, devrimden sonra sanat ve edebiyatın işlevini devrime hizmet olarak algılayan Marksist eleştiriden yana tavır takınmasından ötürüdür. Çünkü yazar, 1952 devriminden önce kendisini yazmaya sevk eden sosyal eleştiri faktörünün, devrim gerçekleştirildikten sonra etkisini yitirdiğini düşünmektedir (s.7). 23 Temmuz 1952 devriminden sonra, bir süre edebiyattan uzak kalan Necîb Mahfûz, 1959'da el-Ehrâm gazetesinde tefrikasına başladığı Evlâdu Hâretinâ adlı sembolik romanıyla yeniden ortaya

çıkır. Bu roman başlangıçtan çağımıza kadar insanlık tarihini konu edinir. Yoğun semboller içerdiğinden, eser yayınlandığı dönemde tartışmalara konu olmuş ve hâlâ da olmaya devam etmektedir. Hakkında bu güne kadar hiç bir mahkeme kararı olmadığı hâlde, Mısır devleti sınırları içerisinde kitap olarak basılamamıştır (Yıldız, 2009, s.19). Necîb Mahfûz, devrim sonrasında sosyal eleştiri üzerine kurulu romanlara ihtiyaç olmadığını söylemekle bir bakıma devrimden olumlu beklentiler içinde olduğunu göstermiş ancak aradan geçen dokuz yıldan sonra hayal kırıklığına uğradığını ima eder tarzda romanlar yazmaya başlamıştır. 1960'lı yıllarda yayımladığı sembolik romanları, 1952 devrimi merkezlidir (Er, 1996, s.10). Çağdaş Mısır romanının gerçek anlamda kurucusu olarak anabileceğimiz Necîb Mahfûz, roman, hikâye, tiyatro gibi pek çok edebi türde yazılar yazmış, layık görüldüğü Nobel Edebiyat ödülüyle evrenselleşmiştir. 30 Ağustos 2006'da, 95 yaşında vefat eden Mahfûz, otuz dört roman, on dokuz kısa öykü koleksiyonu, iki diyalog türü kitap, bir çeviri kitap olmak üzere toplam elli altı eser ve yüzlerce makale kaleme almıştır (Yıldız, 2009, s. 2).

Eserleri

Necîb Mahfûz'dan geriye otuz dört roman, on dokuz kısa öykü koleksiyonu, iki diyalog türü eser ve bir çeviri eser kalmıştır (Yıldız, 2017).

Türkçeye Çevirilen Romanları:

1. “el-Kâhiretu'l-Cedîde (1945), Savrulan Kahire adıyla Halim Öznurhan (Ankara 2005) ve Kahire Modern adıyla Olcay Boynudelik Arlı (İstanbul 2016) tarafından Türkçeye çevirilmiştir” (Yıldız, 2017).
2. “Hân el-Halîlî (1946), Hân el-Halîlî'de adıyla Bedrettin Aytaç tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 1999). 2001 yılında ise Hitkitap yayıncılık tarafından tekrar basılmıştır” (Yıldız, 2017).
3. “Zukâku'l-Midakk (1947), Ara Sokak adıyla Güler Dikmen (İstanbul 1977), Sokaktakiler adıyla Hasan Akay (İstanbul 1989), Midak Sokağı adıyla Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul 2011) tarafından Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).

4. “es-Serâb (1948), Serap adıyla Işıl Alatlđ tarafından Türkçeye çevirilmifştir (İstanbul 2010)” (Yıldız, 2017).
5. “Bidâye ve Nihâye (1949), Başlangıç ve Son adıyla Işıl Alatlđ tarafından Türkçeye çevirilmifştir (İstanbul 2011)” (Yıldız, 2017).
6. “Beyne’l-Kasrayn (1956), Saray Gezisi adıyla Işıl Alatlđ tarafından Türkçeye çevirilmifştir (İstanbul 2008)” (Yıldız, 2017).
7. “Kasru’ş-Şevk (1957), Şevk Sarayı adıyla Işıl Alatlđ tarafında Türkçeye çevirilmifştir (İstanbul 2008)” (Yıldız, 2017).
8. “es-Sukkeriyye (1957), Şeker Sokağı adıyla Işıl Alatlđ tarafından Türkçeye çevirilmifştir (İstanbul 2008)” (Yıldız, 2017).
9. “el-Liss ve’l-Kilâb (1961), Hırsız ve Köpekler adıyla Rahmi Er (Ankara 1996) ve aynı adla Avi Pardo (İstanbul 2009) tarafından Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).
10. “es-Summân ve’l-Harîf (1962), Bildircin ve Sonbahar adıyla ismi belirtilmeyen bir mütercim tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2000)” (Yıldız, 2017).
11. “et-Tarîk (1964), Arayış adıyla Işıl Alatlđ tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2012)” (Yıldız, 2017).
12. “eş-Şehhâz (1965), Dilenci adıyla Erdal Alover (İstanbul 2009) ve aynı adla Muharrem Hilmi Özev tarafından (İstanbul 2012) Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).
13. “Sersera fevka’n-Nîl (1966), Nil Üstünde Gevezelik adıyla Rahmi Er tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2015)” (Yıldız, 2017).
14. “Mîrâmâr (1967), Miramar adıyla Yüksel Peker (İstanbul 1989) ve aynı adla Suat Ertüzün (İstanbul 2010) tarafından Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).
15. “Evlâdu Hâratinâ (1967), Cebelavi Sokağının Çocukları adıyla Leyla Tonguç Basmacı tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2008)” (Yıldız, 2017).
16. “el-Merâyâ (1972), Aynalar adıyla Işıl Alatlđ tarafından Türkçeye çevirilmifştir (İstanbul 2010)” (Yıldız, 2017).
17. “el-Kernek (1974), Karnak Kafe adıyla Leyla Tonguç Basmacı tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2008)” (Yıldız, 2017).

18. “Hadratu’l-Muhterem (1976), Muhterem Efendim adıyla Işıl Alatlı tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2012)” (Yıldız, 2017).
19. “Melhametu’l-Harâfiş (1977), Ezilenler adıyla Volkan Atmaca tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2013)” (Yıldız, 2017).
20. “Asru’l-Hubb (1980), Aşk Zamanı adıyla Dilek Şendil tarafından Türkçeye çevrilmiştir. (İstanbul 2010)” (Yıldız, 2017).
21. “Efrâhu’l-Kubbe (1981), Düğün Evi adıyla Aslı Çingil tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2007)” (Yıldız, 2017).
22. “Leyâlî Elf Leyle (1982), Binbirinci Gecedden Sonra adıyla A. Sait Aykut tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2002)” (Yıldız, 2017).
23. “el-Bâkî mine’z-Zemen Sâ’a (1982), Nil’in Üç Çocuğu adıyla Kadir Polater (İstanbul 1992) ve Zamanın Hükmü adıyla Utku Umut Bulsun (İstanbul 2011) tarafından Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).
24. “Rihle İbn Fattûme (1983), İbni Fattume’nin Seyahati adıyla Nevzat Hafız Yanık tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2013)” (Yıldız, 2017).
25. “Yevme Kutile’z-Za’îm (1985), Başkanın Öldürüldüğü Gün adıyla Lütfullah Göktaş (İstanbul 1992) ve aynı adla İlknur Özdemir (İstanbul 2010) tarafından Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).
26. “Kuştımur (1988), Kuştımur Kahvesi adıyla Utku Umut Bulsun tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2012)” (Yıldız, 2017).

Kısa Öykü Koleksiyonları:

1. “Hemsu’l-Cunûn (1938): Bu koleksiyonda bulunan “Bezletu’l-Esîr” adlı öykü, Musa Yıldız tarafından “Esir Elbisesi”; Mesut Yazıcı ve Erdinç Doğru tarafından “Esir Üniforması” adıyla ayrı ayrı Türkçeye çevrilmiştir. “el-Kahvetu’l-Hâliye” adlı öykü, Musa Yıldız tarafından “Boş Kahvehane” adıyla Türkçeye çevrilmiştir (Yıldız, 1999, s.35-40)” (Yıldız, 2017).

2. “Dunyâ Allâh (1963): Bu koleksiyonda bulunan “Dunyâ Allâh” adlı öykü, Musa Yıldız tarafından “Dünya Hâli” adıyla Türkçeye çevrilmiştir (Yıldız, 1999, s.53- 68)” (Yıldız, 2017).
3. “Beyt Seyyi’u’s-Sum’a (1965): Bu koleksiyondaki “Sûku’l-Kantû” adlı öykü, Musa Yıldız tarafından “Bit Pazarı” adıyla Türkçeye çevrilmiştir (Yıldız, 1999, s.79- 86)” (Yıldız, 2017).
4. “Tahte’l-Mizalle (1969): Bu koleksiyonundaki “el-Hâvî Hatafe’t-Tabak” adlı öykü, Orhan Çolak tarafından “Tabağı Sihirbaz Çaldı” adıyla Türkçeye çevrilmiştir. “el-Vechu’l-Âhâr” adlı öykü, Erdinç Doğru tarafından “Öteki Yüz” adıyla Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).
5. “Hikâye bi-lâ Bidâye ve-lâ Nihâye (1971): Bu koleksiyondaki “er-Raculu’llezî fekade zâkiratehu merrateyni” adlı öykü, Halim Öznurhan tarafından “Hafızasını İki Kere Kaybeden Adam” adıyla Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).
6. “el-Hubbu Fevka Hedabeti’l-Herem (1979): Bu koleksiyondaki “Sâhibu’s-Sûra” adlı öykü, Halim Öznurhan tarafından “Resimdeki Kişi” adıyla Türkçeye çevrilmiştir. “el-Havâdisu’l-Musîra” adlı öykü Halim Öznurhan tarafından “Şaşırtıcı Olaylar” adıyla Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).
7. “eş-Şeytân Ya’iz (1979): Bu koleksiyondaki “Usra enâha aleyha’d-dehr” adlı öykü, Halim Öznurhan tarafından “Feleğin Sillesini Yemiş Bir Aile”. “er-Risâle”, Halim Öznurhan tarafından “Mektup” adıyla ve “Karâr fi dav’i’l-berk”, Halim Öznurhan tarafından “Şimşek Işığında Karar” adıyla Türkçeye çevrilmiştir” (Yıldız, 2017).
8. “el-Fecru’l-Kâzib (1989): Bu koleksiyondaki “Nisf Yevm” adlı öykü, Musa Yıldız tarafından “Yarım Gün” adıyla Türkçeye çevrilmiştir (Yıldız, 1999, s.137-142). “Fi’l-Medîne” adlı öykü, Musa Yıldız tarafından “Şehirde” adıyla Türkçeye çevrilmiştir (Yıldız, 1999, s.147-151)” (Yıldız, 2017).

Sersera Fevka’n Nîl Özeti

Sersera Fevka’n Nîl (Nil Üstünde Gevezelik) romanında yazar, ana karakter olarak, Sağlık Bakanlığında sıradan bir memur olarak görev yapan Enis Zeki’yi seçmiştir. Enis Zeki çok kültürlü ve bilgili bir adam olmasına rağmen sıradan bir birim görevlisi olarak

çalışmaktadır. Karısı ve kızını kabetmiş olan Enis Zeki, en yakınındakileri de kaybetmenin verdiği acı ve üzüntüyle, aynı zamanda hayatta başaramamanın vermiş olduğu hislerle ümitsizliğe düşmüş ve çevresine yabancılaşmıştır. Enis Zeki bu sıkıntılarında ötürü, Kahire’de Nil nehrinin üzerinde bir yüzer evde her akşam esrar âlemine katılmaya başlamış, her ne kadar esrarın etkisiyle ortaya çıkan sayıklamalar yapıyor gibi görünse de derinlerinde yaşadığı acıların depresmesi durumu söz konusu olmuştur.

Yazarın seçtiği karakterler birbirinden farklı kişiliklerde olan ve yüzer evde kendilerini esrara vermelerinin altında farklı sebepler yatan kişilerdir. Enis Zeki, yakınlarını kaybetmiş olmanın ve hayatta bir türlü elde edemediği başarının bir dışa vurumu olarak esrar içerken, yüzer evdeki diğer karakterlere bakıldığında entelektüel olmalarına rağmen, insanlar tarafından önemsenmeme ve ihanete uğramışlık gibi kültürel bunalım yaşamalarından ötürü kendilerini esrara vermekte oldukları görülür.

Necîb Mahfûz’un 1960’larda yayımladığı en başarılı roman olarak görülen Sersera Fevka’n Nîl, anlatım bakımından bir başarının ürünüdür. Yazarın olayları anlatışındaki üslûbu ve akıcılığı, aynı zamanda anlatım tekniklerini ustaca kullanması okurun dikkatini çekmektedir. Enis Zeki’nin esrarın etkisiyle yaptığı konuşmaları, samimi ve gündelik hayatta geçen konuşmalar gibi görünür okura. Yüzer eve katılan karakterler okurla birebir tanışırılır. Okur sanki yeni bir arkadaşla tanışıyormuş hissine kapılır. Bu karakterler okura önce temel nitelikleriyle tanıtılmakta, sonra Enis Zeki’nin onlar hakkındaki düşüncelerini aktararak devam etmektedir. Romanda diyalog, monolog ve bilinç akışı tekniği sıklıkla kullanılmaktadır. Roman, kişiler arasında geçen diyalog ve özellikle Enis Zeki’nin kendisiyle yaptığı konuşmaları kısmında felsefi bir boyuta girmektedir. Örneğin, Enis Zeki’ye Yunus’u kurtaran balığın zaman zaman görünmesi, okuru felsefi bir düşünce yapısına itmektir. Sembollerin sıklıkla kullanıldığı bu romanda, bekçi Abduh Amca ve gazeteci Semâra karakterleri sembolik etkiler göstermekte ve okuru düşünmeye itmektir. Aralarında ciddi bir ortaklığın bulunmadığı bir grup arkadaşın toplandığı yüzer evde esrar âlemi yapan kişilerden Leyla Zeydan, otuz beş yaşında bekâr, muhafazakâr bir aileden kaçmış ve Dışişleri Bakanlığında çevirmen olarak görev yapan bir şahıstır. Ahmed Nasr, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nda hesap işleri müdürü, evli, çocuklu ve eşine sadık bir adamdır. Mustafa Raşit, evli ve avukattır. Ali es-Seyyid, iki kadınla evli bir sanat eleştirmenidir. Aynı zamanda yüzer evin diğer üyelerinden Seniyye Kâmil’in dostudur. Hâlid Azzûz, iki çocuğu olan bir kısa öykü yazarıdır. Seniyye Kâmil, aile içinde yaşadığı

sorunlar nedeniyle kendini yüzer eve adanmış olan, evli ve çocuklu bir kadındır. Sena er-Reşîdî, Edebiyat fakültesinde Tarih okuyan bir öğrencidir. Recep el-Kâdî, oyuncu ve kadınlara düşkün bir adamdır. Semâra Behçet, gazeteci ve tiyatro oyuncusu olarak gruba dâhil olan sembolik bir şahıstır. Abduh Amca, yüzer evin hizmetlisi ve kapıcısı olarak çalışan bir adamdır.

Görüldüğü üzere kadın ve erkeklerden oluşan bu grupta yer alan kişiler sıradan değil, iş gücü sahibi, entelektüel şahıslardır. Yüzer eve dâhil olmalarının altında yatan sebepler, yazarın olayları anlatışındaki ustalıklarla okuru düşündürmekte, dönemin Mısır hakkında da bilgiler vermektedir.

Hân el-Halîlî Özeti

İkinci Dünya Savaşının sürdüğü dönemlerde bu savaştan oldukça etkilenen Kahire'nin konu edildiği romanda yazar, Alman uçaklarının bombardımanından ötürü es-Sekâkini'den daha güvenli gördükleri Hân el-Halîlî'ye taşınan Akif ailesinin özelinde dönemin Kahiresi'nin durumunu gözler önüne sermektedir. Akif ailesinin iki erkek çocuğu Ahmet ve Rüşdi etrafında geçen roman, bu karakterler üzerinden eski ile moderniteyi karşı karşıya getiriyor. Ahmet, Bayındırlık bakanlığında çalışan sıradan bir memurdur. Orta yaşlı olmasına rağmen henüz bekârdır ancak ailesiyle yaşadığı ve onların ihtiyaçlarını giderme hususunda yardımcı olduğu için aynı zamanda kardeşi Rüşdi'yi okuttuğu için bir aile babası gibi olduğu söylenebilir. Kendisini ailesine adadığı için, özellikle kardeşini okutmak için yaptığı fedakârlıklardan ötürü kendi hayatını ötelediğine inanmaktadır. Cimri, çekingen, asosyal biridir. Kendini kitap okumaya adanmış olan Ahmet, kültürlü, bilgili ancak özgüveni olmayan bir karakterdir. Kardeşi Rüşdi ise abisinin sayesinde üniversiteyi okumuş ve Mısır Bankası'nda çalışan bir gençtir. Mısır'ın Asyut şehrinden Kahireye tayini çıktıktan sonra romana dâhil olan Rüşdi, abisinin tam tersine özgüvenli, sosyal, cesur ve kumar oynayıp esrar kullanan aşırı bir tiptir. Ağabey Ahmet, kardeşi Asyut şehrinde yaşıyorken, karşı apartmanlarında oturan Nevâl isimli bir genç kıza ilgi duymakta, balkondan balkona bakışmalarla geçen günler sonrasında Ahmet, özgüvenini toplayıp kıza açılmamaktadır. Kardeşi Rüşdi Kahire'ye tayinini aldırdıktan sonra geldiği mahallesinde, Nevâl isimli bu genç kıza görür ve âşık olur. Rüşdi ağabeyi gibi çekingen biri olmadığından Nevâl'e açılır ve ağabeyinin sevdiği kızla birlikte olmaya başlar. Geçen günler bir yandan siyasi olarak karışık bir Mısır'ı gözler önüne sererken, bir yandan

Rüşdi'nin verem hastalığına yakalanmasıyla Akif ailesi için yeni bir zorluğu da ortaya çıkarır. Her geçen gün durumu daha kötüye giden Rüşdi, bu hastalığı vesilesiyle hayatını sorgulamaya ve geçmişinde yaptığı yanlışlıkları düşünmeye fırsat bulur. Yaptığı hatalardan ötürü pişmanlık duyan Rüşdi, Kur'an-ı Kerîm okuyarak huzur bulur. Bir süre sonra sanatoryumdan sıkılıp geldiği evinde vefat eder. Rüşdi'nin vefatı Akif ailesinde duygusal bir yıkıma sebep olur ve aile, bu acıyı barındıran evlerinden, Hân el-Halîlî'den taşınmakta bulurlar çareyi. Ağabey Ahmet, kardeşinin ölümünden sonra Nevâl'i kalbinden çıkarmak ister ve yeni bir semtte, yeni bir hayata başlamak üzere Hân el-Halîlî'ye veda eder.

Bu romanda iki kardeşin hikâyesi anlatılırken geçmiş ile gelecek, eski ile modernite, inanç ile bilim sürekli karşı karşıya gelir. Hân el-Halîlî gibi tarihi bir semtin evlerini, dükkân ve kahvehanelerini gözler önüne seren yazar, aynı zamanda “kader”, “nasip”, “tesadüf” kavramlarını da sorgular.

Yevme Kutile'z-Za'îm Özeti

Yevme Kutile'z-Za'îm (Başkanın Öldürüldüğü Gün) eserinin konusu, Mısır'ın 1980'li yıllardaki tarihi arka planı incelendiğinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Eser, Enver Sedat'ın Cemal Abdunâsır'ın vefatı sonrasında cumhurbaşkanı olarak atanması üzerine yaptığı birtakım politikaları özellikle dışa açılım politikası sonucunda halkın içinde bulunduğu durumu karakterler yoluyla okuyucuya aktarmaktadır. Birbirini çok seven ve evlenmek için senelerdir bekleyen Ulvan ve Rande, ekonomik sıkıntılar nedeniyle evlenememekte ve bu aşk birbirlerine kavuşmadan sonlanmaktadır. Rande, ailesinin baskısı sonucu iş yerindeki müdürü zengin Enver Allam ile evlenmekte ancak Enver'in parasal hırsları yüzünden evlilik sonlanmaktadır. Bu karaktere yazarın Enver ismini seçmiş olması manidardır. Bir diğer karakter Ulvan'ın büyükbabası Muhteşemi Zâyid, eserde hem darbe öncesi Mısır'ını bilen ve yaşayan, hem şimdiki sıkıntılı dönemi yaşayan biri olarak eski Mısır'ı ve yeni Mısır'ı sembolize eden bir şahıstır. Yazar, Mısır'ın değişimlerini bu karakteri büründürdüğü kişilikle ve onun hatıralarıyla anlatmayı tercih etmiştir. Muhteşemi Zâyid'in hatıralarında ilk andığı isim Mısır'ın siyasi hayatı için önemli bir isim olan Sa'd Zağlul Paşa'dır. Birkaç yerde özlemle anılan Sa'd Zağlul, İngilizlere karşı başlattığı isyandan ötürü kahramanlaştırılmıştır. Eserde, Cemal Abdunâsır'ın önderliğinde Hür Subaylar Hareketi'nin yaptığı Mısır Devrimi'nin toplum tarafından desteklendiği görülmektedir. Milliyetçi subayların İngilizlere karşı vermiş olduğu bağımsızlık

mücadelesi olarak görülmüştür. Hikâyenin kahramanı Ulvan'ın babasının devrimi alkışladığı ayrımının verilmesi, bunu anlamamızı sağlamıştır. Eserde üzerinde durulan tarih 1967 Haziran'ı olarak ifade edilmiştir. Bu tarihe baktığımızda Arap ülkeleriyle İsrail arasındaki altı gün savaşlarının Mısır için büyük bir yıkım olduğunu görürüz. Mısır halkının çok sevdiği lider Cemal Abdülnasır'ın bütün imajı bu olay ile yıkılmıştır. Bunun ötesinde toplumun kendisine olan güveni sarsılmış ve büyük bir çöküntüye girmiştir. Ulvan'ın güvensiz ve her şeyden ve herkesten kuşku duyan bir karakteri oluşunun nedeni olarak bu olay gösterilmiştir. Eserde, Mısır halkının daha önceki isyan ve devrimler karşısındaki beklenti ve hayal kırıklıkları işlenmiştir. Eserdeki her karakter olayları kendi bakış açısından ve birinci tekil şahıstan anlatır, bu seçim, Mahfûz'un eserlerinde tekrar eden bir tema olarak bireyin varoluşsal çıkmazını vurgular. Anlatıcının "ben"i romanın karakterleri arasında paylaştırılmıştır hatta Ulvan'ın dedesi Muhteşemi Zâyid, ikiye bölündüğünü hissetmektedir; "zamanın iki ucundaki eski 'Ben' ile şimdiki 'Ben' karşı karşıya geliyorlar". Muhteşemi Zâyid'in olduğu bölümlerde yazar, geriye dönüş tekniğini kullanır. Eserdeki bir diğer karakter Ulvan'ın özel bir şirkette çalışan ancak çok çalışmalarından ötürü çocuklarına hiç vakit ayıramayan anne ve babası Hena ve Fevvez Muhteşemi'dir. Onların hayatlarına baktığımızda da ülkenin içinde bulunduğu zor durumu görmekteyiz. Diğer bir yandan Rande'nin annesi Zeynep ve babası Mübarek Bey'i görmekteyiz. Zeynep Hanım, Rande'nin zengin bir koca bulup evlenmesi düşüncesiyle yatıp kalkan, dindar bir karakterdir. Baba Mübarek Bey'in ise, dinsiz değilim demeyip dinini yaşamayan bir karakter olduğunu, yazar Necîb Mahfûz, Rande'nin ağzından okuyucuya aktarır. Bu karaktere Mübarek isminin verilmiş olması da ilginç bir detaydır. Yazarın manidar bir şekilde ismini verdiği diğer bir karakter Enver Allam, zengin ve para hırsıyla dolu bir yönetici rolündedir. Evlenene kadar Rande'nin gözünü boyayan, evlendikten sonra onu tamamen ticari işlerini büyütmek için kullanan bir karakter, romanın sonunda Ulvan tarafından istemeden de olsa öldürülmektedir. Bu olay da dönemin şartları düşünüldüğünde okuyucuya düşündürücü bir mesaj vermektedir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Kaynak Ve Erek Dil Metinlerinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi

Çalışmanın bu bölümünde kaynak ve erek metinler karşılaştırmalı incelemeye tabi tutulmadan önce süreç öncesi ve çeviri süreci normları ele alınarak daha sonra kaynak ve erek metnin karşılaştırmalı analizi “erek odaklı çeviri kuramı ve çeviri stratejileri” bağlamında yapılmıştır. Çalışmada sırasıyla *ثرثرة فوق النيل (Nil Üstünde Gevezelik)*, *خان الخليلي (Hân el-Halîlî)*, *يوم قتل الزعيم (Başkanın Öldürüldüğü Gün)* eserleri incelenmiştir.

ثرثرة فوق النيل (Nil Üstünde Gevezelik)

Süreç Öncesi Çeviri Normları

Süreç öncesi çeviri normları incelenirken, kaynak metin ile erek metnin dış görünüşleriyle birlikte önsöz, giriş, yazarın hayatı ve eser hakkında herhangi bir bilgilendirme olup olmadığı göz önüne alınarak eserlerle ilgili genel değerlendirmeler yapılmaktadır.

Kaynak metnin kapak sayfasına bakıldığında mavi fon üzerinde balkon demirini andıran bir görselin üzerinde, içerisinde karpuz dilimi ve bir çiçek bulunan bir kap, ön iç kısımda ise sırasıyla kitabın ve yazarın adı, dış kapaktaki resmin aynısı, eserin basım bilgilerinin olduğu sayfa bulunur. Herhangi bir bilgilendirme sayfası veya önsöz bulunmayan kaynak metin, hikâyeye direk başlayan sayfasıyla devam eder. Arka iç sayfasında ise Necîb Mahfûz’un eserlerine ait bir liste üç sayfa olarak verilmiş, arka dış kapakta da büyük bir boyutta yazarın fotoğrafı yer almaktadır. Kaynak eserin ilk basımı 1966 yılında yapılmıştır.

Bu araştırmada, Dâru'ş-Şurûk tarafından 2015 yılında beşinci basımı çıkarılmış olan eserden yararlanılmıştır.

Hece yayınevi tarafından çıkarılan ve Rahmi Er'in çevirisi olan erek metnin n yzünde, Nil Nehrini sembolize eden bir nehir resmi, nehrin üzerinde kaptanı olan yzen bir tekne, uçan kuşlar, martılar, nehrin kenarında duran ördekler ve gün batımını anımsatan bir görüntü yer almaktadır. Arka kapakta ise n kapaktaki nehrin devamı, nehrin üzerinde uçmakta olan kuş sürüsü ve nehrin kenarında ördekler resmedilmektedir. Aynı zamanda eser ve yazarı hakkında iki paragraftan oluşan kısa bir bilgiye yer verilmektedir. Kitabın n iç kısmında sırasıyla önce eserin yazarı Necib Mahfûz ve hemen altında evirmen Rahmi Er hakkında kısa bir bilgi, kitabın basım bilgileri ve yedi sayfalık çevirmenin sözü okuyucuya aktarılmaktadır. Eserin arka iç kapağında herhangi bir bilgi bulunmamakta ancak eser hakkında notlar alınabilmesi açısından düşünüldüğü tahmin edilen bir sayfalık boş bir bölüm yer almaktadır.

Çeviri Süreci Normları

Çeviri süreci normları incelemesinde, kaynak ve erek metnin sayfa sayısı, metin içi bölümlendirme yapılıp yapılmadığı, bölümlendirme durumunda bölümlerin sayfaları gibi hususlar yer almaktadır. Kaynak metin Necib Mahfûz'un 1966 yılında Arapça olarak yazmış olduğu *Sersera fevka'n-Nil* adlı eserin Dâru'ş-Şuruk tarafından 2015 yılında basılan kopyası ele alınmıştır. Eser, 161 sayfadan ve sayfa üstlerinde numaralandırılarak belirlenmiş olan 18 bölümden oluşmaktadır. Rahmi Er tarafından erek dil Türkçeye çevrilen eser, 158 sayfadan ve kaynak eserdeki gibi 18 bölümden oluşmaktadır. Söz konusu eserin erek dil Türkçeye yapılmış olan başka bir çevirisi bulunmamaktadır.

Karşılaştırmalı Metin Çözümlemesi

Örnek 1:

Kaynak Metin	يا امه القمرع الباب (ص.6)
Erek Metin	Annem annem, sevgilim kapıda annem (s.16)

"يا امه القمرع الباب" 1960'lı yıllarda Mısırın ünlü şarkıcısı Fayize Ahmed'in şarkısından bir kesittir. Çevirmen, erek dile sayfanın sonunda dipnot vererek açıklama yoluyla aktarmıştır. Aynı zamanda kaynak dilde "annem" bir defa kullanılmışken, çevirmen şarkının erek dile çevirisinin kaynak anlamı yakalamadaki zorluğundan ötürü "annem" eklemesini iki defa daha yapmış, cümleyi yorumlama yoluyla erek dile aktarmıştır.

Örnek 2:

KM	سأجيب أنا عنك. إنك لم تر الصفحة لأنك مسطول! (ص.8)
EM	Senin yerine ben cevap vereyim. Sen sayfayı görmüyordun, çünkü uyuşturucunun etkisiyle kendinden geçmiştin! (s.18)

KM'de yer alan ve sen uyuşmuşun/zehirlenmiştin anlamına gelen لأنك مسطول cümlesi kaynak dil okuruna verdiği etkiyi, sözcüğü sözcüğüne bir aktarımda erek dil okuruna veremeyeceği düşünülerek, erek metne ekleme stratejisinden yararlanılarak aktarılmış, "uyuşturucunun etkisiyle" eklemesi yapılmıştır. Bu ekleme, metnin işlevini değiştirmemiş, erek okurun anlamasını kolaylaştıracak bir etki göstermiştir. Ayrıca "مسطول" kelimesinin anlamı zehirlenmiş/uyuşmuş şeklinde olsa da, erek metinde "kendinden geçmek" anlamıyla yer edinmiştir. Böylelikle çevirinin erek odaklı bir anlayışla yapıldığı söylenebilir.

Örnek 3:

KM	"يا سعادة" -"دعنا من السعادة والتعاسة، حقق لي هذا الرجاء المتواضع وهو ألا تبلى في أثناء العمل" (ص.8)
EM	"Sayın.." "Bırak şimdi sayını mayını da, benim bu mütevazı isteğimi yerine getir ve çalışma saatlerinde uyuşturucu kullanma."

KM'de, saygı ifade eden bir sözcük olan "يا سعادة" Türkçede "sayın" anlamında kullanılmaktadır. Aynı zamanda Arapçada "السعادة" kelimesi "mutluluk", "التعاسة" kelimesi "mutsuzluk" anlamı taşımaktadır. KM'de yer alan دعنا من السعادة والتعاسة cümlesinin "bırak şimdi mutluluğu, mutsuzluğu" şeklinde aktarılması durumunda cümle, bağlamdan koparak, erek okura hiçbir anlam ifade etmeyecek, cümlenin kaynak okurda uyandırdığı etkiyi, erek okur hissetmeyecektir. Dolayısıyla, çevirmen bu durumda kaynak metnin işlevini değiştirmeden, metnin bağdaşıklığını koruyarak uyarlama stratejisiyle, iki zıt kelimenin bir arada kullanılmasından yola çıkarak, Türkçede özellikle konuşma dilinde çok sık kullanılan güzel müzel, git mit gibi ilk kelimenin başına "m" harfi koyarak başka bir kelime elde edilerek oluşturulan ikileme yoluyla, anlamı kuvvetlendirmiş, böylelikle erek okurda iki zıt kelime kullanıyormuşçasına bir etki uyandırmıştır. Bu şekilde cümle "sayın mayın" şeklinde erek metne uyarlanarak çeviride erek odaklı bir strateji uygulanmıştır.

Örnek 4:

KM	و شعر يزميله وهو يميل نحوه ليسأل سؤالا في الغالب فتمتم في ضجر: "كن في حالك.." (ص.9)
EM	Arkadaşının büyük olasılıkla soru sormak için ona doğru yöneldiğini hissedince rahatsız olmuş bir halde: "Sen işine bak!" diye mırıldandı (s.19).

KM'de "كن في حالك" şeklinde yer alan ifade iletişimsel çeviri, kültürel ikame ve yerlileştirme stratejisi kullanılarak erek dilde "Sen işine bak" şeklinde yer edinmiştir. Özellikle kaynak dildeki deyim ve kalıp ifadelerin erek dile aktarımında, cümlelerin tam karşılığının bulunmaması durumunda, bu stratejilere başvurularak kültürel unsurlar aktarılabilir. Dolayısıyla erek odaklı bir çeviri yapılmış olur.

Örnek 5:

KM	إنك إذا استعملت الحب يوما كمبتدأ في جملة مفيدة فستتسى حتما الخير إلى الأبد! (ص.17)
EM	Bakışlarıyla ısrar edince, Leyla cevapladı: “Şayet sen bir gün “aşk” kelimesini bir cümlede özne olarak kullanacak olursan, yüklemine ömrünün sonuna kadar asla getiremezsin! (s.27)

KM'den “Şayet sen bir gün “aşk” kelimesini bir cümlede “özne” olarak kullanacak olursan, “yüklemine” ömrünün sonuna kadar asla getiremezsin!” şeklinde aktarılan cümlede özne ve yüklem kelimeleri, kaynak metinde mübteda ve haber olarak vurgulanmıştır. Arapçada isim cümlesinin iki veya daha fazla isimden oluşması durumunda, öğelerine mübteda ve haber denir. Dolayısıyla kaynak metinde bu kural temel alınarak kurulan bir cümlenin erek metne yerileştirme yoluyla çevrildiği görülmüştür. Türkçeye, özne ve yüklem karşılık gelen bu ifadeler olduğu gibi değil, çevirmenin seçimi olarak yerileştirilerek aktarılmıştır. Bununla birlikte çevirmen, açıklama yoluyla aktarma stratejisini tercih ederek bu durumu sayfanın sonunda dipnot vererek açıklamıştır. Newmark (1988, s.91-92), çeviri metinde ek bilgilerin çeşitli yollarla verilebileceğini, bunların metin içinde ya da sayfanın sonunda dipnotlar verilerek yapılabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla çevirmen bu yolu tercih ederek kaynak dille ilgili okur tarafından bilinmesini istediği bir durumu aydınlatmış olup, aynı zamanda eserin ileriki sayfalarında Enis karakterinin Arapçasının iyi oluşunun zikredilmesinin, okura havada kalmış hissi vermemesi açısından gerekli gördüğü düşünülmektedir.

Örnek 6:

KM	و كيف حال السياسية الخارجية؟ ماذا تتوقع؟ - أنا لا أطلب إلا الستر.. (ص. 16-17)
EM	“Peki, dış politikada durum nasıl?” “Ne bekliyorsun ki?” “Benim tek isteğim, Allah’ın bizi koruyup kollaması.” (s.26)

KM’de *أنا لا أطلب إلا الستر* şeklinde yer alan ifade, erek metne ekleme yoluyla çeviri yapılarak “Benim tek isteğim, Allah’ın bizi koruyup kollaması” olarak aktarılmıştır. “Korunmaktan başka isteğim yok” anlamına gelen cümlede, “Allah” örtük olarak ifade edilmiş varsayılarak, çevirmen tarafından erek metinde ekleme yapılmış, erek okurun anlayabileceği bir aktarıma dönüştürülmüştür. Bununla birlikte Arapçada لا ve إلا edatları anlama olumsuz bir mana vermesine rağmen, cümle dilbilgisel düzgülenme yapılarak olumlu bir yapıyla erek dile yer değiştirme stratejisiyle erek odaklı bir yaklaşım benimsenerek aktarılmıştır.

Örnek 7:

KM	و تكلم الظلام خارج الشرفة فقال لا تكترث لشيء و قال أيضا لا تجعل من الحياة عبأ (ص. 21).
EM	Balkonun dışındaki karanlık konuşarak dedi ki: “Hiçbir şeyi kafana takma.” Ayrıca şunu da ekledi: “Hayatı zindan etme”. (s.30)

KM’de yer alan *لا تكترث لشيء* ifadesi “hiçbir şeyi önemseme/umursama” anlamına gelmekte, çevirmen tarafından erek odaklı bir aktarımla erek metne “Hiçbir şeyi kafana takma” şeklinde aktarılmıştır. Aynı şekilde *لا تجعل من الحياة عبأ* ifadesi “hayatı yük etme” gibi bir anlamı içermekte ancak çevirmen iletişimsel çeviriyi tercih ederek, “hayatı zindan etme” şeklinde yorumlama ve yerileştirme yoluyla bir aktarımı tercih etmektedir. Bu tarz kültürel, deyimsel ve değişmeceli ifadelerin erek dile aktarımı, doğru anlamı vermek açısından çoğu zaman sıkıntı olabilmekte, bu nedenle birebir çeviri uygun olmadığı durumlarda iletişimsel çeviri kullanılmaktadır. Ayrıca KM’de *قال أيضا لا تجعل من الحياة عبأ* cümlesinde yer alan *قال أيضا* “-de -da söyledi/dedi” anlamına gelmekte ancak erek metinde “şunu da ekledi” olarak yer almakta, “şunu” kelimesi eklenmiş olmaktadır. KM’deki kullanımıyla “hayatı zindan etme” de dedi.” şeklinde bir kullanım cümlenin bağlaşıklığına uygun bir kullanım olmayacağı için, “Ayrıca şunu da ekledi: “Hayatı zindan etme” şeklinde eklemeler yapılarak erek odaklı bir anlatım oluşturulmuştur.

Örnek 8:

KM	والحق أنه جاء بسؤال لم يسأله أحد من قبل! . (ص. 21)
EM	“Allahı var, daha önce kimsenin sormadığı bir soruyu sordu!” (s.31)

KM’deki “الحق” ifadesi Türkçede daha çok konuşma dilinde kullandığımız “hakkını teslim etmek gerek, hakkını yememek lazım vb.” ifadelerin vermek istediği anlamı içermektedir. Böyle durumlarda çevirmenin kaynak dil hâkimiyeti önem arz etmektedir. Kültür odaklı yerleşik bir ifadenin, erek dilde tam karşılığının bulunmamasından ötürü ortaya çıkacak sorunları en aza indirmeyi amaçlayan iletişimsel çeviri, bu cümlede çevirmenin kullandığı strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. EM’de “Allahı var” şeklinde yer alan ifade aynı zamanda uyarılma ve yerlileştirme stratejisi kullanılarak yapılmış olan erek odaklı bir aktarım olarak kabul edilebilir.

Örnek 9:

KM	-و أول ما خطر لي بعد ذلك أن أزور عوامتي -عين الصواب، عين بالعين.. (ص. 23)
EM	“Bundan sonra ilk aklıma gelen şey, yüzer evimi ziyaret etmek oldu.” “Çok iyi ettin. Göze göz, dişe diş.” (s.33)

"عين بالصواب، عين بالعين" cümlesi Arapçada misilleme anlamı taşıyan bir ifadedir ve erek dile birebir aktarılamayacağı için, söz konusu ifadenin bağlamsal anlam ve içeriğinin erek dil okurunun kabul edebileceği şekilde ve aynı zamanda kaynak dil okuruyla aynı hissiyatı taşıması amacıyla iletişimsel çeviri yoluyla, yerlileştirme ve ekleme stratejisi kullanılarak, ifade “göze göz, dişe diş” olarak aktarılmış, erek odaklı bir çeviri yapılmıştır. Aynı zamanda çeviri, kültürel ikame yoluyla yapılarak cümlenin “yabancı” özelliği azaltılmış, erek dil okurunun aşına olduğu bir dil kodu oluşturulmuştur.

Örnek 10:

KM	أحمد نصر، مدير حسابات الشئون، موظف خطير. (ص. 26)
EM	Ahmet Nasr, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında Hesap İşleri Müdürü’dür. Önemli bir memurdur (s.36).

Newmark’ın kültürel öge sınıflandırmasında yer alan politika, hukuk ve yönetim gibi konuları kapsayan kamu hayatına ilişkin bir örnek yukarıda verilmiş olup, KM’de düz yazı formatında حسابات الشئون “hesap işleri müdürü” olarak okura aktarılmış, EM’de ise yine düz yazı formatında, genişletme stratejisi kullanılarak “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında” kısmı eklenmiştir.

Örnek 11:

KM	و ربت على ظهر علي السيد قائلا: الأستاذ علي السيد، النقد الفني المعروف. طبعا قرأت له كثيرا، و أحب أن أخبرك بأنه يحلم كثيرا بمدينة فاضلة خيالية. (ص. 27)
EM	Ali es-Seyyid'in sırtını pırpışlayarak dedi ki: “Ünlü sanat eleştirmeni Ali es-Seyyid. Elbette onun pek çok yazısını okumuştur. Sana şunu söylemek isterim ki, bu adam çoğu zaman erdemli bir kentin düşünüyüyor (s.36).

KM’de ربت “sıvazlamak, okşamak vb.” anlamları bulunan fiil, erek dile “pırpışlamak” anlamında yorumlama yoluyla aktarılmıştır. الأستاذ علي السيد cümlesinden çıkarılmış, “erdemli kent” anıştırması yapılmıştır. Farabi’nin المدينة الفاضلة el-Medinetu’l-Fâzile eserine yapılan anıştırmaya yönelik, kaynak metinde herhangi bir açıklama yapılmamış ancak erek metinde çevirmen, dipnot vererek açıklama yoluyla çeviriyi tercih etmiştir.

Örnek 12:

KM	الأستاذ خالد عزوز، في الصف الأول من كتاب القصة القصيرة. (ص. 27)
EM	Halit Azuz, çiçeği burnunda kısa öykü yazarlarımızdandır (s.37).

KM’de geçen في الصف الأول cümlesi “ilk aşamada olmak”, “başında olmak” anlamı taşıyan bir cümledir. Çevirmen, “çok yeni, çok taze” anlamına gelen “çiçeği burnunda” deyimini kullanarak, erek odaklı bir yol izlemiş, cümleyi kaynak metni erek metne yorumlama ve aynı zamanda yerlileştirme stratejisini kullanarak çevirmiştir.

Örnek 13:

KM	<p>ورق أمير المؤمنين حتى صار أصفى من الهواء وقال لك: "هات ما عندك" ولم يكون عندك شيء فقلت: "قد هلكت. ولكن الجارية ضربت أوتار العود وغنت: "وأذكر أيام الحمى ثم أنتنى على كبدي من خشية أن تصدعا وليست عشيات الحمى برواجع عليك ولكن خل عينيك تدمعا. (ص. 33-34)</p>
EM	<p>Emîru'l-Mü'minîn inceldi inceldi ve sonunda havadan daha şeffaf hale geldi. Sonra sana: "Hadi anlat bakayım," dedi. Senin anlatacağın hiçbir şey yoktu. Böyle olunca "Şimdi mahvoldum," dedin. Fakat tam bu sırada cariyeye udun tellerine dokundu ve şu şarkıyı söyledi: "Hatırlıyorum aşkın ateşli günlerini, Sonra kapanıyorum üstüne yüreğimin, parçalanır diye korkumdan Bir daha gelmez geri, aşkın ateşli akşamları Bırak artık akıversin, gözlerinin yaşları" (s.43)</p>

KM'de geçen ورق fiili "yapraklanmak" anlamına gelen bir ibaredir ancak çevirmen yorumlama yaparak "yaprak gibi olmak" anlamında "incelmek" manasını uygun görmüş, anlamı güçlendirmek amacıyla "inceldi" fiilini iki kere kullanmayı tercih etmiştir. Bununla birlikte حتى "e kadar, böylece, sonunda" anlamlarını içeren bir edattır ve bağlamdaki kullanımına göre anlam verilmesi mümkündür. Bu cümlede "Emîru'l-Mü'minîn, havadan daha şeffaf hale gelene kadar inceldi" aktarımı da yapılabilecekken, çevirmen حتى ibaresine sonunda anlamını vermeyi uygun görerek yorumlama yapmış "ve" bağlacını cümleye eklemiştir.

هات ما عندك "düşündüğünü/ fikrini bana ver/söyle" ifadesi erek dile birebir çevrildiğinde bağlaşıklığı tam sağlayamayacak bir ifadedir. Bu nedenle iletişimsel çeviri yoluyla çevirmen bu ifadeyi "Hadi anlat bakayım," şeklinde yerlileştirme yaparak aktarmayı tercih etmiştir. ولم يكون عندك شيء cümlesi birebir çevirisi yapıldığında "bir şeyin yoktu" anlamına gelmekte ancak metnin bilgi akışına bakıldığında "senin anlatacağın hiçbir şey yoktu" şeklinde "senin anlatacağın ve hiç" eklemeleri yapılarak aktarılmıştır. Aynı şekilde "قد هلكت" cümlesi de ---Böyle olunca "Şimdi mahvoldum," dedin şeklinde kaynak metinde olmayan "böyle, olunca, şimdi" eklemeleri yapılarak erek dile aktarılmıştır.

Örnek 14:

KM	فطرب الرشيد حتى ضرب بيديه ورجليه فقلت ها هي ذي فرصة لتهرب و انسحبت بخفة (ص.34)
EM	Harun Reşit, öylesine coştı ki, keyiften elleri ve ayaklarıyla tempo tutmaya başladı. Sen de tam kaçma vakti diyerek, kimseye çaktırmadan sıvıştın (s.43).

Yukarıdaki örnekte, KM’de yer almayan “Harun” ismi erek metne eklenmiştir. Ayrıca, حتى Arapçada birçok farklı işlevde kullanılan, kaynak metinde de atıf harfi olarak yer alan bir harftir. Erek metinde “öylesine” şeklinde kullanılarak sıfatlaştırılmış, dolayısıyla yer değiştirme yoluyla aktarım yapılmıştır. Bununla birlikte, ضرب fiili birliktelik oluşturduğu ifadelerle göre birçok farklı anlama gelebilen bir fiildir. Örneğin: ضرب زيد عمراً (Zeyd, Amr’ı dövdü), ضرب خمسة في ستة (5 ile 6’yı çarptı) gibi.. (Suçin, 2013, s. 142). Aynı şekilde kaynak metinde olduğu gibi يد “el” ile kullanıldığında “el çalmak” anlamında kullanılabilen fiil çevirmenin yorumlaması ve yerlileştirilmesiyle “tempo tutmak” şeklinde aktarılmıştır. انسحبت بخفة “gizlice çekilmek/kaçmak” anlamında kullanılan ifade “kimseye çaktırmadan sıvışmak” şeklinde erek dile aktarılmıştır. Burada “gizlice” anlamı “kimseye çaktırmadan” olarak verilmiş, ekleme ve yorumlama yapılmıştır. Aynı zamanda “çekilmek” anlamına gelen انسحب fiili “sıvışmak” şeklinde erek dile uyarlanmış, yerlileştirme stratejisi kullanılarak aktarımı sağlanmıştır.

Örnek 15:

KM	فقال رجب القاضي: "أنت طويل اللسان، ولكن أتحب صاحبك العوامة؟! (ص. 35)
EM	Recep el-Kâdî: “Amma da boşboğazmışsın!” dedi. “Peki, hanım arkadaşın yüzer evlerden hoşlanır mı dersin?” (s.44).

KM’de طويل اللسان şeklinde yer alan deyimsel ifade “dili uzun” anlamına gelmekte ve bu uzunluk fiziki bir ölçü olarak değil, değişmeceli bir anlam içermektedir. KM’de “çok konuşan, geveze” anlamı verilmek istenen bir durumda kullanılmış olan “dili uzun” sıfatı Türkçede “incitici sözler söyleyen, küstah, saygısız” kimseler için kullanılmaktadır. Bu nedenle bu ifade erek dilde var olsa da, kaynak metinde anlatılmak istenen duruma uygun olarak erek dilde var olan ve “geveze” anlamını erek okuyucuya hissettirecek olan “boşboğaz” ifadesi çevirmen tarafından uygun görülmüştür. Böylelikle ifade erek dile uyarlanarak yorumlama ve yerlileştirme stratejisi kullanılmıştır. Çeviride yer alan, “Peki,

hanım arkadaşın yüzer evlerden hoşlanır mı dersin?” cümlesinde “hanım arkadaşın” eklemesinin yapılmasının nedeni ise Arapçada yer alan erillik-dişillik durumundan ötürüdür. Arapçada kelimeler, dil bilgisi yönünden müennes (dişil) ve müzekker (eril) olarak iki tür cinsiyete sahiptir. صاحبة kelimesi “kadın arkadaş, kadın izleyici ya da sevgili” anlamları taşımaktadır. Bu ifadeleri erek dile çevirirken bazen kadın veya erkek vurgusu, erek okur tarafından kişilerin anlaşılması açısından gerekli olmaktadır. Örneğin Arapçada üçüncü tekil şahıs ifadesi eril için هو dişil için ise هي’ dir. İkisi de “o” anlamına gelse de çeviri bir metinde okura bu kişinin cinsiyetini belirtmenin gerektiği durumlarda “o kız” ya da “o erkek” şeklinde bir ekleme yapılabilmektedir. Burada da ekleme yapılarak “hanım” kelimesi cümleye eklenmiştir. Bunun yanı sıra soru ifadesinde “mi, -mı eki yeterli olacakken çevirmen ekleme ve yerileştirme yaparak cümleyi erek dile uygun bir şekilde çevirmiş, “Peki, hanım arkadaşın yüzer evlerden hoşlanır mı?” cümlesine “Peki ve - hoşlanır mı dersin? eklemesi yaparak duygu vurgusunu da okura hissettirmiştir.

Örnek 16:

KM	فتساءل أحمد نصر في شيء من الضيق: هل لها جولات مماثلة؟ -أظن ذلك، هي ودود حقا وتحب الناس. (ص.36)
EM	Ahmet Nasr, biraz rahatsız olmuşçasına sordu: “Bizimki gibi dünyalara yaptığı başka ziyaretler var mı?” “Sanırım var. Gerçekten çok cana yakın biridir, insan canlısıdır.” (s.45).

KM’de تساءل şeklinde yer alan “sorar, soruyor” fiili geniş zaman (muzâri) kalıbında verilmişken, erek metne “sordu” şeklinde geçmiş zaman (mâzi) olarak yer değiştirme yoluyla aktarılmıştır. Cümlenin bilgi akışına, geçmiş zaman fiili olarak aktarılması daha uygun görülmüş, bu nedenle bu yer değiştirme erek odaklı bir yaklaşım olmuştur. Bununla birlikte مماثلة “benzerlik, benzeşim” anlamına gelen kelime “bizimki gibi” yorumlamasıyla erek dile aktarılmıştır. Aynı zamanda, “dünyalara, yaptığı, başka” eklemeleri yapılmıştır. “Onun benzer seyahatleri var mı? gibi birebir aktarımı yapılabilecek ya da “Onun buna benzer seyahatleri var mı?” şeklinde, kendi hayatlarını merak eden ve onların dünyasına yolculuk eden bir gazetecinin “neye” seyahat ettiğini okurun net bir şekilde kavrayabilmesi açısından “buna” ifadesi eklenerek aktarımı yapılabilecek cümle, erek okurun verilmek istenen anlamı tam olarak anlayabilmesine yönelik olarak, olmayan bazı kelimeler

eklenmiş, uyarılma ve yerleştirme aynı zaman da “neye” sorusunu okura sordurtmayan bir açıklamayla, açıklama stratejisinden yararlanılmıştır.

“ve insanları sever” fiil cümlesi şeklinde *وتحب الناس* ise *هي ودود حقا وتحب الناس* cümlesinde KM’de yer alırken, erek dile dilbilgisel olarak farklı bir şekilde yeniden düzgülenerek “insan canlısıdır” şeklinde, isim cümlesi olarak yer değiştirme stratejisi kullanılarak çevrilmiş, aynı zamanda “insanları sever” anlamı “insan canlısı olmak” şeklinde de uyarlanarak ve yerleştirilerek aktarılmıştır. Aynı zamanda KM’de yer alan ve Arapçada atıf harfi olarak kullanılan “و” erek metinde çıkarılmış, anlama katılmamıştır.

Örnek 17:

KM	إلى أي نوع من الكائنات ينتمي الهاموش؟ اعتراض السؤال أفكارهم في تطفل مزعج، ولكن مصطفى راشد أجاب ساخرا: من الحيوانات الثديية (ص.36).
EM	“Tatarcık sinekleri acaba hangi yaratıklar grubundadır dersiniz?” Bu soru beklenmedik ve can sıkıcı biçimde onların düşüncelerini allak bullak etti ama yine de Mustafa Râşit alaycı bir şekilde yanıtladı: “Memeli hayvanlardan.” (s.45).

KM’de *الهاموش* olarak geçen ve bir tür sineğe verilen bu isim erek dile yerleştirilerek “tatarcık sineği” şeklinde aktarılmıştır. Aynı zamanda aynı cümle erek dile çevrilirken “dersiniz” eklemesi yapılmıştır. *اعتراض* fiili “itiraz etmek, karşı çıkmak, karşı gelmek” anlamında kullanılır. Erek metinde “allak bullak etti” “karmakarışık bir hale getirdi” anlamında kullanılan deyimsel bir ifadedir. Çevirmen, metnin bilgi akışına uygun bir aktarım tercih ederek, yorumlama ve yerleştirme stratejilerini kullanmıştır.

Örnek 18:

KM	كلا! إنها زميلتي منذ عينت في مجلة "كل شيء" (ص. 38)
EM	“Hayır. Kullu Şey dergisinde çalışmaya başladığından bu yana arkadaşım olduğu için biliyorum (s.47).

KM’de bir derginin adı olarak özel isim şeklinde yer alan "كل شيء" erek dile olduğu gibi yabancılaştırma yoluyla aktarılmıştır. Ancak çevirmen dipnotla bir açıklama yaparak, özel ismin kelime anlamını okura vermiştir.

Örnek 19:

KM	فقال خالد عزوز: كل قلم يكتب عن الاشتراكية، على حين تحلم أكثرية الكاتبين بالاقتناء والإثراء و ليالي الأنايس في المعمورة.. (ص.44).
EM	Halit Azzûz: “Şimdi her kalem sosyalizm üzerine yazıyor, ama aslında yazarların büyük bir bölümü servet edinmeyi, zengin olmayı ve Ma‘mûra’da eğlence gecelerini hayal ediyor, dedi.” (s.52).

KM’de üst anlamlı bir sözcük olarak yer alan قلم kelimesi erek dilde de varlığını aynı şekilde sürdürmektedir. Bu anlamda kaynak ve erek dil birbiriyle aynı üst anlamı içeren aynı sözcüğe sahiptir. Bu sözcük birebir çeviri yoluyla çevrilmiş, herhangi bir anlam kaybı da oluşmamıştır. Ayrıca Mısır’ın İskenderiye şehrinde bulunan bir semt olan Ma‘mûra olduğu şekliyle aktarılmış daha sonra çevirmen dipnotla açıklama stratejisini kullanarak özel ismi açıklamıştır.

Örnek 20:

KM	فتساءلت سمارة: هل تناقشون هذه الأمور كثيرا؟ كلا، ولكننا ندفع إليها إذا عرض أحدهم بحالنا(ص. 44)
EM	Bunun üzerine Semâra: “Siz bu konuları çok mu tartışıyorsunuz?” diye sordu. “Hayır, ama birileri bizim yaşam biçimimize taş atınca bunları konuşmaya mecbur kalıyoruz.” (s.52).

KM’de yer alan بحالنا erek metine “yaşam biçimimize” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. عرض fiili “göstermek, teşhir etmek” anlamına gelmektedir ve erek dile “taş atmak” şeklinde yorumlanarak ve yeniden düzgülenerak aktarılmıştır. Kaynak metinde gerçek anlamında kullanılan fiil, erek metinde mecaz anlamda yer almış, dolayısıyla çevirmen yer değiştirme stratejisini kullanarak bir aktarım yapmıştır. Buna ek olarak إليها ifadesi metnin bağlamına bakıldığında, Semâra’nın sorduğu “Siz bu konuları çok mu tartışıyorsunuz?” sorusundaki “tartışma” durumuna işaret etmekte ancak kaynak metinde yer almadığı için ve إليها ibaresinin anlamı olan “ona” şeklinde, çevirmenin erek cümlede anlam eksikliği

oluşturmaması açısından çevirmen erek odaklı bir yaklaşımla “bunları konuşmaya” şeklinde bir cümleyle açıklama yaparak, إليها ibaresine üst bir anlam yüklemiştir. Çünkü kaynak metinde bulunmayan ancak kaynak metin bağlamından ve erek kültüre dayalı bilgiden bu anlamı çıkararak çevirmen, erek okurun metni okuduğunda kaynak okurun hissiyatını taşımasını istemekte, bu da erek odaklı bir çeviri anlayışını benimsediğini göstermektedir.

Örnek 21:

KM	فضحكت سمارة طويلا ثم قالت: -الحق أنى أحببته من أول نظرة! (ص.44).
EM	Semâra uzun uzun güldükten sonra: “doğrusu, ben ona ilk bakışta bayıldım!” dedi (s.53).

فضحكت سمارة طويلا ثم قالت: “doğrusu ben ona ilk bakışta aşık oldum, sevdalandım”, gibi çevrilebilecek cümle “bayıldım” şeklinde fiziki bir bayılmayı değil, delicesine bir tutkuyu ve aşkı ifade etmek için kullanılan bir fiille aktarılmıştır. Erek okura KM’de hissedilen duygu aktarımı, çevirmen tarafından yorumlanarak sunulmuştur. Aynı zamanda gerçek anlamda kullanılan bir fiil, erek metne mecaz anlamı bir kullanımla aktarıldığından yer değiştirme stratejisi de kullanılmıştır.

Örnek 22:

KM	أتطمع في خلود أخلد مما أنت فيه؟!..تحرك.. (ص.50).
EM	“Şimdikinden daha uzun sürecek bir beka mı istiyorsun? Hadi yaylan.” (s.57).

KM’de yer alan في خلود أخلد مما أنت فيه cümlesi yorumlanarak “Şimdikinden daha uzun sürecek bir beka” şeklinde erek dile aktarılmıştır. تحرك kelime anlamı olarak “hareket etmek, kımıldamak, kıpırdamak vs..” anlamına gelmekte, emir fiili olarak da “hareket et, kımılma, kıpırda vs..” şeklinde kullanılmaktadır. “Hadi yaylan” aktarımı yerleştirme ve uyarılma stratejisi kullanılarak yapılmış, “hareket et” şeklinde birebir çevirisi yapıldığı durumda, erek okurda uyandırılmak istenen duygunun oluşmayacağı düşünüldüğünden, cümle bu şekilde yeniden oluşturulmuştur. “Yürü git, yaylan, uza” gibi argo ifadeler Türkçede kullanılan ve erek okurun aşına olduğu kullanımlardır. Ayrıca çevirmen “hadi” edatını da cümleye ekleyerek vurguyu ve etkiyi arttırmayı tercih etmiştir.

Örnek 23:

KM	فتجيب ممتلئة ثقة بجمالها: كليوباترة مصر (ص.51).
EM	Kadın, güzelliğinden son derece emin bir edayla yanıtlar: “Ben Kleopatra, Mısır Kraliçesi.” (s.59).

KM’de “Kadın” kelimesi, kaynak dilin yapısı gereği kendini fiil çekiminde ve aynı zamanda isme bitişen muttasıl zamirle gösterse de, erek okurun anlaması açısından metne eklenmiştir. فتجيب fiili üçüncü tekil şahıs dışıl çekimdir ve aynı zamanda جمالها “onun güzelliği” cümlesindeki “onun” yani ها bahsi geçenin dışıl bir şahıs olduğunu kaynak metin okuruna gösterir. Ancak erek dil yapısında dışıl-eril ayrımı olmadığından, çevirilerde çevirmen tarafından şahsın cinsiyetinin belirtilmesi gereken durumlar olabilir ya da çevirmen böyle tercih edebilir. Bu örnekte de çevirmen, erek odaklı bir aktarım yaparak “Kadın” eklemesini yapmayı tercih etmiştir. Bunun yanı sıra KM’de Antik Mısır’ın son Helenistik kraliçesi olan Kleopatraya gönderme yapılarak, anıştırma kullanılmıştır. كليوباترة مصر “Mısır’ın Kleopatrası” şeklinde çevrilecek cümleyi çevirmen açıklama yoluyla daha belirgin hale getirmiş ve “Ben Kleopatra, Mısır Kraliçesi” şeklinde aktararak, Kleopatraya dair küçük bir açıklamada bulunmuştur. Ayrıca dipnotla açıklama yaparak erek okura Kleopatra’nın hayatı hakkında kısa bir bilgi vermeyi de tercih etmiştir.

Örnek 24:

KM	و لكن هزة خفيفة رقصت بالعوامة فتساءل عن القادم المبكر (ص.51).
EM	Ancak hafif bir sarsıntı yüzer evi sallayınca, sabahın köründe kimin gelmiş olabileceğini merak etti (s.59).

KM’de yer alan مبكر kelimesi, kelime anlamı olarak “erken” anlamına gelmekte olup, söz konusu metinde القادم المبكر şeklinde “erken gelen kişi” olarak kullanılmış, yani sıfat konumunda yer almıştır. Çevirmen öncelikle yer değiştirme stratejisini kullanarak KM’de sıfat olarak gelmiş olan kelimeyi, erek metinde isim olarak (zaman zarfı) kullanmıştır. Aynı zamanda erek metinde vurguyu arttırmak amacıyla, ifadeyi “erken” şeklinde çevirmek yerine “sabahın köründe” aktarımını uygun görmüştür. Böylelikle hem yerileştirme hem de yorumlama ve uyarılama yaparak erek odaklı bir çeviri anlayışı benimsemiştir. Ayrıca ف (fa-i sebebiye) atıf harfinden sonra gelen muzâri fiil, cümlede

bağlaşıklığı bozmamak adına mâzi fiil şeklinde erek dile aktarılmıştır. Yani “تساءل” “merak ediyor” anlamına gelse de cümlemin anlam yapısına uygun bir aktarım olmayacağı için سألت “merak etti” formunda, yer değiştirilerek erek dile aktarılmıştır.

Örnek 25:

KM	و قبل أن يجيب اعتذرت بنبرة مترجعة عن تطفلها قائلة إنه خيل إليها مرة أن على السيد ذكر ذلك في معرض حديثه عن أصدقائه (ص.52).
EM	Enis henüz cevap vermeden özel hayatına burnunu sokmuş olmaktan geri adım atan bir tonla özür dileyerek, sanki Ali es-Seyyid’in bir defasında dostlarından söz ederken böyle bir şey zikrettiğini anımsar gibi olduğunu söyledi (s.60).

KM’de Enis karakteriyle bir sohbet içerisinde olan Semâra’nın, Enis’in önceden evli ve çocuklu biri olup olmadığını sorduğu diyalog sonrası zikredilen bu cümlede تطفلها قائلة erek dile “özel hayatına burnunu sokmuş olmak” şeklinde aktarılmıştır. “gereksiz merak, başkalarının işine karışma” gibi anlamlarda kullanılan تطفل fiili “burnunu sokmak” deyimine uyarlanarak erek dile aktarılmış, yerleştirme yapılmıştır. Aynı zamanda metnin bağlamından yola çıkarak çevirmen “özel hayat” eklemesini de yapmıştır.

Örnek 26:

KM	و أما عن الإشاعات فهي لا تحصى. وهناك الهاوية التي يرقد على حافتها العالم واللحوم والجمعيات التعاونية وهل من جديد عن العمال والفلاحين؟ والرشوة والعملة الصعبة، والإشترابية واكتظاظ الطرقات بالسيارات الخصة (ص.55).
EM	Dedikoduların haddi hesabı yok. Dünya uçurumun kenarına gelmiş, et fiyatları almış başını gidiyor, devlet gıda kooperatifleri bin bir sorunla boğuşuyorken işçiler ve çiftçilerle ilgili yeni bir şey var mı? Rüşvet, döviz, sosyalizm, yolların özel arabalarla dolup taşması (s.63).

KM’de “sayılamayacak kadar çok” anlamında kullanılan لا تحصى ifadesi yerleştirme ve yorumlamayla “haddi hesabı yok” şeklinde erek dile uyarlanmıştır. يرقد على حافت birebir çeviri yapıldığında “uçurumun kenarında yatmak” anlamına gelmektedir. Ancak burada kastedilen “uçurumun kenarında olmak”, “büyük bir tehlike içerisinde olmak” anlamında kullanılan deyimsel bir ifadedir. Dolayısıyla çevirmen, yerleştirme ve uyarlama yaparak

aynı zamanda iletişimsel çeviri stratejisiyle cümlelerin “uçurumun kenarına gelmiş dünya” aktarımını uygun görmüştür. Buna ek olarak cümlelerin bilgi akışını doğru sağlayabilmek ve bağdaşıklıkla uyabilmek adına ekleme stratejisini de kullanmıştır. “Orada bir uçurum var ve kenarında dünya, etler, kooperatifler yatıyor” şeklinde birebir çeviri cümlelerin bağdaşıklıkla ters düştüğü için, çevirmen, “(et) fiyatları almış başını gidiyor, devlet gıda (kooperatifleri) bin bir sorunla boğuşuyorken” eklemelerini yapmış, aynı zamanda eklemiş olduğu “almış başını gidiyor, bin bir sorunla boğuşuyorken” cümleleri mübalağalı bir anlatımı da cümleye kazandırmış, kaynak okurun hissiyatının erek okura da verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca KM’de واكتظاظ الطرقات بالسيارات الخصة “yolların özel arabalarla tıklım tıklım, sıkışık olması” cümlesinde kullanılan اكتظاظ “sıkışıklık, tıklım tıklım olma” kelimesi, erek dile “dolup taşmak” anlamıyla aktarılmış, kaynak metinde isim olarak kullanılmışken, erek metinde deyimsel ifade yani birleşik fiil olarak kullanılmıştır. Çevirmen yer değiştirme stratejisiyle birlikte, yerlileştirme ve uyarlama yaparak aktarımını gerçekleştirmiştir.

Örnek 27:

KM	فلعله عرس كما غنى محمد العزبي ليلة دخلتكم: شوفوا العجب حبيبت فلاحه، و قال العم فليحفظك الله وليعمر بيتك بالذرية الصالحة و لكن خذ بالك فلم يبق إلا فدانان... (ص.56).
EM	Belki bir düğün vardı. “Şu işe bakın, bir köylü kızını sevdim” şarkısı söyleniyor, tıpkı Muhammed el-İzebi’nin senin gerdeğe gireceğin gece söylediği gibi: “Amcam da demişti ki: Allah seni korusun, evini hayırlı çocuklarla doldursun. Fakat yine de aklını başına devşir, çünkü iki <i>feddandan</i> başka arazi kalmadı. (s.64)

KM’de ünlü Mısırlı şarkıcı Muhammed el-İzebî anıştırması yapılmış, bir şarkısından alıntılar yapılmıştır. Şarkı çevirisi, hem lehçeye yönelik ibareler içermesi hem de kaynak dildeki duyguyu erek dilde hissettirebilmek açısından zorluklar barındırmaktadır. Metne bakıldığında çevirmenin erek dil odaklı bir çeviri anlayışına sahip olduğu söylenebilir. خذ بالك ifadesi kaynak dil okurunun rahatlıkla anlayabildiği ancak birebir çeviri yapıldığı takdirde erek dil okurunun anlayamayacağı bir ifadedir. Bu sebeple iletişimsel çeviri stratejisiyle erek dile “aklını başına devşir” şeklinde yorumlama, yerlileştirme ve kültürel ikame yoluyla aktarılmıştır. Bununla birlikte “feddan” kelimesi daha çok Mısırdaki kullanılan bir “alan ölçüm birimidir” ve yabancılaştırma yoluyla erek dile çevrilmiştir.

Örnek 28:

KM	يمكن تلخيص فلسلتك بأنها تستبدل بشعار "من فوق لتحت" شعار "من تحت لفوق" (ص.58).
EM	Felsefeni özetleyecek olursak, sen “altyapıdan üstyapıya” düsturunu, “üstyapıdan altyapıya” biçiminde değiştiriyorsun! (s.66).

19. yy’da yaşamış olan Alman filozof Karl Marx’a gönderme yapılarak, kaynak metin yazarı tarafından bir anıştırma yapılmaktadır. Marx’a göre toplum, alt yapı ve üst yapıdan oluşmaktadır ve alt yapı her zaman üst yapıyı belirlemektedir. Bu bilgiyi erek okurun bilemeyeceğinden yola çıkarak çevirmen, açıklama yoluyla dipnot düşerek, Marx’a gönderme yapıldığından bahsetmiştir. Bununla birlikte يمكن تلخيص “özetleme mümkündür” cümlesi “özetleyecek olursak” şeklinde metnin bağlamına ve bağlaşıklığına uygun olarak aktarılmıştır.

Örnek 29:

KM	صوت مصطفى راشد متهمك: كلام فارغ، همه الحقيقي هو الحلم، الحلم في ذاته بصرف النظر عن محتواه. أما النقد وهو لا ينقد إلا مجاملة لصديق أو هجو ما على عدو أو لا يتزاز قدر من المال (ص.59).
EM	Mustafa’nın alaycı sesi yükseldi: “Hiç de bile, onun gerçek meselesi düş kurmaktır. Bizzat düş. İçeriği önemli değil. Eleştiri konusuna gelince, doğrusu o, ya bir dostuna iltifat etmek, ya bir düşmanına saldırmak ya da bir miktar para koparmak için eleştiri yapar!” (s.67).

KM’de yer alan صوت مصطفى راشد متهمك cümlesinde متهمك kelimesi “alaycı bir şekilde” anlamında bir hâl ögesidir. Ancak dil bilgisel olarak erek dile uymayan ve birebir çeviride erek cümlenin bağdaşıklığına uymayacak bir aktarım olacağından çevirmen “yükseldi” eklemesini yapmayı uygun görmüştür. Ayrıca söz konusu cümlede “Raşid” ismi de çıkarılmış, “Mustafa” ismi erek metinde tek başına kullanılmıştır. Buna ek olarak KM’de كلام فارغ cümlesi “boş laf, beyhude söz” anlamına gelmektedir ancak çevirmen yorumlama işlemiyle “hiç de bile” anlamını vermeyi uygun görmüştür. KM’de أما النقد وهو لا ينقد إلا مجاملة cümlesi olumsuz yapıda gelen bir cümle iken erek metne olumlu yapıda aktarılmış, çevirmen burada yer değiştirme işlemi uygulamıştır. “eleştirmez” cümlesindeki لا edatı Arapçada muzâri fiilin (geniş zaman) başına

gelerek cümleyi olumsuz yapıya dönüştürür. Ancak söz konusu cümlede لا (dışında, -e başka) istisna edatı gelmiş ve cümleyi çevirmen, bağlaşıklığa uygun bir şekilde olumlu yapıya dönüştürmüştür.

و قالت ليلى زيدان مراعاة لشعور سناء: الجدية! ... أجل! ... و لكنني لم أكثرث لذلك، كنت أعلم من أول الأمر أنها جاءت لهدف محدد من نوع آخر... (ص.65).

“Yalnızca iki dakikamız kaldı” cümlesinde geçen istisnâ edatının kullanımına bakıldığında Arapçadan farklı olduğu görülür. Çünkü Arapçada genellikle önce bir hüküm verilir, peşinden de bir istisnâ edatı getirilerek, bazı şeyler önceki hükmün kapsamından çıkarılır. Erek dil Türkçede ise bazı durumlarda, istisnâ edatı cümle başında da gelebilmektedir. Dolayısıyla çevirmen bu yolu tercih etmiştir.

Örnek 30:

KM	و قالت ليلى زيدان مراعاة لشعور سناء: الجدية! ... أجل! ... و لكنني لم أكثرث لذلك، كنت أعلم من أول الأمر أنها جاءت لهدف محدد من نوع آخر... (ص.65).
EM	Leyla Zeydan, Sena'nın duygularını dikkate alarak: “Ciddiyet! Kesinlikle! Ama ben buna hiç kulak asmadım, çünkü işin ta başından bu kadının başka türden bir amaç için geldiğini anlamıştım,” dedi (s.73).

KM’de yer alan لم أكثرث cümlesi “önemsemedim, umursamadım” anlamına gelmekte ancak çevirmenin erek odaklı aktarımıyla yorumlama yapması ve yerlileştirme işlemini uygulaması sonucu çeviri erek dilde aynı anlama gelen “kulak asmak” deyimiyile karşılanmıştır. Buna ek olarak “çünkü işin ta başından bu kadının başka türden bir amaç için geldiğini anlamıştım,” dedi” cümlesinde “çünkü” ve “ta” eklemeleri cümleyi vurgulu bir yapıda aktarmak suretiyle eklenmiştir.

Örnek 31:

KM	و في دقائق معدودة أو معدودات كما يقول علماء النحو كنت أستأذن لدخول حجرتها (ص. 67).
EM	“Birkaç dakika (veya dil bilginlerinin ifade biçimiyle birkaç dakika) içinde kapısındaydım, odasına girmek için izin istiyordum (s.74).

KM’de yer alan “معدودة أو معدودات” “Birkaç” ifadeleri tekil ve çoğul formunda bir arada kullanılmış olan aynı anlama gelen iki kelimedir. Yazarın kaynak okura verdiği duyguyu, çevirmen erek okura verebilmek adına, erek metinde parantez içerisinde bir açıklama yapılmış, daha sonra bu açıklama dipnotla desteklenmiştir. Ancak erek metin içerisinde

verilen açıklama ayrıca bir açıklamaya ihtiyaç hissettirdiğinden dipnotun yeterli olabileceği düşünülmektedir.

Örnek 32:

KM	<p>وانهال السباب على الصديق على سيد. -شكرت، وشربت القهوة، وقلت إن مقالها جدير بأن يخلقتي خلقا جديدا! مناقق ابن منافق ومن سلالة أمة عريقة في النفاق. -وشغلت بطارية السكس أبيل من خلال نظراتي إليها فصدرت عن أوتارها الصوتية في أثناء الحديث أنغام رقيقة من النوع الذي لا تسمح به الرقابة إلا في أعقاب سعى طويل هادف. فقال علي السيد: -خيال مغرور! كان الحديث عاديا والصوت عاديا. -بل كنت أنت منهمكا في حديث هامس مع منتج سينمائي وفي غاية من المساومة. فضحك علي السيد ضحكة عالية وقال: -الحكاية صندوق ويسكس بلا زيادة و سيستهلك في عوامتكم اللعينة... (ص.67).</p>
EM	<p>Dost Ali es-Seyyid küfür yağmuruna tutuldu. “Teşekkür ettim, bir kahve içtim, sonra da yazısının beni baştan yaratabilecek nitelikte olduğunu söyledim.” “Seni münafık oğlu münafık, yedi sülalesi bozuk seni!” “Ona seksi seksi baktım. Bunun üzerine konuşması sırasında ses tellerinden öylesine hoş nağmeler çıktı ki, sansür kurumu öyle nağmelere ancak, uzun ve ısrarlı bir çabanın sonunda izin verebilir.” Bunun üzerine Ali es-Seyyid: “Bunlar boş fanteziler!” dedi. “Konuşma da sıradandı, ses de sıradan.” “Bilakis sen bir sinema yönetmeniyle fısıltılı bir sohbete dalmıştın, koyu bir pazarlık halindeydin.” Ali es-Seyyid yüksek sesle güldü: “Mesele, bu lanet olası yüzer evde tüketilecek topu topu bir koli viskiden ibaretti.” (s.75).</p>

KM’de geçen *مناقق ابن منافق ومن سلالة أمة عريقة في النفاق* ifadesini birebir çeviriyle erek dile aktarmak oldukça zordur. Bu tarz kalıplaşmış ifadeler erek dile çevrilirken, çeviri kayıpları oluşabilmektedir. Bu kayıpları engellemek adına, erek dilde uygun karşılığı bulmak yerinde olacaktır. Dolayısıyla bu ifade erek dile iletişimsel çeviri stratejisiyle “yedi sülalesi bozuk” şeklinde uyarılma ve yerileştirme yapılarak aktarılmıştır. Ayrıca *خيال مغرور!*

“Bunlar boş fanteziler!” şeklinde erek dile aktarılmış, hayal kuruntu anlamına gelen خيال kelimesi “fanteziler” olarak hem farklı anlamda hem de çoğul formda kullanılmıştır. وفي صندوق الحكاية صندوق ويسكس بلا زيادة cümlesi ise “koyu bir pazarlık halindeydin” şeklinde “koyu”, “halindeydin” eklemeleri yapılarak erek dile çevrilmiştir. صندوق الحكاية cümlesinde ويسكس بلا زيادة “çok değil bir kutu/kasa viski” erek dile topu topu bir koli viski şeklinde çevirmenin yorumlamasıyla “topu topu” zarfıyla karşılanmıştır. Aynı zamanda الحكاية “hikâye, rivayet” kelimesi erek dilde “-den ibaretti” anlamında karşımıza çıkmaktadır. Burada da çevirmen yerlileştirme ve uyarılama yapmıştır. Aynı zamanda geniş zaman yapısıyla kurulu cümle, bağlaşıklığı sağlamak açısından geçmiş zaman formunda erek dile yer değiştirme yoluyla aktarılmıştır.

Örnek 33:

KM	و مع ذلك فقد توارث الأستاذة الهادفة وراء غلالة أنثوية شفاقة من النوع الذي تستعمله الفراشة وهي تنتقل بين الأزهار مؤدية وظيفة عم عبده في شارع النيل.. (ص.67).
EM	Bununla birlikte yine de bu ciddi kadın, şeffaf bir dişilik elbisesinin arkasına gizlenerek, kelebeklerin bir çiçekten diğerine konarken ya da Abduh Amca'nın Şariu'n Nil'de yaptığı türden bir görevi yerine getiriyordu (s.75).

KM'de verilen شارع النيل erek dile çevrilmeden yalnızca Türkçe transkripsiyonla, yabancılaştırma yoluyla aktarılmıştır. Ancak çevirmen dipnotla açıklama yaparak kelimenin anlamını “Nil caddesi” şeklinde okura sunmuştur.

Örnek 34:

KM	لكنك تقيمين الآن في شارع قصر العين..(ص.106)
EM	Ama sen şimdi Kasru'l Aynî Caddesi'nde oturuyorsun.. (s.111).

Bu örnekte KM'deki قصر العين cümlesi erek dile “Kasru'l Aynî Caddesi” çevirisi yapılarak yerlileştirme yoluyla aktarılmıştır. “Kasru'l Aynî” özel bir isim olduğundan çevrilemez bir ibaredir ve böyle ibareler yabancılaştırma stratejisiyle erek dile aktarılırlar.

Örnek 35:

KM	فصاح أنيس بوحشية: لماذا تغفلي إحصاءات الأوغاد؟ ثم بغلظة وهو يضغط على مخارج الكلمات: أوغاد منحلون مدمنون! (ص.70).
EM	Enis: Ben ne güne duruyorum alçaklar!” diye bağırdı deli gibi. Sonra da: “İpsizler, uyuşturucu müptelası piçler!” diye ekledi, kelimelerin üzerine basa basa (s.77).

KM’de geçen *لماذا تغفلي إحصاءات الأوغاد؟* cümlesi için yerileştirme ve ekleme stratejisi kullanılarak, kaynak metinden bağımsız bir çeviri işlemi uygulandığı görülmektedir. Aynı zamanda KM’de soru cümlesi olarak gelmiş olan cümle, erek metinde ünlem cümlesi olarak yeniden düzgülenerek değiştirilmiştir. Anlamdaki vurguyu ve hissi erek okura hissettirmek amacıyla yapılmış olduğu düşünülen bu aktarımla birlikte cümlenin devamında gelen *“أوغاد منحلون مدمنون!”* kelimeleri için de yerileştirme işlemi uygulandığı söylenebilir. Ayrıca *على مخارج الكلمات* cümlesinde *“kelimelerin mahreçleri”* olarak geçen *“mahreç”*, Arapça harflerin çıkışını belirten bir isimdir ve erek dilde yeri olmadığından çıkarılmış olabileceği düşünülmektedir.

Örnek 36:

KM	شكا إليه رداءة المعسل فقال الرجل إن كل ما في السوق ردىء (ص.72).
EM	Enis ona muassel’in berbatlığından dert yanınca, adam, pazardaki her şeyin berbat olduğunu söyledi (s.78).

KM’de yer alan *المعسل* “muassel” şeklinde erek dile kültürel ödünçleme ve yabancılaştırma yapılarak aktarılmıştır. Arap kültüründe nargilenin bir türüne verilen bu isim, herhangi bir açıklamaya gerek duyulmadan, erek dile olduğu şekliyle aktarılmıştır. *شكا* fiili ise birebir aktarımla eşdeğerliği sağlayarak *“dert yanmak”* olarak aktarılmıştır. Bununla birlikte *ردىء* fiili *“kötü, kalitesiz, çürük”* anlamlarında kullanılabilen bir fiildir ve erek dile yorumlama yoluyla *“berbat”* anlamı verilerek aktarılmıştır.

Örnek 37:

KM	و قالت سنية كامل : المسألة أنكم رجال في حال انعدام من الوزن ! (ص.75)
EM	Seniyye Kâmil: “Mesele şu ki sizler uçmuş adamlarsınız!” dedi (s.81).

söyledi” fiiline de çevirmen yorumlama yaparak “lafa girdi” anlamını uygun görmüştür. Buna ek olarak ولي أمر “veliyyülemr, hükümdar, veli” gibi birçok anlamı bulunan bu ifade yerlileştirme ve uyarlama yapılarak “velinimet” şeklinde erek dile aktarılmıştır. Aynı zamanda KM’de olmayan “ya” ünlemi erek metne eklenmiştir.

Örnek 40:

KM	أين المكان والزمان؟! -أستاذ أنيس! التفت فرأى سمارة واقفة فوق عتبة الشرفة (ص.99).
EM	Şu anda neredeydi ve saat kaçtı? “Enis Bey!” Dönüp baktığında Semâra’yı balkonun eşiğinde ayakta dikilirken gördü (s.105).

KM’de yer alan واقفة “ayakta durmak” sözcüğü, erek dile “ayakta dikilmek” şeklinde yorumlama ve yerlileştirme yapılarak aktarılmıştır. Kaynak metinde gerçek anlamında kullanılan kelime, erek metne “ayakta dikilmek” şeklindeki deyimsel bir aktarımla çevrilmiştir.

Örnek 41:

KM	وقالت سناء بصوت أجراً من عاداتها: أتعبني حتى أذعن للمجىء. (ص.105)
EM	Sena, alışılmışın ötesinde yürekli bir ses tonuyla dedi ki: “Onu buraya gelmeye ikna edene kadar canım çıktı.” (s.110).

أتعبني ibaresi KM’de “beni bezdirdi, yordu” anlamına gelirken, erek metne “canım çıktı” şeklinde yorumlama, yerlileştirme ve yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır. KM’de gerçek anlamıyla kullanılan söz konusu ifade, erek metinde “çok yorulmak” anlamına gelen deyimsel ifadeye dönüştürülmüştür. Aynı zamanda أتعبني “beni yordu” cümlesi fiil ve mefûl öğelerine sahipken, “canım çıktı” cümlesi fiil ve fâil öğelerine sahiptir. Bu bağlamda çeviride yer değiştirme işlemi kullanıldığı söylenebilir.

Örnek 42:

KM	هو متلكم من أهل ذلك (ص.105).
EM	O da sizin gibi bu yolun yolcusu (s.110).

أهل ذلك cümlesi erek dile “bu yolun yolcusu” uyarlamasıyla yorumlanarak aktarılmıştır. Aynı zamanda kaynak metinde var olmayan “yol, yolcu” kelimeleri eklenmiş ve aynı anlama gelecek bir deyimsele ifadeyle erek dilde karşılık bulunmuştur.

Örnek 43:

KM	أوصلهما رجب حتى الباب ثم عاد مكانه. وتجهم المجلس على رغم دوران الجوزة (ص.106).
EM	Recep onları kapıya kadar geçirip tekrar kendi yerine döndü. Nargile aralarında turluyor olsa da herkesin suratından düşen bin parçaydı (s.110).

أوصل fiili KM’de “ulaştırdı, götürdü, eriştirdi ” vb. anlamlarda kullanılabilen bir fiildir. Erek dilde “geçirdi” mecâzi anlamını yüklenmiş olan bu fiilin karşılığı, çevirmenin yorumlamasıyla erek dile uyarlanmıştır. Erek dil söz varlığı içerisinde bulunan “kapıya kadar geçirmek” deyimini kaynak cümlede anlamı karşılamakta, dolayısıyla erek odaklı bir strateji kullanılmış olmaktadır. Buna ek olarak aynı fiile bitişmiş olan muttasıl zamir هما kaynak dil Arapça dilbilgisel yapısında bulunan ikiliği belirten bir zamirdir. Cümlenin kaynak metin içerisindeki varlığına bakıldığında, bilgi akışından Recebin iki kişiyi gönderdiği açıkça anlaşıldığı için çevirmen de ayrıca belirtmeye ihtiyaç duymamış, “onları” şeklinde kullanmayı erek odaklı bir strateji gözeterek tercih etmiştir.

تجهم kelimesi kaynak dilde “somurtmak, kaşlarını çatmak, suratını asmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Çevirmen bu ifadeyi erek dile uyarlama yöntemiyle aktarmış, bir kelimeyle aktarılacak bu sözcük “suratından düşen bin parçaydı” şeklinde dört kelimeyle erek dilde karşılık bulmuştur. Aynı zamanda kaynak metinde gerçek anlamında kullanılmaktayken, erek metinde mecâzi anlam yüklenmiş, deyimsele bir ifadeyle kullanılarak yer değiştirme stratejisiyle erek dile aktarılmıştır.

Örnek 44:

KM	فقال أحمد نصر: بالله لا تفسد علينا اللحم (ص.107).
EM	Ahmet Nasr: “düşlerimizin içine etmeyin lütfen ya!” diye çıkıştı (s.112).

قال fiili erek romanın genelinde var olduğu gibi, yine çevirmenin yorumlamasıyla “çıkıştı” şeklinde erek dile aktarılmıştır. Buna ek olarak بالله لا تفسد علينا اللحم cümlesi, بالله “Allah için, Allah aşkına” çıkartılarak, “lütfen” ve “ya” ifadeleri eklenerek çevrilmiş, cümlenin tamamı yerlileştirme ve uyarlama stratejisiyle erek dile aktarılmıştır. لا تفسد “bozmayın, yıkmayın” şeklinde kullanılabilen bir ifadedir ve çevirmen “içine etmeyin” deyimsel ifadesiyle kaynak metin okurunun girdiği hissiyatın, erek okur tarafından da anlaşılmasını ve aynı hissin okurda uyanmasını istemiştir ve söz konusu ifadeyi yorumlama ve kültürel ikame stratejileriyle erek dile aktarmıştır. Buna ek olarak بالله ifadesinin erek dilde tam karşılığı olmadığından “Allah aşkına, Allah için” gibi anlamlarla iletişimsel çeviri yapılarak yerlileştirme ve yorumlama yoluyla karşılık verilebilir.

Örnek 45:

KM	و إذا كان العيب جوهره الذي لا يتغير؟ (ص.107)
EM	Ya absürtlük erkeğin iliklerine işlemiş, değiştirilemez türdense?” (s.112).

KM’de var olmayan “erkeğin, iliklerine, işlemiş, türdense” eklemeleri yapılarak cümle yerlileştirme ve uyarlama yoluyla erek dile aktarılmıştır. Metnin bilgi akışı içerisinde daha önce “erkek” kelimesi geçmekte, burada da çevirmen Arapça da isme bitişen “هـ” üçüncü tekil eril şahıs zamirini açımlayarak “erkek” vurgusunu tekrar yapma gereği duymuştur. Buna ek olarak جوهر kelimesi isim yapısındayken, çevirmen erek metine bu kelimeyi “iliklerine işlemiş” karşılığıyla aktarmış, yer değiştirme stratejisiyle isim olan yapıyı fiil yapısına dönüştürmüştür.

Örnek 46:

KM	ولعن أحمد نصر المدير العام، فقال أنيس: وقفت في الحجرة غاضبا لأعلن احتجاجي ولكن غلبي الضحك (ص.116).
EM	Ahmet Nasr Genel Müdür'e lanet okumaya başlayınca Enis: "Protestomu göstermek amacıyla odanın ortasında öfkeyle durdum, ama gülmekten kendimi alamadım," dedi (s.121).

KM'de olmayan "başlayınca" eklemesi, erek metnin bağdaşıklığını destekleyen bir müdahale olarak görülmektedir. Buna ek olarak غلبي الضحك cümlesinin "gülmekten kendimi alamadım" şeklindeki aktarımında, çevirmenin yorumlamasıyla yerileştirme yapılmıştır. غلب fiili Arapçada "galip etti, yendi, esir aldı" anlamlarında kullanılmaktadır. Söz konusu cümlenin "gülmek beni esir aldı/yendi" aktarımındansa "gülmekten kendimi alamadım" aktarımının erek dil yapısı göz önüne alınarak yapıldığı düşünülmektedir. Bununla birlikte söz konusu cümlede KM'de "gülmek" kelimesi fail iken EM'de "ben" zamirinin fail olması, aktarımda yer değiştirme yöntemi kullanıldığının da göstergesidir.

Örnek 47:

KM	لماذا رفضت الزواج من الرجل المرموق؟ لم أقتنع به (ص.121).
EM	"O seçkin beyefendiyle evlenmeyi neden reddettin?" "Gözüm pek tutmadı." (s.125).

لم أقتنع به cümlesi "ona ikna olmadım" anlamında kullanılan bir ifadeyken, çevirmen "gözüm pek tutmadı" şeklinde erek dile aktarmıştır. Bu aktarımda "pek" eklemesi yapılmış, "gözü tutmak" deyimsel ifadesiyle yorumlama ve uyarılama stratejisi kullanılmıştır. Aynı zamanda KM'de gerçek anlamıyla kullanılan fiil, erek metinde deyimsel yani mecâzi anlama dönüştürülerek, cümleye yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır.

Örnek 48:

KM	وهصرتهم فرملة شديدة فارتطموا في المساند والأبواب وانعصروا في تأوه وحشى (ص.124).
EM	Recep'in sert freniyle koltuklara ve kapılara doğru savrulduklar, ahlamlar inlemeler içinde pestile döndüler (s.128).

KM'de geçen هصر fiili “eğmek, yarmak, parçalamak” anlamlarına gelen bir fiildir ve erek dile aktarımda, çıkarma işlemiyle çeviriye dâhil edilmemiştir. Aynı şekilde انعصر fiili “suyu çıkmak” anlamına gelen bir fiildir ve erek metinde “pestile dönmek” anlamında yerlileştirme ve yorumlamayla yer almıştır. Bununla beraberی ارتطم fiili “vurmak, düşmek, çarpmak” anlamlarına gelen bir fiildir ve erek odaklı çeviri anlayışını benimsediği görülen çevirmen, bağlaşıklığa uygun anlamı vermek istediğinden yorumlama yoluyla söz konusu fiili “savrulmak” olarak çevirmiştir. Ayrıca KM'de olmayan “Recep” ismi metnin bağlamından ötürü çevirmen tarafından EM'ye eklenmiştir.

Örnek 49:

KM	- شخص ما تحطم. - قتل عشر مرات. - نهاية متوقعة. - و ليلة سوداء. (ص.124-125).
EM	“Birine çarptık.” “Kesin ölmüştür.” “Olacağı buydu.” “Aman Allah'ım, ne uğursuz gece!” (s.128).

KM'de bir şahsa çarpmaları sonrası, arkadaşların aralarında geçen diyalog dâhilinde verilen شخص ما تحطم ifadesi “birine çarptın” anlamına gelirken, erek dile “birine çarptık” şeklinde cümlelerin fâili değiştirilerek yani yer değiştirme yoluyla aktarılmıştır. قتل عشر مرات ifadesi ise kaynak dilden erek dile birebir çevirisi yapıldığı takdirde “on kere ölmüştür” şeklinde bağlaşıklıği sağlamayacak bir aktarım olacağından, iletişimsel çeviri yoluyla yorumlama ve yerlileştirme yapılarak “kesin ölmüştür” cümlesiyle aktarılmıştır. Bununla birlikte نهاية متوقعة “beklenen son” ifadesi, “olacağı buydu” olarak yorumlanmış, و ليلة سوداء cümlesinde de “ne uğursuz gece” aktarımıyla yorumlama stratejisi uygulanarak

سوءاء “hüzün, kara” anlamına gelen kelime “uğursuz” olarak aktarılmıştır. Aynı zamanda söz konusu cümlede “Aman Allah’ım” ve “ne!” eklemeleri yapılarak anlamda vurgulama sağlanmıştır.

Örnek 50:

KM	يجب أن ننسى أي تصرف آخر كان يعني القضاء على سمعة ثلاث سيدات وبهدلة الآخرين، و سوقي أنا إلى المحكمة.. (ص.127).
EM	“Unutmak zorundayız. Başka bir davranış, üç hanım efendinin adının lekelenmesi, bizim itibarımızın beş paralık olması ve benim de mahkemeye sevk edilmem anlamına gelecekti.” (s.130).

أي تصرف آخر “başka herhangi bir davranış/tutum” cümlesi “başka bir davranış” şeklinde çıkartılarak erek metne aktarılmıştır. Buna ek olarak القضاء على سمعة “adının lekelenmesi” olarak erek metne aktarılmış olması, çevirmenin çıkarımda bulunarak yorumlama yapması sonucu القضاء على “yok etmek, hüküm vermek” ifadesine “lekelenmek” anlamı verilmiştir. Ayrıca وبهدلة الآخرين ifadesi için ise “bizim ve itibarımızın” eklemeleri yapılmış, diğerleri anlamına gelen الآخرين “bizim itibarımız” olarak yorumlanmıştır. “hakaret, kötü muamele” anlamları olan بهدلة sözcüğü için erek dilde “rezil olmak, kötü muameleye uğramış olmak” anlamında “beş paralık olmak” deyimini uygun görülmüştür. KM’de isim olan sözcük erek metne “beş paralık” sıfatıyla yer değiştirilerek aktarılmıştır.

Örnek 51:

KM	يا مجنون ها هي ذي عاقبة الإدمان! احفظ لسانك أحسن لك (ص.135).
EM	“İşte bu, uyuşturucu bağımlılığının sonucudur ey deli adam. “Ağzını topla, yoksa fena olur!” (s.137).

KM’de kullanılan الإدمان kelimesi “bağımlılık” anlamına gelmekte, ancak erek metne “uyuşturucu” eklemesi yapılarak aktarılmaktadır. إدمان المخدرات “uyuşturucu bağımlılığı” anlamına gelmektedir ancak metnin bilgi akışının içerisinde, bu bağımlılığının zikredilmese de uyuşturucuya işaret ettiği anlaşılmaktadır. Çevirmenin, erek okurun bunu net olarak anlayabilmesi adına böyle bir ekleme yaptığı düşünülmektedir. احفظ لسانك أحسن لك “dilini tutman senin için en iyisi” şeklinde bir anlamı barındıran bu deyimsel ifadeyi

çevirmen erek dile “Ağzını topla, yoksa fena olur” şeklinde ekleme, yerlileştirme ve uyarlamayla iletişimsel bir çeviri yaparak aktarmıştır.

Örnek 52:

KM	فلم ينبس من الألم والقرف، فقال الرجل: رأيتك بعيني في سابع نومة وأنا مار أمام الإدارة (ص.134).
EM	Başağrısından ve iğrenmekten ötürü ağzını açmayınca, adam sözüne devam etti: “Büronun önünden geçerken senin horul horul uyduğunu bizzat gözlerimle gördüm.” (s.137).

فلم ينبس من الألم cümlesini erek dile çevirirken çevirmen, “ağrı” sözcüğüne “baş” eklemesi yapmıştır. Bunun yanı sıra رأيتك بعيني في سابع نومة cümlesi “yedinci uykuda olduğunu gözlerimle gördüm” şeklinde bir anlamı barındırmakta ancak سابع نومة kaynak dilde deyimsel bir anlamı olan kültürel bir ifade tarzı olduğundan, erek dile birebir çevirisinde okura bir şey ifade etmeyeceği için, çevirmenin bunu göz önünde bulundurarak bu ifadeyi erek odaklı bir aktarım şekliyle yerlileştirme ve uyarlama yaparak “horul horul” şeklinde çevirdiği görülmektedir.

Örnek 53:

KM	انتتر الرجل واقفا ممتقع الوجه وصاح به: يا وقح يا مجرم يا مدمن!... (ص.135).
EM	Adam beti benzi atmış bir halde ok gibi yerinden fırlayıp: “Seni alçak, seni cani, seni uyuşturucu müptelası herif!” diye bağırdı (s.138).

Çevirisi yapılan metne bakıldığında انتتر واقفا ifadesinin “ok gibi yerinden fırlamak” şeklinde yorumlandığı görülmektedir. “seni uyuşturucu müptelası herif” aktarımında da مدمن kelime anlamı olarak “bağımlı, tiryaki” anlamına gelmekte, metnin bağlamı göz önüne alındığında devamlı uyuşturucu kullanan bir adama yönelik olarak yapılan bu hitapta erek odaklı bir aktarım yapılmak istendiğinden “seni, uyuşturucu, herif” eklemeleri yapılarak aktarım sağlandığı görülmektedir.

Örnek 54:

KM	و هو يتناول غداءه أخبره عم عبده بأنه لم يجد شيئاً عند التاجر وبأنهم أخطئوا في إغفال نصيحته. والعمل؟! (ص.135).
EM	Öğle yemeğini yerken Abduh Amca gelip uyuşturucu tacirinde hiçbir şey bulamadığını haber verdi ve önerisine kulak asmamakla hata ettiklerini söyledi. Peki, şimdi ne yapacaktı? (s.138).

KM’de yer alan إغفال “üzerinde durmama, önemsememe” anlamına gelen ifade erek dile yorumlama ve yerlileştirme stratejisi kullanılarak “kulak asmamak” olarak aktarılmıştır. والعمل؟! cümlesi ise erek dilde birebir aktarımında, anlamı tam olarak erek okura anlatma sıkıntısı yaşanacağından, kaynak metinde bir kelimeyle ifade edilen anlam, erek metinde dört sözcükle “Peki, şimdi ne yapacaktı?” şeklinde yer edinmiş, dolayısıyla yerlileştirme ve dilbilgisel düzgüleştirme stratejileri kullanılarak yer değiştirme yapılmıştır.

Örnek 55:

KM	ونفخت سمارة قائلة: كيف ننسى ووراءنا قتيل؟! (ص.139).
EM	Semâra: “Arkamızda bir ölü varken nasıl unutalım?” dedi adeta burnundan soluyarak (s.142).

KM’de kullanılan نفخ fiili “üfleme” anlamına karşılık gelmektedir. Çevirmen erek dile aktarımı yaparken, metnin bağlamındaki etkiyi erek okura hissettirmek amacıyla “burnundan solumak” deyimiyile yerlileştirme yapmış, aynı zamanda dilbilgisel düzgüleme yaparak yer değiştirme stratejisinden de yararlanmıştır.

Örnek 56:

KM	سمارة، خبريني عما ترين، جميعنا محزونون معذبون، لم يذق أحدنا النوم. (ص.140)
EM	Semâra, ne düşündüğünü söyle bana. Hepimiz üzgünüz, azap çekiyoruz. Hiçbirimizin gözüne bir damla uyku girmedi (s.143).

KM’de geçen معذبون ifadesi kaynak dilde sıfat olarak yer alırken, erek dile yer değiştirme yoluyla aktarılacak fiile dönüştürülmüştür. Buna ek olarak لم يذق أحدنا النوم cümlesinde geçen ذاق fiili “tadına bakmak” anlamına gelmekte “hiçbirimiz uykuyu tatmadık” gibi bir anlam

barındırırken “hiçbirimizin gözüne bir damla uyku girmedi” şeklinde ekleme ve yerlileştirme yapılarak erek dile aktarılmıştır. Aynı zamanda dilbilgisel düzgüleme yapılarak hem kaynak metinde kullanılan sözcük sayısı arttırılmış hem de cümlenin ögelerinde farklılık yaşanmıştır. Kaynak metinde fail (özne) “biz” iken, erek metinde “uyku” olarak yer değiştirmiştir. Bununla birlikte “bir damla” eklemesiyle kaynak metnin barındırdığı anlam, erek dilde kuvvetlendirilerek okura sunulmuştur.

Örnek 57:

KM	و قبل أن تنطق سمارة بكلمة دخل عم عبده فخريست الألسنة (ص.143).
EM	Daha Semâra herhangi bir söz söylemeden Abduh Amca içeri girdi. Bunun üzerine herkes sus pus oldu (s.145).

KM’de yer alan *و قبل أن تنطق سمارة بكلمة* cümlesi kaynak dilde olumlu bir cümle olarak yer alırken, erek metne hem anlamı daha doğru aktarabilmek hem de erek dil yapısına daha uygun olması açısından olumsuz bir cümle yapısıyla yer değiştirilerek aktarılmıştır. Bununla birlikte *فخريست الألسنة* cümlesi erek odaklı bir yaklaşımla çevrilererek “herkes sus pus oldu” şeklinde yerlileştirilmiş ve eklemeler yapılmıştır.

Örnek 58:

KM	عملتم من الحبة قبة (ص.143).
EM	Siz pireyi deve yaptınız. (s.146).

Kaynak dilde, “önemsiz bir olayı büyütme” anlamında kullanılan *عملتم من الحبة قبة* ifadesi aynı anlam bütünlüğü fakat farklı ifade şekliyle iletişimsel çeviri yoluyla yerlileştirme stratejisi kullanılarak “Siz pireyi deve yaptınız” şeklinde erek dile aktarılmıştır. Böylelikle hem kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sağlanmış hem de kaynak dilde verilmek istenen anlamın erek dilde karşılığı bulunarak erek odaklı bir aktarım sağlanmıştır.

Örnek 59:

KM	و ضرب أحمد نصر كفا على كف وهو يقول: لم أكن أتصور... (ص.145).
EM	Ahmet Nasr avuçlarını birbirine vurarak: “Aklımın ucundan bile geçmezdi,” dedi (s.147).

KM’de yer alan لم أكن أتصور cümlesi “hayal/tasavvur etmedim” gibi bir anlam barındırırken, yerlileştirme stratejisiyle erek dile “hiçbir şekilde düşünmemek” anlamına gelen “aklın ucundan geçmemek” deyimiyile aktarılmıştır. Aynı zamanda metinde dilbilgisel düzgüleme işlemi yapılmış يقول “diyor” geniş zaman fiili, “dedi” geçmiş zaman fiili şeklinde yer değiştirmiştir.

Örnek 60:

KM	و قال خالد بعصبية: يا جماعة علينا أن نذهب، لقد مسنا الجنون ولن يزيد اجتماعنا إلا استفحال (ص.148).
EM	Halit sınırlı bir halde dedi ki: “Arkadaşlar, artık dağılsak iyi olur. Çünkü hepimizin cinleri tepesinde ve bu toplantı devam ederse, daha korkunç şeyler olacak gibi.” (s.149).

KM’de يا جماعة علينا أن نذهب cümlesi yorumlama yoluyla erek dile “Arkadaşlar, artık dağılsak iyi olur” şeklinde aktarılmıştır. مسنا الجنون “delirdik” anlamında yer alan ifade erek dile yerlileştirme ve ekleme yoluyla “hepimizin cinleri tepesinde” şeklinde aktarılmıştır. ولن/إلا edatları çıkarılmış, “daha korkunç şeyler olabilir” şeklinde yorumlama yapılmıştır.

Örnek 61:

KM	بالله كن معقولا (ص.148).
EM	Allah rızası için aklını başına topla (s.150).

KM’de geçen بالله ifadesi “Allah aşkına, yemin ederim” anlamlarında kullanılan bir ifadedir. Çevirmen bu ibareyi yerlileştirme yoluyla “Allah rızası için” şeklinde erek dile aktarmıştır. معقول “mantıklı, tutarlı” anlamlarına gelen bir kelimedir ve erek dile yorumlama, yerlileştirme ve ekleme yoluyla aktarılmıştır. Aynı zamanda كن fiili cümleden çıkartılmış, معقول sıfatı kaynak dilde gerçek anlamıyla kullanılan bir ifadeyken, erek dile düzgüleme yapılarak “aklını başına topla” mecâzi kullanımıyla aktarılmıştır.

Örnek 62:

KM	فقال محدثا نفسه: أصل المتاعب مهارة قرد! ما كان ينبغي أن تشرب القهوة! تعلم كيف يسير على قدمين فحرر يديه (ص.156).
EM	Enis, kendi kendine konuşarak: “Asıl zorluk, maymun mahareti gösterebilmek!” dedi. “Uyuşturuculu kahveyi içmen gerekmiyordu!” “İki ayağı üstünde durarak nasıl yürüyeceğini öğrenip ellerini serbest çıkardı.”

KM’de “İki ayağı üstünde durarak nasıl yürüyeceğini öğrenip ellerini serbest çıkardı” cümlesinde Darwin’in, insanların maymunların evrimi sonucu ortaya çıktığı düşüncesine anıştırma yapılmış, kaynak metinde bir açıklama yokken, çevirmen açıklama yoluyla sayfanın sonuna dipnot düşerek aktarımı yapmıştır.

Süreç Öncesi Çeviri Normları

Süreç öncesi çeviri normları incelenirken, kaynak metin ile erek metnin dış görünümüleriyle birlikte önsöz, giriş, yazarın hayatı ve eser hakkında herhangi bir bilgilendirme olup olmadığı göz önüne alınarak eserlerle ilgili genel değerlendirmeler yapılmaktadır.

Kaynak metnin kapak sayfasına bakıldığında turuncu renkte bir fon üzerine peçeli ve başörtüsünden kâküllerini çıkarmış, kaşları ve gözleri sürmeli bir kadın fotoğrafı mevcuttur. Yazarın ismi siyah renkte, büyük puntuyla, kitabın ismi ise yazar isminin hemen altında beyaz renkte, yazar isminden daha küçük puntuyla yazılmıştır. Herhangi bir bilgilendirme sayfası veya önsöz bulunmayan kaynak metin, hikâyeye direk başlayan sayfasıyla devam eder. Arka iç sayfasında ise Necîb Mahfûz'un eserlerine ait bir liste üç sayfa şeklinde, arka dış kapakta da büyük bir boyutta yazarın gülümseyen bir fotoğrafı yer almaktadır. Kaynak eserin ilk basımı 1946 yılında yapılmıştır. Bu araştırmada, Dâru'ş-Şuruk tarafından 2014 yılında altıncı basımı çıkarılmış olan eserden yararlanılmıştır.

Hitkitap yayıncılık tarafından 2011 yılında çıkarılan ve Bedrettin Aytaç'ın çevirisi olan erek metnin ön yüzünde, Mısır'da bulunan ve kitaba ismini veren Hân el-Halîlî semtinden karşılıklı evler bulunan dar bir sokağı, sokakta yürüyen kadın ve erkekleri ve sokağın ilerisinde bulunan bir camiye görmek mümkündür. Ayrıca ünlü Hân el-Halîlî çarşısının giriş kapılarına atıfta bulunan taş bir kapı resmedilmiştir. Ön kapakta Mısır mimarisi ve binalarının soluk dış renginin koyu sarı renkle resmedilmesi, Mısır kültürünün tarihi dokusunu okura hissettirmektedir. Yeşil ve sarı renklerin hâkim olduğu ön kapakta önce kitabın adı sarı renkle ve yalnızca baş harfleri büyük şekilde, hemen altında ise yazarın adı büyük harflerle kahverengi renkte yazılmıştır. Kitabın arka sayfasında ise ön sayfada resmedilen taş kapının devamı yer almakta aynı zamanda romanla alakalı bir bilgilendirme bulunmaktadır. Kitabın ön iç kısmında yayıncı bilgilerinin dışında herhangi bir bilgilendirme ve önsöz sayfası bulunmamakta, romana giriş yapılmaktadır. Söz konusu çeviri romanın çevirmen Bedrettin Aytaç tarafından yapılmış ilk baskısı, 1999 yılında Papirüs Yayınevi tarafından çıkarılmıştır.

Çeviri Süreci Normları

Çeviri süreci normları incelemesinde, kaynak ve erek metnin sayfa sayısı, metin içi bölümlendirme yapılıp yapılmadığı, bölümlendirme durumunda bölümlerin sayfaları gibi hususlar yer almaktadır. Kaynak metin olarak, Necîb Mahfûz'un 1946 yılında Arapça olarak yazmış olduğu *Hân el-Halîlî* adlı eserin Dâru's-Şuruk tarafından 2014 yılında basılan kopyası ele alınmıştır. Eser, 277 sayfadan ve sayfa üstlerinde numaralandırılarak belirlenmiş olan 51 bölümden oluşmaktadır. Bedrettin Aytaç tarafından erek dil Türkçeye çevrilen eser, 256 sayfadan ve kaynak eserdeki gibi 51 bölümden oluşmaktadır. Söz konusu eserin erek dil Türkçeye yapılmış olan başka bir çevirisi bulunmamaktadır.

Karşılaştırmalı Metin Çözümlemesi

Örnek 1:

KM	وشاهد فيما حوله مقاهى عامرة ودكاكين متباينة – ما بين دكان طعمية ودكان تحف وجواهر(ص. 7).
EM	Etrafta güzel kahvehaneler ve değişik dükkânlar –ta'miyye, hediyelik eşya ve kuyumcu dükkânları - gözüne çarptı (s.7).

KM'de geçen شاهد fiili “görmek, tanık olmak, bakmak, seyretmek” gibi anlamlara sahipken, EM'ye “dikkati üzerine çekmek” anlamında kullanılan “göze çarpmak” deyimsel ifadesiyle aktarılmıştır. Çevirmenin yorumlamasıyla çevrilmiş olan bu erek odaklı aktarımın, aynı zamanda KM'de gerçek anlamında var olan fiilin, EM'de mecâzi olarak yer değiştirmesi sonucunda yeniden düzgülenme yapılarak sağlandığı söylenebilir. Aynı şekilde عامرة مقاهى cümlesinde عامر fiili “dolu, büyük, geniş” anlamları olan bir fiildir ancak erek dile çevirmenin yorumlamasıyla “güzel” olarak aktarılmıştır. Ayrıca çevirmen ما بين ifadesini çıkarma işlemi uygulayarak çeviriye katmamıştır. Bununla birlikte Mısır'da bakladan yapılan meşhur bir yemek olan طعمية “ta'miyye” kelimesi yabancılaştırma yoluyla erek metne dâhil edilmiş açıklama yoluyla dipnotla açıklanarak aktarım sağlanmıştır.

Örnek 2:

KM	وأوسعت له مستضحكة وهي تقول: "أرأيت إلى هذه الدنيا العجيبة" (ص.9).
EM	Gülerek, "Şu tuhaf dünyaya ne demeli!" diyerek onu içeri buyur etti (s.8-9).

KM'de geçen مستضحكة وأوسعت له cümlesinde kullanılan أوسع fiili kaynak dilde mecazen "üzerine yağdırmak" anlamı barındıran bir ibaredir. Örneğin أوسعه ضربا "birini iyice dövme" gibi bir anlamı barındırır. Söz konusu cümlede de مستضحكة ile oluşturduğu eşdizimsel ifade "gülücükler yağdırarak" anlamını içermektedir. وأوسعت له مستضحكة وهي تقول "gülücükler yağdırarak dedi ki" şeklinde çevrilebilecek cümle, çevirmenin "içeri, buyur etti" eklemeleriyle erek dile aktarılmıştır. Buna ek olarak أرأيت fiili "gördün mü?" anlamını barındıran bir soru cümlesidir ancak metnin bağlamına bakıldığında sorulan soruda bir ünlem ifadesinin varlığı da fark edilmektedir. Çevirmen bu ibareyi "ne demeli!" şeklinde aktararak hem yeniden düzgüleme hem de yorumlama stratejisini kullanmıştır.

Örnek 3:

KM	فضحكت عن أسنان مصفرة لأنها كانت مولعة بالتدخين كابنها وقالت بلهجة المعتذر: قصاري ما وسعنا اليوم أن نفرش حجرتك وحجرتنا.. (ص.9).
EM	Annesi, sararmış dişlerinin arasından güldü. Çünkü o da oğlu gibi sigara tiryakisi idi ve özür dilercesine durumu açıkladı: "Bugün ancak senin ve bizim odamızı düzenleyebildik." (s.9).

فضحكت عن أسنان ifadesindeki عن harfi ceri Arapçada pek çok farklı anlamlarda kullanılabilir ancak söz konusu cümlede bağlamdan ötürü iletişimsel çeviri yoluyla "arasından" şeklinde anlam kazanmıştır. Ayrıca قالت fiili "söyledi" anlamına gelmekteyken "durumu açıkladı" şeklinde hem ekleme yapılarak hem de yorumlama yoluyla bir aktarım gerçekleşmiştir. وأوسعت له مستضحكة وهي تقول için ise "Bugün ancak senin ve bizim odamızı düzenleyebildik" aktarımı bağlaşıklığa uygun bir aktarım olmayıp, cümlede tamlama eksikliğinden ötürü bir anlatım bozukluğu oluşturmuştur. "Bugün ancak senin odanı ve bizim odamızı düzenleyebildik" cümlesi aktarımda bağlaşıklığı sağlamaktadır. Buna ek olarak نفرش fiili "döşemek" anlamına gelse de, metnin bağlamına bakıldığında çevirmenin erek odaklı bir aktarımla fiili "düzenlemek" olarak yorumladığı söylenebilir.

Örnek 4:

KM	ووجد أحمد نفسه في الصالة مزدحمة بأحزمة المتاع والمقاعد وقطع الأثاث، وضعت السفارة في وسطها وحملت بالأنية ولقات الأبسطه (ص.9).
EM	Ahmet kendisini eşya denklere, koltuklar ve mobilyalarla dolu küçük bir salonda buldu. Ortasına bir masa konulmuş ve kapkacak vs. de odaya taşınmıştı (s.9).

Ahmet kendisini eşya denklere” olarak yorumlanarak aktarılmıştır. Ancak metnin bağlamına bakıldığında yeni bir eve taşınan ailenin durumuyla alakalı olarak geçen bu cümlede أحزم kelimesinin kolilene eşyaların sarıldığı iplerin veya halatların kastedildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla burada eşyaların/kolilerin ipleri şeklinde aktarım yapılması mümkün olabilir. Ayrıca قطع الأثاث “mobilya parçaları” cümlesi erek dile قطع kelimesi çıkarılarak mobilyalar şeklinde aktarılmıştır. Bununla beraber kapkacak و لقات الأبسطه vs. de şeklinde erek dile aktarılmış ancak لقات الأبسطه toplanmış, sarmal haline getirilmiş halıları ifade ederken çevirmen, vs “vesaire” olarak genelleştirme yoluyla, daha önce saydığı birkaç şeyin benzerlerinin bulunduğunu belirtmek için söz konusu kullanımı tercih etmiş aynı zamanda cümleyi çıkarma işlemi uygulayarak, aktarımı gerçekleştirmiştir.

Örnek 5:

KM	فنظر فيما حوله في صمت، أما الأم فراحة تقول: الله يعلم أنني لم أذق للراحة طعما في يوم هذا (ص.9).
EM	Sessizce etrafına baktı. Anne ise yakınmaya başlamıştı: “Allah biliyor, bugün rahat yüzü görmedim (s.9).

فنظر فيما حوله في صمت، أما الأم فراحة تقول: الله يعلم أنني لم أذق للراحة طعما cümlesinde geçen ذاق fiili “tatmak, denemek” anlamına gelmektedir. Söz konusu cümlede ise mecâzi bir kullanımla, kaynak dil yapısına uygun olarak ifade edilmiştir. Ancak bu gibi kültür odaklı sözcüklerin aktarımında, birebir çeviri erek dile uygun olmayabilir. Bu nedenle kaynak dilde verilmek istenen mesajın, erek dildeki karşılığını bulmak hem erek okurun metnin anlam dünyasına girmesi açısından hem de çeviri eşdeğerliği açısından daha doğru olmaktadır. Bu bağlamda cümle erek odaklı bir yaklaşımla çevrilmiş, yorumlama, yerileştirme ve kültürel ikame yoluyla aktarım tamamlanmıştır.

Örnek 6:

KM	فتحلب ريق أحمد لسماع اسم الطعمية ولاح الرضاء في بريق عينيه، ثم سأل أمه: وهل ارتاح أبي واطمأن؟ (ص.9-10).
EM	Ta'miyye adını duyunca Ahmet'in ağzı sulandı, gözbebeklerinde memnuniyetin parıltısı yayıldı. Sonra annesine sordu: "Babam rahatladı mı?" (s.9).

تَحَلَّب fiili "ağzı sulanmak, akmak, damlamak" anlamlarında gelen bir fiildir ve KM'de "ağzı sulanmak" anlamında yer almış ve EM'ye de aynı anlamla birebir çevrilmiştir. ريق kelimesi ise "tükürük, salya" anlamına gelmekte تَحَلَّب fiili ile birlikte kullanıldığında "salyası aktı" şeklinde bir birliktelik oluşturmuştur. Ancak çevirmen "ağzı sulanmak" anlamını EM'de kullandığından ريق sözcüğünü çeviri sürecinden çıkarmayı tercih etmiştir. Ayrıca عَيْنِيهِ cümlesinin aktarımında da "gözleri" anlamına gelen عَيْنِيهِ ibaresi için "gözbebeklerinde" yorumlamasını yapmıştır. Buna ek olarak وَهْلُ ارْتَاْحِ أَبِي cümlesinde kaynak dilde aynı anlama gelen iki sözcük ارْتَاْحِ ve اِطْمَأْنَأْ bir arada kullanılmış, erek metne aktarılırken ise çevirmen birini çıkararak anlama dâhil etmemiştir.

Örnek 7:

KM	كان قارئاً نهماً لا تروي له غلة، وقد أدمن على القراءة إيماناً قاتلاً، وأكب عليها عشرين عاماً كاملة من عام 1921- تاريخ حصوله على البكالوريا- إلى عام 1941 (ص.14).
EM	Öldürücü bir tutkuyla okumaya bağlanmış ve lise diploması aldığı 1921 yılından 1941 yılına kadar yirmi yıldır kendini okumaya vermişti (s.14).

أَكْبَّ عَلَى cümlesi erek metinden çıkarılmış, anlama dâhil edilmemiştir. "üstüne düşmek, önem vermek" anlamlarında kullanılan bir kalıptır ve erek dile, başka her şeyle ilgisini kesip tek şeyle aşırı ölçüde ilgilenmek anlamında kullanılan "kendini vermek" deyimsel ifadesiyle yorumlanarak aktarılmıştır. Aynı zamanda عَشْرِينَ عَامًا كَامِلَةً "tam yirmi yıl" cümlesinden كَامِلَةً sözcüğü çıkarılarak erek dile aktarım yapılmıştır.

Örnek 8:

KM	و فكر في أن يذهب إلى المجلة بنفسه ليقف على الحقيقة الأم، ولكنه لم يستطع لأن خجله كان يقف له بالمرصاد دائما. ثم تناسي آثار الصدمة الأولى وكتب مقالا ثانيا عن العدالة فلم يكن حظه أحسن من الأول، فكتب ثالثا عن "جناية الفقر على النبوغ" فلم يكن خيرا من سابقه. وتوثب للكتابة بعناد وإصرار من ناظ بها أمله الأخير فحطمت محاولاته جميعا على صخرة الإهمال الباردة (ص. 18).
EM	İşin gerçeğini anlamak için bizzat dergiye gitmeyi düşündü. Ancak yapamadı. Çünkü utangaçlığı peşini hiç bırakmıyordu. Sonra ilk darbenin izlerini unutmuş gibi yaptı ve adalet konusunda ikinci bir makale yazdı. Fakat onun şansı da ilkinden iyi olmadı. Ardından "Fakirliğin Gelişmeyi Öldürmesi" konulu bir üçüncüyü yazdı. Ancak bununda kaderi öncekilerden daha iyi olmamıştı. Son ümidini ona bağlayan birinin inadı ve ısrarıyla yazıyordu fakat tüm çabaları dikkate alınmamanın sert kayasına çarptı (s.18).

لأن خجله كان يقف له بالمرصاد دائما

şeklinde erek dile aktarılmış olan cümle, kaynak dilde olumlu bir yapıda oluşturulmuşken erek dile olumsuz bir cümle yapısıyla yeniden düzgüleme işlemi uygulanarak aktarılmıştır. fiili kaynak metinde "alıkoymak, mani olmak", مرصاد kelimesi "gözetleme, kollama", دائما "devamlı, sürekli" anlamında kullanılmış ancak erek metne yorumlanarak "peşini hiç bırakmıyordu" şeklinde aktarılmıştır. Ayrıca "kader" kelimesi "atılmak" fiili cümlesindeki توثب و توثب للكتابة بعناد وإصرار çevirmen tarafından eklenmiş, توثب للكتابة ifadesi için "yazıyordu" yorumlaması yapılmıştır. فحطمت محاولاته جميعا cümlesinde yer alan الإهمال الباردة ifadesi yorumlama yoluyla "dikkate alınmama" şeklinde çevrilmiştir.

Örnek 9:

KM	<p>و كان يردد كثيرا: "إن الوظائف الكبرى في مصر وراثية" أو يقول: "إذا أردت التوفيق في مجتمعنا فعليك بالقحة والكذب والرياء، ولا تنس نصيبك من الغباء والجهل" أو يقول ساخرا: ما هؤلاء الأدباء الذين يملئن الصحف والمجلات؟.. أمن الأدب الحق أن تستعين على البروز فيه بالسياسة والحزبية؟ وهل يعجز عن بلوغ ما بلغوا من مجد كاذب إلا كريم؟" أو يقول محتداغاضبا: "ولله لو أردت أن أكون عظيما في مصر ما عجزت..ولكن قاتل الله الكرامة!" (ص.18-19).</p>
EM	<p>Sık sık şunu tekrarlıyordu: "Mısır'da büyük görevler babadan oğula geçer." Ya da şöyle diyordu: "Toplumumuzda yükselmek istiyorsan yalancı ve ikiyüzlü olman gerekir. Aptallık ve cehaletten payını almayı da unutma. "Ya da, alaycı bir şekilde şöyle diyordu: "Gazeteleri ve dergileri dolduran bu edebiyatçılar da kimler? Siyaset ve partililikte yükselmek için ondan yararlanmak gerçek edebiyata sığar mı? Ulaştıkları sahte şan ve şereften ancak dürüst birisi uzak kalmaz mı?" Ya da öfkeyle şunları söylüyordu: "Yemin ederim ki, Mısır'da büyük olmak isteseydim, olurum... fakat dürüstlüğüün gözü çıksın!" (s.18-19).</p>

KM'de geçen وراثية "genetik" sözcüğü için, erek metinde "babadan oğula" şeklinde metin içerisinde açıklama yapılmıştır. Ayrıca التوفيق sözcüğü için "yükselmek" yorumlaması yapılmış, kaynak dilde isim olarak kullanılmış olan "başarı" sözcüğü, erek dile "yükselmek" fiili ile yeniden düzgülenerek aktarılmıştır. الرياء والكذب والقحة عليك cümlesinde ise "arsız, yüzüstü" anlamına gelen قحة kelimesi erek metinden çıkarılmıştır.

أو يقول محتداغاضبا "öfke ve kızgınlıkla söyledi" cümlesinden kızgınlıkla anlamını veren غاضبا sözcüğü erek metinden çıkarılmıştır. Ayrıca ما عجزت "yapamaz değildim" anlamı veren olumsuz yapıda bir cümledir ancak erek dile olumlu bir yapıda yeniden düzgülenerek "olurdum" şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. وهل يعجز عن بلوغ ما بلغوا من مجد هل يعجز عن بلوغ ifadesi "ulaşamaz mı?/ ulaşmaya gücü yetmez mi?" anlamına gelmekte, ancak erek dile "uzak kalmaz mı?" şeklinde çeviride değişiklik yapılmış, عجز fiili "uzak kalmak" olarak yorumlanmıştır.

"Allah قاتل الله الكرامة!" cümlesi kültürel bir kalıp ifadedir ve erek dile birebir aktarımı "Allah kahretsin saygınlığı!" gibi çevrilebilir ancak çevirmen, erek odaklı bir yaklaşımla

و هذه الجماعة تلعب بالبلي وتلك عصابة تحجل وتلك أخرى تتصارع. وسمع أناشيد عجيبة "يا عم يا جمال.. " و "يا أولاد حارتنا توت توت" و "الجبلة ده عالي يا عمي" إلخ إلخ. فحار بين الدهشة والحنق والسرور!. ثم تصاعد صوت جهوري أجش غليظ النبرات يصيح كالرعد القاصف "ملعون أبو الدنيا!" وكّرر صياحه بصوت منغوم على إيقاع كقنين شديتين!.. (ص.22).

Örnek 12:

KM	و هذه الجماعة تلعب بالبلي وتلك عصابة تحجل وتلك أخرى تتصارع. وسمع أناشيد عجيبة "يا عم يا جمال.. " و "يا أولاد حارتنا توت توت" و "الجبلة ده عالي يا عمي" إلخ إلخ. فحار بين الدهشة والحنق والسرور!. ثم تصاعد صوت جهوري أجش غليظ النبرات يصيح كالرعد القاصف "ملعون أبو الدنيا!" وكّرر صياحه بصوت منغوم على إيقاع كقنين شديتين!.. (ص.22).
EM	Bir grup sek sek, diğeri bilye oynuyor, bazıları da güreş tutuyordu. Bu arada garip çocuk şarkıları duydu. "Ey deveci Amca", "Mahallemizin çocukları düd düd", "Bu dağ yüksektir Amca" gibi. Şaşkınlıkla, öfke ve sevinç arasında bocaladı. Sonra, çakan bir şimşeğin sesi gibi "Batsın bu dünya" diye bağırarak kalın, kaba bir ses çıktı. Bağırışını iki sert ayak sesi gibi tekrarladı. (s.22).

و هذه الجماعة تلعب بالبلي و هذه cümlesinde işaret zamiri olan "bu" yerine "bir" kullanımı uygun görülmüştür. "bilyeyle oynama" erek kültürde var olan bir oyundur ve bu nedenle çevirmen ب harfi cerini erek metine eklemeyerek, çıkarma işlemi uygulamış, oyunun erek kültürde adlandırıldığı "bilye oynama" şeklinde bir aktarımı tercih etmiştir. Bununla birlikte "يا أولاد حارتنا توت توت" cümlesinin "Mahallemizin çocukları düd düd", şeklinde aktarımı yerlileştirme ve "düd düd" uyarlaması yapılarak gerçekleştirilmiştir. كالرعد القاصف cümlesinde ise "şiddetli gök gürültüsü gibi" anlamı varken çevirmen "çakan bir şimşeğin sesi gibi" şeklinde yorumlamıştır. "ملعون أبو الدنيا" kalıp ifadesi kültür odaklı bir cümledir ve böyle bir durumda iletişimsel çeviriye başvurulabilir. Nitekim çevirmen "Batsın bu dünya"

şeklinde yorumlama, yerlileştirme ve perspektif kaydırma yöntemiyle aktarımı sağlamıştır. “avuç içi” anlamına gelmektedir. Söz konusu cümlede avuç içlerinin birbirine çarpmasıyla ortaya çıkan ritmik ses anlatılmakta ancak çevirmen yorumlama yoluyla çevirdiği cümleyi “Bağırışını iki sert ayak sesi gibi tekrarlardı” şeklinde avuç içlerinden çıkan sesi ayak sesi olarak değiştirmiştir.

Örnek 13:

KM	وما زالت وقد شرفت الخامسة والخمسين على وسامة وقسامة، وولع بالصبغ والألوان وذوق في الأزياء، وما زالت لحيمة جسمية وإن اعتورها الاسترخاء، خبيرة بوصفات السمن والتجميل. فلما انقبضت يد بعلها عنها انبسطت لها أيادي الصديقات الحبيبات بالهدايا وكانت لها على زوجها ذالة، فمسحت عن صدره الحزن بلطفها ودعابتها وتفاؤلها، وكانت تقول له ضاحكة: "لقد انتهيت يا عاكف أفندي من الحكومة فافرغ لي!" أو تداعب الحيته قائلة: "من أجل الورد ينسقي العليق" (ص.25).
EM	Elli beş yaşında olmasına rağmen halâ güzeldi. Sürüp sürüştürmeye, takıp takıştırmaya düşküdü. Vücudu kendini bırakmış da olsa, iri ve dolgundu. Makyajdan anlardı. Eşine düşkün bir kadındı. Onun içindeki sıkıntıyı cana yakınlığı, ilgisi ve iyimserliği ile çekip almıştı. Ona, gülerek şöyle derdi: “Akif Efendi, devlet görevinden kurtuldun. Artık benimle ilgilen.” Ya da kocasının sakalını sıvazlayarak şöyle derdi: “Gülü koklamak istiyorsan sarmaşığı da sulayacaksın.” (s.25).

“Sürüp sürüştürmeye, takıp takıştırmaya düşküdü” cümlesi “ذوق في الأزياء” şeklinde yorumlama yoluyla aktarılmıştır. ذوق fiili “boyamak, renklendirmek”, “hoşlanmak” anlamına gelmekte, dolayısıyla cümle birebir çevirisi yapıldığında erek dil yapısına uygun bir anlatım ortaya çıkmayacağından, çevirmen erek odaklı bir strateji izleyerek iletişimsel çeviri yapmış, الأزياء ve الألوان kelimelerini çıkarmış, yerlileştirme yoluyla aynı zamanda da uyarılma ve perspektif kaydırma yöntemiyle aktarımı sağlamıştır. “vücudu” eklemesi yapılmış, جسمية لحيمة cümlesi içinse “iri” ifadesi eklenerek aktarım sağlanmıştır. “makyajdan anlardı” şeklinde yorumlanarak aynı zamanda وصفات السمن çıkarılarak aktarılmıştır.

Örnek 14:

KM	"كيف تركت رأسك يصلع وقدالك يشيب؟! كبرتني.. كبرتني.. كبرتني!" فكان أحمد يبتسم إليها ساخرا ويغیظها قائلا: "الطمی كيف شنت ألیست فی الأربعین؟! " فیهلها التصریح بالحقیقة الفطیعة، وتنهره قائلة: "اخرس قطع لسانك الطویل..هل رأأت الدنیا قبل الیوم ابنا یدعی عمر أمه؟! " (ص.26).
EM	Nasıl kafanı dazlaklaşmaya, şakaklarını da ağarmaya terk ettin? Beni kocattın, kocattın, kocattın.” Ahmet de ona alaycı gülümser ve şöyle diyerek kızdırırdı: “İstersen beni döv. Kırk yaşında değil miyim?” Bu söz ona acı gerçeği hatırlatır ve oğlunu azarlardı: “Sus, o uzun dilin kopsun. Acaba dünya, bugünden önce annesinin yaşını söyleyen bir oğul gördü mü?” (s.25-26).

KM’de yer alan يشيب fiili “beyazlamak, ağarmak” anlamına gelmekte ve genelde saçın beyazlaması için kullanılmakta olan bir ibaredir. Ancak metnin bağlamına bakıldığında kel olan birine saçın beyazlaması kullanımının metne uymayacağı düşünüldüğünden “şakaklarını” eklemesi yapılarak aktarım sağlanmıştır. كبرتني cümlesi “beni kocattın” olarak yorumlama yoluyla aktarılmış, هل رأأت الدنیا قبل الیوم ابنا یدعی عمر أمه؟! cümlesinde de var olmayan “acaba” erek dile eklenmiştir. Aynı cümlede قبل الیوم cümlesi “bugünden önce” şeklinde birebir çeviri yapılarak erek metinde yer almıştır ancak bu ifade çok sık rastlanılmayan ve cümlenin bağdaşıklığını tam sağlayamayan bir yapıda durmaktadır. Söz konusu ibarenin “daha önce” şeklinde yorumlanarak aktarılmasının, metnin bağdaşıklığını sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı şekilde ابنا sözcüğü de erek metne birebir aktarılmış, “evlat” olarak aktarımı durumunda şimdiki gibi kaynak metne değil de erek metne yakın olabileceği düşünülmektedir. Bunlara ek olarak قطع لسانك الطویل cümlesi kaynak kültürde var olan bir deyimsel ifadedir ve bu tarz ifadelerin aktarımında iletişimsel çeviri yöntemi kullanılması erek dilde cümlenin anlam dünyasından kopmaması ve aynı zenginliği taşınması açısından önemlidir. Dolayısıyla söz konusu cümlede erek dile yorumlanarak, yerleştirme ve uyarılma ile çevrilmiştir.

Örnek 15:

KM	فیئست المرأة من استعمالتهما وقنعت بشهود حفلات الزار إذا اتفقت فی بیوت الصدیقات (ص.26).
EM	Kadın ise onları yönlendirmekten ümidini kesmiş, hanım arkadaşlarının evlerindeki cin kovma ayinlerini seyretmekle yetinmişti (s.26).

KM’de geçen حفلات الزار ifadesi Mısır’da halk arasında yaygın olan kötü ruhlardan arınma ayinine verilen isimdir ve erek dile yerlileştirme, uyarlama ve perspektif kaydırma yoluyla “cin kovma ayini” şeklinde aktarılmıştır. الصديقات “kız arkadaşlar” anlamında kullanılan çoğul bir ifadededir. Çevirmenin metinde bahsi geçen kadının yaşının büyük olması nedeniyle “hanım arkadaşları” şeklinde yorumlama yoluyla aktarımda bulunduğu düşünülmektedir.

Örnek 16:

KM	كانت الدنيا نائمة- تلك الليلة المفزعة- يستقبل ليلىها هزيعه الأخير. لم يسكن إلى النوم، وراح يرهف أذنيه رافعا رأسه عن الوسادة في دهشة وانزعاج (ص.27-28)
EM	O korkunç gecede herkes uykudaydı. Gece, sona ermek üzereydi. O uyuyamamıştı. Başını yastıktan kaldırarak tedirginlik ve dehşet içinde kulak kabartmıştı (s.27).

KM’de geçen الدنيا kelimesi EM’de “herkes” aktarımıyla karşılanmıştır. Aynı şekilde يستقبل ليلىها هزيعه الأخير cümlesi “Gece, sona ermek üzereydi” şeklinde yorumlama yoluyla ve yerlileştirme yapılarak aktarılmıştır. Ayrıca وراح يرهف أذنيه cümlesinde رهف fiili “keskinleştirmek, bilemek” anlamına gelmekte, cümle içerisindeki kullanımına bakıldığında ise “أذنيه” kelimesiyle birlikte kullanılarak “kulağını keskinleştirmek” şeklinde “büyük bir dikkatle dinlemek” anlamında mecâzi bir ifadeyle, kaynak dilin dil yapısına uygun şekilde yer almıştır. Erek dil Türkçede bu anlamda “kulak kesilmek ve kulak kabartmak” deyimsele ifadeleri mevcuttur. Dolayısıyla çevirmen iletişimsel bir çeviri metoduyla uyarlama ve yerlileştirme yaparak aktarımı sağlamıştır. Aynı zamanda söz konusu cümlede راح “bir şey yapmaya başlamak” fiili çıkarma yoluyla erek dile aktarılmamıştır.

Örnek 17:

KM	لقد تقوست الظهور في انتظار المقدر.. وقبض اليأس القلوب.. وتعجلت النفوس النهاية مختارة الموت على انتظاره.. (ص.30).
EM	İnsanlar kaderlerini beklerken iki büklüm olmuşlardı. Korku ve üzüntü kalpleri esir almıştı. Canlar, ölümü seçip bekleyerek sonlarına gitmekte acele ediyorlardı (s.29).

“sırtın eğilmesi, kamburun çıkması” anlamları içermekte, erek metne “iki büklüm olmak” deyimsele ifadesiyle yorumlanarak, yerlileştirme ve uyarlama yoluyla aktarılmaktadır. قبيض اليأس القلوب cümlesi ise erek dile aktarılırken “korku” eklemesi yapılmıştır. على انتظاره انتظاره cümlesinde de kaynak metinde isim yapısında kullanılan مختارة ve انتظاره erek metne fiil olarak yeniden düzgülenerek aktarılmış, yer değıştirme stratejisi kullanılmıştır. وتعلجت النفوس النهاية مختارة الموت على انتظاره cümlesinde وتعلجت fiili mâzi formda yer alırken, erek dile yeniden düzgülenerek aktarılmıştır. Ayrıca اختار على “tercih etmek” anlamına gelen ifade, “seçmek” şeklinde erek dile aktarılmış, “ölümü beklemeye tercih etmek” cümlesi “ölümü seçip bekleyerek” şeklinde yanlış çevrilmiştir. Aynı şekilde النهاية “son” kelimesi kaynak metinde isim olarak yer almış, erek metne ise çevirmen, “sonlarına gitmekte” şekline dönüştürerek hem de “gitmekte” eklemesini yaparak yeniden düzgüleme işlemi uygulamıştır.

Örnek 18:

KM	انفكت عقد ألسنتهم فهذوا كالمجانين، ومضت ربع ساعة رهيبية ثم انطلقت صفارات الأمان...يا رحمة الله! هل ذهب الموت حقاً؟!... هل يدركهم نور الصباح؟ (ص.30)
EM	Dillerinin bağı çözülmüş, deliler gibi saçmalamaya başlamışlardı. Korkunç bir çeyrek saat geçmiş, sonra tehlikenin geçtiğini bildiren sirenler çalmıştır. Allah'ın rahmeti! Gerçekten ölüm uzaklaşmış mıydı? Sabahın ışığını görebilecek miydi? (s.29).

فهذوا كالمجانين cümlesi erek dile çevrilirken “deliler gibi saçmalamaya başlamışlardı” aktarımı “başlamışlardı” eklemesiyle yapılmıştır. ربع ساعة “çeyrek saat” kullanımı Arap kültüründe var olan ancak erek kültürde kullanılmayan bir ibaredir. Dolayısıyla söz konusu cümle için hem yabancılaştırma yapılmış, hem de “çeyrek saat” kavramı kültürel ödünçleme yoluyla erek metne dâhil edilmiştir. انطلقت صفارات الأمان cümlesinde “güvenlik, emniyet” anlamına gelen أمن kelimesi erek metinde “tehlikenin geçtiğini bildiren” cümlesiyle karşılanmıştır. Açıklama yoluyla yapılmış olan bu aktarım, çevirmenin yorumlamasıyla “harekete geçmek, başlamak” anlamına gelen انطلق fiilini de “çalmıştır” şeklinde erek dilde var etmiştir. Aynı zamanda söz konusu cümlede صفارات الأمان ibaresi bir isim tamlamasıdır ancak erek dile “tehlikenin geçtiğini bildiren sirenler” şeklinde sıfat tamlaması olarak yeniden düzgülenerek aktarılmıştır. هل ذهب الموت حقاً؟ cümlesinde ise ذهب fiili yorumlanarak “uzaklaşmak” şeklinde çevrilmiştir. Buna ek olarak هل يدركهم نور الصباح؟

cümlesinde muzâri (geniş zaman) fiil ile oluşturulmuş olan cümle, erek metne yeniden düzgülenerek mustakbel (gelecek zaman) fiil olarak değiştirilmiştir. Ayrıca هل يدركهم نور؟ الصبح cümlesi “sabahın ışığı onlara ulaşıyor mu?/ varıyor mu?” anlamına gelmektedir ancak erek metinde “Sabahın ışığını görebilecek miydi?” şeklinde cümlelerin öğelerinde yer değiştirme yapılarak aktarım sağlanmıştır. KM’de يدرك fiil, نور الصبح fâil, هم mefûl iken, EM’de “görebilecek mi” fiiline gizlenmiş “o” şahıs zamiri fâil, “sabahın ışığını” mefûl konumunda yer almıştır. Dolayısıyla cümlede yeniden düzgüleme işlemi uygulanmış, cümle yeniden yorumlanmıştır.

Örnek 19:

KM	شعر أحمد بدنو الموت دنوا جعله يحس تردد أنفاسه على وجهه، بل هنالك ما هو أضعف من الموت نفسه، كأن يلقي به على قارعة الطريق مقطوع الأوصال أو مشطور الرأس (ص.31).
EM	Ahmet, ölümün nefesini ensesinde hissetmişti. Aslında orada ölümün kendisinden de korkunç bir şey vardı. Belki de ölüm onu yolun başında, vücudu parçalanmış, kafası yarılmış olarak yakalayacaktı. (s.30).

شعر أحمد بدنو الموت cümlesinin aktarımı yorumlama ve yerlileştirme yapılarak sağlanmıştır. “Ahmet ölüme yaklaştığını hissetti” anlamına gelen cümledeki بدنو الموت ifadesi, erek dilde “ölümü ensesinde hissetmek” deyiimiyle yer almıştır. Aynı zamanda KM’de gerçek anlamıyla kullanılan bir ifade, erek dilde mecâzi olarak yer edinmiş, yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. Söz konusu cümleden sonra gelen دنوا جعله يحس تردد أنفاسه على وجهه cümlesi çikarma yöntemi kullanılarak, çeviriye dâhil edilmemiştir.

كأن cümlesindeki ألقى fiili “atmak, bırakmak” anlamına gelmekte ancak erek metinde “yakalamak” olarak yorumlanmıştır. Aynı zamanda söz konusu cümlede yer alan كأن muzâri bir fiil öncesinde geldiğinde geçmiş zaman hikâyesini ifade eder. Ancak erek cümlede gelecek zaman yapısına dönüştürülerek yeniden düzgüleme yöntemi uygulanmıştır. Ayrıca على قارعة الطريق ifadesi “yolun ortasında” anlamına gelmekte ancak çevirmen yorumlama işlemiyle “yolun başında” değiştirmesi yapmıştır. Bununla birlikte “organ” anlamına gelen الأوصال ve “iki eşit parçaya ayrılmak” anlamındaki مشطور kelimeleri yorumlama yoluyla çevrilmiştir.

Örnek 20:

KM	<p>وقبل أن يبلغ السلم سمع وقع قدمين خفيفتين وراءه فنظر خلفه فرأى فتاة في أولى سنَى الشباب مرتدية مريلة مدرسية زرقاء ومتأبطة حقيبة الكتب، قد التقت عيناهما لحظة خاطفة ثم أعاد رأسه وقد تولاه ارتباك، والارتباك طبيعته إذا التقت عيناه بعيني أنثى!... ولم يدر هل الأليق أن يسبقها إلى الطريق أو أن يتتحي لها جانبا فزاد ارتبাকে (ص. 33).</p>
EM	<p>Daha merdivene varmadan, iki hafif ayak sesi duyarak arkasına baktı. Henüz gençliğinin baharında bir kız gördü. Mavi okul önlüğü giymiş, kitap çantasını koltuğunun altına almıştı. Gözleri kaçamak bir bakışla buluştu, sonra şaşkın, başını yere eğdi. Bu tür karşılaşmalarda şaşırarak onun tabiatıydı.! Geçmesinin mi yoksa çekilip yol vermesinin mi uygun olacağını bilemedi (s.32).</p>

“قبل أن يبلغ” ifadesi “varmadan önce” anlamına gelmektedir ve erek dile “daha varmadan” şeklinde yorumlanarak çevrilmiştir. خلف ve وراء cümlesinde وقع قدمين خفيفتين وراءه فنظر خلفه “arkasında” anlamına gelen yer yön zarfıdır ve aynı anlama gelmektedir. Cümledeki erek metne aktarımında bu zarflardan biri çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiştir. Buna ek olarak KM’de وقع قدمين خفيفتين şeklinde yer alan ve EM’ye “iki hafif ayak sesi” olarak aktarılan cümle, birebir çeviri yöntemiyle aktarılmıştır. Kaynak dil Arapça dil yapısında ikillik, fiillerin, isimlerin ve sıfatların yapılarını dilbilgisel açıdan değiştirecek bir göreve sahiptir. Erek dil Türkçenin dil yapısında ise böyle bir kullanım bulunmamaktadır. Dolayısıyla söz konusu cümledeki birebir çeviri yöntemiyle çevrilmiş olduğu ve cümledeki bağlaşıklığına uymadığı görülmektedir. Aynı zamanda “iki hafif ayak sesi” aktarımı erek okurun kaynak metinde “iki kişi” olduğunu düşünebileceği bir anlamsal karışıklığa da sebebiyet verebilir. “Gençliğinin ilk senesinde” gibi bir anlam barındıran cümledeki erek odaklı bir yaklaşımla yerlileştirme ve uyarılma yapılarak “Henüz gençliğinin baharında” şeklinde erek dile aktarılmıştır. Aynı zamanda “henüz” sözcüğü de aktarıma eklenmiştir. Buna ek olarak أعاد رأسه cümlesinde “başını geri çevirmek” anlamı erek metne “başını yere eğmek” şeklinde yorumlanmıştır. Hem kaynak metinde olmayan “yer” eklemesi yapılmış hem de أعاد fiili “eğdi” şeklinde değiştirilmiştir. Aynı şekilde قد تولاه ارتباك cümlesi de yalnızca “sonra şaşkın” şeklinde aktarılmıştır. Cümledeki var olan “تولاه” fiili ve قد kelimesi çıkartılmış, söz konusu cümle “şaşkınlığa kapılmıştı” şeklinde bir fiil cümlesiyken, erek metne isim cümlesi yapısında yeniden düzgülenerek aktarılmıştır. الارتباك طبيعته إذا التقت عيناه

عيناہ, إذا "bu tür karşılaşmalarda" şeklinde إذا التقت عيناہ بعيني أنثى cümlesindeki أنثى çıkarılarak aynı zamanda için "bu tür" genelleştirilmesi yapılarak yorumlama yoluyla erek dile aktarılmıştır. Bununla birlikte KM'de bir sonraki cümlede "daha uygun" anlamına gelen الأليق sözcüğü erek metne çevrilirken "daha" anlama dâhil edilmemiş, "olacağını" eklemesiyle de isim olan kelime fiile çevrilerek yeniden düzgülenmiştir. لم يدر هل الأليق أن يسبقها إلى الطريق أو أن يتتحي لها cümlesinin erek dile يتتحي لها ve يسبقها şeklinde aktarımında "geçmesinin mi yoksa çekilip yol vermesinin mi" şeklinde aktarımında يتتحي لها zamirlerinin çıkarılmış, "çekilip yol vermesi" yorumlaması yapılmıştır. Söz konusu cümlenin "onu yolda geride bırakması mı daha uygun olurdu yoksa ona yönelmesi mi bilemedi" şeklinde aktarılmasının, cümlenin bağlaşıklığı açısından daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Örnek 21:

KM	ذلك أنه يحب النساء حب كهل محروم ويخافهن خوف غرير خجول ويمقتهن مقت عاجز بائس. فأية أنثى جميلة تترك في وجدانه انفعالا شديدا، يضرب في أعماقه الحب والخوف والمقت (ص.34)
EM	Çünkü kadınları onlardan mahrum yaşlı birinin sevmesi gibi severdi. Onlardan, utangaç bir yeni yetmenin korkması gibi korkardı. Onlara, aciz, ümitsiz birinin öfke duyması gibi öfke duyardı. Hangi güzel kadın onda büyük bir etki bıraksa, derinliklerinde aşk, korku ve öfke uyanıyordu (s.33).

ذلك أنه يحب النساء حب كهل محروم ويخافهن خوف غرير خجول cümlesi birebir çeviri yöntemiyle erek dile aktarılmıştır ancak "sevmesi gibi" ve "korkması gibi" aktarımları bağlaşıklığı sağlamada yeterli görülememektedir. Kaynak metin odaklı bir çeviri anlayışının hâkim olmadığı bu aktarıma يضرب في "dolaşmak, harekete geçmek" fiili, erek metne "uyanmak" anlamında yorumlanarak aktarılmıştır.

söz konusu cümlede fâil “kız” iken EM’de “erkek” fâil konumunda yer almış, burada da yeniden düzgüleme yapılmıştır. Aynı zamanda الشجاعة أو الجسارة في قلبه لم تستطع أن تبعث في قلبه الجسارة أو الشجاعة cümlesi erek dile aktarılırken, cesaret anlamına gelen الجسارة ve الشجاعة sözcüklerinden birisi çıkarılmıştır. Arapça dil yapısında aynı anlama gelen birkaç farklı sözcük metin içinde kullanılabilirken, erek dil Türkçede böyle bir kullanım bulunmamaktadır. Aktarımın bağlaşıklığı sağlaması açısından çıkarılması erek odaklı bir yaklaşımın benimsendiğini göstermektedir.

Örnek 23:

KM	فسألته في الدعابة: "أتخاف؟" فقال بصوت رقيق: "أخاف أن يرانا أحد من بيتك!" فهزت كتفها استهانة وقالت: "لا تبال هذا" فلاحت في عينيه نظرة عجب فاستدركت متسائلة: "أما تزال خائفا؟" فقال بعد تردد: "أخاف أن يرانا أحد من بيتنا" فأغرقت في الضحك وعرجت به إلى بستان وهي تغمغم: "نحن الآن في أمن من الرقباء!" ثم قالت الفتاة الجريئة لتحتال على حياته: "حلمت حلما ياله من حلم؟ فقال وقد أخذ يأنس بها: "خيرا إن شاء الله" فقالت: " حلمت أنك قابلتني وقلت لي أريد... (ص.35-36).
EM	Kız yumuşakça, “Korkmuyor musun?” diye sormuş, o da ince bir sesle cevap vermişti: “Senin evinden birinin bizi görmesinden korkuyorum.” Kız, omuz silkerek şöyle demişti: “Buna kafanı takma.” Sonra da gözlerinde bir şaşırma bakışı belirmiş ve şöyle sormuştu: “Halâ korkuyor musun?” tereddüt ettikten sonra şöyle demişti: “Bizim evden birinin bizi görmesinden korkuyorum!” Kız kahkahaya boğulmuş ve mırıldanarak onu bir bahçeye doğru çekmişti: “Şimdi gözetleyenlerin göremeyeceği bir yerdeyiz.” Sonra cesur kız hile ile onun utanmasının önüne geçmek için sormuştu: “Bir rüya gördüm ama ne rüya!” Kıza yaklaşarak, “Hayırdır inşallah” demişti. Kız ise, “Rüyamda benimle karşılaştığını ve... bana istediğini söyledin (s.34-35).

فسألته في الدعابة cümlesinde geçen الدعابة sözcüğü “espri, şaka” anlamlarında kullanılan bir sözcükken, EM’de “yumuşak” anlamında değiştirilerek yorumlanmıştır. Aynı şekilde أتخاف؟ cümlesi “korkuyor musun?” anlamına gelen ve KM’de olumlu bir yapıda kullanılırken, aktarımın “korkmuyor musun” olarak olumsuz bir yapıya dönüştürülerek yapılması yer değiştirme stratejisinin kullanıldığını göstermektedir. Aynı zamanda فقال cümlesinde geçen قال “dedi, söyledi” fiili “cevap verdi” şeklinde yorumlanarak, EM’de anlam değişikliğine uğramıştır. Bununla birlikte أخاف أن يرانا cümlesi “bizi görmesinden korkuyorum” şeklinde aktarılmış, KM’de olmayan من eklemesi yapılmıştır.

“Kız, omuz silkerek şöyle demişti” şeklinde çevrilmiş, KM’de olmayan, هزت fiil çekiminden kaynak okurun anladığı, ancak erek dilde dişil-eril ayrımının bulunmaması dolayısıyla, erek metin okuruna metnin akışına uygun olarak sözü söyleyen kişinin kim olduğunu aksettirmek amacıyla “kız” eklemesi yapılmıştır. Aynı zamanda söz konusu cümlede yer alan استهانة “küçümseme, umursamama” sözcüğü erek metne dâhil edilmeyerek, çeviriden çıkarılmıştır. هذا لا تبال kalıpsal ifadesi “Buna kafanı takma.” şeklinde yorumlanarak, yerlileştirme ve uyarılama yapılarak erek dile aktarılmıştır. Bununla birlikte فاستدركت متسائلة ifadesinde استدرک fiili çıkarılarak erek metne dâhil edilmemiş, cümle “şöyle sormuştu” olarak aktarılmıştır. أغرقت في الضحك ibaresi “kahkaha ile gülmek” anlamı barındıran, erek dile “kahkahaya boğulmak” olarak yorumlanarak ve uyarlanarak aktarılmıştır. عرجت وعرجت به إلى بستان وهي تغمغم cümlesinde عرجت “sapmak, dönmek” anlamına gelen fiil yorumlanarak anlam değişikliğine uğramış ve erek dile “e doğru çekmek” şeklinde kullanılmıştır. Aynı şekilde “kekelemek” anlamına gelen تغمغم fiili de “mırıldanmak” olarak yorumlanmıştır. نحن الآن في أمن من الرقباء cümlesinde olumlu yapıda gelen أمن من الرقباء cümlesi, erek dile yeniden düzgülenerek olumsuz yapıda yorumlanarak aktarılmıştır. ثم قالت الفتاة الجريئة لتحتال على حياته cümlesinde de قال fiili yorumlanarak “sormak” şeklinde aktarılmıştır. Aynı şekilde söz konusu cümlede olmayan “hile ile” eklemesi yapılmış, الجريئة anlam olarak içerisinde “cüretkâr kadın” anlamını barındırması dolayısıyla, KM’de var olan الفتاة kelimesi çıkarılmış, metnin bağlaşıklığını sağlamak için anlama dâhil edilmemiştir.

Örnek 24:

KM	و علم الكهل أن أمها قالت عنه: "إن مرتبه صغير وعمره كبير". وترنح من هول الضربة التي هوت على كبريائه، بل أن ترفضه خاصة لأنه حقير!...! يقال عنه حقير! فمن العظيم إذن؟!.. وكور قبضتها متوعدا الدنيا بالويل والثبور والشرر يتطاير من عينيه . (ص.38-39).
EM	Ahmet kızın annesinin kendisi hakkında , “maaşı küçük, yaşı büyük” dediğini öğrendi. Gururuna dokunan bu darbenin etkisiyle sarsıldı. Özellikle küçük görerek reddetmesi! Onun için hor görülen denebilir miydi? Peki, öyleyse büyük kimdi?!... Dünyaya meydan okurcasına yumruğunu sıktı. Gözlerinden kıvılcımlar saçıyordu (s.38).

علم الكهل أن أمها قالت عنه cümlesinde الكهل kelimesi “Ahmet” şahsına işaret etmektedir ancak erek metinde açıklama yapılarak الكهل “orta yaşlı” sözcüğü kullanılmayarak erek okurun

anlayabilmesi amacıyla Ahmet ismi kullanılmıştır. هوت على كبريائه cümlesi yorumlama yoluyla kişiliğin zedelenmesi anlamına gelen “gururuna dokunmak” deyimsel ifadesiyle aktarılmıştır. حقير kelimesi “hor görülen, değersiz” anlamlarında kullanılan bir sözcüktür ve KM’de بل أن ترفضه خاصة لأنه حقير!...إيقال عنه حقير؟! فمن العظيم إذن cümlelerinde kullanılmış, EM’ye ise ilk cümlede “küçük görerek” diğeriinde “hor görülen” şeklinde aktarılmıştır. Her iki cümlede de aynı anlamı kullanmak, metnin bağdaşıklığını sağlamada daha yararlı olabilir. إذن فمن العظيم cümlesinde kullanılan ف harfi, kaynak dil Arapçada birçok farklı anlam ve kullanımı barındırmakta, söz konusu cümlede de ..o hâlde, ..ki” anlamlarına gelmektedir ve cümlede إذن öyleyse, bu durumda ibaresiyle birlikte kullanıldığından aktarımda ف harfini kullanmamak bağlaşıklık açısından daha uygun görülebilir. Söz konusu cümlenin aktarımı, “peki, öyleyse büyük kimdi?” şeklinde birebir çeviri yöntemi uygulanarak yapılmıştır. KM’de وكور قبضتها متوعدا الدنيا بالويل والثبور والشرر يتطاير من عينيه cümlesinde var olan بالويل والثبور “feryat figan etmek” durumu için kullanılan bir kalıptır ve çıkarma yoluyla EM’ye dâhil edilmemiştir.

Örnek 25:

KM	و قد أقبل بخطوات ثقيلة مبتسما ابتساما ترحاب وسرور، ومد له راحة غليظة كخف الجمل وقال: -أهلا وسهلا بالجار الجديد!... يا ألف نهار أبيض! و سلم الجار الجديد... ولم يكن يتوقع تلك المفاجأة من صاحب "معلون أبو الدنيا و قال وقد ابتسمت أساريره: أهلا وسهلا بك يا معلم! (ص.40).
EM	Ağır adımlarla, gülümseyerek ona doğru ilerledi ve deve ayağı gibi kaba elini uzatarak, “Merhaba yeni komşu...hoş geldin!” dedi. Yeni komşu selam verdi. “Batsın bu dünya” sözünü söyleyenden bu sürprizi beklemiyordu. Yüz hatları gülümseme şeklini alarak karşılık verdi: “Merhaba, usta...” (s.39).

sözcükleri ابتساما ترحاب وسرور cümlesinde قد أقبل بخطوات ثقيلة مبتسما ابتساما ترحاب وسرور çıkarma yoluyla EM’ye dâhil edilmemiştir. Aynı zamanda söz konusu cümle “Ağır adımlarla, gülümseyerek ona doğru ilerledi” şeklinde birebir çeviriyle aktarılmıştır. “Gülümseyerek, ağır adımlarla onu doğru ilerledi” şeklinde yapılacak bir aktarım yani sözcüklerin yerlerini değiştirerek yapılan aktarım, hem erek odaklılık açısından hem de cümlenin bağlaşıklığı açısından daha uygun görülmektedir. Bununla birlikte, مد له راحة غليظة cümlesinde راحة “avuç içi” anlamına gelmektedir ancak EM’ye yorumlarak ve metnin bilgi akışına uygun olarak “el” şeklinde aktarılmıştır. راحة غليظة “iri el” tamlamasındaki “iri” sözcüğü EM’ye “kaba” şeklinde birebir çeviri yapılarak aktarılmıştır.

خف الجمل ise “deve toynağı, deve ayağı” için kullanılan bir ibaredir. Söz konusu cümlede de şahsın elinin büyüklüğünü ifade etmek üzere bu benzetmeden faydalanılmıştır. EM’ye yorumlanarak “deve ayağı” şeklinde çevrilmiştir. Bununla birlikte KM’de yer alan يا ألف أبيض cümlesi EM’ye çıkarma yoluyla dâhil edilmemiştir. Bu ifade kültür odaklı yerleşik bir ifadedir ve erek dil Türkçede tam karşılığı olmadığından, iletişimsel çeviri yoluyla “iyi günler, hayırlı günler” şeklinde aktarmak mümkündür. معلون أبو الدنيا cümlesi de aynı şekilde kültür odaklı yerleşik bir yapıdır ve EM’ye “batsın bu dünya” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. Ayrıca و قال وقد ابتسمت أساريره: أهلا وسهلا بك يا معلم! cümlesinin EM’ye aktarımı da birebir çeviri yöntemiyle yapılmış, “Yüz hatları gülümseme şeklini alarak karşılık verdi” birebir aktarımı metnin bağlaşıklığını sağlayamamıştır. يا معلم ifadesi de erek odaklı bir aktarımla yerlileştirme yoluyla “usta” şeklinde çevrilmiş, يا nida edatı çıkarma yoluyla EM’ye dâhil edilmemiştir.

Örnek 26:

KM	حسن أن يلتمس الإنسان سبيل الطمأنينة و إن كان العمر واحدا والرب واحدا والمكتوب حتما تشوفه العين . إني يا عاكف أفندي من المتوكلين على الله، وما عرفت حتى الآن طريق النخبأ. أي مخبأ يا سعادة البيك?... (ص.42).
EM	“İnsanın mutluluğun yolunu bulması güzel bir şey. Eğer ömür birse, Tanrı birse, alın yazısı neyse o olur. Ben Akif Efendi Allah’a tevekkül edenlerdenim. Şimdiye kadar da sığınağın yolunu bilmedim. Hangi sığınak beyim? (s.41).

الطمأنينة حسن أن يلتمس الإنسان سبيل الطمأنينة cümlesinde yer alan التمس fiili “istemek, aramak” anlamına gelmektedir ancak EM’de “yolunu bulması” şeklinde yorumlanmıştır. Aynı şekilde الطمأنينة “huzur, güven” kelimesi de EM’ye “mutluluk” olarak yorumlanarak aktarılmıştır. المكتوب العين حتما تشوفه cümlesi kaynak dilde yer alan kültürel bir ifadedir ve erek dile iletişimsel yöntemle yerlileştirme ve uyarılma yoluyla “alın yazısı neyse o olur” şeklinde aktarılmıştır. يا سعادة البيك ibaresi de kültür odaklı bir ifadedir ve ifadenin birebir çevirisinden ziyade iletişimsel yöntemle erek dil okurunun anlayabileceği şekilde aktarılması açısından “beyim” aktarımı yapılmıştır.

Örnek 27:

KM	فضحك أحمد قائلاً: أعوذ بالله من معصية الله! فحملق المعلم في وجهه، ثم قال مستدركا بصراحته الغريبة كأنه يعرفه منذ سنين طويلة لا منذ دقائق: المرضية و المعصية كالنهار والليل لا ينفصلان وفوقهما مغفرة الله ورحمته... أحنبلي أنت؟ (ص.44)
EM	Ahmet şöyle diyerek güldü: “Allah’ın emirlerine uymamaktan Allah korusun!” Ustanın yüzü aptallaştı, sonra sanki onu birkaç dakikadır değil de yıllardır tanıyormuşçasına açık sözlülüğü düzeltircesine devam etti: “Rızasını kazanmak ve emirlerine uymamak gece ve gündüz gibidir, birbirinden ayrılmazlar. Onların üzerinde de Allah’ın bağışlaması ve merhameti vardır...Sen Hanbeli değilsin, değil mi?” (s.42).

“korunma istemek, sığınmak” anlamına gelen bir kalıptır. عاذ ب أعوذ بالله من معصية الله ifadesi de “Allah korusun” ya da “Eûzu billah” şeklinde erek dil Türkçeye yerleşmiş bulunmakta, söz konusu ibare herhangi bir uyarılma yapılmaksızın, kaynak dilden ödünç alınmış olmaktadır. “Allah’tan korunma isterim, Allaha sığınırım” anlamına gelen söz konusu bu cümle, iletişimsel yöntemle dilimize “Allah korusun” şeklinde yerleşmiştir. معصية الله cümlesi ise “Allah’ın emirlerine uymamaktan” şeklinde yorumlanmış, معصية “günah, isyan, itaatsizlik” anlamına gelen kelime de “emirlere uymamak” olarak yorumlanmıştır. “Allah’ın emirlerine uymamaktan Allah korusun!” cümlesinde, erek dilde Allah lafzının iki sefer tekrarlanması, birebir çeviri yönteminin kullanıldığını göstermekte aynı zamanda bağlaşıklık açısından problem oluşturmaktadır. حملق في fiili “gözlerini dikerek bakmak” anlamına gelen bir fiildir. Çevirmen söz konusu fiili “aptallaştı” şeklinde yanlış çevirmiş, cümlede وجهه kaynak cümlede mefûl konumundayken, erek metinde fâil konumunda yeniden düzgülenecek yer almıştır. Söz konusu kaynak cümlede المعلم fâil iken, وجهه mefûldür. Erek cümlede ise mefûl konumunda kullanılan bir öge bulunmamaktadır. Dolayısıyla hem anlam olarak hem cümle yapısı olarak yeniden düzgüleme işlemi söz konusudur. Aynı zamanda وجهه tamlamasındaki “هـ” zahirinin, metnin bağlamından yola çıkılarak “Ahmet” isminin yerine geçtiği söylenebilir. قال مستدركا بصراحته الغريبة كأنه يعرفه منذ سنين طويلة لا منذ دقائق cümlesindeki قال fiili “devam etti” şeklinde yorumlanmıştır. صراحته الغريبة cümlesinde sıfat olarak kullanılan الغريبة sözcüğü çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiştir. Aynı şekilde سنين طويلة cümlesindeki طويلة sözcüğü çıkarılmış, “yıllardır tanıyormuşçasına açık sözlülüğü

düzeltilmesine devam etti” şeklinde çevirisi yapılan cümlede “tanıyormuşçasına” ve “düzeltilmesine” kullanımları anlatım bozukluğuna sebebiyet vermiştir. “Düzeltilmesine” yerine “düzeltilerek” kullanımının metnin bağlaşıklığını sağlaması açısından daha doğru olabileceği düşünülmektedir. Buna ek olarak المرضية و المعصية kelimeleri de yorumlama yoluyla “Rızasını kazanmak ve emirlerine uymamak” şeklinde birebir çeviri yöntemiyle çevrilmiştir. Bu aktarım yerine “günah ve sevap” kullanımını hem erek odaklı çeviri kuramı açısından hem de metnin anlam dünyasına okuru dâhil etme hususunda daha uygun görülmektedir. Bunun yanı sıra أنت! cümlesi KM’de olumlu bir yapıda oluşturulmuş bir soru cümlesidir. Ancak EM’ye olumsuz bir yapıyla “Sen Hanbeli değilsin, değil mi?” şeklinde yeniden düzgülenerek aktarılmıştır. Ayrıca söz konusu cümleyi olumsuzla çevirmek için “değilsin, değil mi” eklemeleri yapılmıştır.

Örnek 28:

KM	في هذه الحرب قلبت الدنيا رأسا على عقب، تصوريا إنسان إنني سمعت بالأمس بنت بائعة فجل تدعوأختها وتقول: "تعالى يا دارلنج"! (ص.44).
EM	Bu savaşta dünya tersine döndü. Düşünsene, dün turp satıcısının kızının kız kardeşine “Gel, darling” diye seslendiğini duydum!” (s.43)

قطب سيد عارف جبينه مستاء، والظاهر أنه كبر عليه أن يصار بمثل هذا الكلام أمام رجل مازال جديدا في جماعتهم (ص.52).

قطب سيد عارف جبينه مستاء cümlesinde رأسا على عقب kalıbı, “tepetaklak, altüst” anlamında kullanılan eşdizimsel bir yapıdır ve EM’ye “Dünya tersine döndü” şeklinde “tersine” olarak yorumlanarak aktarılmıştır. Bu aktarım KM’de yapılan vurgulu anlatımın, EM’de yüzeysel kaldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra تصوريا إنسان إنني سمعت يا cümlesinden çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiştir.

Örnek 29:

KM	قطب سيد عارف جبينه مستاء، والظاهر أنه كبر عليه أن يصار بمثل هذا الكلام أمام رجل مازال جديدا في جماعتهم (ص.52).
EM	Seyyid Arif yüzünü ekşiterek kaşlarını çattı. Görünen o ki, toplulukta henüz yeni olan birinin karşısında böyle bir sözün açıkça söylenmesi ağrına gitmişti (s.50).

قطب سيد عارف جبينه مستاء cümlesinde “kızgın, dargın” anlamına gelen مستاء kelimesi yorumlanarak aktarılmıştır. Bununla birlikte KM’de كبر علي “canını sıkmak” kalıbı

yorumlanarak “ağrına gitmek” şeklinde çevrilmiştir. Aynı şekilde جماعتهم “onların topluluğu/grubu” cümlesinden هم zamiri çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiş, KM’de isim tamlaması olarak var olan cümle, EM’de söz konusu zamir çıkarıldığından ötürü yalnızca isim şeklinde yer almıştır. Dolayısıyla cümle yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır.

Örnek 30:

KM	ولكنه أيقن من أول وهلة أنه ابنه، لمشابه لا تخفي عن النظر العابر (ص.54).
EM	Fakat ilk bakışta gözden kaçmayacak ölçüdeki benzerliğinden dolayı, oğlu olduğunu anladı (s.52).

أيقن fiili “emin olmak, inanmak” anlamında kullanılan bir fiildir ve EM’ye yorumlanarak “anladı” şeklinde aktarılmıştır. العابر عن النظر cümlesi için ise “gözden kaçmayacak ölçüdeki” aktarımı EM’ye لا تخفي “kaçmayacak” olarak hem yorumlanarak hem de KM’de geniş zaman yapısında kullanılmasına rağmen, EM’ye yeniden düzgülenerek gelecek zaman yapısında aktarılmıştır. Ayrıca KM’de olmayan “ölçüdeki” eklemesi yapılmış, KM’den العابر kelimesi çıkarılarak EM’ye dâhil edilmemiştir. النظر العابر kullanımı “kaçamak bakış/hızlı bakış” gibi anlamlarda kullanılan bir cümledir ve النظر kelimesi cümlenin bağlamına uygun olarak “göz” aktarımıyla yorumlanarak çevrilmiştir.

Örnek 31:

KM	ولذلك أَلح عليه هذا السؤال: أين رأيت هذا الوجه؟ ومتى كان ذلك؟ في السكاكيني؟..(ص.55).
EM	Onun için takılıp kalmıştı: “Bu yüzü nerede görmüştüm? Ve ne zaman? Es Sekâkini de mi? (s.52).

أَلح على لذلك أَلح عليه هذا السؤال “ısrar etmek, yapmaya zorlamak” kalıbı KM’de kullanılmakta ve EM’ye “Onun için takılıp kalmıştı” şeklinde “takılıp kalmak” şeklinde yer edinmiştir. Bu durumda عليه ibaresindeki "ه" zamiri ve هذا السؤال cümlesi çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiştir. Bununla beraber متى كان ذلك cümlesindeki في السكاكيني özel bir yer ismidir ve aynı şekilde erek dile “Es Sekâkini” şeklinde yabancılaştırma yoluyla aktarılmıştır.

Örnek 32:

KM	أفلا يظفر بالراحة في هذه الدنيا؟! (ص.61).
EM	Bu dünyada hiç rahat yüzü görmeyecek miydi? (s.57).

ظفر ب kalıbı kaynak dilde “elde etmek, kazanmak” anlamlarında kullanılan bir fiil yapısıdır. EM’ye yorumlama yoluyla çevrilerek, cümle “rahat yüzü görmek” olarak anlam kazanmıştır. Söz konusu kullanım erek odaklı bir çeviri yapıldığını göstermektedir. Aynı zamanda KM’de olmayan “hiç” sözcüğünün de ekleme yoluyla EM’ye kazandırıldığını söylemek mümkündür.

Örnek 33:

KM	كذب الرجل جليل كالرجولة نفسها.. فأين أنتن من كذب التجار والساسة ورجال الدين؟! (ص.66).
EM	Erkeklerin yalanları, erkekliğin kendisi gibi önemlidir. Tüccarların, siyaset ve din adamlarının yalanlarının yanında sizinkinin esamesi mi okunur? (s.61).

فأين أنتن من كذب cümlesi birebir çevrilerek erek dile aktarılmıştır. فأين أنتن من كذب التجار والساسة ورجال الدين؟! cümlesinde ise كذب من كذب “... yalanlarının yanında sizinkinin esamesi mi okunur?” yorumlaması yapılarak aktarım sağlanmıştır. Söz konusu cümlede “yanında” eklemesi yapıp أين soru zamiri çıkarılmış, “kendisine değer verilmemek, kıymet görmemek, adı anılmamak” anlamlarında kullanılan “esamesi okunmamak” deyimi eklenerek فأين أنتن cümlesi yorumlanmıştır. Ayrıca söz konusu cümle yapısında da değişiklik yapıldığı için yeniden düzgülleme yönteminin kullanıldığını söylemek mümkündür.

Örnek 34:

KM	فلولا ما يدعوه إلى هناك من مصاولة أحمد راشد والظهور على الآخرين ما وجد خروجه على عزلته أمرا ميسورا (ص.68).
EM	Onu kahveye çağırmasalardı Ahmet Raşid’e karşı koyması ve diğerlerine üstün gelmesi, yalnızlığından sıyrılması kolay olmayacaktı (s.63).

هناك فلولا ما يدعوه إلى هناك cümlesindeki “orada, oraya” mekan zarfı, EM’de açılımla yoluyla erek okurun anlaması amacıyla “kahveye” şeklinde aktarılmıştır. مصاولة “çekişme, rekabet”

anlamlarına gelen bir kelimedir, EM’de “karşı koymak” şeklinde yorumlanmıştır. ما وجد anlamına gelen bir fiil yapısıdır. EM’ye yorumlanarak “sıyrılmak” şeklinde aktarılmıştır. Aynı zamanda KM’de yer alan أمرا kelimesi çıkarılarak, EM’ye dâhil edilmemiştir.

Örnek 35:

KM	و عاد إلى البيت في العاشرة، فعكف على المطالعة زهاء الساعتين وأطياف الحياة الجديدة تتراقص أمام عينيه بين السطور- وما عهد قط الاستغراق في القراءة ثم انهض إلى فراشه وراح في النوم ولم يدر أطل به النوم أم قصر ولكنه استيقظ على صوت منكر لم يتنبه إلى حقيقه في الثانية الأولى من استيقاظه (ص.68).
EM	Saat onda eve döndü. İki saat kadar kitap okumaya çekildi. Yeni hayatın hayalleri satırların arasında gözlerinin önünde dans ediyordu. Kendini tamamen okumaya verememişti. Sonra yatağına gitti, uykuya daldı. Derken kötü bir sesle uyandı. İlk anda ne olduğunu anlamamıştı (s.63).

عكف على cümlesi EM’ye “saat” eklemesi yapılarak aktarılmıştır. “kendini ..e adamak” anlamına gelmekte, EM’de “..e çekilmek” şeklinde yorumlanmıştır. المطالعة kelimesi, “okuma” anlamında kullanılan bir kelimedir ancak EM’ye “kitap” eklemesi yapılarak aktarılmıştır. وما عهد قط الاستغراق في القراءة cümlesinde “sürmek, zaman almak” anlamına gelen الاستغراق kelimesi EM’ye çıkarma yoluyla aktarılarak, çeviriye dâhil edilmemiştir. Aynı zamanda “kendini” ve “tamamen” eklemeleri yapılmış, söz konusu cümle yorumlanarak erek dile aktarılmıştır. Ayrıca لم يدر أطل به النوم أم قصر cümlesi tamamıyla çıkarılarak EM’ye dâhil edilmemiştir. Bunun yanı sıra لكنه ibaresi “derken” şeklinde değiştirme yöntemiyle yorumlanmıştır. Aynı zamanda KM’de yer alan إلى حقيقه “ne olduğunu” şeklinde yorumlanmış, من استيقاظه ibaresi de çıkarma yoluyla EM’ye aktarılmıştır. أمرا cümlesi de “ilk anda” şeklinde çevrilmiş, “saniye” anlamına gelen الثانية kelimesi yorumlanarak “an” olarak aktarılmıştır.

Örnek 36:

KM	وتمثل عاكف وجه الرجل الدنيء وشعره المنفوش باحتقار شديد، وتحرك في تلك اللحظة الشاب فتحرك معه (ص.73).
EM	Akif'in gözü önünde adamın alçak yüzü ve vıcık vıcık yağlı taranmış saçları canlandı. Bu anda genç hareket etti, o da hareketlendi (s.67).

وتمثل عاكف وجه الرجل الدنيء وشعره المنفوش باحتقار شديد cümlesinde تمثل fiili “canlandı” şeklinde yorumlanmıştır. cümlesi وجه الرجل الدنيء “kötü adamın yüzü” anlamına gelen bir cümledir ancak EM’ye yer değiştirme yapılarak aktarılmıştır. KM’de “alçak/kötü adamın yüzü” tamlaması varken, EM’de “adamın alçak yüzü” aktarımında الدنيء adamın değil, adamın yüzünün sıfatı olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla yeniden düzgülleme yöntemi uygulanmıştır. Aynı zamanda söz konusu cümlede “gözü önünde, vıcık vıcık, yağlı, taranmış” eklemeleri yapılmış ve باحتقار شديد cümleden çıkarılmıştır. في تلك اللحظة cümlesi de yorumlama yoluyla “bu anda” şeklinde aktarılmış, معه çeviriden çıkarılarak erek metne dâhil edilmemiştir.

Örnek 37:

KM	فاستيقظ بخله و قال بشيء من الحدة: -ليمض رمضان كما مضى غيره من الشهور، و سنعوض ما فاتنا منه فيما يقبل من أيام السلم! -و النقل والكنافة والقوائم! و وقعت هذه الأشياء من نفسه موقعا ساحرا- على استيائه- لا لاشئناها فحسب، ولكن ما دعته من ذكريات الشهر المحبوب وعهود الصبا خاصة (ص. 76).
EM	Ahmet’in cimriliği depreşti ve sertçe konuştu: “Diğer aylar nasıl geçiyorsa, Ramazan da öyle geçsin. Kaçırduğumuz şeyleri gelecekteki barış günlerinde telafi ederiz!” (s.69).

بخله cümlesindeki "هـ" zamiri, KM’de bağlamdan anlaşılakta ancak çevirmen EM’de bu zamiri açıklama yoluna giderek “Ahmet” ismini zikretme gereği duymaktadır. استيقظ fiili de EM’de yorumlanarak “depreşti” şeklinde yer almıştır. Aynı cümlede بشيء kelimesi çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiştir. Ayrıca سنعوض ما فاتنا منه فيما يقبل من أيام السلم cümlesinde سنعوض fiili gelecek zaman kipinde yer almışken, EM’de geniş zaman olarak

zikredilmiştir. Bu durumda yer değiştirme stratejisi kullanılmıştır. Söz konusu cümlede “gelecekteki” eklemesi de yapılarak aktarım tamamlanmıştır.

Örnek 38:

KM	فقال أحمد معترضاً: "ولكن ميزانيتنا أصغر من أن تقوم بابتعا رطل لحم كل يوم مع الحاجيات الأخرى! (ص.77).
EM	Ahmet itiraz etti: “Ancak küçük bütçemiz diğer ihtiyaçlarla birlikte her gün bir ratl et almaya yetmeyecek kadar küçük!” (s.70).

فقال أحمد معترضاً cümlesinde معترضاً “itiraz ederek” anlamında kullanılan hâl ögesi olarak gelmiş bir fiildir. Ancak EM’de قال fiili çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmeyerek, معترض ise mâzi bir fiil formunda yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır. KM’de yer alan أصغر من kalıbı bir mukayese durumunda kullanılır ve söz konusu metinde de “..-den daha küçük” anlamındadır. Ancak EM’de mukayese göz önünde bulundurulmayarak hem ميزانيتنا isminin sıfatı olarak hem de cümle sonunda “.. kadar küçük” şeklinde yorumlanmıştır. Bununla birlikte رطل لحم “bir ratl et” olarak erek dile aktarılmış, bir ağırlık birimi olan ratl aynı şekilde çevrilerek yabancılaştırma yapılmıştır. Aynı zamanda KM’de bahsi geçen cümle olumlu yapıda kullanılmışken, EM’ye olumsuz bir yapıda yeniden düzgülenerek aktarılmıştır.

Örnek 39:

KM	فلو تيسر له الزواج في إبانه لأنجب فتاة في مثل سنه، ولما أمكن أن تبعث مثل تلك النظرة في أطرافه ما بعثت من ارتباك واضطراب وحياء، ولكن قضى أن يفقد جنانه لدى أي صبية، وأن تستثير جوعه وحياءه أبرأ النظرات!..(ص.81-82).
EM	Genç yaşta evlenseydi, onun yaşında bir kız olurd. Ve bu şüphe ve sıkıntı, utanma bakışlarını göndermezdi. Fakat kalbini bir kızda kaybetme, açlığını ve utanmasını en temiz bakışlarla ortaya koyma yaşını geçirmişti (s.75).

فلو تيسر له الزواج لما أمكن أن تبعث مثل تلك النظرة في أطرافه ما بعثت من ارتباك واضطراب وحياء EM’ye yorumlayarak aktarmıştır. Söz konusu cümle EM’ye “ve bu şüphe ve sıkıntı, utanma bakışlarını göndermezdi” şeklinde çevrilmiş ancak cümlede bakışları göndermeyen kim olduğu konusu tam olarak anlaşılmamıştır. KM’ye bakıldığında bu bakışları gönderenin metinde daha önce bahsi geçen genç kız olduğu anlaşılmakta ancak

EM’de metnin anlam dünyasının daraltıldığı gözlenmektedir. Aynı zamanda söz konusu cümledeki *فليتركها تنبض وتترعرع ولينتظر المخبأ وراء حجاب الغيب، وهو لن يكون بحال أسوأ مما عرّكته به الأيام (ص. 95).* ve *أمكن* kalıbı çıkarılarak, çevrilmemiştir. Bununla birlikte *قضى* fiili cümlesinde *ولكن قضى أن يفقد جنانه لدى أي صبية، وأن تستثير جوعه وحياءه أبرأ النظرات!* fiili “yaşını geçirmek” olarak yorumlanmış, KM’de olmayan “yaş” kelimesi çeviriye eklenmiştir. Aynı şekilde *تستثير* fiili de “kışkırtmak, duyguları harekete geçirmek” anlamında kullanılan ve KM’de “kızın duyguları harekete geçirmesi” durumuna işaret eden bir fiildir ancak EM’de duyguları harekete geçirenin erkek olduğu algısı söz konusudur. Bu nedenle yer değiştirme yönteminin kullanıldığı barizdir.

Örnek 40:

KM	<i>فليتركها تنبض وتترعرع ولينتظر المخبأ وراء حجاب الغيب، وهو لن يكون بحال أسوأ مما عرّكته به الأيام (ص. 95).</i>
EM	Kız serpilip büyürken kendisi de bilinmez örtüsü ardında sığınacağı yeri bekleyecekti. Kaderin onu getirip koyduğu noktadan daha kötüsü olamazdı (s.87).

ليتركها تنبض وتترعرع ولينتظر المخبأ وراء حجاب الغيب emr-i gaib ve *ليتركها تنبض وتترعرع ولينتظر المخبأ وراء حجاب الغيب* cümlesinde *ليتركها تنبض وتترعرع ولينتظر المخبأ وراء حجاب الغيب* emr-i gaib dediğimiz kaynak dil Arapçada muzâri fiilin başına *ل* takısı getirilip son harfi cezm yapılarak elde edilen emir kipinde gelen bir fiildir. Ancak EM’de gelecek zaman kalıbında yeniden düzgülenerek yer almıştır. *تترعرع* fiili büyümek, serpilmek anlamlarına gelmektedir ve EM’de her iki anlamı da bir arada kullanılmıştır. Bu durumda *تنبض* fiili de çeviriye dâhil edilmemiştir. *لن يكون* cümlesinde *لن يكون بحال أسوأ مما عرّكته به الأيام* anlamına gelen bir ifadedir. *لن* edatı muzâri fiilin başına gelerek anlamı gelecek zamanın olumsuzuna çevirmektedir ancak EM’de geçmiş zaman kalıbında aktarım sağlanarak yeniden düzgüleme yönteminin kullanıldığı gözlenmektedir. Bununla beraber “kader”, “getirip”, “koyduğu”, “noktadan” eklemeleri yapılarak ve *عرّكته* ve *الأيام* kelimeleri çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmeyerek aktarımın yorumlamayla sağlandığı açıktır.

Örnek 41:

KM	ملعون أبو هؤلاء و هؤلاء، فلا الألمان أمانا و لا الإنجليز أبونا، وليذهب لهم الشيطان جميعا إلى الجحيم. وفصل المعلم نونو بصيخته بين السمر واللعب و ما لبث عكف أن وجد نفسه- كالعادة- منفردا بالمحامي. ورغب عن الحديث، و حدثته نفسه بالرجوع إلى البيت حيث توجد الآن نوال و أمها... (ص.96).
EM	“Allah bunların hepsini kahretsin. Ne Almanlar anamız, ne de İngilizler babamız. Hepsinin canı cehenneme...” Nûnû usta, konuşma ile oyunun arasını bölmüştü. Çok geçmeden Akif, kendisini her zamanki gibi avukatla baş başa buldu. Konuşmaktan, tartışmaktan vazgeçti ve içinden bir ses, şu anda Nevâl ile annesinin bulunduğu eve dönmesini söyledi (s.88).

ملعون أبو هؤلاء و هؤلاء cümlesi “Allah bunların hepsini kahretsin” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. Söz konusu cümlede أبو kelimesi çıkarılırken, “Allah” ve “hepsini” eklemesi yapılarak EM’ye aktarım sağlanmıştır. Aynı şekilde ليذهب لهم الشيطان جميعا إلى الجحيم cümlesi de yorumlanarak ve yerlileştirme yapılarak “hepsinin canı cehenneme” şeklinde iletişimsel yöntemle EM’ye aktarılmış, “ليذهب” “الشيطان” çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiştir. Aynı zamanda erek dil kültürüne ait bir ifadeyle kaynak cümleye karşılık verildiğinden ötürü “canı” eklemesi de yapılmıştır. فصل المعلم نونو بصيخته بين السمر واللعب cümlesinde ise بصيخته “feryadıyla, haykırışıyla” kelimesi çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiş, “muhabbet, sohbet” anlamına gelen السمر kelimesi yorumlama yoluyla “konuşma” olarak aktarılmıştır. KM’de geçen كالعادة ifadesi ise “her zamanki gibi” ve منفردا kelimesi de “baş başa” olarak yorumlanarak EM’ye aktarılmıştır. Aynı şekilde söz konusu ifade, KM’de gerçek anlamında kullanılmaktayken EM’de deyimsel bir ifadeyle yeniden düzgüleme yoluyla karşılanmıştır. Bununla birlikte ورغب عن الحديث cümlesinde عن رغب fiili “istememek” anlamına gelmektedir ancak EM’ye “vazgeçmek” olarak yorumlanarak aktarılmıştır. Aynı zamanda söz konusu cümlede “tartışmaktan” eklemesi de yapılmıştır. Buna ek olarak حيث توجد الآن نوال و أمها cümlesinde “içinden bir ses” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır.

Örnek 42:

KM	<p>فكيف يبدأ خطابه؟ أ يقول مثلاً حبيبتي نوال؟... هذا تصوير وقح. عزيزتي نوال؟... ما يزال ذكر الاسم وقاحة. عزيزتي فحسب، فهذا أليق بأدبه، ثم ماذا؟... أي الأساليب يعجبها؟ و أي الألفاظ يحسن وقعها من نفسها؟... و هبه فرغ من حل هذه المشكلات جميعاً فماذا يسألها؟.. أن تجيبه؟.. أن تقابله؟.. بل هناك ما هو أهم من كل ذلك. ما الذي يدعوه إلى الظن بأنها ستحسن استقبال رسالته؟ من يدريه أنها لم تمزقها وتقذف بها في وجهه.. أو يغلبها السخط فتفضح سره وتشهر بكرامته؟... وعقله بتردد بعد أن كاد يمسك بالقلم فتراجع لائذاً بالسلامة (ص.100).</p>
EM	<p>Mektubuna nasıl başlamalıydı? Mesela, “Sevgilim Nevâl” mi demeliydi? Bu çirkin bir tanımlamaydı. “Canım Nevâl”? İsmi zikretmek henüz hoş olmazdı. Sadece “Canım”. Bu, terbiyesine daha uygundu. Ya sonra? Hangi üslup hoşuna giderdi? Hangi kelimeler onda yer ederdi? Tüm bu sorunları çözmekten kurtulduğunu düşündü. Peki, ne istemeliydi? Ona cevap vermesini, onunla buluşmasını? Bundan daha da önemli şeyler vardı. Onun, mektubunu memnuniyetle karşılayacağına kendisini inandıran neydi peki? Onu yırtıp suratına fırlatmayacağını kim bilebilirdi? Ya da öfkesine yenilip sırrını açıklar, bu cüretini ortaya mı vururdu? Kalemı eline almışken içini tereddüt kapladı ve bir aksilik olmasın diye vazgeçti (s.91).</p>

فكيف يبدأ خطابه؟ أ يقول مثلاً حبيبتي نوال؟... هذا تصوير وقح. عزيزتي نوال؟... ما يزال ذكر الاسم وقاحة. عزيزتي فحسب، فهذا أليق بأدبه، ثم ماذا؟... أي الأساليب يعجبها؟ و أي الألفاظ يحسن وقعها من نفسها؟... و هبه فرغ من حل هذه المشكلات جميعاً فماذا يسألها؟.. أن تجيبه؟.. أن تقابله؟.. بل هناك ما هو أهم من كل ذلك. ما الذي يدعوه إلى الظن بأنها ستحسن استقبال رسالته؟ من يدريه أنها لم تمزقها وتقذف بها في وجهه.. أو يغلبها السخط فتفضح سره وتشهر بكرامته؟... وعقله بتردد بعد أن كاد يمسك بالقلم فتراجع لائذاً بالسلامة (ص.100).

Mektubuna nasıl başlamalıydı? Mesela, “Sevgilim Nevâl” mi demeliydi? Bu çirkin bir tanımlamaydı. “Canım Nevâl”? İsmi zikretmek henüz hoş olmazdı. Sadece “Canım”. Bu, terbiyesine daha uygundu. Ya sonra? Hangi üslup hoşuna giderdi? Hangi kelimeler onda yer ederdi? Tüm bu sorunları çözmekten kurtulduğunu düşündü. Peki, ne istemeliydi? Ona cevap vermesini, onunla buluşmasını? Bundan daha da önemli şeyler vardı. Onun, mektubunu memnuniyetle karşılayacağına kendisini inandıran neydi peki? Onu yırtıp suratına fırlatmayacağını kim bilebilirdi? Ya da öfkesine yenilip sırrını açıklar, bu cüretini ortaya mı vururdu? Kalemı eline almışken içini tereddüt kapladı ve bir aksilik olmasın diye vazgeçti (s.91).

فكيف يبدأ خطابه؟ أ يقول مثلاً حبيبتي نوال؟... هذا تصوير وقح. عزيزتي نوال؟... ما يزال ذكر الاسم وقاحة. عزيزتي فحسب، فهذا أليق بأدبه، ثم ماذا؟... أي الأساليب يعجبها؟ و أي الألفاظ يحسن وقعها من نفسها؟... و هبه فرغ من حل هذه المشكلات جميعاً فماذا يسألها؟.. أن تجيبه؟.. أن تقابله؟.. بل هناك ما هو أهم من كل ذلك. ما الذي يدعوه إلى الظن بأنها ستحسن استقبال رسالته؟ من يدريه أنها لم تمزقها وتقذف بها في وجهه.. أو يغلبها السخط فتفضح سره وتشهر بكرامته؟... وعقله بتردد بعد أن كاد يمسك بالقلم فتراجع لائذاً بالسلامة (ص.100).

Mektubuna nasıl başlamalıydı? Mesela, “Sevgilim Nevâl” mi demeliydi? Bu çirkin bir tanımlamaydı. “Canım Nevâl”? İsmi zikretmek henüz hoş olmazdı. Sadece “Canım”. Bu, terbiyesine daha uygundu. Ya sonra? Hangi üslup hoşuna giderdi? Hangi kelimeler onda yer ederdi? Tüm bu sorunları çözmekten kurtulduğunu düşündü. Peki, ne istemeliydi? Ona cevap vermesini, onunla buluşmasını? Bundan daha da önemli şeyler vardı. Onun, mektubunu memnuniyetle karşılayacağına kendisini inandıran neydi peki? Onu yırtıp suratına fırlatmayacağını kim bilebilirdi? Ya da öfkesine yenilip sırrını açıklar, bu cüretini ortaya mı vururdu? Kalemı eline almışken içini tereddüt kapladı ve bir aksilik olmasın diye vazgeçti (s.91).

فكيف يبدأ خطابه؟ أ يقول مثلاً حبيبتي نوال؟... هذا تصوير وقح. عزيزتي نوال؟... ما يزال ذكر الاسم وقاحة. عزيزتي فحسب، فهذا أليق بأدبه، ثم ماذا؟... أي الأساليب يعجبها؟ و أي الألفاظ يحسن وقعها من نفسها؟... و هبه فرغ من حل هذه المشكلات جميعاً فماذا يسألها؟.. أن تجيبه؟.. أن تقابله؟.. بل هناك ما هو أهم من كل ذلك. ما الذي يدعوه إلى الظن بأنها ستحسن استقبال رسالته؟ من يدريه أنها لم تمزقها وتقذف بها في وجهه.. أو يغلبها السخط فتفضح سره وتشهر بكرامته؟... وعقله بتردد بعد أن كاد يمسك بالقلم فتراجع لائذاً بالسلامة (ص.100).

Mektubuna nasıl başlamalıydı? Mesela, “Sevgilim Nevâl” mi demeliydi? Bu çirkin bir tanımlamaydı. “Canım Nevâl”? İsmi zikretmek henüz hoş olmazdı. Sadece “Canım”. Bu, terbiyesine daha uygundu. Ya sonra? Hangi üslup hoşuna giderdi? Hangi kelimeler onda yer ederdi? Tüm bu sorunları çözmekten kurtulduğunu düşündü. Peki, ne istemeliydi? Ona cevap vermesini, onunla buluşmasını? Bundan daha da önemli şeyler vardı. Onun, mektubunu memnuniyetle karşılayacağına kendisini inandıran neydi peki? Onu yırtıp suratına fırlatmayacağını kim bilebilirdi? Ya da öfkesine yenilip sırrını açıklar, bu cüretini ortaya mı vururdu? Kalemı eline almışken içini tereddüt kapladı ve bir aksilik olmasın diye vazgeçti (s.91).

cümlesinde “ağırbaşlılık” anlamına gelen الرزانة için “dengeli”, “sağduyu” anlamına gelen الحكمة için ise düşünceli hareket etme anlamı verilmiş, yorumlama yoluyla aktarım yapılmıştır. أعضابه cümlesinde ise “Rüşdi” ismi أعضابه kelimesindeki "و" zamiri ile karşılanmış ancak EM’de açıklama yoluyla söz konusu isim yer almıştır. Ayrıca KM’de yer almayan “duyguları mücadeleci yapmıştı” eklemesi yapılarak aktarım tamamlanmıştır. EM’ye bakılacak olursa “Hayat Rüşdiyi asi, taşkın bir hâle getirmiş, duyguları mücadeleci yapmıştı” aktarımı bazı eklemeler ve yorumlamalarla çevrilmiş olsa da söz konusu metnin bağlaşıklıkta da bir sorun olduğu gözlenmektedir. Aynı zamanda KM’de kullanılan zaman yapısının EM’de mâzi olarak kullanılmış olması, yeniden düzgüleme yönteminin kullanıldığını da göstermektedir.

Örnek 45:

KM	فنحف وهزل وصار- على حد تعبير والدته- كالعود. وكان أحمد- الذي يحبه ويشفق عليه- يرمقه بعينين قلقتين ويقول له: "إرحم نفسك فيجيبه بمرحه المؤلف "يرحمنا الله وأياكم!" (ص.110).
EM	Zayıflamış, annesinin deyimiyile çöp gibi olmuştu. Ona acıyan ve seven Ahmet ise endişeli gözlerle izliyor ve “Kendine acı” diyordu. O da her zamanki rahatlığıyla , “Bize ve size Allah acısın” diye cevap veriyordu (s.101).

فنحف وهزل وصار- على حد تعبير والدته- كالعود cümlesinden هزل fiili çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiştir. Ayrıca كالعود ifadesi “sopa/değnek/dal gibi bir anlama sahiptir ve KM’de amaç, kişinin zayıflığının fazlalığını örneklendirmektir. Bu amaçla çevirmen erek odaklı bir çeviri anlayışıyla bu ifadeyi “çöp gibi” şeklinde yerileştirme, yorumlama ve uyarlama yaparak aktarmıştır. الذي يحبه ويشفق عليه cümlesinde de شفق علي fiili “için kaygılamak” anlamına gelmektedir ve EM’ye yorumlanarak “acımak” şeklinde çevrilmiştir. Bununla birlikte EM’ye aktarılmış olan söz konusu cümlede nesne eksikliği yapılmış ve buna bağlı olarak da anlatım bozukluğu oluşmuştur. Bağlaşıklık kurallarına uymayan “Ona acıyan ve seven Ahmet ise endişeli gözlerle izliyor” cümlesinde “onu seven Ahmet ise endişeli gözlerle onu izliyor” şeklinde yapılacak olan düzeltme hem nesne eksikliğini hem de cümledeki anlam eksikliğini gidermiş olacaktır.

Örnek 46:

KM	فحدجته بنظرة تأنيب وإغراء، ثم أرعشت حاجبيها المزججين في ابتسام وقالت: أه منك أه. لكم تغضب على أمك بغير سبب كأنها غير التي أحبتك ودللتك. أتدعى الفقر و أنت الخير والبركة؟.. أنتناسي أنه جاءت نوبتك لتدلل أمك؟ ولن أشق عليك يا زين الرجال فنحن نرضى بالقليل إكراما لك! (ص.111).
EM	Onu hem kınayan, hem de teşvik eden bakışıyla süzdü, rastıklı kaşlarını gülümsemeyle titrettikten sonra konuştu: “Yazık sana. Seni seven, üzerine eğilen değilmişçesine kızdırıyorsun anneni. Hayır ve bereket dururken fakirliği mi çağırıyorsun? Annenin seni şımartma nöbetinin geldiğini unutuyor musun? Ey erkek güzeli, biz sana ikram için azla yetinirken sana acımayacağım.” (s.103)

فحدجته بنظرة تأنيب وإغراء cümlesinde إغراء ifadesi “kışkırtan, tahrik eden” anlamına gelmektedir ancak EM’ye “teşvik eden” anlamıyla yorumlanarak aktarılmıştır. Aynı şekilde حدج kalıbı “dik dik bakmak” anlamına gelirken, EM’ye yine yorumlanarak “süzmek” şeklinde çevrilmiştir. Bununla birlikte أه منك أه ibaresi de yerlileştirme ve yorumlamayla “Yazık sana” şeklinde aktarılmıştır. Ayrıca لكم تغضب على أمك بغير سبب كأنها cümlesinde yer alan دلل fiili “çocuğu refah ve bolluk içinde büyütme” anlamı barındıran bir ifadedir ve EM’ye “üzerine eğilmek” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. Bununla beraber KM’de yer alan بغير سبب ifadesi çıkarma yoluyla EM’ye aktarılmamıştır. Aynı zamanda .. أنت الخير والبركة؟.. cümlesi “Sen hayır ve bereket iken fakir diye mi çağırılıyorsun?” gibi bir anlam barındırırken EM’ye “Hayır, ve bereket dururken fakirliği mi çağırıyorsun?” şeklinde yorumlanarak aktarılmış, söz konusu aktarım esnasında kaynak dil Arapçada fâili belli olmayan fiil, yani meçhul olarak kullanılan دعا, fâili belli olan yani ma’lum fiil olarak yeniden düzgülenecek şekilde aktarılmıştır. أنتناسي أنه جاءت cümlesinde de “sıran geldi” anlamı barındıran cümle, nöbetin geldi olarak yorumlanmıştır. Ayrıca “Ammeni şımartma sıranın geldiğini unutuyor musun? şeklinde çevrilmesi gereken cümle, Annenin seni şımartma nöbetinin geldiğini unutuyor musun? şeklinde aktarılmıştır. KM’de “senin sıran” olarak yer alan tamlama, EM’de “annenin sırası” olarak yer değiştirme yöntemiyle çevrilmiştir. ولن أشق عليك يا زين الرجال فنحن نرضى بالقليل إكراما لك! cümlesinde de ولن أشق yorumlama yoluyla “acımayacağım” şeklinde, إكراما لك ise “sana ikram için” şeklinde yabancılaştırma ve yorumlamayla aktarılmıştır.

Örnek 47:

KM	<p>وقف شاغلا الرصيف الطويل وهرع نحوه المنتظرون. ودرت عينا الكهل على النوافذ وهو يزحم المتدافعين حوله حتى ظفر بضالته في مقدمة عربة من عربات الدرجة الثانية و سلم الأخوان بحرارة، وشد أحمد على ذراع الشاب قائلاً: -حمدالله على السلامة. كيف حالك يا رجل؟! فقال الشاب بسرور وقد تورد وجهه المتعب من وعناء السفر: الحمد لله يا أخي.. كيف أنت؟.. كيف والدان؟ وسارا جنباً لجنب نحو الخارج يعلوهما البشر. كانا ذوى طول واحد و نحافة متشابهة (ص.112-113).</p>
EM	<p>Sonunda tren uzun peronu doldurarak durdu. Bekleyenler, trene doğru seğırtirken, orta yaşlı adamın gözleri de pencerelere kaydı ve kalabalığı yarararak, aradığını vagonların birinde buldu. İki kardeş, hararetle kucaklaştılar. Ahmet, gencin koluna girerek, “Allah’a şükür sağ salim ulaştın. Nasılsın adamım?” dedi. Genç, sevinçle ve yol yorgunluğundan yüzü kızarmış olarak, “Allah’a şükür ağabey. Sen nasılsın? Annem babam nasıllar?” dedi. İnsanların arasından birlikte dışarı yürüdüler. Aynı boyda ve benzer endamdaydılar (s.104).</p>

.Cümlesinde kullanılan وهرع fiili “koşuşturmak” anlamına gelmektedir. Çevirmen de erek dilde bu anlamı günümüzde çok kullanılmayan ancak aynı anlamı barındıran “seğırtmek” fiiliyle karşılamıştır. ظفر بضالته في مقدمة عربة من عربات الدرجة الثانية cümlesi de “aradığını vagonların birinde buldu” şeklinde مقدمة عربة ve الثانية sözcükleri çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiş, bu nedenle “ikinci vagonun girişinde aradığını buldu” anlamına gelen cümle EM’ye eksik aktarılmıştır. Aynı şekilde سلم الأخوان بحرارة cümlesinde شد أحمد على ذراع الشاب yorumlaması yapılmıştır. “hararetle kucaklaştı” cümlesi için شد أحمد على ذراع الشاب cümlesinde شد على fiili “sıkıca kavramak, tutunmak” anlamına gelmektedir ve EM’ye ذراع sözcüğü ile birlikte yerleştirme ve yorumlamayla “koluna girmek” şeklinde aktarılmıştır. Aynı zamanda söz konusu cümlede قائلاً sözcüğü çıkarılarak EM’ye dâhil edilmemiştir. حمدالله على السلامة cümlesi kaynak kültüre ait olan bir ifadedir ve EM’ye birebir çevirisi yerine iletişimsel yöntemle “Allah’a şükür sağ salim ulaştın” şeklinde çevrilmiş, çeviride “ulaştın” eklemesi yapılmış ayrıca yerleştirme ve uyarlama stratejisinden yararlanılmıştır. كيف حالك يا رجل cümlesinde yer alan رجل ibaresini de çevirmen aynı şekilde yerleştirme ve uyarlama yoluyla “adamım” şeklinde çevirmiştir. فقال الشاب بسرور وقد تورد وجهه المتعب من وعناء السفر kelimesi çıkarılarak,

çeviriye dâhil edilmemiştir. وعشاء kelimesi ise “sıkıntı, zorluk” anlamlarına sahip bir sözcüktür ve EM’ye yorumlama ve yerleştirme yoluyla السفر kelimesi ile birlikte “yol yorgunluğu” manasında çevrilmiştir. Aynı zamanda وجهه المتعب قد تورد وجهه المتعب cümlesinde وجهه المتعب “yorgun yüzü” sıfat tamlaması olarak kullanılmış, EM’ye aktarılırken المتعب kelimesinin çıkarılması, tamlama kullanımının EM’de olmayarak, çevirinin yeniden düzgülleme yoluyla yapıldığını göstermektedir. Aynı zamanda يا أخي الحمد لله يا أخي ifadesinde يا أخي ibaresi “ağabey” olarak çevrilmiş, yerleştirme ve uyarlama yoluyla aktarım yapılmıştır. Aynı şekilde والدان kelimesi “ebeveyn, anne-baba” anlamını taşıyan, Arapça dil yapısına göre ikil formda bir kelimedir. Ancak bu ifade erek dile KM’de olmayan “benim” iyelik eki eklemesiyle yerleştirilerek “annem babam” olarak aktarılmıştır. وسارا جنباً لجنب نحو. جنباً لجنب الخارج يعلوهما البشر cümlesinde “yan yana, birlikte” anlamına gelen bir kullanımdır ve EM’de birebir çeviri yöntemiyle kullanılmıştır. Ayrıca يعلوهما البشر cümlesi “insanların arasından” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. Aslında علا fiili “yüksek olmak, üstte olmak” anlamına gelmekte, söz konusu metinde de kardeşlerin trenden inmeleri sırasında insanların kendilerinden yukarıda kalmalarından bahsetmekte olan yazarın bu ifadesini erek dile çevirmek mümkün olmadığından, erek odaklı bir yaklaşımla, erek dilde uygun bir karşılık bulunarak yorumlamak doğru olacaktır. Dolayısıyla çevirmenin yorumlaması yerinde bir yöntem olmakla birlikte, cümlenin anlamında eksik kalan bir ibarenin varlığı hissedilmiştir. Bağlaşıklığı sağlamak açısından cümlenin anlam dünyasını zenginleştirecek bir ekleme yapılarak, erek odaklı bir aktarımın sağlanabileceği düşünülmektedir. كانا ذوي نحافة متشابهة cümlesinde ise نحافة متشابهة cümlesi “benzer endam” olarak çevrilmiş, vücut, beden, boy ölçüsünün tümünü kapsayan endam kelimesiyle anlamda genişletme yapılmıştır. نحافة sözcüğünü “kilo” olarak çevirmek mümkündür. Aynı zamanda cümlenin bağlaşıklığı açısından متشابهة sözcüğüne de “yakın” anlamı vermek daha uygun görülebilir. Söz konusu cümleyi “Aynı boy ve yakın kilodaydılar” şeklinde çevirmek KM okurunun anladığı anlamı EM okuruna hissettirmek açısından mümkün olabilir.

Örnek 48:

KM	<p>- وهل وجدت فيه مكانا صالحا للتفكير والدراسة؟ فسره السؤال، كما ينبغي أن يسره كل ما يذكره بأنه "مفكر". وقال: - يقول المثل " ألبس لكل حال لبوسها" ولذلك تجدني أفضل أن أمضي أول الليل في القهوة مع بعض الصحاب الجدد حتى إذا كف الراديو أو سكتت الضوضاء عدت إلى حجرة الدراسة. (ص.117)</p>
EM	<p>“Orada düşünmek ve okumak için uygun bir yer buldun mu?” Bu soru onu sevindirdi. Bir düşünür olduğunu vurgulayan her şeyin onu sevindirmesi gibi. “Atasözü, ‘her duruma uygun elbise giy’ der. Bunun için benim gecenin başlangıcımı kahvede bazı yeni arkadaşlarla birlikte geçirdiğimi göreceksin. Radyo yayını bittiğinde ya da gürültü sustuğunda çalışma odasına dönerim. (s.107).</p>

KM’de isim olarak yer alan الدراسة والتفكير sözcükleri EM’ye mastar olarak yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır. Ayrıca فسر السؤال cümlesinde olmayan “bu” eklemesi yapılmış, يذكر cümlesinde ينبغي anlama dâhil edilmemiş, يذكر fiili “vurgulayan” olarak yorumlama yoluyla aktarılmıştır. Aynı zamanda يذكر fiilinde yer alan "هـ" zamiri, erek dile aktarılırken çıkarılmış, tamlama konumundaki cümle yeniden düzgülenmiştir. لبوسها cümlesi kaynak dil kültürüne ait olan bir atasözüdür ve çevirmen bu kültürel ifadeyi erek dilde var olan aynı anlamdaki bir ifadeyle karşılamak yerine, birebir aktarımla yorumlama ve ekleme yaparak çevirmeyi tercih etmiştir. ولذلك تجدني cümlesinde أمضي أول الليل في القهوة مع بعض الصحاب الجدد cümlesi EM’ye yorumlama yoluyla “göreceksin” şeklinde aktarılmıştır. Aynı zamanda söz konusu cümle KM’de muzâri fiil formunda gelmişken, EM’ye gelecek zaman olarak aktarılmış, yeniden düzgüleme yapılmıştır. Bununla birlikte أفضل sözcüğü çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiştir. إذا كف الراديو أو سكتت الضوضاء عدت إلى حجرة الدراسة cümlesinde حتى harfi çıkarılarak, EM’ye الراديو sözcüğüyle kullanılmak üzere “yayını” eklemesi yapılarak, عاد fiili عدت fiilinin mâzi fiil formundayken, EM’ye muzâri fiil olarak yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır. Ayrıca çevirmen yukarıdaki örnekte verilen cümlenin başında geçen الدراسة sözcüğünü “okuma”, metnin sonundaki cümlede ise aynı sözcüğü “çalışma” olarak çevirmiştir. Söz konusu sözcük her iki anlama da gelmektedir ancak metinde ortak bir anlam seçilip aktarılmasının, anlam birliği sağlanması açısından daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Örnek 49:

KM	<p>ومضي يهيبى صوان ملبسه مترنما- كعادته- بإحدى أغنيات عبدالوهاب، وغير ملبسه ثم غادر الحجرة إلى الحمام – وهو يواجه الحجرة على الناحية الأخرى من الردهة الطويلة الضيقة- فاستحم بالماء البارد ليزيل عن نفسه غبار السفر ونصبه وعاد إلى حجرتة أجمل منظرا وأطيب نفسا، وأغلق الباب وراءه- ليعلو صوته بالغناء إذا أراد- وفتح النافذة ودهن شعره بالفزلين وسرحه بعناية فائقة، وتعطر بعطر البنفسج الأثير لديه فصار في أحسن حال (ص. 118-119).</p>
EM	<p>Âdeti üzere Abdu'l Vehhâb'ın şarkılarından birini mırıldanmaya başladı. Sonra elbiselerini çıkardı, uzun dar koridorun karşısındaki odasından banyoya geçti. Üzerinden yolculuğun tozunu pasını atmak için soğuk suyla banyo yaptı. Daha güzel görünerek, kendini daha iyi hissederek odasına geçti. İsterse sesini daha yükseltebilmek için kapıyı arkadan kapadı. Pencereyi açarak saçlarını briyantınledi, özenle taradı. Kıymetli erguvan kokusunu da sürünce ortam daha da hoş oldu. (s.109-110).</p>

KM'de ünlü Mısırlı şarkıcı Abdu'l Vehhâb'a yönelik bir anıştırma yapılmış, çevirmen EM'de şarkıcı ile ilgili herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. “elbisesi olmadan” anlamına gelen bir isim cümlesiyken, EM'ye “elbiselerini çıkardı” şeklinde anlam değişimine uğrayarak aktarılmış ve fiil cümlesi olarak yeniden düzgülenmiştir. وهو “banyo” الحمام KM'de cümlesi de يواجه الحجرة على الناحية الأخرى من الردهة الطويلة الضيقة sözcüğünü açıklarken, EM'de “oda” الحجرة sözcüğünü açıklamakta, bu da çeviride yeniden düzgüleme yapıldığını göstermektedir. Bununla birlikte söz konusu cümleden الناحية الأخرى ifadesi çıkarılmış, çeviriye dâhil edilmemiştir. ليزيل عن نفسه غبار السفر ونصبه cümlesinde ise ليزيل kalıbı “temizlemek, izole etmek, ortadan kaldırmak”, نصب ise “yorgunluk, bitkinlik” anlamına gelmektedir ancak EM'ye her iki ifade de yorumlanarak aktarılmıştır. Söz konusu cümlede غبار السفر ونصبه ifadesi EM'de “yolculuğun tozu pası” şeklinde yer almış, yerlileştirme, uyarılma ve yorumlamayla çevrilmiştir. وعاد إلى حجرتة أجمل منظرا وأطيب نفسا cümlesinde منظرا ve نفسا kelimeleri EM'de hâl cümlesi olarak kullanılmış, yeniden düzgüleme yapılmıştır. “Daha güzel görünerek, kendini daha iyi hissederek odasına geçti” şeklinde çevrilerek erek cümleye “hissederek” eklemesi yapılmış, “geri dönmek” anlamına gelen عاد إلى fiili ise yerlileştirilerek ve yorumlanarak “geçti” şeklinde aktarılmıştır. وأغلق الباب وراءه- ليعلو صوته بالغناء إذا أراد cümlesinde de بالغناء sözcüğü çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiş, KM'de bulunmayan “daha” eklemesi yapılarak aktarım

tamamlanmıştır. بالفزلين شعره بالفزلين. cümlesinde yer alan فتح fiili EM’de hâl olarak kullanılmış, yeniden düzgüleme yapılmıştır. دهن شعره بالفزلين cümlesi ise yorumlama ve bazı sözcükleri çıkarma yoluyla aktarılmıştır. “vazelinle saçlarını yağladı” anlamına gelen cümle “saçlarını briyantınledi” şeklinde değiştirilmiş دهن ve بالفزلين cümleden çıkarılmıştır. Hâlbuki vazelin, erek kültürde de var olan bir kremdir ve değiştirilmeden çevrilmesi durumunda da erek okurun anlayabileceği bir aktarım olacaktır. Briyantın, Fransa kökenli bir saç şekillendiricidir ve erek kültürde bir dönem yaygın bir şekilde kullanılmış olmasına rağmen günümüzde vazelin kadar tanınmamaktadır. Dolayısıyla mevcut aktarımda yabancılaştırma yöntemi kullanıldığı söylenebilir. Ayrıca سرحه بعناية فائقة cümlesinde yer alan عناية فائقة “yoğun bakım” anlamına gelen bir tamlamadır ve EM’de “özenle” şeklinde çevrilmiştir. Söz konusu aktarımda hem çıkarma yoluyla yeniden düzgüleme hem de yorumlama işlemi uygulanmıştır. عطر البنفسج الأثير لديه فصار في أحسن حال cümlesinde yer alan عطر fiili mâzi fiil formunda kullanılmış, “sürdü” anlamını taşıyan bir fiildir ve EM’ye “sürünce” şeklinde عندما gibi bir ibarenin eklemesi yapılarak çevrilmiştir. Aynı zamanda عطر البنفسج “menekşe kokusu” anlamına gelirken, çevirmen “erguvan kokusu” olarak aktarmıştır. عطر البنفسج cümlesi için ise KM’de olmayan “ortam” eklemesi yapılmış, çeviri yorumlama yoluyla tamamlanmıştır. Söz konusu cümlede fâil olan “ortam” değil, metnin bağlamından yola çıkılarak anlaşılacağı üzere bahsi geçen adamdır. Ancak EM’de fâil değiştirilerek yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır.

Örnek 50:

KM	ألم تشرع في التأليف يا أخي؟ فوخزه السؤال، ولكنه لم يع بالجواب فقال: رأسي مترع بالمعارف، فأبها أختار وأبها أدع!..(ص.121).
EM	“Yazmaya başlamadın mı ağabey?” Soru onu kızdırdı. Ancak cevap vermekte gecikmedi: “kafam bir yığın şeyle dolu. Acaba hangisini seçip, hangisini bıraksam?” (s.112).

ألم تشرع في التأليف يا أخي? cümlesinde yer alan ألم تشرع ifadesi olumsuz bir yapıda gelmiş, ancak EM’ye olumlu bir yapı olarak yeniden düzgülenerek aktarılmıştır. يا أخي ibaresi ise yerileştirme ve uyarlamayla “ağabey” olarak EM’ye kazandırılmıştır. Bununla birlikte عطر البنفسج cümlesi رأسي مترع بالمعارف “kafam bir yığın şeyle dolu” şeklinde yorumlama ve

yerlileştirme yoluyla aktarılmış, KM’de olmayan “yığın, şey” gibi eklemelerle cümle erek dil kültüründe var olan bir ifade biçimiyle aktarımı sağlamıştır.

Örnek 51:

KM	واليهوديات عرفن أخيرا مزايا اللغة الإنجليزية! -تراهن يرفلن في الحرير فإذا اعترضت سبيل إحداهن رمتك بنظرة شزراء و قالت لك بلهجة اسكتلندية صميمة: `Behave like a gentleman, please` (ص.125)
EM	“Yahudi kızları sonunda İngilizcenin meziyetlerini öğrendiler.” “Onları ipekler içinde çalım satarak yürürken görüyorsun. Eğer birinin yoluna çıkarsan, seni alaycı bir bakışla süzüyor ve gerçek İskoç lehçesiyle şöyle diyorlar: “Behave like a gentleman, please” (s.116).

KM’de yer alan مزايا اللغة الإنجليزية “İngilizcenin avantajları, özellikleri vb.” şekilde anlamları bulunan cümle “İngilizcenin meziyetleri” şeklinde birebir çeviriyle aktarılmıştır. يرفلن fiili “çalımlı yürümek, caka satarak yürümek” gibi anlamları barındıran bir fiildir ve EM’ye yerlileştirme yoluyla gösteriş yaparak yürümek anlamında “çalım satarak yürüme” şeklinde aktarılmıştır. Bununla birlikte رمتك بنظرة شزراء cümlesinde bulunan بنظرة شزراء ifadesi “yan yan bakmak, şüpheli bakış” gibi anlamları barındırmakta, EM’ye de yorumlama yoluyla “alaycı bir bakışla süzüyor” şeklinde aktarılmıştır. KM’de olmayan “alaycı” eklemesi yapılmış, mâzi formunda kullanılan cümle, metnin akışını doğru sağlayabilmek adına yeniden düzgüleme yoluyla muzâri formda erek okura sunulmuştur. “Behave like a gentleman, please” cümlesi, EM’ye değiştirilmeden KM’de kullanılan formda sunulmuştur. Kaynak okurun aldığı etkiyi erek okura da aynı düzeyde hissettirmek amacıyla yapıldığı düşünülen bu aktarım, yabancılaştırma ve kültürel ödünçleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Örnek 52:

KM	وغدا إذا وضعت الحرب أوزارها، فماذا يفعلن؟! - تصوير المرأة أرخص من اليابانية! - و يصير العشق بالجملة، فيصيد الشاب في ليلة واحدة ثلاث نساء - مثلا- واحدة للقبل وأخرى للنجوى وثالثة للمداعبة إلخ (ص.126).
EM	“Yarın savaş sona ererse? Ne yaparlar?” “Kadın, Japon kadınından daha ucuz olur!” “Tamamen aşk olur. Mesela bir genç, biri öpmek, diğeri rahatlamak, bir diğeri de okşamak için bir gecede üç kadın avlar.” (s.116).

بالجملة العشق بالجملة cümlesinde yer alan الجملة “tek cümleyle, hep birden” gibi anlamları barındırmakla birlikte söz konusu cümle yorumlama yoluyla “tamamen aşk olur” şeklinde aktarılmıştır. مثلا - واحدة للقبل وأخرى cümlesi EM’ye aktarılırken, مثلا - واحدة للقبل وأخرى cümlesinde başında kullanılmış ve yer değiştirme işlemi uygulanmıştır. الجملة العشق بالجملة EM’ye aktarılırken ise erek cümlede bağlaşıklık problemi oluşmuştur. Mesela “bir genç, biri öpmek, diğeri rahatlamak, bir diğeri de okşamak için bir gecede üç kadın avlar” cümlesinde nesne eksikliğinden doğan bir anlatım bozukluğu hâkimdir. Ayrıca “إلخ” sözcüğü çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiştir.

Örnek 53:

KM	وعلى أثر انطلاقهم في الطريق اقترح أحدهم قائلا: ما رأيكم في أن نكمل اللعب في بيتنا؟ فقالوا في صوت واحد: هو كذلك! (ص. 126).
EM	Yola çıkmalarını müteakip, birisi şöyle bir öneride bulundu: “Oyunu bizim evde oynamaya ne dersiniz?” Hep öyle ağızdan: “Öyle olsun!” (s.117).

على أثر انطلاقهم في الطريق اقترح أحدهم قائلا وعلى أثر انطلاقهم في الطريق اقترح أحدهم قائلا cümlesinde yer alan “hemen ardından, olur olmaz” anlamına gelen ifade “müteakip” şeklinde yorumlanarak aktarılmış, “şöyle” eklemesi ve ما رأيكم في أن نكمل اللعب cümlesinde de “oyunu tamamlamaya” anlamına gelen cümle, “oyunu oynamaya” olarak fiilin anlamı EM’de verilmeyerek aktarım yapılmıştır. Metnin bağlamında kahvehanede başlayan oyunun evde bitirilmek istenmesine yönelik bir öneri sunulmuştur ve bilgi akışına “oyunu bizim evde tamamlamaya ne dersiniz?” aktarımının daha doğru

olacağı düşünülmektedir. *فقالوا في صوت واحد* “tek bir sesle”, “tek bir ağızdan” gibi anlamlar verilebilecek cümle, EM’ye “hep öyle ağızdan” şeklinde erek dil yapısında bulunmayan bir kalıpsal ifadeyle aktarım yorumlanmıştır. Kaynak dil kültürüne ait olan *هو كذلك!* ise iletişimsel yöntem kullanılarak yerlileştirme ve uyarılma yoluyla “öyle olsun” şeklinde aktarılmıştır.

Örnek 54:

KM	جعل يحدث نفسه: أما كان الأجدر أن يعتذر عن عدم المضي معهم إلى البيت؟.. ولكن هيهات أن يلهم الحكمة يوما ما!.. بيد أن أسفه كان ضعيفا كإرادته سواء بسواء (ص.127).
EM	Kendi kendine konuşmaya başladı. Onlarla eve gidemeyeceğini söylese daha iyi olmaz mıydı? Fakat nerede onda o kafa? Ancak isteği gibi üzüntüsü de zayıftı (s. 117-118).

يا حسرتاه على أيام السلم حين السمن سمن والدقيق دقيق والكعك كعك! cümlesi yerlileştirme ve yorumlama yoluyla EM’ye aktarılmıştır. Söz konusu aktarım yapılırken, *يا حسرتاه* ifadesi ve *يلهم* fiili çıkarılmış, *هيهات أن* ifadesi de “...olamaz, ..ması ne kadar da uzak” anlamından soyutlanarak “nerede” yorumlamasıyla çevrilmiştir. Aynı şekilde *بيد أن أسفه كان ضعيفا كإرادته سواء بسواء* cümlesinden *سواء بسواء* ifadesi de çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiştir.

Örnek 55:

KM	يا حسرتاه على أيام السلم حين السمن سمن والدقيق دقيق والكعك كعك! وأدرك رشدي ما ترمي إليه والدته وقال بلباقتة المعهودة : كعكنا لذيق فلا يدع لنا حاجة للتحسر على سواء (ص.130).
EM	“Nerede barış günleri! Yağın yağ, unun un, kurabiyenin kurabiye olduğu günler!” Rüşdi annesinin kastettiği şeyi anladı ve her zamanki açık sözlüğüyle cevap verdi: “Kurabiye çok lezzetli, çok güzel olmuş, diğer kurabiyeleri aratmıyor.” (s.120)

KM’de yer alan *يا حسرتاه* kalıbı “ne yazık, eyvah, tüh, vah” gibi anlamlarda kullanılan bir ifadedir ve EM’ye yorumlama yoluyla aktarılmıştır. Aynı zamanda *يا حسرتاه على أيام السلم حين السمن سمن والدقيق دقيق والكعك كعك!* cümlesi EM’ye aktarılırken “günler” kelimesi iki defa zikredilmiş, anlamda vurgu yapılarak etki arttırılmıştır. *بلباقتة المعهودة* cümlesinde yer alan

ببلاغته “nezaketi, inceliği” anlamına gelmekte ancak EM’de “açık sözlülük” olarak ifade edilmektedir. Aynı şekilde قال fiili de “cevap verdi” şeklinde yorumlanmıştır. كعكنا لذيد فلا يدع cümlesinde كعكنا sözcüğünde var olan zamir çıkarılarak EM’ye aktarılmamıştır. Aynı zamanda “çok” ve “çok güzel olmuş” eklemeleri yapılarak aktarım sağlanmıştır. Bununla birlikte فلا يدع لنا حاجة للتحرعلى سواه “diğer kurabiyeleri aratmıyor” şeklinde anlam daraltılarak ve yorumlama yapılarak EM’ye aktarım sağlanmıştır. لنا حاجة للتحرس cümleden çıkarılarak anlama dâhil edilmemiştir.

Örnek 56:

KM	وملأت الأناشيد والأغاني الأسماع، واكتظت المقاهي بأهل المدن والريف، فازدهت الأرض عيداً والسماء، و تصفحت عيناه المناظر والوجه بعقل غائب (ص.131).
EM	Marşlar kulakları dolduruyordu. Kahveler, her yerde tıklım tıklım olmuştu. Yer ve gök bayram ile parlamıştı. Gözleri, aklı başından gitmiş bir hâlde görüntüleri ve yüzleri inceledi (s.121).

وملأت الأناشيد والأغاني الأسماع cümlesinde geçen الأغاني “şarkılar” çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiştir. Aynı şekilde واكتظت المقاهي بأهل المدن والريف cümlesinde de واكتظت المقاهي بأهل المدن والريف cümlesi çıkarma yapılarak aktarımda yer edinmemiştir. KM’de olmayan “her yerde” eklemesi yapılmış ancak metnin anlam dünyası fakir kalmıştır. Öyle ki cümle “kahvehaneler şehir ve köy sakinleriyle tıka basa doldu” anlamındaki etki, EM’de yakalanamamıştır.

Örnek 57:

KM	و عادت نوال إلى البيت وقد بلغ منها التأثير، راحت تسائل نفسها ما لهذا الفتى الجسور لا يكف عن مطاربتها مذ وقعت عليها عيناه غداة الوقفة؟ (ص.135).
EM	Nevâl eve çok etkilenmiş hâlde döndü ve kendine sormaya başladı: Arife sabahı kendisini gördüğünden beri peşini bırakmayan bu gözü kara genç kimdi acaba? (s.127).

و عادت نوال إلى البيت وقد بلغ منها التأثير، راحت تسائل نفسها ما لهذا الفتى الجسور cümlesinde ما لهذا الفتى الجسور “cesur genç” anlamına gelen kelime yerlileştirme ve uyarılma yoluyla “gözü kara genç” şeklinde çevrilmiştir. Aynı zamanda KM’de gerçek anlamında kullanılan yapı, EM’de mecâzi anlamda kullanılmış, yeniden düzgüleme yoluyla aktarım sağlanmıştır. Aynı zamanda راحت تسائل نفسها ما لهذا الفتى الجسور

“bu cesur gencin kim olduğunu kendine sormaya başladı” şeklinde bir çeviri metnin bağlaşıklığını sağlamak açısından daha doğru olabilir. Söz konusu cümlede çevirmen vurguyu arttırmak amacıyla KM’de olmayan “acaba” eklemesini yaparak aktarımı sağlamıştır.

Örnek 58:

KM	بيد أن الشاب المحامي كان صارماً رزيناً أكثر مما ينبغي، وعجزت كل العجز عن أن تقرأ عواطفه الحقيقية وراء عويناته السوداء، ولما تعقب تهاونها بالتأنيب بدا لعينها مكفها مخيفاً فجفلت منه وخاب رجاؤها فيه (ص.136).
EM	Genç avukat gerektiğinden çok katı ve vakurdu. Kız da onun gerçek duygularını kara gözlüklerinin ardından okumaktan aciz kalmıştı. Avukatın ilgisizliğinden dolayı kızınca da çirkin gözükmeye başladı ve sonuçta nefret ederken hayalleri de suya düşmüş oldu (s.128)

كل العجز عن أن تقرأ عواطفه الحقيقية وراء عويناته السوداء ifadesi EM’ye çevrilirken çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiştir. ولما تعقب تهاونها بالتأنيب cümlesinde “Avukatın ilgisizliğinden dolayı kızınca” şeklinde erek dile çevrilen kısımda yeniden düzgüleme yoluyla aktarım yapılmıştır. KM’de “izlemek, sonra gelmek” anlamında kullanılan تعقب ifadesi EM’de “kızınca” şeklinde farklı çevrilmiş, bu çeviriyle söz konusu mevzuda yer alan “kız” fâil konumuna getirilmektedir. Hâlbuki KM’de “Avukatın kızı ihmâli de peşi sıra gelince” şeklinde bir anlam mevcuttur. Bunun gibi بدا لعينها مكفها مخيفاً cümlesinde de عينها kelimesi çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiş, فجفلت منه ifadesi de “çirkin gözükmek” şeklinde yorumlanarak değiştirilmiştir. رجاؤها فيه cümlesi de EM’ye “sonuçta” eklemesi yapılarak, “ondan korkup kaçtı” anlamına gelen فجفلت منه ifadesi “nefret etmek” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır.

Örnek 59:

KM	وكانت نوال حبيبة وفي حاجة إلى من يطاردها، فأوقعها حظها على كهل في أشد الحاجة إلى من تطارده!... (ص.137).
EM	Nevâl canlı, hareketli biriydi ve kendisinin peşinden koşacak birine ihtiyacı vardı ama tam tersine peşinden koşacak birisine ihtiyacı olan bir orta yaşlının eline düşmüştü (s.129).

“utangaç, çekingen” sözcüğü cümlesindeki حيي و كانت نوال حبية وفي حاجة إلى من يطاردها anlamına gelmektedir ancak EM’de “canlı, hareketli” olarak yanlış anlamlandırılmıştır. EM’ye bakıldığından söz konusu cümle “Nevâl canlı, hareketli biriydi ve kendisinin peşinden koşacak birine ihtiyacı vardı” şeklinde çevrilmiş ve “kendisinin” eklemesinin يطاردها fiilinde bulunan muttasıl zamir ها dolayısıyla yapıldığı düşünülmekte ancak söz konusu ekleme cümlede anlam karışıklığına neden olması sebebiyle cümlenin bağlaşıklığını olumsuz yönde etkilemektedir. فأوقعها حظها على كهل في أشد الحاجة إلى من تطارده cümlesinde ise فأوقعها حظها cümlesi “şansı onu düşürdü” anlamına gelmektedir ancak EM’ye aktarılırken حظها çeviriye dâhil edilmeyerek, أوقع fiiline “düşürdü” anlamı verilmiştir. Bu aktarım KM’de حظها fâil konumundayken, EM’de Nevâl’in fâil olmasına sebebiyet vermiş, dolayısıyla yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. Aynı zamanda KM’de olmayan “tam tersine” ve “eline” eklemeleri yapılarak aktarım sağlanmıştır. Bununla birlikte KM’de var olan أشد sözcüğü de çeviriye dâhil edilmeyerek aktarımda yer almamıştır. Son olarak söz konusu metinde ilk cümlede من يطاردها aktarımı yapılırken çevirmen من için “birine” açıklamasını uygun görürken, son cümlede من تطارده! aktarımında من için “birisine” anlamını vermeyi uygun görmüştür. Cümle bağlaşıklığı açısından ya “birine” ya da “birisine” anlamının her iki aktarımda da kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Örnek 60:

KM	وتنهذ رشدي ارتياحا لما رآه من تفضيلها البقاء على الرحيل، وقال لنفسه جذلا: أصابت سن الشص مرماها، و لكن ينبغي معالجة البلطية بحكمة ومهارة! (ص.139).
EM	Rüşdi, onun kalmayı gitmeye tercih ettiğini görünce rahatladı. Kendi kendine sevinçle şöyle dedi: “Balık zokayı yuttu fakat oltayı özenle, ustaca çekmek lazım.” (s.131).

وتنهذ رشدي ارتياحا cümlesinde “derin nefes almak” anlamına gelen تنهذ fiili aktarım sırasında EM’ye dâhil edilmemiş, ارتياحا hâl olarak kullanılmasına rağmen, EM’de yeniden düzgüleme yapılarak fiil formuna çevrilmiştir. Söz konusu cümle “rahatlayarak derin bir nefes aldı” şeklinde çevrilsedydi KM’deki anlamsal etkiyi okura daha iyi hissettireceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra kaynak dil kültürüne ait deyimsel bir ifade olan أصابت أمصاب سن الشص cümlesi yorumlama, uyarılama ve yerileştirme yoluyla erek dile çevrilmiştir. Bu tarz birebir çevirisinde zorlanılan kültürel

ifadeler, iletişimsel çeviri yöntemiyle erek dilde anlamsal olarak karşılığı bulunan başka bir deyimsele ifadeyle karşılanır ve erek odaklı bir aktarım yapılmış olur. Aksi hâlde kaynak dil okurunun algıladığı hissiyatı erek dil okuru algılayamayacak, aktarım amacına uygun olmayacaktır. Dolayısıyla özellikle kültürel ifadelerde erek dilde var olan karşılıkları aktarıma dâhil etmek, erek odaklı çeviribilim anlayışı açısından doğru bir çeviri yöntemidir.

يوم قتل الزعيم (Başkanın Öldürüldüğü Gün)

Süreç Öncesi Çeviri Normları

Süreç öncesi çeviri normları incelenirken kaynak metin ile erek metnin dış görünüşleriyle birlikte önsöz, giriş, yazarın hayatı ve eser hakkında herhangi bir bilgilendirme olup olmadığı göz önüne alınarak eserlerle ilgili genel değerlendirmeler yapılmıştır.

Kaynak metnin kapak sayfasına bakıldığında kırmızı renkte bir fon, kapağın sağ alt bölümünde insan silüetine bürünmüş, elinde kılıç tutan bir aslan, ağzında çiçek tutan bir balık ve balığa işaret parmağını uzatır görünümde bir el mevcuttur. Yazarın ismi kahverengi renkte, büyük puntıyla, kitap kapağının üst tarafında, kitabın ismi ise kitap kapağının altında, beyaz renkte küçük puntıyla sola dayalı olarak yazılmıştır. Herhangi bir bilgilendirme sayfası veya önsöz bulunmayan kaynak metin, hikâyeye direk başlayan sayfasıyla devam eder. Arka iç sayfasında ise Necîb Mahfûz'un eserlerine ait bir liste üç sayfa şeklinde, arka dış kapakta da büyük bir boyutta yazarın gülümseyen bir fotoğrafı yer almaktadır. Kaynak eserin ilk basımı 1985 yılında yapılmıştır. Bu araştırmada, Dâru'ş-Şuruk tarafından 2008 yılında üçüncü basımı çıkarılmış olan eserden yararlanılmıştır.

Ağaç yayıncılık tarafından 1992 yılında çıkarılan ve Lütfullah Göktaş'ın çevirisi olan erek metnin ön yüzünde, yeşil fon üzerinde çölü anımsatan bir resim ve bir bedevi, aynı zamanda eski Mısırı anımsatan bir firavun piramidi şeklinde piramit mevcuttur. Kitabın ismi büyük punto ve siyah renkte kitabın üst kısmına ortalanarak yazılmıştır. Hemen altında yazarın ismi, kitap ismine göre daha küçük ancak büyük puntolarla beyaz renkte siyah fon üzerine yazılmıştır. Kitabın arka sayfasında ise herhangi bir resim bulunmamakta yeşil fon üzerine eserle ilgili kısa bir bilgi yer almaktadır. Kitabın ön iç kısmında yayıncı bilgileri ve yazarın hayatı dışında herhangi bir bilgilendirme ve önsöz sayfası

bulunmamakta, romana doğrudan giriş yapılmaktadır. Söz konusu çeviri roman, çevirmen Lütfullah Göktaş tarafından Türkçeye aktarılmış ve 1992 yılında Ağaç Yayıncılık'tan çıkmıştır.

Çeviri Süreci Normları

Çeviri süreci normları incelemesinde, kaynak ve erek metnin sayfa sayısı, metin içi bölümlendirme yapılıp yapılmadığı bölümlendirme durumunda bölümlerin sayfaları gibi hususlar yer almaktadır. Kaynak metin olarak, Necîb Mahfûz'un 1985 yılında Arapça olarak yazmış olduğu *Yevme Kutile'z-Za'im* adlı eserin Dâru'ş-Şurûk tarafından 2008 yılında basılan kopyası ele alınmıştır. Eser, 95 sayfadan ve sayfa üstlerinde Muhteşemî Zâyid, 'Ulvan Fevvâz Muhteşemî, Rande Süleyman Mübarek gibi şahısların ağzından olayların anlatıldığı bölümlerden oluşmaktadır. Lütfullah Göktaş tarafından erek dil Türkçeye çevrilen eser, 143 sayfadan ve kaynak eserle aynı şekilde bölümlenmelerden oluşmaktadır. Söz konusu eserin erek dil Türkçeye yapılmış olan başka bir çevirisi henüz bulunmamaktadır.

Karşılaştırmalı Metin Çözümlemesi

Örnek 1:

KM	سحقاً لعهد البيض والجبن والبسطرمة والمربى ذلك عهد باند. أو ق.ا. أى قبل الانفتاح (ص.6).
EM	Yumurta, peynir, pastırma ve reçel eşliğinde kahvaltı yapabildiğimiz dönem dışı açılmadan önceydi. (s.9)

سحقاً ل "uzak olmak" anlamına gelen bir ifadedir ve EM'ye çıkarma yoluyla dâhil edilmemiştir. البيض والجبن والبسطرمة والمربى sözcükleri ise birebir çeviri yöntemiyle aktarılmıştır. Ayrıca عهد باند "geçmiş dönem" ifadesi de çeviriye dâhil edilmeyerek, EM'ye aktarılmamıştır. Aynı zamanda KM'de geniş zaman kullanımı mevcutken, metnin bilgi akışına uygun olarak EM'ye aktarım mâzi fiil kullanımıyla yapılmış, yeniden düzgüleme yöntemine başvurulmuştur. Bunlara ek olarak KM'de الانفتاح kelimesi batının Mısır piyasasını neredeyse ele geçirdiği ve Mısır halkının sıkıntılar çektiği bir döneme işaret

eden dışa açılma dönemini belirten bir ifadedir ve anıştırma söz konusudur. Çevirmen de söz konusu bu anıştırmayı erek dile de aktararak “dışa açılma” şeklinde yorumlamıştır.

Örnek 2:

KM	ودخلهما ومعاشي ومرتب علوان تقي بالكاد بضرورات الحياة فما الحال إذا استغنت عنه الشركة؟ (ص.6).
EM	İkisinin aldıkları paraya Ulvan'ın maaşını da eklemek suretiyle, temel ihtiyaçlarımızı ucu ucuna karşılayabiliyoruz. Şirketteki işini bırakması durumunda gerçekten ne yaparız? (s.9)

KM'de yer alan معاشي kelimesi çeviriye dâhil edilmeyerek, EM'ye aktarılmamıştır. Aynı zamanda EM'de yer alan “suretiyle” sözcüğü KM'de var olmayan bir kullanımdır ve ekleme işlemi kullanılarak, aktarıma dâhil edilmiştir. Bununla birlikte بضرورات الحياة “hayatın ihtiyaçları/gereksinimleri” anlamına gelen ifade, EM'ye yorumlanarak “temel ihtiyaçlarımız” şeklinde çevrilmiştir. Aynı zamanda KM'de isim tamlaması formunda kullanılan cümle, EM'de sıfat tamlamasına dönüştürülmüş, aktarımda yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. Buna ek olarak ضرورات kelimesine “bizim” iyelik zamiri eklemesi yapılarak, isim tamlaması oluşturulmuştur. Bu cümlede de yeniden düzgüleme işlemi kullanılmıştır. Bununla birlikte بالكاد kalıbı “zar zor” anlamına gelmekte ve EM'ye yerleştirme ve uyarlamayla “ucu ucuna” şeklinde çevrilmiştir. فما الحال إذا استغنت عنه الشركة؟ cümlesinde ise var olmayan “işini” eklemesi yapılarak aktarım sağlanmış, فما الحال cümlesi ise “gerçekten ne yaparız?” şeklinde yorumlama ve eklemeler yapılarak aktarılmıştır. Bunlara ek olarak bu cümlede fâil “الشركة” kelimesi iken, EM'ye bahsi geçen “Ulvan” adlı genç gibi aktarılmış, “Şirketin ondan vazgeçmesi durumunda” anlamına gelen cümle yeniden düzgülenmiştir. Ayrıca bu değişiklikle عنه harfindeki muttasıl zamir “هـ” çeviriden çıkarılmak durumunda kalmıştır.

Örnek 3:

KM	أصدقاء العمر يجتمعون حول الدجاج المقلي والبطاطس والشراب. وفونوغراف. أسمر ملك روجي، إن كنت أسامح وأنسى الأسيية. (ص.9).
EM	Yaşlıtlarımla birlikte, çevirme tavuk, kızarmış patates ve şarapla donatılmış sofranın başına çökerdik. Ve gramafondaki o türkü: “Esmerim, canımın içi güzelim/ Keşke, bana çektiydiklerini unutabilseydim...” (s.14)

يَجْتَمِعُونَ حول الدجاج المقلي والبطاطس والشراب cümlesinde yer alan يَجْتَمِعُونَ fiili EM'ye “çökerdik” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. Aynı şekilde “etrafında, çevresinde” anlamına gelen حول zarfı da “başına” anlamıyla yorumlanmıştır. Bununla birlikte الدجاج المقلي “kızarmış tavuk” anlamına gelmektedir ancak EM'ye “tavuk çevirme” olarak yorumlanarak aktarılmıştır. Aynı zamanda KM'de yer alan البطاطس ifadesi EM'ye “kızarmış” kelimesi eklenerek “kızarmış patates” şeklinde aktarılmıştır. Ayrıca الشراب kelimesi Arapçada alkolsüz bir içecek için kullanılabileceği gibi eserde metnin bağlamından alkollü içecek olan “şarap” olduğu ortaya çıkmaktadır.

فونوغراف “gramafon” sözcüğü ise EM'ye “gramafondaki o türkü” şeklinde KM'de var olmayan “-daki”, “o”, “türkü” eklemeleri yapılarak çevrilmiştir. أسمر ملك روعي، إن كنت أسامح cümlesinde مصرية أنسى الأسيية cümlesinde Mısırlı ünlü şarkıcı Ümmü Gülsüm'ün şarkısına anıştırma yapılmış ve aktarım yorumlanarak sağlanmıştır.

Örnek 4:

KM	إني عبد العقل الراجح والخلق الكريم والعينين السوداوين المظللتين بحاجبين مقرونين (ص.10)
EM	Saf aklın, soylu insanların ve kalem kaşlarla gölgelenmiş kara gözlerin kuluyum ben. (s.15)

إني عبد العقل الراجح والخلق الكريم cümlesinde geçen الراجح kelimesi “üstün, ağır” anlamına gelmektedir ve EM'ye yorumlama yoluyla “saf” anlamında çevrilmiştir. الخلق ise, kaynak dilde eğer خَلْقُ şeklinde kullanılırsa “insanlar” anlamında, خُلُقُ şeklinde kullanılırsa “karakter, kişilik” anlamında kullanılabilir. Arapçada, hareke farklılıklarından kaynaklanan anlamsal değişimleri çözmek için bağlama bakmak en doğru yöntemdir. Bu cümlenin geçtiği bağlama bakıldığında, الخلق الكريم için “güzel ahlâklı” anlamı vermek daha doğru olabilir. Dolayısıyla aktarım yorumlama ve الخلق kelimesine “insan” anlamı vererek anlamda daraltma yoluyla yapılmıştır. بحاجبين مقرونين cümlesinde geçen مقرونين “tek kaş” anlamında kullanılan bir sıfat tamlamasıdır. Söz konusu çeviride “kalem kaşlar” şeklinde yorumlanarak aktarım sağlanmıştır.

Örnek 5:

KM	صباح الخير أيها المكذسون في الباصات. وجوهكم تطل من وراء الزجاج المشروخ مثل المساجين في يوم الزيارة. والجسر المكتظ بالعابرين. السائرون على عجل يلتهمون سندوتشات الفول بنهم وبلا تذوق. جدي قال: اشتدى يا أزمة تنفرجى (ص.10).
EM	Günaydın! Günaydın, otobüslere balık istifi dolmuş insanlar! Ziyaret günü görüşmeye çıkarılmış mahkûmlar gibi, otobüsün buğulu camlarının ardından garip garip bakıyorsunuz. Köprüdeki yayalar da öylesine kalabalık ki, iğne atılsa yere düşmez. Geç kalmışçasına hızla yürüyor herkes. Kimileri hem yürüyor hem de ellerindeki baklalı sandviçlerini tadını bile anlamayacakları bir süratle midelerine indirmeye çabalıyor. Büyükbabamın meşhur lafını hatırlıyorum: “Derdin iyice dayanılmazlaşınca, çözüm de kendiliğinden gelir”. (s.16)

صباح الخير kalıp ifadesi EM’ye yerlileştirme yoluyla “günaydın” şeklinde çevrilmiş, vurguyu arttırmak amacıyla KM’de bir kere yazılmış olsa da EM’de iki sefer dile getirilmiştir. المكذس kelimesi kaynak dilde “yığın, istif” anlamına gelmekte, EM’ye cümleye eklemeler yapılarak, yerlileştirme ve uyarılma yoluyla aktarılmıştır. “Balık”, “dolmuş” ve “insanlar” eklemeleri yapılmış, “Ey otobüslerdeki yığınlar” gibi bir anlam barındıran kaynak cümle, “Otobüslere balık istifi dolmuş insanlar” şeklinde yorumlanmıştır. وجوهكم الزيارة المساجين kelimesi EM’ye aktarılırken “görüşmeye çıkarılmış mahkûmlar” şeklinde KM’de var olmayan “görüşmeye çıkarılmış” eklemesi yapılmıştır. المشروخ من وراء الزجاج المشروخ cümlesinde de olmayan “otobüs” eklemesi yapılmış, الزجاج المشروخ “çatlak cam” anlamına gelmekteyken “buğulu camlar” şeklinde yorumlanmıştır. تطل وجوهكم cümlesi ise KM’de bir isim cümlesiyken, EM’ye yeniden düzgüleme yoluyla aktarılarak, fiil cümlesi formunda yer almıştır. Dolayısıyla وجوهكم “sizin yüzleriniz” anlamına gelmekteyken, EM’de “bakıyorsunuz” şeklinde anlamlandırılmıştır. Aynı zamanda تطل fiili cümleden çıkarılmış, “garip garip” eklemesi yapılmıştır. والجسر المكتظ بالعابرين cümlesinde de والجسر المكتظ tamlaması “ tıka basa dolu köprü” anlamına gelmekte مكتظ sözcüğü, جسر sözcüğünü nitelemektedir. Ancak söz konusu ibare EM’ye, yeniden düzgüleme yoluyla sıfat kullanımından çıkarılarak aktarılmıştır. والجسر المكتظ بالعابرين “yayalarla tıka basa dolu olan köprü” cümlesi EM’ye “Köprüdeki yayalar da öylesine kalabalık ki, iğne atılsa yere düşmez” şeklinde “-deki”, “öylesine”, “iğne”, “atılsa”, “yere”, “düşmez” eklemeleri yapılmış, bağlamdaki anlamı

destekleyici ve anlama vurgu katıcı “iğne atılsa yere düşmez” deyimini çevirmenin erek okura anlamı daha net vermesi açısından eklediği düşünülebilir. Aynı şekilde EM’de var olan “Geç kalmışçasına hızla yürüyor herkes” cümlesi KM’de bulunmamaktadır ve EM’ye eklenerek aktarıma dâhil edilmiştir. Bununla birlikte السائرون على عجل يلتهمون سندوتشات الفول cümlesi de isim cümlesi olarak KM’de var olan ancak EM’ye fiil cümlesi şeklinde yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmış bulunmaktadır. السائرون kelimesi “yürüyenler” anlamına gelmektedir ancak EM’de “yürüyor” fiili olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda aktarıma “kimileri, hem... hem.., ellerindeki” eklemeleri yapılmış, tadını bile anlamayacakları bir süratle midelerine indirmeye çabalıyor, şeklinde bir yorumlamayla aktarım tamamlanmıştır. Hâlbuki التهم fiili “çiğnemedi yutmak, iştahla yemek” anlamlarında kullanılmaktadır ve EM’de “midelerine indirmeye çabalıyor” şeklinde eklemeler ve yorumlama yoluyla yer almaktadır. بنهم وبلا تذوق cümlesi de erek dile aktarılırken “iştahlı, aç gözlü” anlamlarına gelen نهم sözcüğü çıkarılmış, بلا تذوق ifadesi içinde “tadını bile alamayacakları” şeklinde “bile” eklemesi yapılmıştır. Buna ek olarak جدي cümlesinde “dedem derdi ki” gibi bir anlam barınıyorken, EM’ye “Büyükbabamın meşhur lafını hatırlıyorum” şeklinde جدي kelimesi “büyükbabam” olarak yerileştirme yoluyla aktarılmış, “meşhur lafını hatırlıyorum” eklemesi yapılmıştır. Söz konusu kaynak metinde fâil جدي iken, EM’de “ben” olarak kullanılmış, KM isim cümlesi olarak gelmişken, EM fiil cümlesi olarak değiştirilmiştir. Dolayısıyla çeviride yeniden düzgüleme işlemi uygulanmış, aktarım ekleme ve yerileştirme stratejisiyle tamamlanmıştır. Ayrıca اشتدي يا أزمة تنفرجي cümlesinde kaynak dilde yer alan bir şiire gönderme yapılarak, deyimsel bir ifade olarak kullanılmış ve erek dile yorumlama yoluyla ve eklemeler yapılarak aktarılmıştır. Söz konusu cümle için birebir çeviri yöntemi uygulamak, anlamı erek okura vermek açısından sıkıntı oluşturacağından iletişimsel çeviri yöntemiyle söz konusu cümle yorumlanmıştır. Ayrıca kaynak ve erek metinde أزمة sözcüğü fâil konumunda kullanılmış ancak تنفرجي cümlesinde fâil yine أزمة iken, çevirmen aktarıma “çözüm” kelimesini dâhil etmiş ve fâil konumunda kullanmıştır. Söz konusu cümle için “çözüm de kendiliğinden gelir” anlamı, yeniden düzgüleme, ekleme ve yorumlama yoluyla aktarım yapılarak verilmiştir.

Örnek 6:

KM	أعلنت الخطبة في عصر الناصرية وواجهنا الحقيقة في عصر الانفتاح. غرقنا في دوامة عالم مجنون. حتى في الهجرة لا مجال لنا. بين الفلسفة والتاريخ ضعف الطالب والمطلوب. لا لزوم لنا. ما أكثر من لا لزوم لهم. كيف حاق بنا هذا الضياع؟ إني مسئول مطارد تحاصره التساؤلات. و هي جميلة ومطلوبة وأنا قائم مثل السد في طريق حظها (ص.12).
EM	Nâsırcılık döneminde nişanlanmış, Dışa Açılma Döneminde gerçeklere toslamıştık. Çılgına dönmüş bir dünyada, ne yapacağımızı bilemez bir hâlde apışıp kalmıştık. Başımızı alıp çekip gideceğimiz bir yer bile yoktu. Felsefe ile tarih arasında bocalarken, ne isteyen belliydi artık ne de neyin istendiği! Kesin olan bir şey var ki bize gerek yok artık. Kendilerine gerek olmayan, gerek duyulmayan ne kadar da çok insan var! Bu yitip gitmişlik, nasıl da abanmış üstümüze! Kafamda binbir soru işareti. Ağır bir sorumluluk taşıdığımın bilincindeyim. Pek çok kimsenin çevresinde fır döndüğü, gerçekten güzel bir kız Rande. Ama ben mevcut konumumla, onun tüm kısmetlerini engelliyorum (s.19).

كلمة "واجهنا الحقيقة" cümlesi "gerçekle yüzyüze gelmek, yüzleşmek" anlamına gelmekte, EM'ye aktarılırken yerlileştirme ve yorumlama yapılarak mecâzi bir kullanım olan "toslamak" kullanılmıştır. "غرق في" "batmak, boğulmak, kendini kaptırmak" anlamına gelen bir fiildir ve EM'ye erek dilde "ne yapacağını bilemez duruma gelmek" anlamında kullanılan bir deyim olan "apışıp kalmak" olarak aktarılmıştır. Söz konusu aktarımda çevirmenin bağlamdan "apışıp kalmak" anlamını çıkarıp erek okuyucuya etkileyici bir biçimde olayı sunma isteği söz konusudur ve yorumlama yoluyla aktarılmıştır. Aynı zamanda deyimsel bir ifadeyle karşılanan aktarımda yeniden düzgüleme işlemi de uygulanmıştır. "حتى في الهجرة لا مجال لنا" cümlesinde ise "başımızı alıp çekip gideceğimiz" eklemesi "فالهجرة في" ifadesinin anlam dünyasını zenginleştirmek amacıyla yapıldığı düşünülmektedir ve yeniden düzgüleme yoluyla aktarım sağlanmıştır. Bununla birlikte "ضعف الطالب والمطلوب" cümlesi EM'ye aktarılırken "bocalarken" eklemesi yapılmış, "ne isteyen belliydi artık ne de neyin istendiği!" yorumlamasıyla aktarım tamamlanmıştır. "لا لزوم لنا" cümlesinde ise "bize gerek yok" anlamı mevcutken, "Kesin olan bir şey var ki bize gerek yok artık" şeklinde "Kesin olan bir şey var ki" cümlesi ve "artık" sözcüğü eklenerek EM'ye aktarım sağlanmıştır. Çevirmenin söz konusu cümlelerin aktarımında "artık", "ne..", "ne de" gibi kullanımları, anlamda vurguyu arttırmak ve erek okura, kaynak okurun eseri okurken hissettiği hissi iyi

bir şekilde hissettirmek amacıyla eklediği düşünülmektedir. Yine aynı şekilde ما أكثر من لا كیف حاق بنا هذا "Kendilerine gerek olmayan, gerek duyulmayan ne kadar da çok insan var!" şeklinde "gerek duyulmayan" yinelemesi eklenerek aktarılmıştır. كيف حاق بنا هذا؟ الضیاع cümlesinde حاق ب kalıbı "içine işlemek, başına gelmek, çepe çevre sarmak" anlamlarına gelen bir ifadedir ve EM'ye "bir şeyin veya birinin üzerine çöküp çullanmak" anlamında mecâzi olarak kullanılan "üstüne abanmak" ifadesi uygun görülerek aktarılmıştır. Çevirmen, söz konusu çeviride yorumlama yoluyla aktarımı fazlaca kullanmıştır. مطارد تحاصره التساؤلات cümlesi her iki metinde de isim cümlesi olarak kullanılmış ancak KM'de mübteda إني iken, EM'de مسئول sözcüğü olmuş aynı değişiklik cümlelerin yüklemi anlamına gelen haberde de yapılmıştır. Dolayısıyla söz konusu cümlede öncelikle yeniden düzgüleme yöntemi kullanılmış, مطارد تحاصره التساؤلات cümlesi çıkarma yoluyla EM'ye dâhil edilmemiştir. Aynı zamanda yorumlama ve ekleme yöntemiyle "kafamda binbir soru işareti" şeklinde KM'de olmayan bazı sözcükler EM'ye dâhil edilerek ve aynı zamanda cümleden çıkarmalar yapılarak anlam sağlanmıştır. Buna ek olarak "ağır bir sorumluluk taşıdığının bilincindeyim" şeklinde aktarıma eklenmiş olan cümle, KM'de var olmayan bir ifadedir. جميلة ومطلوبة cümlesinde ise مطلوبة sözcüğü için "pek çok kimsenin çevresinde fır döndüğü" anlamı verilmiş "pek çok kimsenin" eklemesi yapılmış, "istenen" anlamı da "çevresinde fır dönmek" deyiimiyle yorumlanarak karşılanmıştır. Aynı zamanda KM'de gerçek anlamıyla yer edinen sözcük, EM'ye deyimsel bir ifadeyle yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır. جميلة için ise "gerçekten güzel bir kız Rande" şeklinde hem "gerçekten" eklemesi yapılmış hem de bahsi geçen kız açıklanarak "Rande" ismi çeviriye dâhil edilmiştir. وأنا قائم مثل السد في طريق حظها cümlesinde ise "Ama, mevcut konumumla, tüm" eklemeleri yapılmış, yorumlama yoluyla aktarım sağlanmıştır. Aynı zamanda KM'de isim cümlesi olarak kurulmuş olan yapı, EM'ye fiil cümlesi olarak yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır.

Örnek 7:

K.M.	فقلت برجاء: لعلها أيام قليلة. و قالت هناء: سأقوم ببعض عمالك وأتيك بما لم ينجز منه واشرح لمدير القسم ظروفك.. وقال فواز متسخطا: هذا يعني أن أعمل من الصباح حتى منتصف الليل (ص.6).
E.M	“Karar vermekte acele etme” diyorum. “Bakanlıktaki işleriniz çok geçmez, hafifler elbet.” Ardından Hena ekliyor: “Bir süre için de olsa, şirkette sana ait işlerin bir bölümünü ben üstlenebilirim hayatım. Daha olmadı, durumu bölüm şefimize açık açık anlatır, bir çare bulmaya çalışırız. Canı sıkkın bir biçimde söylenmeye başlıyor Fevvez: “Ne yani! Sabahın köründen gece yarısına dek çalışayım mı diyorsunuz?!”(s.10).

فقلت برجاء: لعلها أيام قليلة cümlesi ekleme, çıkarma ve yorumlama yoluyla EM'ye aktarılmıştır. فقلت برجاء cümlesinde فقلت fiili ise mâzi yapıda bulunan “dedim ki” anlamına gelen cümle, EM'ye yeniden düzgüleme yoluyla muzâri formda “diyorum” şeklinde aktarılmıştır. لعلها أيام قليلة cümlesi ise çevirmenin erek okura, anlamı açıklarak verme ihtiyacı hissetmesinden ötürü, bağlamdan çıkardığı anlamları aktarıma eklemesiyle çeviri sağlanmıştır. “Bakanlıktaki işleriniz çok geçmez, hafifler elbet.” cümlesi KM' de olmayan, tamamı çevirmen tarafından EM'ye eklenmiş bir cümledir. Metnin bağlamından, bakanlıktaki işlerin yoğunlaşmasıyla ana karakterlerden biri olan Fevvez'in yaptığı ek işi bırakmak istemesi sonucu söylenen bu cümleden, çevirmen böyle bir ekleme yapmayı uygun bulmuştur. Bunun gibi هناء قالت cümlesi “Hena dedi ki” anlamına sahipken, EM'ye “Ardından Hena ekliyor” gibi “ardından” eklemesi ve “ekliyor” yorumlamasıyla aynı zamanda da KM'de mâzi hâlde bulunan fiil, EM'de muzâri formda yer aldığından yeniden düzgüleme işlemi uygulanarak aktarım sağlanmıştır. Ayrıca, سأقوم ببعض عمالك وأتيك بما لم ينجز منه cümlesinde olmayan “Bir süre için de olsa”, “hayatım”, daha olmadı”, “bir çare bulmaya çalışırız” eklemeleri aktarıma eklenmiş, “yapmak, yerine getirmek” anlamına gelen قام ب kalıbı KM'de gelecek zaman formunda سأقوم şeklinde kullanılmıştır. Söz konusu fiil EM'ye “ben üstlenebilirim” şeklinde yorumlanarak استطيع cümlesi gibi aktarılmıştır. Aynı şekilde اشرح fiili emir kipi formunda kullanılmış ve “açıkla” anlamına gelmektedir. EM'ye ise anlamı yorumlanarak “açık açık anlatmak” olarak çevrilmiş aynı zamanda yeniden düzgüleme işlemi uygulanarak emir formu, muzâri fiil olarak değiştirilmiş, “açık açık anlatırız” şeklinde bir aktarıma dönüşmüştür. قال فواز

هذا يعني أن هذا يعني أن cümlesinde de “قال” fiili “ söylenmeye başlıyor” olarak yorumlanmıştır. “Ne yani!” şeklinde erek dilde “sözün kıyası, doğrusu” anlamına gelen ima içeren bir kullanımla yorumlanarak aktarılmıştır. Aynı zamanda من الصباح حتى منتصف الليل “sabahtan gece yarısına kadar” anlamına gelen cümle “köründen” eklemesi yapılarak çevrilmiştir. “Bu demek oluyor ki; sabahtan gece yarısına kadar çalışıyorum” şeklinde bir anlama sahip olan cümle, “Ne yani! Sabahın köründen gece yarısına dek çalışayım mı diyorsunuz?!” şeklinde “diyorsunuz” eklemesi de yapılarak ve KM’de bir isim cümlesi formundayken, EM’ye soru cümlesi şeklinde yeniden düzgüleme yoluyla aktarılarak çeviri tamamlanmıştır.

Örnek 8:

KM	فسألته هناء بجديّة: ماذا ستفعل؟ - سأكون عصابة للسطو على البنك! فقال فواز بامتعاض: خير ما تفعل! (ص.7).
EM	Hena tüm ciddiyetiyle soruyor: “Ne iş yapmayı düşünüyorsun?” “Bankaları soyabilmek için bir çete kurmayı!” Fevvaz ofuldayarak ekliyor: “Valla, en iyisini yaparsın!” (s.11).

فسألته هناء بجديّة cümlesinde فسألته “o ona sordu” anlamını veren bir cümledir ve kaynak dilde var olan, zamirlerdeki eril-dişil kullanımı ayrımı ve metnin bağlamı dolayısıyla, “Hena”nın oğlu Ulvan’a sorduğu” anlamı çıkarılabilir. Ancak fiildeki muttasıl zamir "ه" çıkarılarak, çeviriye dâhil edilmemiştir. Bununla beraber بجديّة ifadesine de “tüm” eklemesi yapılarak aktarım sağlanmıştır. “Ne yapacaksın?” anlamına gelen bir cümledir ve metnin bağlamına bakıldığında bir annenin oğluna ne iş yapmayı düşündüğünü sorduğu anlamı çıkmaktadır. Bu nedenle çevirmen “iş ve düşünüyorsun” eklemelerini yapma gereği duymuştur. Aynı zamanda ستفعل gelecek zaman kalıbında gelen bir fiildir ancak EM’ye yeniden düzgüleme yoluyla değiştirilerek geniş zaman formunda aktarılmıştır. Bunun yanı sıra سأكون عصابة cümlesi EM’ye “çete kurmak” anlamında aktarılmış, birebir çeviride anlam net bir şekilde hissettiremeyeceğinden yorumlama yapılmıştır ve aynı şekilde yeniden düzgüleme yöntemiyle aktarım tercih edilmiş, gelecek zaman formu EM’ye geniş zaman olarak aktarılmıştır. امتعاض فقال فواز بامتعاض kelimesi “canı sıkılma, kızma” anlamına gelmektedir ve yorumlanarak EM’ye “ofuldamak” şeklinde çevrilmiştir. Aynı zamanda قال fiili de yorumlama yoluyla “ekliyor” anlamında aktarılmıştır. خير ما تفعل!

cümlesi ise “Valla, en iyisini yaparsın!” şeklinde yorumlanarak aktarılmış, KM’de olmayan “valla” eklemesi çeviriye dâhil edilmiştir.

Örnek 9:

KM	ولو توجد حجرة رابعة لأمكن أن يقيم علوان فيها عشه (ص.8).
EM	Ah, şu evimizin dördüncü bir odası daha olaydı. O zaman Ulvan’cığım da evlenip yuvasını kurabilirdi. (s.12)

Kaynak dilde şart edatı olarak kullanılan لو “eğer, olsaydı” anlamına gelmekte, EM’de de “olaydı” şeklinde yer almaktadır. “Ah” eklemesi KM’de olmayan, cümlelerin vurgusunu arttırmak amacıyla yapılmıştır. عشه kelimesi Arapçada “yuva” anlamına gelmektedir. Türk kültüründe de var olan aynı evde yaşama geleneği dolayısıyla “yuvasını kurardı” ifadesiyle yorumlanmıştır. “Ulvan’cığım” ifadesindeki sevgi bildiren küçültme eki “-cığım” ekleme yoluyla çeviriye dâhil edilmiştir.

Örnek 10:

KM	جدي قال لي إنه على أيامه لم يكن يبإح الكلام في الخطبة قبل أن يستقل الشاب بحياته ولكنه وعد بمفاتيحة بابا و ماما في الموضوع كما وعد بتأييدى. أمي قالت إن آل سليمان مبارك أقرب من الأقارب، و رندة بمنزلة بناتها ولكنها أكبر منك. وقال أبي إنها تماثلك في السن إن لم تكن أكبر وتماثلك أيضا في الفقر (ص.12).
EM	Büyükbabam “bizim zamanımızda bir delikanlı, kendi ekmeğini kendisi çıkarmaya başlamadıkça evlilik lafını ağzına bile almazdı” diyor. Ama yine de beni kırmıyor. Konuyu anneme ve baba açacağına söz veriyor. Annem meseleyi duyunca tepki gösterip mızıklanıyor: “Dünyada olmaz! Onlarla akraba sayılırsınız! Rande, öz kızım gibidir benim! Hem o, yaşça da büyük senden!”. Babam da ekliyor: “Büyük olmasa da, en azından senin yaşında! Üstelik onlar da bizden farksız, meteliğe kurşun atıyorlar..” (s.18)

جدي sözcüğü “büyükbabam” şeklinde yerleştirilmiştir. Ayrıca mâzi fiil olarak KM’de yer alan قال EM’ye muzâri fiil olarak aktarılmış, yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. Ayrıca جدي قال لي إنه على أيامه لم يكن يبإح الكلام في الخطبة قبل أن يستقل الشاب بحياته cümlesinde bağlaç olarak kullanılan ve cümlelerin dolaylı yoldan anlatılmasını sağlayan إن çıkarma yoluyla aktarıma dâhil edilmemiş, dolayısıyla cümle doğrudan bir anlatım olarak EM’ye çevrilmiştir. Yeniden düzgüleme işleminin uygulandığı bu aktarımda على أيامه “onun

zamanında” EM’ye “bizim zamanımızda” şeklinde zamir değişikliği yapılarak çevrilmiş, aynı şekilde الكلام لم يكن يباح الكلام cümlesi “ağzına bile almazdı” şeklinde yerleştirme ve uyarlama yoluyla, أن يستقل الشاب بحياته cümlesi ise “bir delikanlı, kendi ekmeğini kendisi çıkarmaya başlamadıkça” şeklinde, استقل بحياته “hayatında bağımsız olmak” anlamına sahip olan ifade, “kendi ekmeğini kendisi çıkarmak” şeklinde hem deyimsel bir ifadeye dönüştürülmüş hem de yerleştirme ve uyarlama yoluyla aktarımı yapılmıştır. أن قبل ise “olmasından önce” anlamına sahip ifade “madıkça, medikçe” olarak yorumlanmıştır. ولكنه واما في الموضوع كما وعد بتأييدى cümlesinde olmayan “Ama yine de beni kırmıyor” cümlesi çevirmenin ekleme yoluyla aktarıma dâhil etmesiyle, EM’de yer almıştır. كما وعد بتأييدى “beni desteklediği gibi” cümlesi ise çıkarma yapılarak EM’ye dâhil edilmemiştir. Aynı şekilde ورنده بمنزلة بناتها ولكنها أكبر أمي قالت إن آل سليمان مبارك أقرب من الأقارب، ورنده بمنزلة بناتها ولكنها أكبر أمي قالت إن آل سليمان مبارك cümlesinde var olmayan “Annem meseleyi duyunca tepki gösterip mızıklanıyor: “Dünyada olmaz!” cümlesi ekleme yoluyla çeviriye dâhil edilmiştir. أمي قالت إن آل سليمان مبارك أقرب من الأقارب cümlesi yorumlama yoluyla “Onlarla akraba sayılırız” şeklinde aktarılmış, آل سليمان مبارك “Süleyman Mübarek Ailesi” daraltma yoluyla “onlarla” olarak çevrilmiş, “Akrabalardan daha yakın akrabadır” cümlesi الأقارب ise “akraba sayılırız” şeklinde yorumlanmıştır. Aynı zamanda KM’de isim tamlaması olarak kullanılan آل سليمان مبارك EM’ye “onlarla” şeklinde çevrildiği için tamlama yok olmuş, yeniden düzgüleme yöntemi kullanılmıştır. Bununla birlikte, رنده بمنزلة بناتها cümlesi yerleştirme, uyarlama ve yorumlamayla “Rande, öz kızım gibidir” şeklinde çevrilmiştir. وقال أبي إنها قال تماثلك في السن إن لم تكن أكبر وتماثلك أيضا في الفقر cümlesinde ise mâzi fiil olarak kullanılan قال fiili, EM’ye muzâri fiil olarak aktarılmış, yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. Ayrıca واما في الفقر cümlesinde “hem de senin gibi fakir” anlamı mevcutken, erek okura kaynak metnin bilgi akışını etkili bir şekilde hissettirmek amacıyla eklemeler yapılarak, yorumlama ve uyarlama yoluyla EM’ye aktarılmıştır. “O da senin gibi” kısmı “üstelik onlar da bizden farksız” şeklinde yorumlanmış في الفقر ifadesi ise “meteliğe kurşun atıyorlar” şeklinde uyarlanmıştır. KM’de gerçek anlamında kullanılan sözcük, EM’de “meteliğe kurşun atmak” deyimiyile karşılanmıştır. Bu durumda aktarımda yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır.

Örnek 11:

KM	<p>بابا لم لا تصوم مثلنا؟</p> <p>يقول ضاحكا.</p> <p>الصغيرة تحاسب أباه.</p> <p>ألا تخاف الله؟</p> <p>الصحة يا حبيبتى، لا يغرنك مظهري</p> <p>والصلاة يا بابا؟</p> <p>أوه... سأحدثك عن ذلك عندما تكبرين.. (ص. 16-17).</p>
EM	<p>“Baba sen niye oruç tutmuyorsun?”</p> <p>“Şuna bak sen! Küçük başıyla kalkmış babasını hesaba çekiyor.”</p> <p>“Ama sen Allaktan korkmuyor musun?”</p> <p>“Yok güzelim, yok.. Sağlığım iyi değil de onun için tutamıyorum. Sen babanın böyle güçlü görünüşüne aldanma. Benim içim geçmiş artık!”</p> <p>“Ama namaz da kılmıyorsun?”</p> <p>“Öf! Yeter artık! Büyüdüğünde neden kılmadığımı anlatırım, oldu mu?” (s.26)</p>

بابا لم لا تصوم مثلنا cümlesinde مثلنا cümleden çıkarılarak EM’ye aktarılmamıştır. Aynı şekilde يقول ضاحكا “gülerek diyor ki” cümlesi aktarıma dâhil edilmemiş yerine, “Şuna bak sen!” eklemesi yapılmıştır. الصغيرة تحاسب أباه cümlesi “Küçük çocuk babasına hesap soruyor” şeklinde de çevrilebilir. Ancak yerlileştirme yoluyla aktarım tercih edilerek “Küçük başıyla kalkmış babasını hesaba çekiyor” şeklinde çevrilmiştir. Söz konusu eserin çevirisinde çevirmen, yer yer eklemelerde bulunmuştur. Bu eklemeler genelde çeviride anlam kaybına yol açmaktadır. Çevirmen, anlamı güçlendirmek için eklemeler yapıyor dahi olsa, yazar böyle bir anlatımı tercih etmemiştir. Dolayısıyla başarılabilirdiği kadar kaynak metne sadık kalmak eşdeğerlik açısından mühim bir durum olarak görülmektedir. لا يغرنك مظهري cümlesi de EM’ye aktarılırken “Yok güzelim, yok..” eklemesi yapılmış, الصحة يا حبيبتى “sağlığım iyi değil de onun için tutamıyorum” şeklinde yorumlama ve yine “onun için tutamıyorum” eklemesi yapılmış, لا يغرنك مظهري cümlesinde ise “benim görünüşüm” EM’ye “babanın görünüşü” olarak aktarılmış, isim tamlamasında muzafun ileyh zamir iken, EM’de isim olarak gelmiş, yeniden düzgüleme

işlemi uygulanmıştır. Aynı zamanda söz konusu cümlede olmayan “benim içim geçmiş artık!” eklemesi de yapılarak aktarım tamamlanmıştır.

!يا بابا والصلاة يا بابا! cümlesi KM’de isim cümlesi olarak yer alırken, EM’ye fiil cümlesi şeklinde “ama namaz da kılmıyorsun” aktarımıyla aktarılmış, yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. Ayrıca ..أوه...سأحدثك عن ذلك عندما تكبرين. Ayrıca “öf” şeklinde yerleştirilmiş, “sana bunu büyüdüğünde anlatacağım” cümlesi “büyüdüğünde neden kılmadığımı anlatırım, oldu mu?” şeklinde hem ذلك işaret ismi açıklanarak EM’ye aktarılmış, hem de سأحدثك fiili KM’de gelecek zaman kalıbındayken, EM’ye geniş zaman olarak yeniden düzgülenerek aktarılmıştır. Bunun yanı sıra söz konusu aktarıma “oldu mu?” sorusu da eklenmiştir.

Örnek 12:

KM	<p>الرجل أثار أعصابي. فقالت وهي تحبك طوق المعطف حول عنقها السمع: و أنا كذلك. إنه سمح يدعى الطرف. هو كذلك. هل تصديقين أنه يوجد حل لمشكلتنا لم نهتد إليه بعد؟ فتفكرت قليلا ثم قالت : ألمي في الله كبير ، نحن نفكر وكأن كل شيء سيبقى على حاله إلى الأبد! و قلت بقلق: و لكن العمر يجري يا رنده. فقالت باسمه: ربما ولكن الحب ثابت! (ص. 14).</p>
EM	<p>“Herif, sinirlerimi tepeme çıkardı!” dedim. Mantosunun yakalarını içimi bir hoş eden boynuna doğru kaldırdıktan sonra: “Sorma” dedi. “Benim de sinirim bozuldu!” “Adi herif, resmen zarf atıyor!” “Haklısın.” “Baksana! Sence, problemimizin çözümü var da biz mi bulamıyoruz?” Rande biraz düşündükten sonra: “Ben Allah’tan ümidimi kesmiş değilim” dedi. “Biz nedense, her şey sonsuza dek hep böyle gidecekmiş gibi düşünüyoruz!” “Haklısın ama Rande, hayat da geçip gidiyor.” Bana dönüp gülümsedi: “Belki... Ama aşkımız geçip gitmiyor ya, biz ona bakalım!” (s.22).</p>

الرجل أثار أعصابي cümlesinde الرجل sözcüğü yerlileştirme ve uyarılma yoluyla “herif” olarak anlamlandırılmıştır. أثار fiili “kışkırtmak, harekete geçirmek” anlamına gelmektedir ve EM’ye أثار أعصابي “sinirlerimi tepeme çıkardı” şeklinde yerlileştirme yapılarak aktarılmıştır. Aynı zamanda deyimsel bir ifadeye dönüştürülmüş, yeniden düzgüleme yöntemi uygulanmıştır.

الرجل أثار أعصابي cümlesinde “bağlamak” anlamına gelen حبك fiili, EM’ye “kaldırmak” olarak yorumlanarak aktarılmıştır. عنقها السمع cümlesi de yine yorumlama yoluyla “içimi bir hoş eden boynu” olarak çevrilmiştir. Bu cümlede سمح

sözcüğü “cüretkâr” gibi bir anlamı barındırırken çevirmen deyimsel bir ifadeyle, yeniden düzgüleme yöntemiyle aktarımı tercih etmiştir. أنا كذلك “bende” anlamına gelen bir cümledir ve EM’ye “Sorma, Benim de sinirim bozuldu!” şeklinde cümleye eklemeler yapılarak aynı zamanda yorumlamayla aktarım sağlanmıştır. إنه سمع يدعى الطرف cümlesinde “iğrenç, tiksindirici, çirkin” anlamların gelen سمع sözcüğü “Adi herif” şeklinde yorumlama yoluyla aktarılmıştır. يدعى الطرف cümlesi kaynak dilde de kalıpsal bir ifadedir ve “zarf atmak” anlamında kullanılan alışılmış bir bağdaştırmadır. Erek dilde kullanımı göz önünde bulundurulduğunda kaynak metin okuru üzerinde oluşturduğu etkiyi, erek okur üzerinde de oluşturduğu görülmektedir. Bu sebeple iletişimsel çeviri yöntemiyle yapılmış olan bir aktarım söz konusudur. هو كذلك “o, böyle” anlamına gelen bir kullanımdır ancak EM’ye “haklısın” yorumlamasıyla aktarılmıştır. Bununla birlikte فتفكرت قليلا ثم قالت cümlesi EM’ye aktarılırken تفكرت ve قالت fiillerinin mâzi dişil çekiminden anlaşılacağı üzere burada sözü edilen kişinin Rande olduğunu kaynak dil okuru anlarsa da, erek dil okurunun bu ayrımı yapabileceği bir dil yapısı olmadığından ötürü çevirmen EM’de “Rande” ismini açılıyarak aktarıma dâhil etmiştir. Ayrıca أملي في الله كبير cümlesi kaynak dile ait kalıpsal bir ifadedir ve birebir çeviride “Allahtan çok umutluyum” gibi bir anlam ortaya çıkmakta ancak erek dil yapısına uygun bir çeviri olamamaktadır. Bu nedenle erek dilde var olan ve aynı anlamı karşılayan “Allahtan ümit kesilmez” ifadesi erek odaklı çeviri anlayışına uygun bir aktarım olmakta, dolayısıyla yerileştirme yöntemiyle bir aktarım yapılmış görülmektedir. Aynı zamanda KM’de yer alan cümle olumlu bir fiil cümlesiyken, EM’de olumsuz yapıda bir cümle kullanılmış bu da yeniden düzgüleme yoluyla bir aktarım yapıldığını ortaya çıkarmıştır. Bunlara ek olarak قلت بقلق cümlesi çıkarma yoluyla çeviriden çıkarılarak EM’ye dâhil edilmemiştir. و لكن العمر يجري يا رندة cümlesinde de var olmayan “haklısın” eklemesi, EM aktarımına dâhil edilmiştir. Aynı şekilde فقالت باسمة cümlesinde olmayan “bana dönüp” ifadesi EM’ye eklenerek aktarımı sağlanmıştır. ربما ولكن الحب ثابت! cümlesinde ise الحب ثابت “aşk kalıcıdır” anlamda kullanılan bir ifadedir ve EM’ye cümle yorumlanarak “aşkımız geçip gitmiyor ya” şeklinde çevrilmiştir. KM’de olumlu bir cümle yapısı hâkimken, EM’de olumsuz bir yapı olması, çeviride yeniden düzgüleme yöntemi kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 13:

KM	طعنة وأي طعنة! مقصودة أم جاءت عفو خاطر؟! (ص.27).
EM	Sözcüğün tam anlamıyla bana sokulmuş bir çuvaldızdı bu! Kasten yapıp yapmadığını bilemiyorum! (s.43)

طعنة “yara, saldırı“ (bıçak vb..) anlamına gelen bir kelimedir. Ancak yazarın kaynak metinde beklenmedik bir iğneleme karşısında çaresiz duruma düşen adamın hâlini okura hissettirmek amacıyla kullandığı طعنة sözcüğü, EM’de “Sözcüğün tam anlamıyla bana sokulmuş bir çuvaldızdı bu” şeklinde eklemeler yapılarak yorumlanmıştır. Aynı şekilde! طعنة! مقصودة أم جاءت عفو خاطر؟! cümlesinde de “bilemiyorum!” eklemesi yapılmış, KM’de isim cümlesi olarak yer alan cümle, EM’ye fiil cümlesi şeklinde yeniden düzgülenerak aktarılmıştır.

Örnek 14:

KM	المجنون يجرى بلا وعى نحو حادثه يرصده عندها الأجل (ص.9)
EM	Ölümün beni beklediği ana doğru gemi azıya almışçasına hızla ilerliyor zaman.

Atın, gemi azıları arasına alıp etkisiz kalması ve süvarisinin yönetiminden çıkıp, alabildiğine koşması anlamına gelen “gemi azıya almak” ifadesi bu cümlede tam olarak anlam karşılığını vermektedir. Her kültürde var olan deyimsel ifadeler, aynı dili konuşan halkın ortak hafızası sayıldığı için sözün uzatılmasını engeller (Doğru, 2011, s. 29). Zamanın çok hızlı ilerleyişinin konu edildiği bu metinde de “gemi azıya almak” deyimini kullanmak, cümlenin anlamını uzun uzadıya anlatmaya gerek kalmadan, eşdeğerliği sağlamaya yardımcı olmuştur. KM’de yer alan cümleyi birebir aktarımda metnin anlam dünyasına girilemeyerek, erek okura verilmek istenen mesaj aktarılamayabilir. Bu tarz durumlarda kaynak dilde kullanımı yaygın ve anlaşılır olan, ancak erek dilde birebir aktarımı yapılamayacak cümleler iletişimsel çeviri yöntemiyle çevrilirse çeviride başarı sağlanır. Söz konusu aktarımda da iletişimsel çeviri yapılmış, yerlileştirme yoluyla kaynak cümlenin erek dilde anlam olarak karşıladığı ifade aktarıma eklenmiştir.

Örnek 15

KM	إنه خط طويل من المأسى. ٥ يونيو والانفتاح وروسيا والولايات المتحدة ومملكة المنحرفين..(ص.35).
EM	Bir yığın trajedinin uzantısı bu! 5 Haziran, açılma politikası, Rusya, Amerika, bir yığın zımbırtı.. (s.55)

المملكة ifadeyi ile yazarın 1967 Arap-İsrail savaşına atıfta bulunup Arapçada المملكة المتحدة şeklinde karşılık bulan, Birleşik Krallık İngiltere'yi kastettiği düşünülmektedir. "Yoldan çıkmış, sapıkların krallığı" anlamına gelen tamlama, Arapçadan yapılan çeviride "bir yığın zımbırtı" şeklinde çevrilmiş, daraltma ve yorumlama yoluyla aktarım tercih edilmiştir. Aynı zamanda KM'de isim tamlaması şeklinde gelen cümle, EM'de yeniden düzgüleme yapılarak sıfat tamlası şeklinde aktarılmıştır.

Örnek 16:

KM	"ألا تملك موهبة الفتى الأول في السينما؟" (ص.31).
EM	"Baksana. Çocukluğunda hiç sinemaya falan gitmedin mi sen?!" (s.48)

KM'de olmayan "baksana, hiç, falan" sözcükleri EM'ye eklenerek aynı zamanda "yetenek" anlamına gelen موهبة sözcüğü de aktarımdan çıkarılarak çeviriye dâhil edilmemiştir. Bunun yanı sıra "sahip değil misin?" anlamına gelen ألا تملك؟ sorusu EM'de ملك fiilinin anlamları arasında bulunmayan "gitmek" fiiliyle karşılanmıştır. Aynı zamanda muzâri fiil formunda KM'de yer alan soru cümlesi, EM'de "gitmedin mi" şeklinde mâzi fiil formuna dönüştürülmüş, yeniden düzgüleme yöntemi kullanılmıştır. Bununla birlikte, her alanda işinin en iyisi olanlar için kullanılan الفتى الأول sıfat tamlaması, kaynak metne bakıldığında "başrol oyuncusu" manasında kullanılmaktadır. Ancak dönemin ünlü sinema oyuncusu Ahmed Remzi'nin lakabı da olması hasebiyle yazarın bu duruma göndermede bulunmuş olma ihtimali de düşünülebilir. Bu çerçeveden bakıldığında söz konusu aktarım için de çevirmen kendi yorumlamasını yaparak, الفتى الأول ifadesine "başrol oyuncusu" yerine "çocukluğunda" anlamını vermiş ve böylece eşdeğerlik sağlanamamıştır. Kaynak metnin bağlamına bakıldığında söz konusu cümle "Sinemadaki başrol oyuncusunun yeteğine sahip değil misin/yeteneği yok mu sende?" gibi aktarılabilecek cümle, tamamında çevirmenin yorumlamasıyla tamamlanmıştır.

Örnek 17:

KM	قلت بصوت من الماضي: لم تكن نرى الجيش إلا يوم المحمل (ص.82).
EM	Mâziyi hatırlayıp: “Eskiden orduyu oturup böyle seyretmek mümkün bile değildi” diyorum. “Orduyu ancak seferberlik zamanında görebilirdik.” (s.128)

قلت بصوت من الماضي cümlesi “mâziyi hatırlayıp...diyorum” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. Aynı zamanda KM’de mâzi formda bulunan fiil, EM’ye muzâri formda yeniden düzgülenerek aktarılmıştır. Bunun yanı sıra KM’de olmayan “eskiden, oturup, böyle, orduyu, görebilirdik” eklemeleri yapılarak aktarım sağlanmıştır. لم تكن نرى “göremezdik” cümlesi “seyretmek mümkün bile değildi” şeklinde yorumlanmış, إلا يوم المحمل “Mahmal töreni dışında” cümlesi de “orduylu ancak seferberlik zamanında görebilirdik” şeklinde KM’de olmayan birtakım sözcükler eklenerek ve yorumlanarak çevrilmiştir. Bu cümlede geçen يوم المحمل “Mahmal töreni” İslami bir geçmişe dayanır. Kâbe örtüsü taşıyan Mahmal kervanlarının kutlama törenlerine anıştırma yapan yazarın bu örneği, EM’de anlam daraltması yoluyla “seferberlik zamanı” şeklinde yorumlanmıştır. Çevirmen bu aktarımda bu özel günü birebir aktarıp dipnotta açıklama yaparak erek okura kültür aktarımı yapabiliirdi ya da metin içerisinde açıklayarak aktarım yapabiliirdi. Ancak her iki yöntemi de uygulamayarak erek kültürde var olmayan bu özel günü farklı bir anlamla yorumlamayı tercih etmiştir. Çeviride bu gibi açıklamalar gerek olunan yerlerde yapılmalıdır. Çünkü kültür transferi sırasında kaynak kültür erek kültüre nüfuz etmiyorsa başarılı bir çeviriden söz edilememektedir. Dolayısıyla “Mahmal Töreni” yerine kullanılan “seferberlik zamanı” ifadesi eşdeğerliği sağlayamamaktadır.

“Süleyman Bey de sizin gibi mi düşünüyor?” şeklinde yorumlamış ve bu yorumlama erek odaklı bir çeviri anlayışı açısından daha doğru olmuştur. Metnin anlam dünyasını daraltan ve bağdaşıklık açısından sorun oluşturabilecek aktarımlarda, erek dilin yapısında var olan kullanımlarla aktarım yapmak erek odaklı çeviri anlayışı açısından daha doğru olarak nitelendirilmektedir. وما يحزننا إلا أن علوان قتي طيب وجدير بكل خير cümlesi “biz sadece Ulvan’a üzülüyoruz. O iyi bir çocuk ve en iyi şeylere layık..” şeklinde çevrilebilir. EM’de yer alan “Ulvan gibi son derece iyi karaktere sahip bir delikanlıyı yitirecek olmamız” ifadesi Ulvan’ı kaybedecekleri için üzüldükleri anlamı yer almakta, hâlbuki kaynak cümleden böyle bir anlam çıkarılamamaktadır. Dolayısıyla söz konusu cümle çevirmen tarafından yorumlanarak aktarılmıştır. Aynı zamanda وجدير بكل خير cümlesi çıkarılmış, “gibi”, “son derece”, “karaktere”, “sahip”, “yitirecek” “olmamız” eklemeleri de çeviriye eklenmiştir. Ayrıca ما يحزننا ibaresi de “bizi üzen şey” anlamına gelmektedir ancak EM’de “tek üzüntümüz” şeklinde yorumlanmıştır. سئى وتمتمت وأنا أختم الحديث: وسئى الحظ أيضا cümlesinde سئى الحظ ifadesini çevirmen “şanssızlık” olarak yorumlamış, “aynı zamanda da talihsiz” diye mırıldanıp konuyu sonlandırdım” şeklinde aktarılabilecek cümle “Kim bilir şanssızlık mıdır nedir..” diye hafifçe mırıldanıyordum şeklinde “kimbilir” eklemesi yapılarak ve أنا أختم الحديث cümlesi de çıkarılarak aktarılmıştır. Bunlara ek olarak “Sözünü bitirir bitirmez gitmek üzere toparlandı” cümlesi de KM’de yer almayan ancak çevirmenin çeviriye ekleme yoluyla dâhil ettiği bir cümledir.

Örnek 19:

KM	من تأنى نال ما تمنى (ص.57).
EM	“Sabreden derviş muradına ermiş.” (s.90)

KM’de bulunan kültür odaklı bir ifadenin bağlamsal anlamını ve içeriğini erek dil okurunun kolayca kabul edebileceği şekilde bir aktarım anlamına gelen iletişimsel çeviride, bu gibi ifadelerin aktarımının birebir çevirisinden ziyade, erek dilde var olan ve aynı anlamı karşılayacak ifadelerin kullanılması daha doğru görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu örnekte de birebir çeviriden uzak, erek dilde var olan ve aynı anlama karşılık verilebilecek ve eşdeğerliği sağlayacak deyimsel bir ifade kullanılmıştır.

Örnek 20:

KM	"لا..لا..لا داعي لفتح هذا القاموس، أنا عشت دهرًا لم أعرف الغضب. إنها شهادة ضدك (ص. 67).
EM	"Hayır, hayır.. Bu şekilde ağzı açıp gözü yummanın âlemi yok! Bugüne dek yaşamımda öfke nedir bilmemişimdir ben!" "Bu hiç de hayra alamet değil!"(s.105)

لا داعي لفتح هذا cümlesinde kaynak dile ait kültürel bir ifade olan لا داعي لفتح هذا القاموس iletişimsel çeviri yöntemiyle erek dilde aynı anlama gelen başka bir ifadeyle karşılanmış, "bu şekilde ağzı açıp gözü yummanın âlemi yok" şeklinde çevrilmiştir. Eğer KM'de yer alan söz konusu bu cümle, birebir çeviri yöntemiyle aktarılsaydı "bu sözlüğü açmaya gerek yok" şeklinde erek okurun anlama net bir şekilde vakıf olamayacağı bir anlam ortaya çıkacak ayrıca metnin anlam dünyası daralacaktı. Dolayısıyla böyle durumlarda kullanımsal eşdeğerliği sağlamak açısından ve erek kültür okurunun açık bir şekilde anlatılanı anlamasını sağlayacak bir anlatım tarzı ile metin yeniden oluşturulabilir. لا داعي لفتح هذا cümlesi ise yorumlama, ekleme ve çıkarma yöntemiyle EM'ye aktarılmıştır. "Bugüne dek", "nedir" eklemesi ve عشت fiilinin çıkarılması yöntemiyle yapılan söz konusu cümle "öfkeyi bilmediğim bir ömür yaşadım" anlamına gelmekteyken, "bugüne dek yaşamımda öfke nedir bilmemişimdir ben!" yorumlamasıyla aktarımı sağlanmıştır. إنها شهادة ضدك cümlesi ise "o senin aleyhine bir delildir" anlamına gelmekte ancak çevirmen yorumlamasıyla "bu hiç de hayra alamet değil" şeklinde anlamı karşılamayan ve de ضدك tamlaması çıkarılarak eşdeğerliği sağlamayan bir aktarım yapılmıştır. Aynı zamanda KM'de olumsuzluk edatı yokken, EM'de olumsuzluk edatı eklemesi yapılmış cümle yeniden düzgülenerek aktarılmıştır.

Örnek 21:

KM	فقلت مدارية حزني: لسنا في حاجة إلى مزيد منه (ص.30).
EM	"Yapabileceğimiz fazla bir şey yok.." "Ama o alçak herif, resmen bir entrika peşinde!" (s.47)

KM’de yer almayan “Ama o alçak herif, resmen bir entrika peşinde!” cümlesi ekleme yöntemiyle çeviriye dâhil edilmiştir. Zaman zaman KM’deki anlamı, EM okuruna hissettirebilmek için çeviri yetersiz kalabilmekte ve bu durumda anlamı güçlendirmek veya erek okura, anlamı daha açık bir şekilde ifade edebilmek için eklemeler veya çıkarmalar yapılmaktadır. Ancak çevirideki söz konusu bu ekleme, çeviri için anlamsal bir kayıptır. Neticede yazar böyle bir cümle kurmamıştır. Çevirmenin metne bu tarz bir müdahalesi eşdeğerliği sağlamamıştır. Aynı zamanda *فقلت مدارية حزني* cümlesi de çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiştir. *لسنا في حاجة إلى مزيد منه* cümlesi de “daha fazlasına ihtiyacımız yok” anlamını barındırırken, EM’ye “yapabileceğimiz fazla bir şey yok” yorumlamasıyla “حاجة إلى” kalıbı da aktarımdan çıkarılmış, yerine “yapabileceğimiz” yorumu eklenmiştir. Bu da aktarımda yeniden düzgüleme yapıldığını göstermektedir.

Örnek 22:

KM	وملت إلى تغيير مجرى الحديث فسألت مديري: معذرة يا سيدي لم تتزوج حتى اليوم؟! (ص.27).
EM	Gülistan konuyu değiştirmek istediğinden olmalı, Enver’e bir soru yöneltiyor: “Kusura bakma ama sen niye evlenmedin bugüne dek?” (s.42)

EM’de çeviride bağlaşıklığa uyulmadığı için eşdeğerliğin sağlanamadığı görülmektedir. *ملت* cümlesinin öznesi *أنت* yani 1. tekil şahıs zamiri olan “ben” iken, çeviride “Gülistan” yani “o” üçüncü tekil şahıs zamiri kullanılmaktadır. Hâlbuki öyle olsaydı, yazar fiili bu cümlede *مالت* formunda kullanırdı. Yeniden düzgüleme yönteminin kullanıldığı söz konusu bu cümlede, yanlış yorumlamadan ötürü eşdeğerliğin sağlanamadığı görülmektedir. Aynı zamanda *مديري فسألت* cümlesinde “müdürüm” anlamına gelen *مديري* EM’de açıklanarak “Enver” ismiyle aktarılmıştır. Aynı şekilde *يا سيدي* “Efendim” anlamına gelen münâda, EM’ye “sen” zamiriyle aktarılmış, KM’de isim olan sözcük, EM’ye yeniden düzgüleme yoluyla zamir olarak aktarılmıştır.

Örnek 23:

KM	ثراء المرأة قيمة مشروعة ولا عيب على الرجل إذا أولاها ما تستحقه بالإضافة إلى المزايا الأخرى (ص.27).
EM	“Niye öyle bakıyorsun. Kadının zenginliği utanılacak bir şey değil ki! Bana göre diğer niteliklerine ek olarak ayrıca zengin olan bir kadını erkeğin yeğlemesi, hiç de bir kusur olarak değerlendirilemez.” (s.42)

EM’de yer alan “Niye öyle bakıyorsun” cümlesinin KM’de bir karşılığı bulunamamıştır. Çevirmen, yazarın tercih etmediği bir eklemede bulunmak istemiştir. ثراء المرأة قيمة مشروعة cümlesi “Kadının zenginliği utanılacak bir şey değil ki” şeklinde yorumlanarak aktarılmış, KM’de olumlu bir cümle yapısı mevcutken, EM’de yeniden düzgüleme yoluyla aktarım yapılarak “değil” olumsuzluk edatı cümleye eklenmiş ve cümle olumsuz bir yapıya dönüştürülmüştür. Söz konusu bu cümle, “Kadının serveti yasal hakkıdır” anlamına gelmektedir ve yapılan yorumlama çeviride eşdeğerliğe aykırı bir aktarım yapılmasına neden olmuştur. Bununla birlikte ولا عيب على الرجل إذا أولاها ما تستحقه بالإضافة إلى المزايا الأخرى cümlesinin aktarımında da “bana göre”, “hiç de”, “olarak” ve “değerlendirilemez” eklemeleri yapılmıştır. Ayrıca KM’de etken olarak kullanılan لا عيب على الرجل cümlesi EM’ye edilgen yapıyla “bir kusur olarak değerlendirilemez” şeklinde yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır. Söz konusu cümle “nasıl başka niteliklerinden ötürü tercih ediliyorsa, bir kadının zengin oluşu nedeniyle de tercih edilmesi erkek için ayıp değildir.” şeklinde çevrilebilir.

Örnek 24:

KM	ألهم جَنبِي المَرَض والعَجْز. لا أحد ثمة للعناية بالآخرين. ولا فائض مال للتمريض. الويل لمن يسقط (ص.6).
EM	Allah’ım! Beni hastalıklardan ve yatalak olmaktan muhafaza buyur. Bana dayanma gücü ver. Hiç kimseye muhtaç bırakma beni! Hastalandıktan sonra dünya kadar malın mülkün olmuş, ne yazar! Vay düşkünlerin haline, vay! (s.9).

ألهم جَنبِي المَرَض والعَجْز cümlesindeki العَجْز sözcüğü yorumlanarak “yatalak olmak” şeklinde yorumlanmıştır. KM’de olmayan “Bana dayanma gücü ver” cümlesi aktarıma eklenmiş, لا

“فقلت محتجة ولا فائض مال للتمريض” cümlesinde ise ekleme ve yorumlama yoluyla aktarım tercih edilmiştir. “فقلت محتجة” cümlesi de “düşkünlerin haline” tamlaması eklemesiyle ve de KM’de “düşen kişiye” anlamına gelen ifade EM’ye isim tamlaması olarak yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır.

Örnek 25:

KM	<p>فقلت محتجة: بابا..من فضلك لا تعاملني كطفلة.. فقال بهدوء: لن تندمي، سوف أذكرك بذلك في يوم قريب. ونطقت أُمي لأول مرة وقالت: أنت مؤمنة ولا خوف على مؤمن. فقال أباي: أمك لم تخطئ يا رندة! (ص.40).</p>
EM	<p>Protesto edercesine çıkışım: “Baba! Artık bana çocuk muamelesi yapmayı bırak lütfen!” Yine de aşağıdan alıp sakın bir biçimde sürdürdü konuşmasını: “Göreceksin pişman olmayacaksın. Günü geldiğinde, söylemiştim diyerek sana bu sözlerimi hatırlattığımda beni daha iyi anlayacaksın.” Bu arada annem kendini toparlamıştı: “Sen Allah’a inanan bir kızsın” dedi. “İnanan, ne korkar ne de ümitsizliğe düşer!” Babam ekledi: “Annenin hata etmediğinden emin olabilirsiniz.” (s.63-64).</p>

“فقلت محتجة” cümlesinde قال “söylemek” fiili “çıkışmak” anlamıyla yorumlanmıştır. Aynı şekilde “protestocu” anlamına gelen محتجة sözcüğü, birebir çeviride cümlede yaşanacak olası bir anlatım bozukluğuna engel olmak amacıyla erek odaklı bir yaklaşımla “protesto edercesine” şeklinde yorumlanmıştır. KM’de isim olarak yer alan sözcük, EM’ye fiil olarak yeniden düzgülenerek aktarılmıştır. “Bana çocuk gibi davranma” anlamını barındırırken, EM’ye “artık” eklemesi ve ‘gibi’ anlamına gelen ك harfinin çıkarılmasıyla aktarılmıştır. “فقال بهدوء” cümlesi de “yine de aşağıdan alıp sakın bir biçimde sürdürdü konuşmasını” şeklinde hem eklemeler hemde yorumlama yoluyla çevrilmiştir. لن تندمي، سوف أذكرك بذلك في يوم قريب

aktarımı yapılırken “göreceksin” eklemesi yapılmıştır. سوف أدرك بذلك في يوم قريب “Yakın bir zamanda sana bunu hatırlatacağım” anlamına gelen cümle ise hem eklemeler hem de yorumlama yoluyla EM’ye aktarılmıştır. نطق في أول مرة وقالت cümlesinde geçen fiili “söylemek, konuşmak, açık konuşmak, ses çıkarmak” gibi anlamlara gelen bir fiildir ancak EM’ye “toparlamak” şeklinde yorumlanmıştır. لأول مرة وقالت ifadeleri çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiş, cümlenin tamamı anlamsal değişime uğrayarak aktarım sağlanmıştır. Aynı şekilde أنت مؤمنة ولا خوف على مؤمن cümlesi de yorumlama yoluyla EM’ye aktarılmıştır. أنت مؤمنة cümlesindeki sözcüğünün sonundaki dişilik tâ’sı “tâ-i merbûta”, açıklama yoluyla “bir kızsın” şeklinde EM’de yerini almıştır. Kaynak dil yapısında bulunan dişilik-erillik ayrımı, erek dil yapısında olmadığından çeviri metinlerde bu tarz açıklamaların yapılması doğaldır, erek metin okurunun anlamsal karmaşa yaşamaması açısından da önem arz etmektedir. Aynı zamanda erek dilde kullanılan “Mümin” kelimesi de söz konusu çeviride “Allaha inanan” şeklinde açıklanarak yer almıştır. لا خوف على مؤمن “mümine korku yoktur” cümlesi EM’ye yorumlanarak ve de “ne de ümitsizliğe düşer” eklemesi yapılarak aktarılmıştır. قال في أول مرة cümlesindeki fiili de “ekledi” şeklinde yorumlanarak çevrilmiş, أمك لم تخطئ يا رندة! cümlesinde de “emin olabilirsiniz” eklemesi ve يا رندة ifadesinin çıkarılmasıyla aktarım tamamlanmıştır.

Örnek 26:

KM	أرى في أحلامي إبي وأمي وأختي محاسن..ورأيتهم مرة في منطاد يلق فوق رأسي، ترى هل أرف الرحيل؟ هل أن للعجوز أن يعفي الدولة من صرف معاشه؟ الصحة جيدة رغم عين الحسود سليمان مبارك (ص.80).
EM	Bugünlerde pek hayırlı rüyalar görüyorum. Babam, anam ve kız kardeşim her gece rüyama giriyor. Allah hepsine rahmet eylesin. Düşümde, bir paraşüte dolmuşlar, tam tepemde süzülüyorlardı. Ebedi istirahatgahıma benim de uçacağıma mı işarettir, nedir? Artık devletin bu yaşlının maaşını bordrodan silme zamanı geldi mi ne? Süleyman Mübarek çatlasın dursun, sağlığım halâ yerinde (s.124).

أرى في أحلامي إبي وأمي وأختي محاسن cümlesi EM’ye aktarılırken, KM’de olmayan “Bugünlerde pek hayırlı rüyalar görüyorum” cümlesi çevirmenin inisiyatifiyle eklenmiş, أختي محاسن “kızkardeşim Mehasin” cümlesinden özel isim olarak geçen “Mehasin” çıkarılarak ve aynı cümleye KM’de olmayan “her gece rüyama giriyor” cümlesi eklenerek, aktarım

tamamlanmıştır. Söz konusu cümle “Babamı, annemi ve kız kardeşim Mehasini rüyalarımda görüyorum” anlamına gelirken, çevirmen kendi eklemeleriyle KM’de olmayan cümleleri de aktarıma dâhil etmiştir. Böyle bir ekleme, çeviri eşdeğerliği açısından uygun görülmemektedir. KM’de var olan bir cümlenin EM’de tam karşılığı bulunmuyorsa veya yapılacak olan eklemeye erek okur metnin anlam dünyasına dâhil olacaksa, eklemeler yapılabilir ancak kaynak cümlenin aktarımında anlam net bir şekilde erek okura verilebiliyorsa, yazarın vermediği anlamları EM’de vermek, o metni yeniden yazmak anlamına gelmektedir. Aynı şekilde söz konusu cümlenin devamında var olmayan “Allah hepsine rahmet eylesin” eklemesi yine EM’ye dâhil edilmiştir. ورأيتهم مرة في منطاد و رأيتهم مرة، “onları bir kez gördüm” anlamına gelen cümle çıkarma yoluyla EM’ye dâhil edilmemiş، في منطاد “bir uçan balonda” anlamına gelen مظللة الهبوط sözcüğü olarak kullanılan “paraşüt” kelimesiyle karşılanmıştır. Aynı zamanda cümle “doluşmuşlar” eklemesi yapılarak fiil cümlesine dönüştürülmüş, yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. يحلق فوق رأسي cümlesi ise “bir şeyin üzerinde süzülerek uçmak” anlamına gelen حلق فوق ifadesinin “süzülüyorlardı” şeklinde cümlede mâzi fiil anlamı veren كان fiilinin söz konusu cümlede varmış gibi kullanımı, aktarımda yeniden düzgüleme yapıldığını göstermektedir.

هل ترى أرف الرحيل cümlesinde yer alan ترى هل kalıbı kaynak dilde “acaba, sence” anlamlarına gelmektedir. Söz konusu cümle de “Yolculuk vakti gelip çattı mı acaba?” şeklinde bir anlam barındırmaktadır ancak EM’ye “Ebedi istirahatgahıma benim de uçağıma mı işaretler, nedir?” şeklinde bir yorumlamayla aktarılmıştır. KM’de olmayan “ebedi istirahatgahıma” eklemesi, yine çevirmenin insiyatifiyle yapılmıştır. Söz konusu cümlede geçen رحيل sözcüğü “göç, ölüm, yola çıkma, ayrılma” anlamlarına gelmekte ancak EM’de “uçmak” eylemiyle karşılanmaktadır. KM’de isim formunda kullanılan bu ifadenin EM’ye fiil olarak aktarılması çeviride yeniden düzgüleme yapıldığını göstermektedir.

عين الحسود سليمان مبارك cümlesi de “Kıskanç Süleyman Mübareğin nazarına rağmen sağlığı iyi” anlamına gelmektedir ancak EM’ye “Süleyman Mübarek çatlasın dursun, sağlığı halâ yerinde” şeklinde yorumlama ve yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır. KM’de tamlama olarak yer alan عين الحسود سليمان مبارك cümlesi EM’de “Süleyman Mübarek çatlasın dursun” şeklinde yorumlanmış ve tamlama aktarılmamıştır. Dolayısıyla yeniden düzgüleme uygulaması yapılmıştır. Aynı şekilde عين الحسود cümlesi de yorumlama yoluyla aktarılmış, aynı zamanda cümleye “halâ” eklemesi yapılmış ve KM’de

sıfat olarak gelen cümlenin haberi, EM’de “yerinde” ifadesiyle yeniden düzgülleme yoluyla aktarılmıştır.

Örnek 27:

KM	ظل طوال الوقت كئيبياً مغتماً. أفهم ذلك جيداً ولكن ألا يثق بي؟ لا مساحة عندنا لمزيد من القلق. رائحة الملوخية تجول في الشقة ما أشد استجابتي لها (ص.15).
EM	Eve girdiğimde çok sevdiğim Muluhiyye kokusu geliyor burnuma. (s.23)

KM’de yer alan “Gün boyunca melankolin bir şekilde kaldı. Bunu çok iyi anlıyorum. Ancak bana güvenmiyor mu? Bizde endişeye daha fazla yer yoktur” şeklinde çevrilebilecek ظل طوال الوقت كئيبياً مغتماً. أفهم ذلك جيداً ولكن ألا يثق بي؟ لا مساحة عندنا لمزيد من القلق cümlesinin EM’ye aktarımı yapılmamıştır. رائحة الملوخية تجول في الشقة ما أشد استجابتي لها cümlesinde geçen رائحة الملوخية tamlaması EM’ye aktarılırken özellikle Suriye ve Mısır’da saksı bitkisi olarak yetiştirilen saplı ve yapraklı bir bitki ile bu bitkiden yapılan yemeğe verilen ad olan الملوخية “el-muluhiyye”, erek dilde bu sözcüğü tam olarak karşılayan bir sözcük bulunmadığından, kültürel ödünçleme yoluyla aynı şekilde aktarılmıştır. Buna ek olarak söz konusu cümle ekleme ve yorumlama yoluyla EM’ye çevrilmiştir. KM’de رائحة الملوخية تجول في الشقة şeklinde yer alan “Muluhiyye kokusu katta dolaşüyor” ifadesi EM’ye “eve girdiğimde Muluhiyye kokusu geliyor burnuma” şeklinde yeniden düzgülleme ve yorumlamayla aktarılmıştır. ما أشد استجابتي لها ifadesi ise, çıkarma işlemi uygulanarak EM’ye aktarılmamıştır.

Örnek 28:

KM	تزوجت من تاجر في وكالة البلح (ص.28).
EM	Ardından da bayan, bir hurma şirketinin sahibi olan bir tüccarla evlendi. (s.44)

تزوجت من تاجر في وكالة البلح “Vekalet el-Balah’daki bir esnafla evlendi” şeklinde çevrilmesi gereken cümle, “Ardından da bayan, bir hurma şirketinin sahibi olan bir tüccarla evlendi” şeklinde yanlış çevrilmiştir. وكالة البلح Mısır’daki en ünlü çarşılarından birine verilen isimdir ve KM’de yer alan bu özel isim, EM’ye çevirmenin yanlış anlamasından dolayı olduğu düşünülen hatalı bir aktarımla çevrilmiştir. Bunun yanı sıra تزوج fiili, kaynak dil yapısında var olan erillik-dişillik yapısından ötürü müfred müennes gaibe, yani üçüncü tekil dişil şahıs çekimi dolayısıyla تزوجت olarak çekimlenmiştir. Bu yapı kaynak dil okurunun bildiği ancak erek

dil okurunun yabancı olduğu bir yapıdır. Bu nedenle çevirmen “bayan” olarak açıklama yapma gereği duymuş, söz konusu ifade EM’ye eklenmiştir.

Örnek 29:

KM	أفعل ما أستطيع في حجرة نومي و حجرة المعيشة (ص. 8).
EM	Uyuduğum bu oda aynı zamanda ailenin oturma odası. Yalnız kalınca, burada kendime bazı meşgaleler buluyorum (s.11).

ججرة المعيشة tamlaması EM’ye çevrilirken “ailenin oturma odası” şeklinde yorumlanmış, cümle “aynı zamanda, ailenin” eklemeleriyle aktarılmıştır. Yapılan çeviride uyuduğu odanın aynı zamanda oturma odası olduğuna dair bir ibareye kaynak cümlede rastlanmamıştır. Ayrıca “yalnız kalınca, burada kendime bazı meşgaleler buluyorum” şeklinde yorumlama yoluyla yapılmış olan aktarım, metnin anlam dünyasının dışına çıkmış, eşdeğerliği sağlamayan bir aktarımdır. Metnin bağlamına bakıldığında söz konusu cümle, adamın evde kendi odasını ve oturma odasını temizlemesi üzerine söylediği bir cümledir. “Oturma odası ve yatak odamda yapabildiğim kadarını yapıyorum.” şeklinde aktarılabilir.

Örnek 30:

KM	و ذكرى جدي الأزهرى مدرس النحو (ص.57).
EM	Ezher Üniversitesinde sentaks okutan dedemi hatırlıyorum. (s.89)

Söz konusu cümlenin çevirisine baktığımızda çevirmenin ذكرى kelimesinin yerine ذكر fiilinin müfred mütekellim yani birinci tekil şahıs çekimine göre أذكر şeklinde aktardığı görülmektedir. Yine söz konusu cümlede “sentaks” kelimesi النحو yerine kullanılmıştır. Ancak burada yazarın dilbilgisi dersini kastettiği düşünülmektedir. Çünkü “sentaks” dilbilimin temel çalışma alanlarından birisidir ancak başlı başına bir ders olarak değil dilbilim derslerinin içerisinde verilen bir alandır. Aynı zamanda جدي الأزهرى cümlesi “Ezherli dedem” anlamına gelmektedir ancak EM’ye “üniversitesinde” eklemesiyle aktarılmıştır. KM’de sıfat olarak yer alan الأزهرى KM’ye mecrur isim olarak yeniden düzgülleme yapılarak aktarılmıştır. Ayrıca النحو مدرس cümlesi KM’de “Nahiv öğretmeni”

şeklinde isim tamlaması olarak yer almış, EM'ye "Sentaks okutan" şeklinde sıfat olarak, yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır.

Örnek 31:

KM	نحن متفقان على أنه طالما لا يوجد ارتباط فالأمر يفصل فيه العقل وحده. فقلت معترضة: لكنه أرملة وأب! (ص.52).
EM	"Annen baban olarak bizler, bunun hayırlı olacağını düşünüyoruz. Hem, mademki artık verilmiş bir sözün yok, iş akıllı uslu oturup düşünüp sadece karar vermeye kalıyor." Tabii ki itiraz etmiştim: "Sözünü ettiğiniz herif, eli ayağı tutmaz, babam yaşında biri!" (s.83)

KM'de geçen نحن متفقان cümlesinde yer alan متفق sözcüğü "aynı fikirde olmak" anlamına gelmekte ve söz konusu sözcüğün sonuna gelmiş olan ان ikillik ekiyle, kastedilenin anne-baba olduğu anlaşılmaktadır. Kaynak dil okuru, dilin bu yapısına aşina olduğundan ötürü bu durumu anlayabilmekte, ancak erek okur bir açıklamaya ihtiyaç duyabilmektedir. "Çünkü biz aynı fikirdeyiz" şeklinde yapılacak bir çeviride "biz" şahsının kaç kişi olduğu ve ayrıntısını erek okur anlayamayacaktır. Dolayısıyla bu gibi durumları açıklığa kavuşturmak amacıyla çevirmenler açıklama yöntemiyle anlamı netleştirebilirler. Söz konusu aktarımda da "Annen baban olarak bizler" açıklaması yapılarak, sözcüğün erek okur zihninde net bir şekilde anlam bulması sağlanmıştır. Bunun dışında söz konusu cümlelerin aktarımında "bunun hayırlı olacağını düşünüyoruz" şeklinde KM'de olmayan bir cümle eklemesi EM'ye dâhil edilmiştir. Bu eklemeye birlikte KM'de isim cümlesi olarak yer alan cümle, EM'de fiil cümlesine yeniden düzgüleme yapılarak dönüştürülmüş olmaktadır. Bununla beraber نحن متفقان cümlesi ise yorumlama ve ekleme yoluyla EM'ye aktarılmıştır. العقل وحده ifadesi "akıllı uslu oturup düşünüp" şeklinde yorumlanmış, KM'de isim olarak kullanılan ibare, EM'ye fiil olarak yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmış, "hakkında karar vermek" anlamına gelen يفصل فيه ifadesine de "kalıyor" eklemesi yapılarak aktarım tamamlanmıştır. فقلت معترضة cümlesi ise "itiraz ederek dedim ki" anlamına gelmektedir ve KM'de hâl cümlesi olarak yer almaktadır. Söz konusu cümle EM'ye "tabii ki" eklemesi yapılarak ve yeniden düzgüleme yoluyla hâl cümlesi, EM'de yalnızca fiil cümlesi şeklinde getirilerek aktarım sağlanmıştır.

أرمل وأب “dul ve baba” kelimeleri EM’ye “eli ayağı tutmaz, babam yaşında biri!” şeklinde, kaynak metne uymayan eklemeler ve yorumlamayla aktarılmış, yazarın vermek istediği anlam, erek okura farklı bir anlatımla verilmiştir. KM’de evlendirilmek istenen adamın daha önce evlenmiş ve çocuğu olan biri olduğuna dikkat çekilirken, EM’de “yaşlılık” vurgusu yapılmıştır. Dolayısıyla anlam kısır kalmıştır. لكنه “ama, o” anlamına gelirken, şahıs zamiri “ه” EM’de açıklama ve yorumlamayla “Sözünü ettiğiniz herif” şeklinde aktarılmıştır. Kaynak eser bağlamına bakıldığında, söz konusu adamın adı ve bahsi geçmekte “İbrahim bey” olarak da zikredilmektedir. Dolayısıyla erek okur zaten açıklama yapılmasa da bu şahsın kim olduğunu anlayabilecektir. Aynı zamanda açıklama, “bu adam” şeklinde de yapılabilecekken, çevirmen kendi insiyatifini kullanarak yorumlamada bulunmuştur.

Örnek 32:

KM	يوم الجمعة، يوم العطلة، تتراكم الواجبات، وقت للحمام، وقت للعزاء، وقت للاعتذار، ساعة واحدة للاسترخاء (ص.50).
EM	Tatil olarak haftada bir Cuma’mız var. O gün de öylesine çok işimiz oluyor ki! Banyo yap, onu hallet şunu yap derken, kafa dinlemeye ancak bir saatlik bir zaman kalıyor. (s.78)

يوم الجمعة، يوم العطلة “cuma günü, tatil günü” cümlesi “tatil olarak haftada bir Cuma’mız var” şeklinde yorumlanmıştır. تتراكم الواجبات cümlesi ise “o gün de öylesine çok işimiz oluyor ki” şeklinde eklemeler yapılarak yorumlanmıştır. وقت للعزاء، وقت للاعتذار ibareleri de çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiş, yerine “onu hallet şunu yap derken” genel bir ifade kullanılarak anlam daraltılmıştır. للاسترخاء ibaresi “dinlenmek için” anlamına gelmektedir ve EM’de kafa dinlemeye anlamında yorumlanmıştır.

Örnek 33:

KM	<p>"علوان، في الثلاثينيات فصلت من عملي بتهمة تحريض الطلبة على الإضراب. كنت صاحب أسرة وأبناء ومن كبار الفقراء، اشتغلت بمدرسة الإعدادية الأهلية بمرتب حقير، وأمسكت حسابات بقال من أصدقاء ومكثنا عاما كاملا لا نطبخ إلا العدس، وعندك أبوك فسأله.. تابعني بنصف وعي ثم قال بامتعاض (ص.47).</p>
EM	<p>"Bak Ulvan, 1930'larda, öğrencileri boykota teşvikten ötürü açığa alındım. Son derece yoksuldum, üstüne üstlük aileme ve çocuklarıma da bakmak zorundaydım. Çok düşük bir maaşa razı olup, özel bir ortaokulda öğretmenliğe başladım. Bir yandan da dostum olan kimi bakkalların defterlerini tutardım. Tam bir yıl mercimek dışında hiçbir şey yiyememiştik. Bana inanmazsan babana sor, mutlaka hatırlayacaktır..." Beni hiç dinlememişti sanki. Canı sıkkın bir biçimde aynı telden çalmaya devam ediyordu.(s.73-74)</p>

بتهمة "işimden atıldım" cümlesi "açığa alındım" şeklinde yorumlanmıştır. فصلت من عملي "suçlamasıyla" sözcüğü "ötürü" yorumlamasıyla aktarılmıştır. كنت صاحب أسرة وأبناء cümlesi de "bir ailem ve evlatlarım vardı" şeklinde aktarılabilecekken, "üstüne üstlük" eklemesi yapılarak aynı zamanda da KM'de isim cümlesi olarak yer alan cümle, "bakmak zorundaydım" şeklinde fiil cümlesi formunda yeniden düzgüleme yoluyla aktarılmıştır. اشتغل fiili "çalışmak" anlamına gelen cümlesinde "başlamak" olarak yorumlanmış, aynı zamanda KM'de olmayan "razı olup" eklemesi de yapılarak aktarım tamamlanmıştır. مكثنا عاما كاملا لا نطبخ إلا العدس cümlesinde de "yaşadık" anlamına gelen مكثنا cümlesi, çıkarma yoluyla çeviriye dâhil edilmemiştir. لا نطبخ cümlesi ise EM'ye "yiyememiştik" şeklinde hem yorumlama hem de yeniden düzgüleme yoluyla mâzi fiil yapısına çevrilerek aktarılmıştır. "Tam bir yıl mercimek dışında bir şey pişirmeden yaşadık" cümlesi olumlu yapıda gelmiştir ancak kaynak dil yapısında var olan ve istisna edatı olarak adlandırılan إلا yapı olarak olumlu bir görünüm verse de, kendinden önce gelen müstesna minhunun zıttı bir anlam gizlidir ve bazı durumlarda olumsuz olarak da çevrilebilir. Söz konusu cümlede de böyle bir aktarım söz konusu olmuştur. Bununla beraber عندك أبوك فسأله cümlesi de "Bana inanmazsan" ve "mutlaka hatırlayacaktır" cümle eklemeleri yapılarak, aynı zamanda عندك أبوك cümlesi de çıkarılarak aktarım tamamlanmıştır. تابعني بنصف وعي ثم قال بامتعاض cümlesi de eklemeler ve yorumlamalarla

çevrilmiş, تابعني بنصف وعي cümlesi olumlu yapıda gelmişken, EM'ye “Beni hiç dinlememişti sanki” şeklinde hem olumsuz yapıya çevrilerek yeniden düzgüleme işlemi uygulanmış, hem de “sanki” ve “hiç” eklemeleri yapılmıştır. Aynı şekilde قال بامتعااض ثم قال fiili için “aynı telden çalmaya devam ediyordu” yorumlaması yapılmış, “söyledi” anlamına gelen قال fiiline mecâzi anlam yüklenerek aynı zamanda mâzi yapı muzâri fiil yapısına çevrilerek yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. Ayrıca ثم çeviriden çıkartılarak aktarım yapılmıştır.

Örnek 34:

KM	جريح القلب والكرامة. أهيم على وجهي ككلب بلا مأوى. حرارة الجو تبخر لذة المشى. مقهى ريش منقذ من ضجر الوحدة (ص. 48).
EM	Yüreğimde ve onurumda onmaz bir yara. Yersiz yurtsuz bir köpek gibi nereye gittiğimi bilmez bir vaziyette amaçsızca yürüyorum. Boğucu sıcak, yürüyüş zevkimin içine ediyor. Yalnızlığın verdiği sıkıntıdan kurtulurum umuduyla kordon boyundaki çay bahçesine sığınyorum (s.75).

جريح القلب والكرامة cümlesinde olmayan “onmaz” eklemesi yapılarak, “yara” ismine sıfat getirilmiş, böylelikle yeniden düzgüleme işlemiyle KM’de isim tamlamasının muzafı olarak kullanılan “yara”, EM’de sıfat tamlaması olarak yer almıştır. أهيم على وجهي ككلب بلا مأوى cümlesi ise “nereye gittiğimi bilmez bir vaziyette” eklemesiyle aktarılmıştır. حرارة الجو cümlesinde isim tamlaması olarak gelen حرارة الجو “havanın sıcaklığı” KM’de “boğucu sıcak” şeklinde sıfat tamlamasına dönüştürülmüş, yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. Aynı zamanda تبخر fiili “buharlaştırıyor” anlamında bir fiildir ancak EM’ye “bozup berbat etmek” anlamına gelen, argoda kullanılan “içine etmek” deyimsel ifadesiyle yorumlanmıştır. Buna ek olarak مقهى ريش منقذ من ضجر الوحدة cümlesinde geçen مقهى ريش “Cafe Riche” ya da “Riş kahvesi” olarak çevrilebilecekken bu özel isimde “çay bahçesi” şeklinde genelleştirme yoluyla aktarım tercih edilmiştir. Her dilde olduğu gibi kaynak dil Arapçada da bazı isimlerde yabancı dillerden geçiş olmuş ve dil içerisinde olduğu gibi konumlandırılmıştır. Söz konusu cümledeki özel ismin de yabancı kaynaklı olduğu açıktır ancak kaynak metinde yazar bu isme yerlileştirme işlemi uygulayarak yer vermiş, kültürel ödüncleme yöntemini tercih etmeyerek, sözcüğe yabancı dilde var olduğu şekilde yer vermemiştir. Dolayısıyla çevirmen de bu şekilde bir aktarımı tercih etmeyerek “çay

bahçesi” genellemesi yapmıştır. Aynı zamanda KM’de yer alan ضجر الوحدة “yalnızlığın sıkıntısı” tamlaması EM’ye “yalnızlığın verdiği sıkıntı” şeklinde yeniden düzgüleme yoluyla değiştirilerek aktarılmıştır. منقذ sözcüğü “kurtarıcı, sığınak” anlamına gelen, KM’de de bu anlamıyla kullanılan bir sözcüktür ancak EM’de “kurtulurum umuduyla” anlamı bu sözcüğe yüklenmiştir. KM’de isim olarak kullanılmış olan bu sözcüğün EM’deki bu kullanımı, çeviride hem yeniden düzgüleme işlemi uygulandığını hem de ekleme yapıldığını göstermektedir.

Örnek 35:

KM	كور قبضته وألصقها بفيه معتمدا بكوعه على خوان قديم وقال: كأنني مجرم مطاردا يا جدي (ص. 34)
EM	Gömleğinin kollarını sıvayıp dirsekleriyle eski yemek masasına yaslanıp konuşuyor: .“Önüne gelen herkesin itip kakaladığı bir suçluyum sanki!” (s.54).

كور قبضته “elini yumruk yapmak” anlamında kullanılan bir ifadedir. Çevirmen bu ifadeyi “Gömleğinin kollarını sıvayıp” şeklinde yorumlamış, eşdeğerliği sağlayamamıştır. Aynı şekilde ألصقها بفيه cümlesi de “onu ağzına götürdü/yapıştırdı” şeklinde aktarılabilecekken, çeviride çıkarma yapılarak bu ifadeye yer verilmemiştir. معتمدا بكوعه على خوان قديم “dirseğini eski masaya dayayarak” anlamındaki bu cümlede de müfred (tekil) olarak kullanılmış olan كوع sözcüğü EM’de cemi’ (çoğul) olarak yer almıştır. Yeniden düzgüleme işleminin uygulandığı görülen söz konusu cümlede قال “dedi, söyledi” mâzi fiili (geçmiş zaman) de muzâri fiil (geniş zaman) kalıbında “konuşuyor” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. Bunun yanı sıra مطاردا يا جدي cümlesinde geçen مطاردا kelimesi “herkesin itip kakaladığı” anlamını okura verecek bir anlam içermemekte, “kovalamak, peşine düşmek” anlamlarında kullanılabilecek bir kelimedir. Dolayısıyla bu cümlenin çevirisi: “Adeta kovalanan bir suçlu gibiyim dede, dedi” şeklinde olabilir. Çevirmen söz konusu çeviride yorumlama ve yeniden düzgüleme yoluyla aktarımı tercih etmiş, KM’de gerçek anlamında kullanılan cümle EM’de mecâzi bir aktarımla yer almıştır.

Örnek 36:

KM	انضباطي خلقة مركبة في أعماقي منذ الصغر (ص.31).
EM	Dürüstlük, küçüklüğümde beri içimde yer etmiş değişmez bir karakteristiğim gibi, hiç yitirmedığım bir özellik. (s.49)

Bu cümlelerin çevirisi “Ben çocukluğumdan beri duygularını kontrol etmesini bilen birisiyim.” şeklinde olabilir. Söz konusu çeviri yorumlama yoluyla yapılmış ancak hem انضباط kelimesinin sözlük anlamı hem de cümlelerin bağlamında verilmek istenen anlama uygun bir aktarım olmamıştır. Bu cümlede “kendini kontrol altında tutma, disiplin sahibi olma” anlamlarını barındıran انضباط kelimesine “otokontrol” demek, anlama ve bağlama uygun bir aktarım olacaktır.

Örnek 37:

KM	غرقنا في دوامة عالم مجنون (ص.12).
EM	Çılgına dönmüş bir dünyada, ne yapacağımızı bilemez bir hâlde apışıp kalmıştık. (s.19)

غرق في “batmak, boğulmak, kendini kaptırmak” anlamına gelen bir fiildir. Cümlelerin çevirisine bakıldığında, erek dilde “ne yapacağını bilemez duruma gelmek” anlamında kullanılan bir deyim olan “apışıp kalmak”, çevirmenin bağlamdan bu anlamı çıkarıp erek okuyucuya etkileyici bir biçimde olayı sunma isteğinin sonucudur. Yorumlama yoluyla aktarımı yapılan bu çeviride aynı zamanda EM’de deyimsel bir ifadeye dönüştürme işlemi yapıldığından yeniden düzgülleme yöntemi kullanıldığını da söylemek mümkündür.

Örnek 38:

KM	فتدخل أم علي. في معطف سنجابي والخمار الأبيض يحدق بوجهها القمحي الريان (ص.20).
EM	Ümmü Ali giriyor içeriye. Sırtında sincap rengi mantosu, başında beyaz eşarbi. O buğday tenli, pürüzsüz yüzünün güzelliği daha bir ön plana çıkıyor eşarp sayesinde. (s.31)

سجايي في معطف سجايي cümlesinde geçen سنجايي sözcüğü, sincapların rengi gibi yani kahverengi ile kurşun rengi arasında bir rengi ifade etmektedir ve erek kültürde “gri renk” için kullanılmaktadır. Çevirmen birebir çeviriyle “sincap rengi” olarak çevirmeyi uygun görmüştür. KM’de olmayan “sırtında” sözcüğü de eklenerek aktarım yapılmıştır. والخمار والريان cümlesinde ise KM’de olmayan “başında” eklemesi yapılmış, “yüzünü çevreleyen/kuşatan/saran” anlamına gelen بوجهها cümlesi çeviriden çıkarılmış, “tombul buğday tenli yüzü” şeklinde aktarılabilecek الريان بوجهها القمحی cümlesi de “o buğday tenli, pürüzsüz yüzünün güzelliği” şeklinde yorumlama ve “güzelliği” eklemesi yapılarak aktarılmış, aynı zamanda KM’de olmayan “daha bir ön plana çıkıyor eşarp sayesinde” eklemesiyle aktarım tamamlanmıştır. Söz konusu metnin genelinde kaynak metin yazarının yazmadığı bazı eklemeler, çevirmen tarafından kullanılan insiyatifle eklenmiş, yer yer anlamdan ve bağlamdan kopmalar yaşanmıştır. Söz konusu cümlenin çevirisi “Gri mantosu ve tombul buğday tenli yüzünü saran beyaz eşarbyla Ümmü Ali giriyor içeri” şeklinde yapılabilir.

Örnek 39:

KM	حوالينا ولا علينا يا رب (ص.21).
EM	Sen yine de nimetlerini esirgeme Tanrım (s.33).

حوالينا ولا علينا يا رب “havaleyna ve la aleyna ya Rab!” Yağmur duasında kullanılan ve “Allah’ım! Üzerimize değil, çevremize yağdır” şeklinde çevrilebilecek bir ifadedir. Çünkü yağmur yağınca bir felaket de olabilir, ancak Allah’tan yağmurun rahmet olması istenir. Bu bağlamdan yola çıkacak olursak, Arap kültüründe kötü durumlar karşısında yer yer kullanılan bu ifade “Allah başa vermesin” şeklinde Türkçede karşılığını bulabilir. Ancak Kurân-ı Kerîm’in Arapça olması ve İslam dini klasik literatürünün bu dille yazılması nedeniyle dinsel ve geleneksel odaklı ifadeler yoğun bir biçimde Arapçaya nüfuz etmiştir. Birçok noktada benzer dini ve kültürel değerleri paylaşmasına rağmen, kültür odaklı birçok Arapça ifadeyi Türkçeye aktarmak kolay değildir (Suçin, 2013, s.136). Bu şekilde kültür odaklı yerleşik bir ifadenin erek dilde tam karşılığının bulunamaması durumunda, çeviri sorunları ortaya çıkabilmektedir. Birebir çevirinin uygun olmadığı söz konusu çeviride de bu şekilde bir sorun ortaya çıkmıştır. Çevirmen söz konusu aktarımı, iletişimsel çeviri yerine yorumlama ve uyarlamayla çevirmeyi tercih ederek yapmıştır.

Örnek 40:

KM	إيمان موروث، شك، إحداد، عقلانية، لا أدريّة، ثم إيمان! فتسأل ساخرا: بوفيه مفتوح؟! هي الحياة الكاملة.. (ص.22).
EM	“Paha biçilmez bir mirastır iman. Kuşuklar, tanrıtanımazlık, bilemezcilik.. Ve ardından iman!” Alaycılık bürümüştü gözlerini: “Yine açtın şu meşhur tezgâhını. Kes bakalım kes!” “Mükemmel bir yaşam imanla mümkün ancak.” (s.34)

KM’de geçen ایمان موروث cümlesi “Paha biçilmez” eklemesi yapılarak EM’ye aktarılmıştır. عقلانية cümlesinde ise “rasyonalizm” anlamına gelen عقلائیة sözcüğü çeviriye eklenmemiştir. فتسأل ساخرا cümlesi de yorumlama yoluyla aynı zamanda “bürümek” ve “gözlerini” eklemeleri yapılarak çevrilmiştir. بوفيه مفتوح cümlesi ise “açık büfe” anlamına gelmektedir ancak KM’de verilmiş olan ifade, içinde bulunulan durumu mecâzi bir anlatımla aktarmak için kullanılmıştır ve çevirmen bu cümleyi “yine açtın şu meşhur tezgâhını. Kes bakalım kes” şeklinde “kes bakalım kes” eklemesi ve “yine açtın şu meşhur tezgâhını” yorumlamasıyla aktarmıştır. KM’de geçen ifade, birebir erek dile aktarılmış olsaydı çeviri sorunu ortaya çıkacak, erek okur verilmek istenilen mesajı algılayamayacaktı. Bu nedenle kültürel odaklı bu tarz ifadeler aktarılırken, iletişimsel çeviri yöntemine başvurularak erek dilde ifadenin karşık bulacağı şekilde aktarılması tercih edilmektedir. Söz konusu çeviride de yazar bu yolu tercih etmiştir. Aynı zamanda هي الحياة الكاملة cümlesi “işte bu mükemmel hayat” anlamına gelirken çevirmen, “Mükemmel bir yaşam imanla mümkün ancak” aktarımında KM’de olmayan “imanla mümkün ancak” eklemesini yapmıştır. KM’de isim cümlesi olarak yer alan cümlede الحياة sözcüğü haber yani yüklemdir. EM’de ise özne konumunda kullanılan karşılığı “yaşam” sözcüğü, yer değiştirme stratejisinin kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 41:

KM	استغفر الله (ص.22).
EM	Günahlarımı sen bağışla Tanrım. (s.35)

الله استغفر الله ifadesi kaynak dilde var olan kültürel bir ifadedir ve erek kültüre de din birliği ve kültürel yakınlık dolayısıyla, özellikle dua ve temenni ifadeleri direk olarak geçmiş olabilmektedir. Söz konusu ifade de erek dile “estağfirullah” şeklinde geçmiş olsa da kullanımsal olarak farklılık içermektedir. Erek dil Türkçede “estağfirullah” ifadesi genelde hürmet veya bir ikrama karşı gösterilen tevazuyu belirtir. Ancak asıl manası olan “Allahtan kusurlarımı affetmesini dilerim. Bağışlanma dilerim” şeklindedir. Çevirmen de aktarımda bir anlam kargaşası oluşmaması amacıyla anlamı açıklama yoluyla açıklamış, ancak الله ifadesinin hem kaynak hem de erek kültürde “Allah” şeklinde karşılık bulmasına rağmen “Tanrım” yorumlamasını tercih ederek, erek odaklı çeviri anlayışından uzaklaşmıştır.

Örnek 42:

KM	حبيب الله إلى العبادَة وجعل قرة عيني في الطعام (ص.23).
EM	Tanrı, kulları sevmeyi ve verdiği rızıklara şükretmeyi öğretti bana. (s.35)

“Allah bana ibadeti sevdirdi ve yemeği gözümün nuru yaptı” anlamı var olan söz konusu cümle öncelikle erek kültürde de الله sözcüğünün “Allah” olarak kullanılmasına rağmen “Tanrı” şeklinde metnin bazı yerlerinde zaman zaman kullanması, erek odaklı çeviri anlayışından uzak bir yorumlama olmuştur. Bununla beraber حبيب الله إلى العبادَة “Allah bana ibadeti sevdirdi” sözcüğü çevirmenin العبادَة sözcüğünü عبد sözcüğünün çoğulu olan عبدة ile karıştırdığı düşünülerek “kullar” şeklinde çevirdiği düşünülmektedir. Aynı şekilde bağlama bakıldığında yemeği çok seven Muhtesemi Zayid’in kurduğu وجعل قرة عيني في الطعام cümlesinde olmayan eklemeler yapılmış ve cümle tamamıyla yanlış yorumlama yoluyla çevrilmiştir.

Örnek 43:

KM	ماذا عنده يا ترى؟ قال: (ص.28).
EM	Bu adamın bana anlatacağı ne olabilirdi ki? Yanıtımı beklemeksizin anlatmaya koyuldu. (s.44)

ماذا عنده يا ترى؟ cümlesi “bu adam”, “bana” eklemeleri yapılarak çevrilmiş, “dedi, söyledi” anlamına gelen قال fiili ise “yanıtımı beklemeksizin anlatmaya koyuldu” şeklinde eklemeler yoluyla aktarılmıştır.

Örnek 44:

KM	فأعادها عليّ بتفاصيلها حتى أفسدت عليّ جلستي الحلوة (ص.29).
EM	Ayrıntılarıyla aktarıyor bana. O güzel sohbetimizin tadını kaçıracığını bile bile, her şeyi anlatıyor. (s.46)

KM’de geçen على أعاد kalıbı “bir kere daha yapmak, yinelemek, iade etmek” anlamlarına sahip bir yapıdır ve EM’ye kullanıldığı bağlamdan “anlatmak, aktarmak” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. فأعادها عليّ “onu bana anlatıyor” cümlesinde mefûlun bih olarak yer alan ها zamiri, aktarıma dâhil edilmemiştir. حتى cümlesinde de حتى harfi, kaynak dil Arapçada pek çok anlam ve görevi barındıran bir nitelik taşır ve söz konusu cümlede de “sonunda, böylece” şeklinde bir karşılığı vardır. EM’ye “bile bile” yorumlamasıyla aktarılmıştır. أفسد fiili de “bozmak, zarar vermek” anlamına gelmektedir ve EM’ye “tadını kaçırmak” anlamında yorumlanarak aktarılmıştır. KM’de gerçek anlamında kullanılan fiil EM’ye deyimsel bir ifadeyle aktarılmış, yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. جلسة cümlesinde geçen جلسة sözcüğü “oturma, toplantı” anlamında kullanılmakta ancak söz konusu aktarımda birebir çeviri yapıldığı durumda çeviri hatası meydana geleceğinden, erek odaklı bir çeviri anlayışıyla “güzel sohbetimizin” şeklinde yorumlanmıştır. KM’de olmayan “o” zamiri ve “her şeyi anlatıyor” cümlesi ekleme yoluyla aktarıma dâhil edilmiştir.

Örnek 45:

KM	فتساءل محتجا: تحقيق واتهام يا رندة؟ (ص.29).
EM	Sinirleniyor: “Rande, öküzün altında buzağı mı arıyorsun?” (s.46)

فتساءل محتجا cümlesi “itiraz eder şekilde soruyor” anlamını barındırmaktadır ancak EM’ye “sinirleniyor” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. تحقيق واتهام يا رندة? cümlesi ise erek dilde “olmayacak sebeplerle suç ve suçlu bulma gayreti içinde olmak” anlamına gelen “öküzün altında buzağı aramak” deyimiyile karşılanmıştır. İletişimsel çeviri yönteminin tercih edildiği bu aktarımda تحقيق sözcüğü “sorgulama”, اتهام sözcüğü ise “suçlama” anlamına gelmektedir. “Sorgulayıp suçluyor musun, Rande? şeklinde de aktarılabilecek cümlede çevirmen, yeniden düzgüleme işlemi uygulayarak KM’de gerçek anlamda kullanılan

cümleyi deyimsel bir ifadeyle aktarmış, aynı zamanda söz konusu cümleyle aynı anlama gelen bir deyimsel ifadeyle yorumlamayı tercih etmiştir.

Örnek 46:

KM	أستقبلها بترحاب وأنا أعجب لبدانتها رغم الضائقة (ص. 32).
EM	İçeriye buyur ediyorum. Tüm sıkıntılara karşın, böylesine tıknaz kalabilmesine hayranım bu kadının. (s.51)

أستقبلها بترحاب cümlesi “onu hoş bir şekilde karşıyorum” gibi bir anlama gelmektedir ancak EM’ye “İçeriye buyur ediyorum” yorumlamasıyla aktarılmıştır. أنا أعجب لبدانتها رغم الضائقة cümlesindeki أعجب ل fiili “bir şeye şaşırarak, bir şeyi garipsemek” anlamına gelmektedir ve EM’de “hayranım” karşılığıyla yorumlanmıştır. “Şaşkın olmak” ve “hayran olmak” anlamsal olarak büyük farklılıklar içerdiğinden, çeviride yeniden düzgüleme yönteminin uygulandığını söylemek mümkündür. Aynı zamanda söz konusu cümledeki aktarımında KM’de olmayan “tüm, böylesine, kalabilmesine” eklemeleri yapılmış, بدانتها cümlesindeki müfred muttasıl dişil zamir ها açıklama yoluyla “bu kadın” şeklinde aktarıma eklenmiştir.

Örnek 47:

KM	لا أحد لي غيرك يا محتشمي بك. فقلت وأنا أسائل نفسي عما جاء بها: لنا الله جميعا (ص. 32-33).
EM	“Muhteşemi bey, evde başka kimse yok herhalde?” Bu ziyaretin sebebini merak etmeye başlıyorum. Sorusuna karşılık: “Allah var ya yeter” diyorum (s.51)

KM’de geçen لا أحد لي غيرك يا محتشمي بك cümlesinin çevirisi “Benim sizden başka kimsem yok, Muhteşemi Bey” anlamına gelmektedir ancak EM’ye “evde, herhalde” eklemeleri yapılarak ve لا أحد لي “benim yok” anlamında kullanılan ifade, “kimse yok” şeklinde yeniden düzgüleme yöntemi kullanılarak aktarılmıştır. KM’de yer alan cümle EM’ye aktarıldığında, metnin anlam dünyası tamamen farklılaşmış olmakta, cümlelerin devamına bakıldığında bağlamda bir uyumsuzluk hissedilmektedir. Evde kimsenin olmamasına karşılık “Allah var ya yeter” denmesi anlamsal olarak birbirini desteklememekte, çeviride hata olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Aynı şekilde فقلت وأنا أسائل نفسي عما جاء بها cümlesi yorumlama yoluyla KM’de أسائل نفسي عما جاء بها “Onun neden geldiğini kendime sorarak”

cümlesi için “bu ziyaretin sebebini merak ediyorum” şeklinde erek odaklı çeviri anlayışına uygun bir yorumlama yapılmış ancak KM’de olmayan “sorusuna karşılık” eklemesi çeviriye dâhil edilmiştir. ليفعل الله لنا جميعا cümlesi ise birebir çeviri yapmak yerine iletişimsel çeviri anlayışıyla yorumlamayla aynı zamanda yerlileştirme yoluyla çevrilerek aktarım tamamlanmıştır.

Örnek 48:

KM	ليفعل الله ما يشاء (ص.33).
EM	Hayırlı olur inşallah. (s.53)

ليفعل الله ما يشاء cümlesi “Allah dilediğini yapar, Allah ne derse o olur” şeklinde çevrilebilecek bir cümledir ancak EM’ye yorumlama yoluyla çevrilerek KM’de verilmek istenen anlamdan uzaklaşmıştır. Aynı zamanda “inşallah” eklemesi de çeviriye dâhil edilmiştir.

Örnek 49:

KM	و في هذه الحالة لا غضاضة من الاستماع لرأي الآخرين (ص.43).
EM	“Bundan böyle, başkalarının sana önerebileceği kısımetlere kulak verebilirsin sanırım?” (s.68)

في هذه الحالة “bu durumda” anlamına gelen bir cümledir ve EM’ye “bundan böyle” yorumlamasıyla aktarılmıştır. لرافع من الاستماع لرأي الآخرين cümlesinin EM’ye birebir aktarıldığı durumda çeviri hatası ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla لا غضاضة من الاستماع kalıbının “kulak vermek” şeklinde iletişimsel yöntemle yorumlanarak aktarılmış olması, anlamı erek okura hissettirmek açısından doğru bir çeviri faaliyeti olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, لرأي الآخرين “başkalarının görüşü” cümlesi bağlama bakıldığında “görüş” sözcüğü “başkalarının kısımet bulması” anlamını da içerdiğinden çevirmen erek okura açıklama yoluyla bu cümleyi aktararak “başkalarının sana önerebileceği kısımetlere” anlamını vermeyi uygun bulmuştur.

Örnek 50:

KM	الرجال والنساء والأطفال، حتى الحبالى لايقرن في بيوتهن (ص.48).
EM	Erkekler, kadınlar, çocuklar hatta kundaktaki bebeler dâhil evde duran hiç kimse yok herhalde. (s.76)

الحبالى حتى لايقرن في بيوتهن “hamile, gebe” anlamına gelmektedir ancak EM’ye “kundaktaki bebe” şeklinde yorumlanarak aktarılmış, çeviri hatası yapılmıştır. بيوتهن لايقرن في بيوتهن “onların evleri” tamlaması EM’ye aktarılmamış, yeniden düzgüleme yoluyla tamlama bölünerek “evde” şeklinde bir aktarım yapılmıştır. لايقرن في بيوتهن “evlerinde oturmuyorlar” anlamına gelen cümle de “evde duran hiç kimse yok herhalde” şeklinde “hiç kimse”, “herhalde” eklemeleri yapılarak aynı zamanda KM’de muzâri fiil kalıbında gelen لايقرن “durmuyorlar, oturmuyorlar” ifadesi “duran” şeklinde “hâl cümlesi” olarak çevrilmiş, aktarımda yeniden düzgüleme yapılmıştır.

Örnek 51:

KM	وقد أهدتني جولستان قلادة ذهبية ذات فص ماسي ثمين (ص.54).
EM	Gülistan nişan hediyesi olarak elmas bir kolye takıyor.(s.86)

“bana hediye ediyor” muzâri fiili, “nişan hediyesi olarak şeklinde, yeniden düzgüleme yoluyla isimleştirilmiştir. قلادة ذهبية ذات فص ماسي ثمين “değerli elmas taşı olan altın bir kolye” cümlesinden “değerli”, “taş”, “altın” sözcükleri çıkarılarak, EM’ye dâhil edilmemiş, أهدتني “bana hediye ediyor” cümlesinde mefûlun bih olarak kullanılan ني “bana”, yeniden düzgüleme yöntemiyle yapılarak çeviriye dâhil edilmeyerek, “takıyor” aktarımıyla anlam karşılanmıştır.

Örnek 52:

KM	"فلا تقصري في الاحتفاء بهم!" (ص.64).
EM	“Dolayısıyla sen, bu tür dostlarımızın gönlünü eğlendirmekte asla kusur etmemeye bak!” (s.100)

احتفاء kalıbı kaynak dilde “güler yüzle karşılama, kutlama” anlamında kullanılan bir kalıptır. Söz konusu cümlede de “sen onları güler yüzle karşılamayı ihmal etme” anlamı mevcuttur ve EM’ye الاحتفاء “gönlünü eğlendirmek” şeklinde yorumlanarak aktarılmış, الاحتفاء cümlesi mefûl olarak kullanılan هم zamiri, EM’ye açıklama yoluyla “bu tür dostlarımızın” şeklinde çevrilmiştir. Aynı zamanda “asla” eklemesi çeviriye dâhil edilmiş, فلا تقصري cümlesi de “kusur etmemeye bak” şeklinde yerleştirme yöntemi kullanılarak, ifade erek dile yakın bir tarzda “bak” eklemesi yapılarak yorumlanmıştır.

Örnek 53:

KM	إنه لا يرى في هذه الدنيا إلا طموحه ولا يحفل إلا به، يسدي إليه صلاته مائة مرة في اليوم، كأنما لا وجود لي إلا من خلال الدور الذي يمكن أن أعبه في مخططه المترامي. حتى التمثيل الكاذب لا يتقنه أو لا يبالي به. إنه مفاجأة و مفاجأة صاعقة قذفها السيل من عل (ص.64).
EM	Bu dünyada kendi hırslarından başka gözü hiç bir şeyi görmüyor. Akli fikri bu tür hesaplarda. Günde yüz kere, sadece kendine tapıyor. Onun gözünde benim varlığım, bana çizdiği rolü oynamamdan öte bir anlam taşıyor. Yapmacık da olsa daha iyi bir insan rolünü oynamayı beceremiyor ya da bunu bile umursamıyor. Tam bir sürpriz bu! Coşkun bir selin tepelerden sürükleyerek karşıma ansızın çıkıverdiği bir sürpriz. (s.101)

“ondan başka bir şeyi önemsemiyor” cümlesinde إنه لا يرى في هذه الدنيا إلا طموحه ولا يحفل إلا به anlamına gelen لا يحفل إلا به cümle “akli fikri bu tür hesaplarda” şeklinde yorumlanarak ve yeniden düzgüleme yoluyla, fiil cümlesi isim cümlesine dönüştürülerek aktarılmıştır. يسدي كأنما لا وجود لي إلا من خلال الدور cümlesi birebir aktarımla değil, iletişimsel çeviri metoduyla yorumlanarak aktarılmış, erek odaklı bir çeviri yapılmıştır. onun gözünde benim varlığım bir anlam taşıyor” şeklinde “onun gözünde”, “bir anlam taşıyor” cümlelerinin eklenmesiyle aynı zamanda لا وجود لي “benim varlığım” şeklinde olumsuz anlam içeren cümle olumlu yapıya dönüştürülerek, çeviride yeniden düzgüleme işlemi uygulandığı söylenebilir. bana çizdiği rolü oynamamdan öte” şeklinde yorumlanarak aktarılmış, erek odaklı bir aktarım yapılmıştır. حتى التمثيل الكاذب لا يتقنه أو لا يبالي به cümlesinde geçen التمثيل الكاذب sıfat tamlaması “yapmacık” sözcüğüyle karşılanmış, KM’de tamlama olarak gelen cümle, EM’ye yeniden düzgüleme yoluyla isim olarak aktarılmıştır. Aynı zamanda KM’de olmayan “daha iyi bir

insan rolünü” cümlesi ekleme yoluyla çeviriye dâhil edilmiştir. مفاجأة صاعقة قذفها السيل من عل cümlesinde geçen مفاجأة صاعقة “korkunç bir sürpriz” cümlesi, “karşıma ansızın çıkıverdiği bir sürpriz” şeklinde yorumlanmış, erek cümleye “karşıma” eklemesi yapılmış, قذفها “onu attığı” anlamına gelen cümle de mefûl konumunda olan ها zamiri çeviriye dâhil edilmemiş, قذف fiili de “sürüklemek” şeklinde yorumlanmıştır. Aynı zamanda السيل من عل ifadesinde olmayan “coşkun” sıfatı da ekleme yoluyla aktarıma dâhil edilmiş, çeviri tamamlanmıştır.

Örnek 54:

KM	فقلت بحرارة: "أسأل الله أن يعوضك خيرا." وقلت لنفسى: "كراماتك يا سيدي الحنفي!" (ص.71).
EM	İçimden kendi kendime diyorum ki: “ Şeyhim! Seyyid Hanefî efendim! Kerametini lütfet artık, kurban olduğum!” (s.111)

"فقلت بحرارة: "أسأل الله أن يعوضك خيرا." cümlesi tümüyle çeviriye dâhil edilmeyerek, çıkarma yöntemi kullanılmıştır. وقلت لنفسى cümlesinde yer alan فقلت fiili KM'de mâzi fiil formunda yer alırken, EM'ye yeniden düzgüleme yoluyla aktarılarak muzâri fiil yapısına dönüştürülmüştür. Bununla beraber لنفسى “kendime” anlamına gelen sözcük “içimden kendi kendime” şeklinde aktarılmış, “içimden” eklemesi yapılarak aktarım sağlanmıştır. كراماتك يا سيدي الحنفي! cümlesi ise birebir aktarım yapıldığı durumda çeviri hataları ortaya çıkacağından, iletişimsel çeviri metoduyla yerlileştirme yapılarak çevrilmiş aynı zamanda eklemeler yapılmıştır. “ Şeyhim, kurban olduğum” eklemeleriyle, “كراماتك” cümlesi de “Kerametini lütfet artık” yorumlaması ve yerlileştirme yöntemiyle EM'ye aktarım sağlanmıştır.

Örnek 55:

KM	فهمت كل شيء. لو بي قدرة لأدبته. لا ضرورة لذلك، كان صريحا وسرعان ما اعترف بفشله (ص.76).
EM	“Her şeyi anladım” diyor. “Elim ayağım tutsaydı onu terbiye etmesini bilirdim ben!” “Buna gerek yok babacığım. Her şey ortada. Ne mal olduğunu ortaya koydu.” (s.119)

فهمت كل شيء لو بي قدرة cümlesinde geçen لو بي قدرة “eğer gücüm olsaydı” cümlesi “elim ayağım tutsaydı” şeklinde yorumlama ve yerlileştirme yapılarak، لا ضرورة لذلك cümlesi ise KM'de

olmayan “babacığım” eklemesi yapılarak EM’ye aktarılmıştır. كان صريحا وسرعان ما اعترف. Her şey ortada. Ne mal olduğunu ortaya koydu” şeklinde yorumlanmış, KM’de gerçek anlamda kullanılan sözcükler, EM’ye mecâzi anlatımla aktarılmıştır.

Örnek 56:

KM	اللعة..إنها تحبه..(ص.78).
EM	Allah kahretsin. Kesin seviyorum Ulvan’ı. (s. 120)

اللعة gibi kalıplaşmış ifadeler erek dile aktarılırken, iletişimsel yöntemle erek dilde bu cümleyi anlamsal olarak karşılayan ifadeye yer verilmesi, çeviri hatası oluşmaması açısından en doğru yöntemdir. Söz konusu aktarım da iletişimsel yöntemle çevrilmiş aynı zamanda yerlileştirme yapılmıştır.

إنني أحبه EM’ye cümlesi “Kesin o, Ulvanı seviyor” anlamına gelmektedir ancak EM’ye şeklinde aktarılmıştır. Şahıs zamirlerinin yanlış anlaşılmasından ötürü olduğu düşünülen çeviri hatası dolayısıyla eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Örnek 57:

KM	الصحة جيدة رغم عين الحسود سليمان مبارك ولكن الصحة مهلكة مثل المرض (ص.80)
EM	Süleyman Mübarek çatlasın dursun sağlığım halâ yerinde. Ama sağlık da tıpkı hastalık gibi çökertebiliyor insanı. (s.124)

“Süleyman Mübareğin kıskanç/haset gözüne rağmen” cümlesinde geçen عين الحسود سليمان مبارك cümlesinde geçen الصحة جيدة رغم عين الحسود سليمان مبارك EM’de “çatlasın dursun” anlamıyla karşılanmıştır. Yorumlama yoluyla yapılmış olan bu aktarımda “kıskanç” anlamına gelen الحسود sözcüğünden dolayı, erek dilde kıskanç kişilere söylenen “çatlasın dursun” ifadesi kullanılmıştır. Hâlbuki عين الحسود eşdizimi, erek kültürde de varlığına inanılan “canlı ya da cansız bir varlığın başına bir bela gelmesine neden olduğuna inanılan bakışa” verilen isim olan “Nazar” sözcüğünün tam karşılığıdır. Ancak çevirmen bu ifadeyi yorumlama yaparak ve de uyarlarak “çatlasın dursun” şeklinde aktarmıştır. ولكن الصحة مهلكة مثل المرض cümlesinde geçen مهلكة “tehlike” sözcüğü, EM’ye “çökertebiliyor insanı” şeklinde yorumlanarak aktarılmıştır. “İnsanı” eklemesi yapılan bu aktarımda, KM’de isim olarak gelmiş olan sözcük, EM’de fiil formunda gelerek, yeniden düzgüleme

işleminin uygulandığını da göstermektedir. Aynı zamanda bu cümlede “sağlık da” cümlesindeki “da” eki ve “tıpkı” sözcüğü eklenerek erek odaklı bir aktarımla anlam tamamlanmıştır.

Örnek 58:

KM	وقال فواز باسمًا: ثرثرة كالعادة!
EM	Fevvaz, hafiften gülümseyerek: “Huyun kurusun, oturup çene çalmaya yani” diyor. (s.126)

قال فواز باسمًا cümlesi “hafiften” eklemesi yapılarak aynı zamanda mâzi formda kullanılmış olan قال fiili, muzâri fiil formunda çevrilerek, yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. ثرثرة كالعادة cümlesi ise eklemeler, uyarılma ve yorumlamayla EM’ye aktarılmıştır. “Huyun kurusun, oturup, yani” eklemeleriyle ve كالعادة sözcüğünün çıkarılmasıyla aktarım tamamlanmıştır.

Örnek 59:

KM	لقد ارتكبت جريمتك غضبا لي وأنت تستحق النجاة أهذا رأيك؟ طبعًا لا يمكن أن أشير عليك بالموت (ص.91).
EM	“Neysel, aslında bu suçtu bana olan duygularından ötürü işledin. Dolayısıyla kurtulmana bende sevindim. “Gerçekten böyle mi düşünüyorsun?” “Elbette. Kendini göz göre göre ölüme atmandan hoşlanmazdım” (s.140).

بانا öfkelenerek” anlamına gelen ve hâl cümlesi olarak kullanılan ifade, EM’ye “bana olan duygularından ötürü şeklinde” yorumlanmıştır. Aynı zamanda hâl cümlesinin EM’de değişikliğe uğramış olması çeviride yeniden düzgüleme işleminin uygulandığını göstermektedir. Ayrıca جريمتك “senin suçunu” tamlaması EM’ye “bu suçtu” şeklinde yeniden düzgüleme yoluyla çevrilmiştir. Bunun yanı sıra “neysel, aslında, bu” eklemeleri yapılarak أنت تستحق النجاة cümlesi ise “Dolayısıyla kurtulmana bende sevindim” şeklinde “dolayısıyla” eklemesi ve الكرتولmayı hak edیورسین” cümlesi için kurtulmana bende sevindim

yorumlaması yapılarak aktarım tamamlanmıştır. لهذا رأيك cümlesi de “gerçekten” eklemesi yapılarak çevrilmiştir. أشير عليك بالموت لا يمكن أن أشير عليك بالموت cümlesinde geçen أشير عليك بالموت ifadesi iletişimsel yöntemle çevrilerek yerleştirme işlemi uygulanmıştır. Birebir aktarımda çeviri hatası oluşturacak söz konusu bu cümle erek dilde anlamsal olarak uygun ve tamamlayıcı bir ifadeyle karşılanmış, erek odaklı bir aktarım uygulanmıştır.

Örnek 60:

KM	ليكن عيد و لننس همومنا ولو ساعة واحدة. ولكن كيف والباب له مائة مفتاح؟ (ص.84).
EM	Bugün bayram. Hadi bakalım, birkaç saatliğine de olsa dertleri bir kenara bırakalım. Hoş, yüreğimde yüz anahtarlı bir dert kapısı varken bunu nasıl becereceğim bilemiyorum! (s.130)

لننس همومنا ولو ساعة واحدة, لیکن “bugün” anlamıyla yorumlanmış, لیکن cümlesinde geçen لیکن cümlesi ise “hadi bakalım” eklemesi yapılarak aynı zamanda da لننس همومنا “dertlerimizi unutalım” cümlesi yerleştirme ve yorumlama yapılarak “dertleri bir kenara bırakalım” şeklinde aktarılmıştır. همومنا “bizim dertlerimiz” tamlamasından “bizim” iyelik zamiri kaldırılarak tamlama ortadan kalkmış, dolayısıyla yeniden düzgüleme işlemi uygulanmıştır. ساعة واحدة “bir saat” tamlaması “birkaç saat” şeklinde çoğul kullanılarak yeniden düzgüleme yapılmıştır. ولكن كيف والباب له مائة مفتاح cümlesi ise “hoş, yüreğimde, dert, bunu, becereceğimi bilemiyorum” eklemeleriyle aktarılmış, الباب له مائة مفتاح kültürel ifadesi, dert eklemesiyle anlamsal olarak erek okura hissettirmeye çalışılmış, söz konusu deyimsel ifade birebir çeviri yoluyla kültürel ödünçleme yapılarak erek dile kazandırılmıştır.

BÖLÜM 5

SONUÇ

Çeviri işlemi kültürler arası gerçekleştirilen bir işlemdir. Kaynak metnin taşıdığı mesajı erek kültüre en iyi şekilde iletmek çevirmenin asli görevlerindendir. 20. yüzyılın başlarından bu yana çeviri alanı giderek bir bilim haline gelmeye başlamıştır. Bu doğrultuda küreselleşen dünyanın giderek küçülmesi ve farklı kültürlerin yakınlaşması, içinde bulunduğumuz yüzyılda giderek daha önemli hâle gelmiştir. Ülkeler arasındaki ilişkilerin de gelişmesinde rolü olan çeviri, özellikle edebi alanda kaynaşmanın vesilesi olmuştur. Farklı dil ve kültürün ürünü olan bir eser çeviri yoluyla diğer uluslarla tanışmış, edebiyatın gelişimi ve çeşitliliğine ivme kazandırmakta payı büyük olmuştur. Dünyada farklı milletlerce konuşulan milyonlarca dilin birkaçına sahip olursa dahi bilinmeyen dillerdeki eserleri okumak imkânsızlaşmaktadır. Ancak çeviri, uzakları yakınlaştırıp farklı toplum ve kültürlerin hem kaynaşmasına hem de kültür aktarımına imkân vermektedir. Bu noktadan bakıldığında birbiriyle dini ve kültürel olarak yakın olan Arap ve Türk toplumları, çeviri yoluyla birbirleriyle geçmişten günümüze belirli bir oranda iletişime geçmişlerdir. Özellikle aralarında bulunan din bağı dolayısıyla dini metinlerin çevirisi daha çok önemsenmiş, edebi anlamda bir hareketlilik söz konusu olmuş ancak yeterli boyuta ulaşmış görülememektedir. Nitekim Necîb Mahfûz gibi dünyaca tanınan Nobel ödüllü bir yazarın Arapçadan Türkçeye yapılan çevirileri oldukça kısıtlı, Arapçadan İngilizceye ve ara dil İngilizceden Türkçeye çevirileri daha fazladır. Bu da edebi anlamda hareketliliğin var olduğunu ama yeterli boyuta ulaşmadığını bizlere göstermektedir. Bu araştırmada da amaç, bu hareketliliğin oluşmasına bir katkı sağlamak ve çevirmenleri kullanacakları yöntem ve strateji konularında bilgilendirip, yol gösterici olmaktır.

Söz konusu bu çalışmamızda öncelikle çeviriye ve tarihine dair kuramsal bir tarihi arka plan verilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede çeviriye yönelik geçmişten günümüze dek çeviri ve çevirmen hakkında yapılan tanımlar, ortaya atılan kuramlar, stratejiler üzerinde durulmuştur. Özellikle çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan betimleyici çeviri çalışmaları ve Gideon Toury'nin erek odaklı kuramı hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte önemli kuramlar arasında yer alan Hans J. Vermeer'in Skopos kuramı ve erek odaklı kuramın temelini oluşturan, Itamar Even-Zohar'ın Çoğuldizge kuramı, açıklanmaya ihtiyaç duyulan kuramlardan olmuştur. Bununla birlikte çevirmenlere çeviri süreci öncesinde ve çeviri sürecinde yol gösterici nitelikte olan ve Gideon Toury'nin de çok önemseydiği normlar hakkında da bilgilendirme yapılmıştır. Çevirmenin çeviri öncesi ve çeviri süreci esnasında uygulayacağı stratejilere dair kapsamlı bir bilgilendirme yapılmış, örneklerle yol gösterici nitelikte olması için çabalanmıştır. Çevirmenler iki dil arasında yaptıkları aktarım esnasında karşılık bulmakta zorlandıkları yapılarda, bu zorlukları çeviri stratejilerini doğru kullanarak çözebileceklerdir. Bu şekilde bilinçli bir aktarım, şüphesiz ki bilinçsizce yapılan bir aktarımdan verimli olacaktır. Burada söylenen, çevirmenin stratejilerle kendini sınırlayıp, kuralcı bir yaklaşımla metne yaklaşması değil, gerek duyduğu noktalarda kullanmasını gerektirecek ve işini kolaylaştıracak nitelikte olmasıdır.

Modern Arap Edebiyatı ele alındığında akla ilk gelen isim şüphesiz Nobel ödüllü dünyaca ünlü yazar Necîb Mahfûzdur. Kendisi bir Mısır milliyetçisi olarak Firavunlar dönemini işlediği tarihi romanlarıyla yazarlık hayatına başlamış, daha sonra toplumcu gerçekçi ve simbolist bir yazar olarak kariyerini devam ettirmiştir. 1960'lı yıllardan sonra ise yeniden gerçekçi kimliğine dönmüş ve romanlarında Mısır'ın yakın tarihiyle ilgili toplumsal, siyasi, dini ve felsefi sorunları gün yüzüne çıkarmıştır.

Necîb Mahfûz, her romanında yeni bir karakter işlemiş ve bunu okura gerçekçi bir şekilde sunmuştur. Öyle ki okur o kişinin gerçekliğinden şüphe duymamış ve günlük hayatta böyle bir kişinin var olduğunu düşünür şekilde okumuştur romanları. Mahfûz bu karakterleri romanın ana mesajını okurun çıkarmasına yönelik bir yönde işlemiş ve okura gerektiği kadar ustaca sunmuştur. Hem çok iyi bir betimleyici olmuş, hem de en ince ayrıntısına kadar ilmek ilmek dokumuştur romanlarını. Eserlerinin büyük bölümünde yazar olarak kendini gizlemiş, karakterleri konuşarak olayları aktarmıştır. Diyolog olan bölümlerde çok iyi bir oyun yazarlığı yapmıştır. Romanlarında Mısır'a özgü gündelik ve siyasi olayları

işleyip, Mısır'ın sorunlarını ön plana çıkarması dışında felsefe, din ve insanlık tarihiyle ilgili ne kadar donanımlı bir yazar olduğunu gösteren konulara da değinmiştir. Hayata dair sorguladığı bazı kavramları, karakterler yoluyla titizlikle okura aktarmış ve romanları bir kurgu olmaktan çıkarıp dünyanın merkezinde bir konuma oturtmuştur.

Arap Edebiyatında romanın şiir ve hikâye türüyle eşdeğer sayılmasında büyük payı olan Mahfûz, 1952 devriminden sonra uzun bir süre kendine çekilmiş ve sessizleşmiştir. Ancak 1957 yılında tekrar yazmaya başlamış, basılması Mısır'da yasaklanmış olan Evlâdu Hâretinâ (Cebelavi Sokağı'nın Çocukları) kitabıyla kalemini ustaca kullanmaya devam etmiştir. Yazar Hân el-Halîlî romanını 1946, Sersera fevka'n-Nîl romanını 1966 ve Yevme Kutile'z-Za'îm romanını da 1985 yılında okura sunmuştur. Yazarın Arapça aslından dilimize yalnızca sekiz adet çevirisi yapılmış, çoğu romanları ara dil İngilizceden dilimize aktarılmıştır. Bu durum düşündürücü olduğu kadar, çeviribilimcilerin ve akademisyenlerin bu alandaki az çabasını da ortaya koymaktadır. Bu nedendir ki çalışmamız bundan sonra Arapçadan Türkçeye Türkçeden Arapçaya yapılacak olan edebi çevirilere katkı sunacak, çevirmenlere rehber niteliği taşıyacaktır. Çünkü bu çeviriler karşılıklı kültür aktarımını sağlayacak, okurların daha farklı türlerle tanışmasına fırsat sunacaktır.

Çalışmamızda, Arapça aslından erek dil Türkçeye çevirisi yapılmış olan Sersera Fevka'n-Nîl (Nil Üstünde Gevezelik), Hân el-Halîlî ve Yevme Kutile'z-Za'îm (Başkanın Öldürüldüğü Gün) eserleri, Gideon Toury'nin erek odaklı kuramı çerçevesinde incelenmiş daha sonra çeviri stratejileri açısından değerlendirilmiştir. Değerlendirmeye amaçlı örneklem yoluyla söz konusu eserlerden seçilmiş olan toplan 182 örnek alınmıştır.

Toury'nin erek odaklı kuramı, çevirilerin erek kültür olduğu önceliğinden yola çıkar. Yani çevirilerin kaynak kültürdeki özgün yapıtlar gibi erek kültürde de bir konumu ve işlevi olduğu düşüncesi mevcuttur. Bu bağlamda çeviri sürecinin, çevirilerin erek kültürdeki işlevini belirlediğine dikkat çeker ve çeviribilime devingenlik kazandırır. Toury'nin bu kuramına erek odaklı denmesinin sebebi ise, erek kültürde çeviriler arasında varolan ilişkileri betimlemesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda karşılaştırmalı çeviri analizi yapılarak incelenen eserlerde, Toury'nin ön gördüğü şekilde kaynak metne yakınsa “yeterli”, erek metne yakınsa “kabul edilebilir” çeviri olarak değerlendirilmiştir. Böylece denilebilir ki:

1. Sersera Fevka'n-Nîl eseri, çevirmenin önsözünde belirttiği gibi büyük ölçüde kaynak metne ve yazarın üslubuna sadık bir çalışma olsa da çevirmenin kullandığı açıklama, yerileştirme, uyarlama, düzgüleme, ekleme ve iletişimsel çeviri stratejileriyle “kabul edilebilir” bir çeviri olmuştur. Kaynak eserde yer alan kültürel ifadeler erek metne aktarılırken iletişimsel çeviri yolu tercih edilmiş, erek kültürde karşılığı olmayan ifadeler ya dipnot verilerek ya da metin içerisinde açıklama yapılarak aktarılmıştır. Kaynak kültüre ait olan bazı yer, yemek ve özel bir sözcüğü belirten isimler ise kaynak kültürde yer aldığı şekliyle aktarılmış, bu aktarımlar çevirmenin kaynak kültüre hâkimiyetini ortaya çıkarmıştır.
2. Hân el-Halîlî romanında çevirmen, çeviri sürecinde yabancılaştırma, çıkarma, perspektif kaydırma, kültürel ödünçleme, genelleştirme düzgüleme gibi stratejileri kullanmış, eser genel olarak bakıldığında kaynak metne daha yakın olduğu için “yeterli” bir çeviri olarak değerlendirilmiştir. Kaynak kültürde yer alan bazı özel isimler ve ifadeler yabancılaştırma yoluyla aktarılmış, erek dil okurunun aşına olmadığı bazı kullanımlar ortaya çıkmıştır. Yer yer erek odaklı aktarımlarında yapıldığı görülen metinde, anlam karmaşası yaşanan cümlelerin olduğu görülmüş, dolayısıyla çevirinin kaynak odaklı bir anlayışla yapılmış olduğu ortaya çıkmıştır.
3. Yevme Kutile'z- Za'îm eserinde ise çevirmen, ekleme, yerileştirme, çıkarma, düzgüleme, uyarlama, açıklama ve iletişimsel çeviri gibi stratejiler kullanmış, aktarım, “kabul edilebilir” bir çeviri olmuştur. Kaynak kültüre ait ifadeler yerileştirme yoluyla aktarılarak, erek okura aşına bir dil kodu oluşturulmuştur. Söz konusu çeviride kaynak dil yazarının yazmadığı, belki eklemeyi uygun görmediği ifadeler, çevirmen tarafından eklenmiş, erek metin tamamıyla ekleme stratejisinin baskın olduğu bir eser olarak yayınlanmıştır. Öyle ki çeviri metin, çevirmenin yeniden yazmış olduğu yeni bir metin olarak dahi görülebilir. Böylesi eklemelerin yapılması da çeviri sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Kaynak dil yazarının üslubunun korunamadığı bu metinde her ne kadar kabul edilebilir bir çeviri yapılmış olsa da, çevirinin yeniden incelenip düzenlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Bu bağlamda denilebilir ki bir çeviri ne tam anlamıyla kabul edilebilir ne tam anlamıyla yeterlidir. Ancak söz konusu metinlerde kullanılan stratejilerin türü ve yoğunluğu ile çeviri

öncesi ve süreci boyunca izlenen normlar göz önüne alındığında çevirilerin erek dil ve kültürüne yönelik yani “kabul edilebilir” nitelikte mi olduğu yoksa kaynak dil ve kültürüne yönelik “yeterli” nitelikte mi olduğu sonucuna varılmıştır.

1. Sersera Fevka'n-Nîl eseri, erek odaklı kurama yakın bir eser olarak nitelendirilmiş olsa da eserde yer yer kaynak metne yakınlık da göze çarpmıştır. Ancak çevirmen kaynak metne yönelik bir eşdeğerlik sağlama düşüncesinde davranmamış, böylece metinlerin anlamlarında ve dinamiklerinde sıkıntılar yaşanmamıştır.
2. Hân el-Halîlî romanında, kaynak metne yakınlık hissedilir ölçüde göze çarpmaktadır. Çevirmen, zaman zaman eşdeğerlik sağlamak amacıyla metnin bağlaç ve bağdaşıklığına uygun olmayan, hatta yer yer okurun anlayamayacağı cümleler ortaya çıkarmıştır.
3. Yevme Kutile'z-Za'îm eserinde de erek odaklılık bariz bir şekilde görünmektedir. Çevirmenin erek odaklı bir çeviri anlayışına sahip olduğu, kaynak metinde olmayan ifadeleri erek metne ekleyerek aktarması bunun en açık göstergesidir. Ekleme stratejisi bu romanda fazlasıyla kullanılmış hatta yer yer gereksiz görülmüştür. Çünkü yazarın kaynak metinde vermediği düşünceleri, çıkarım yaparak, erek metne eklemek zaman zaman bir çeviri hatası oluşturmuştur. Bu bağlamda denilebilir ki erek odaklı aktarım yapılırken kaynak metnin ve yazarın üslubunun dışına gereğinden fazla çıkmak çeviri sorunları oluşturabilmektedir.

Bununla birlikte çalışmada sunulan bilgiler ışığında denilebilir ki, diğer toplumlarda yaşayan, farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurmanın tek yolu yabancı dil öğrenimi ve çeviridir. Bu durum yabancı dil eğitimi bölümlerinin ülkemizdeki önemi açığa çıkmaktadır. Şüphesiz ki insanlar duyduğu ya da gördüğü yabancı dildeki sözcüğü kendi dilindeki karşılığı ile eşleştirerek sözcük dağarcığına yerleştirir. Bu durumda bir metni okumak, anlamak ve çevirmek için de çalışmada ayrıntılı bir şekilde ele alınan çeviri stratejilerine başvurmak doğru bir yöntem olabilir. Aynı zamanda incelenen eserler, çeviri derslerinde veya araştırmalarda kaynak bir metnin erek bir metinle karşılaştırmalı olarak nasıl inceleneceğine dair bilgiler vermesi bakımından yol gösterici olabilir.

KAYNAKLAR

- Abdal, G. (2018). Kültürel dönemeç, sömürgecilik sonrası çeviri ve feminist çeviri yaklaşımlarına Babil kulesi'nden bakmak. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 4(2), 575-587.
- Akbulut, A. N. (2004). *Söylenceden gerçekliğe*. İstanbul: Multilingual.
- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aksan, D. (2009). *Anlambilim, Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin.
- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. İstanbul: İmge.
- Aktaş, T. (2001). Kafka'nın "Die Verwandlung" adlı öyküsünün çevirileri üzerine bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 33-46.
- Ataç, N. (2008). Tercüme. M Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi I, Çeviriyi Düşünenler* içinde (s.83-85). İstanbul:Sel.
- Baker, M. (1992). *In other words. A course book on translation*. London: Routledge.
- Baker, M. (Ed.). (2000). *The translation studies reader*. London and New York: Routledge.
- Baker, M. (Ed.). (2001). Strategies of Translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, 240-244.
- Balcı, S. (2006). *Osmanlı Devleti'nde tercümanlık ve Bab-ı Ali tercüme odası*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bassnett, S. (2002). *Translation studies*. London and New York: Routledge.

- Baykan, A. (2005). Sosyal-kültürel faktörlerin çevirideki rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 177-197.
- Bektaş, S. (2008). *Diliçi çeviride kültürel ve dilsel değişimden kaynaklanan çeviri sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Benjamin, W. (2012). Çevirmenin görevi. M. Rifat (Ed.), *Çeviri Seçkisi-II\Çeviri(bilim) nedir?* içinde (2. bs., s. 25-35). İstanbul: Sel.
- Berk, Ö. (2005). *Kuramlar ışığında açıklamalı çeviribilim terimcesi*. İstanbul: Multilingual.
- Boztaş, İ. & Yener, O. Ş. (2005). *Açıklamalı çeviri terimleri sözlüğü*. Ankara: Siyasal.
- Boztaş, İ. (1991). Türkiye’de çeviri eğitimi ve eğitim programları. *Dil Dergisi*, 2, 10-13.
- Bulut, A. K. (2015). *Tercüme hatası!?*. İstanbul: Çeviribilim.
- Burke, P. & Hsia R. P.(2012). *Erken modern Avrupa ’da kültürel çeviri* (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, ğ. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation*. London: Oxford University.
- el-Câhiz, E. O. ’Amr b. B. (1965). *Kitâbu'l-hayevân*. (A. M. Hârûn, Ed.) (C. 1). Kahire: Mustafa el-Bâbi’l-Halebî
- Çavuş, G. (2005). *Kaynak-odaklı ve erek-odaklı çeviri yaklaşımlarında eşdeğerlik sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Dağbaşı, G. (2016). Abbasi dönemi çeviri hareketinde öne çıkan çevirmenler, çeviri yapılan alanlar ve çevirilerin özellikleri, *I. Uluslararası İletişim, Edebiyat, Müzik ve Sanat Çalışmalarında Güncel Yaklaşımlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, (24-15 Mart 2016) Kocaeli.
- Dağbaşı, G. (2017). *Şiir çeviri eleştirisi: Arapçadan Türkçeye yapılan şiir çevirilerinin şekil ve içerik bakımından incelenmesi*. İstanbul: Akdem.

- De Beaugrande, R. A. (1978). *Factors in a theory of poetic translation*. Amsterdam: Van Gorcum.
- Demirekin, M. (2014). *Çeviriyorum Türkçede çeviri sorunları ve eşdeğerlik*. Konya: Eğitim.
- Dickins, J., Herve, S. & Higgins, I. (2002). *Thinking Arabic translation, A course in translation method: Arabic to English*. London and New York: Routledge.
- Doğru, E. (2011). *Dilin derin devleti deyimler*. Ankara: Fecr.
- Dolgun, Ş. Z. (2018). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın saatleri ayarlama enstitüsü adlı eserinin Arapçaya çevirisindeki kültürel öğelerin hedef odaklı kuram ışığında incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ece, A. (2007). Erek-Odaklı Kuram, Skopos Kuramı ve Bağlantı Kuramı bağlamında çeviri eğitimi. *Eğitim Bilimleri Dergisi Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi*, 26 (26), 49-58.
- Er, R. (2012). *Çağdaş Arap edebiyatı seçkisi*. Ankara: Vadi.
- Er, R. (1997). *Modern Mısır romanı (1914-1944)*. Ankara: Fatih.
- Eray, A. (2018). *Diriliş Ertuğrul dizisinin Arapça altyazı çevirilerinde deyimisel aktarım*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eruz, S. (2003). *Çeviriden çeviribilime*. İstanbul: Multilingual.
- Even-Zohar, I. (1979). Polysystem theory. *Poetics Today*, 1(1-2), 287-310.
- Even-Zohar, I. (1990). The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem. *Duke University Press*, 11(1), 45-51.
- Even-Zohar, I. (2012). Yazınsal çoğuldizge içinde çeviri yazının durumu (S. Paker, Çev.). M. Rıfat (Ed.), *Çeviri seçkisi II, Çeviribilim nedir? İçinde* (s. 125-133). İstanbul: Sel.
- Göktürk, A. (2014). *Çeviri: dillerin dili*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Grossman, E. (2017). *Çeviri neden önemlidir?* (A. Ece, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

- Günergun, F. (2012). Osmanlı'nın Avrupa bilimiyle münasebetleri: 16. ve 17. Yüzyılda Türkçe çeviriler. P. Burke& R. P. Hsia (Ed.), *Erken modern Avrupa'da kültürel çeviri içinde* (s.225-247). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Gürçağlar, Ş. T. (2008). Çoğuldizge kuramı, Uygulamalar, Eleştiriler. M Rıfat (Ed.), *Çeviri seçkisi I, Çeviriyi Düşünenler içinde* (s.193-209). İstanbul: Sel.
- Gürçağlar, Ş. T. (2015). *Kapılar. Çeviri tarihine yaklaşımlar*. İstanbul: Scala.
- Gürçağlar, Ş. T. (2016). *Çevirinin abc'si*. İstanbul: Say.
- Gürçağlar, Ş. T. (2018). *Türkiye'de çevirinin politikası ve poetikası 1923-1960* (T. Demirel, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Holmes, J. (1972). *The name and the nature of translation studies*. Copenhagen.
- Holmes, J. (2000). *Çeviribilimin adı ve doğası* (A. Koş, Çev.). *Çeviri(Bilim) Nedir?:Başkasının Bakışı İçinde*, Yay. Haz. Mehmet Rifat, İstanbul, Dünya Yay. Ss. 165-182
- İbn Manzur. (1986). *Lisanu'l 'Arab*. C.1. Beyrut: Daru's-Sâdr.
- İçöz, N. (2013). 1940 yılı: Türk kültür ve edebiyatında çeviri ile açılan çığır. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 335-344.
- İşler, E. & Yıldız, M. (2018). *Arapça çeviri kılavuzu*. İstanbul: Akdem.
- Karadağ, A. B., & Kurt Williams, Ç. (2015). Reformlar çağında Türkiye'de Molière'in yeniden yazımı (19. yüzyılın ikinci yarısı). *Humanitas*, 5 (Bahar), 127-136.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kearns, J. (2009). *Strategies, Mona Baker ve Gabriel Saldanha (der.)*. Routledge Encyclopedia of Translation Studies, London and New York: Routledge.
- Koç, C. T. (2018). Necîb Mahfûz'un Midak Sokağı romanındaki atasözlerinin çeviride eşdeğerlik açısından değerlendirilmesi. *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18(46), 123-142.
- Küçükyağcı, N. & Avcı, B. (2011, Ekim). *Türkiye'de çevirmenlik mesleği*. Araştırma Raporu, T. C. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

- Mahfûz, N. (1992). *Başkanın öldürüldüğü gün* (L. Göktaş, Çev.). İstanbul: Ağaç.
- Mahfûz, N. (2006). *Yevme kutile 'z-Za 'im*. Mısır: Dâru'ş-Şurûk.
- Mahfûz, N. (2010). *Başkanın öldürüldüğü gün* (İ. Özdemir, Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Mahfûz, N. (2011). *Hân el-Halîlî* (B. Aytaç, Çev.). İstanbul: Hitkitap.
- Mahfûz, N. (2014). *Hân el-Halîlî*. Mısır: Dâru'ş-Şurûk.
- Mahfûz, N. (2015). *Sersera fevka 'n-nîl*. Mısır: Dâru'ş-Şurûk.
- Mahfûz, N. (2015). *Nil üstünde gevezelik* (R. Er, Çev.). Ankara: Hece.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*. London: Routledge,
- Newmark, P. (1986). *İtticâhât fi't-terceme. Cevânib min nazariyyeti't-terceme* (M. İ. Sînî, Çev.). Riyad: Daru'l Merîh.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.
- Nord, C. (1997). *A functional typology of translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Önder, M. (2005). *Oyun metni çevirisi ve Harold Pinter'in gitgel dolap adlı oyununun çevirilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öner, I. B. (1999). *Çeviri bir süreçtir... Ya çeviribilim?*. İstanbul: Sel.
- Öner, I. B. (2001). *Çeviribilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Sel.
- Öner, I. B. (2001). *Çeviri kuramlarını düşünürken*. İstanbul: Sel.
- Öner, I. B. (2008). Çeviribilimde bireysel kuramlardan geniş ölçekli bir bakış açısına doğru. M Rıfat (Ed.), *Çeviri seçkisi I, Çeviriyi Düşünenler* içinde (s.159-174). İstanbul:Sel.
- Özcan, M. (2017). Nobel ödüllü mısırlı yazar Necip Mahfûz'un el-Kahiretu'l-Cedide adlı romanının Türkçe çevirisindeki dil oyunlarının eşdeğerlik açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 12(7), 619-632.

- Paker, S. (1991) . The age of translation and adaptation, 1850-1914: Turkey. (R. Ostle, Der.). *Modern Literature in the near and middle east 1850-1970*, London: Routledge, 17-32.
- Pazarlıoğlu, S. (2015). *Honoré de Balzac'ın "Le père gorgot" (goriot baba) adlı eseri ile Türkçeye çevirilerinin erek odaklı çeviri kuramı ve çeviri stratejileri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Rıfat, M. (2012). *Çeviri Seçkisi II çeviri(bilim) nedir?*. İstanbul: Sel.
- Salman, Y. (2000). Çevirmen yayımcı eşgüdümü. *Kitaplık 42*, 135-141.
- Sarikaya, M. (2003). el-Câhiz'dan es-Safedî'ye çeviri teorisi. *Bilimname III*, 3, 133-151.
- Savory, T. (1961). *Tercüme sanatı* (H. Dereli, Çev.). Ankara: Milli Eğitim.
- Stolze, R. (2013). *Çeviri Kuramları* (E. Durukan, Çev.). İstanbul: Değişim.
- Suçin, M. H. (2013). *Öteki dilde var olmak. Arapça çeviride eşdeğerlik*. İstanbul: Say.
- Suçin, M. H. (2012). *Dünden bugüne Arapçaya çevirinin serüveni*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Şanverdi, H. İ. (2019). *Necib el-Kılânî'nin Türkçeye çevrilen eserlerinin çeviri stratejileri açısından değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tanrıkulu, L. (2010). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" romanının Almanca çevirisi ("Seelenfrieden") örneğinde edebi çeviri eleştirisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tosun, M. (2017). *İşlevsel çeviribilim*. İstanbul: Değişim.
- Taş, S. (2017). Kültürel unsurların çevirisi ve çeviri stratejileri. *Humanitas*, 5(10), 1-14
- Toury, G. (1980). *In search of a theory of translation*. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics.
- Toury, G. (1982). A rationale for descriptive translation studies. *Center for Latin American and Caribbean Studies*, (7). 23-39.

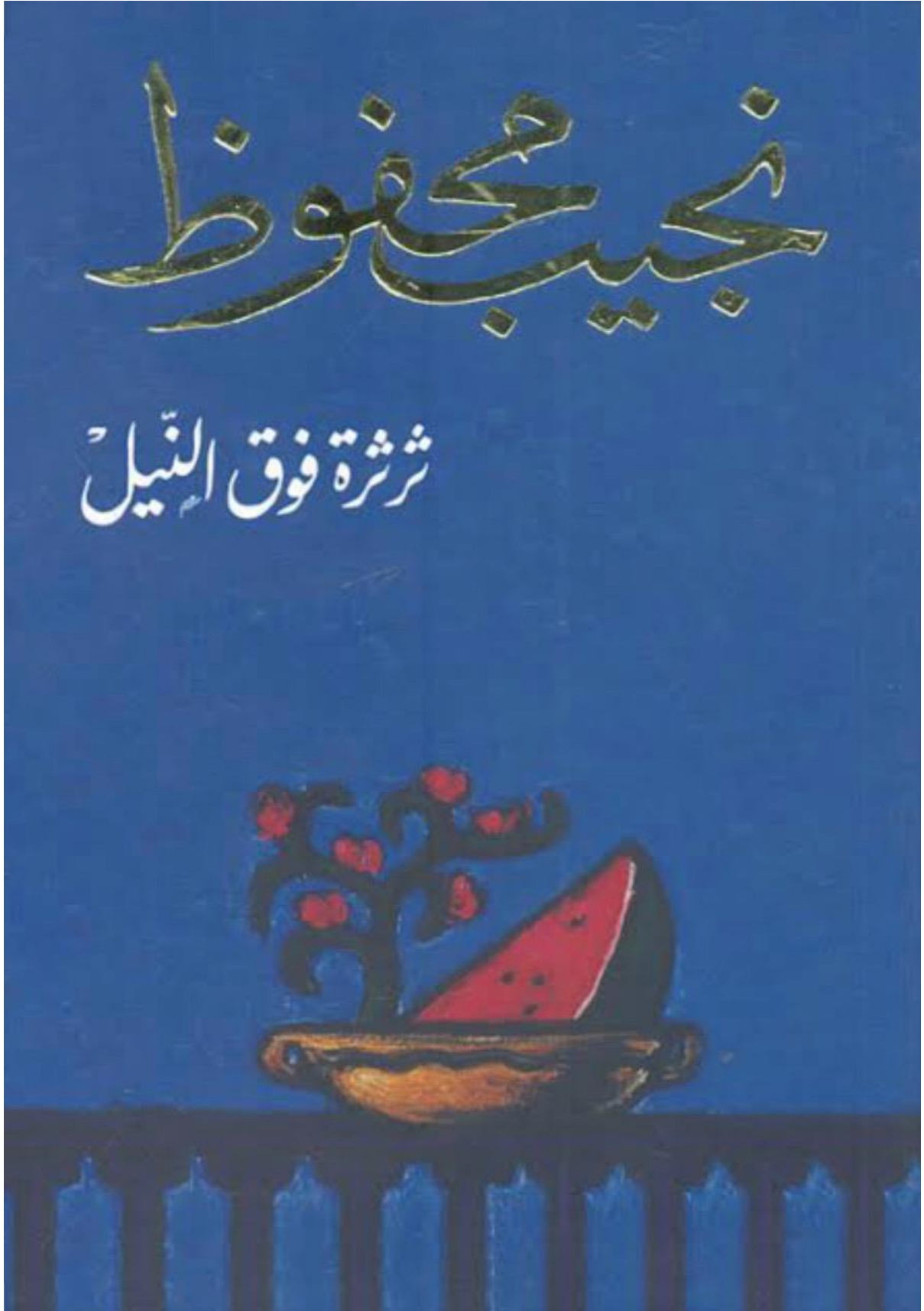
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Toury, G. (2000). The nature and role of norms in translation. L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde (s. 198-220). London and New York: Routledge.
- Toury, G. (2008). Çeviri normlarının doğası ve çevirideki rolü (A. Eker, Çev.). M. Rıfat (Ed.). *Çeviri Seçkisi II, Çeviribilim Nedir?* içinde, (s. 149-164). İstanbul: Sel.
- Türk Dil Kurumu (2000). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uluşahin, E. (2018). Orhan Kemal'in bereketli topraklar üzerinde, müfettişler müfettişi, üçkağıtçı, adlı yapıtlarında kültürel unsurların çevirisi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Humanitas*, 6(11), 11-31.
- Ülken, H. Z. (2016). *Uyanış devirlerinde tercümenin rolü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilim yazıları*. İstanbul: Multilingual.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility. A history of translation*. London and New York: Routledge.
- Vermeer, H. J. (1996). *A skopos theory of translation (some arguments for and against)*. Heidelberg: Text con Text.
- Yalçın, P. (2002). "Le Rouge et Le Noir"ın bir çevirisi üzerine. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 17, 67-75.
- Yalçın, P. (2003b). Vedat Gülşen Üretürk'ün Kırmızı ve Siyah çevirisindeki dil kullanımı. *Dil Dergisi*, 118, 34-42.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri stratejileri. Kuram ve uygulama*. Ankara: Grafiker.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. İstanbul: Multilingual.
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı Çeviri Edinci*. İstanbul: Multilingual.
- Yazıcı, M. (2010). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. İstanbul: Multilingual.
- Yazıcı, M. (2011). *Çeviribilimde araştırma*. İstanbul: Multilingual.

- Yıldırım, C. (2015). *Amin Maalouf'un romanlarının Türkçe çevirileri: Coğuldizge kuramı çerçevesinde karşılaştırmalı bir çözümleme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, M. (1998). *Necib Mahfuz'un sembolik romanları*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, M. (1999). *Esir Üniforması*. İstanbul: Şule.
- Yıldız, M. (2009). Necib Mahfuz (hayatı, eserleri ve Türkçe çevirileri), *Nüsha Dergisi*, 29, 17-28.
- Yıldız, M. (2016). Necib Mahfuz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek-2, 352-354.
- Yıldız, M. & Kurt, G. (2018). Çeviride kayıplar sorunu: Necib Mahfuz'un Yevme Kutile'z-Za'im adlı eserinin Arapça ve İngilizceden Türkçeye çevirisi ile Arapça kaynak metnin karşılaştırmalı bir incelemesi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (25), 1-34.
- Yıldız, M. (2017) Türkiye'de Necib Mahfuz literatürüne genel bir bakış. http://musayildiz.com.tr/public/musayildiz/makale/necip_mahfuz_literatur.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Yıldız, Ş. (2009). Endülüs yahudileri ve İslam kültür ve biliminin Avrupa'ya geçişinde oynadıkları rol. *İstem Dergisi*, (13), 51-68.
- Yücel, F. (2016). *Çevirinin tarihi*. İstanbul: Çeviribilim.
- Zeytinkaya, D. (2016). Gideon Toury'nin erek odaklı kuramı ışığında Bedrettin Tuncel'in insandan kaçan başlıklı çevirisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4(1),35-47.

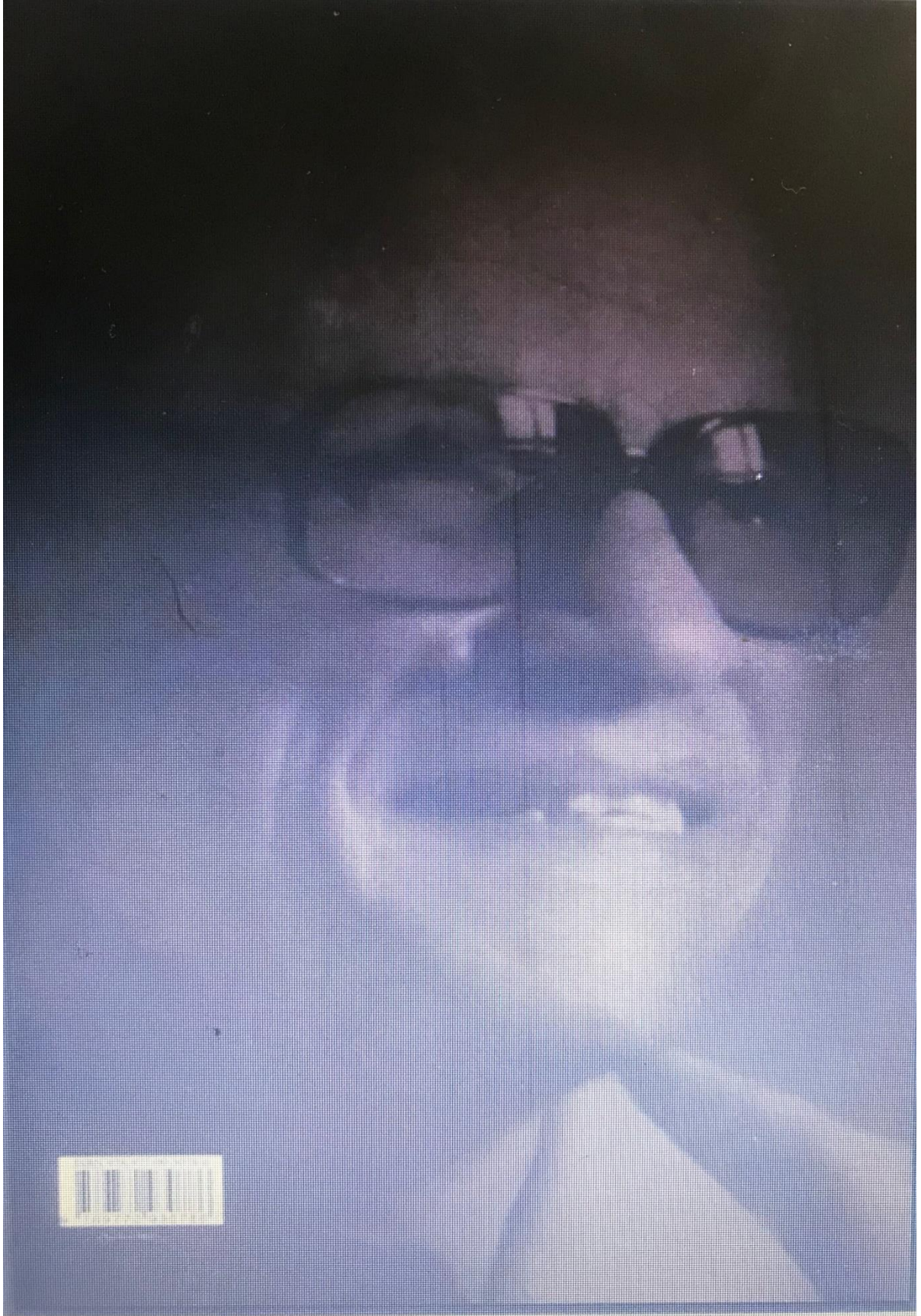
EKLER

EK 1. Kaynak Metin 1 Ön Kapak

EK 2. Kaynak Metin 1 Arka Kapak

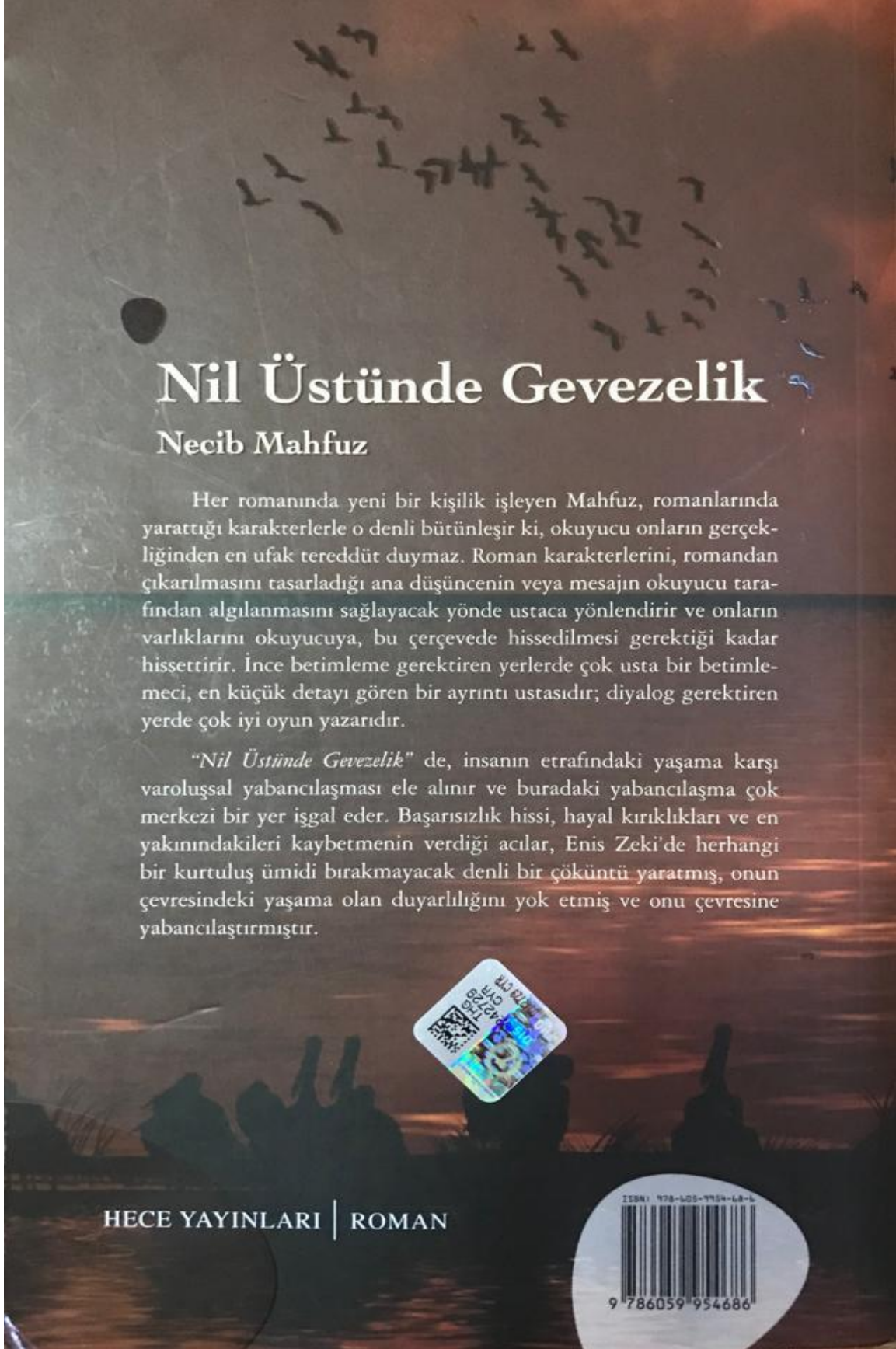

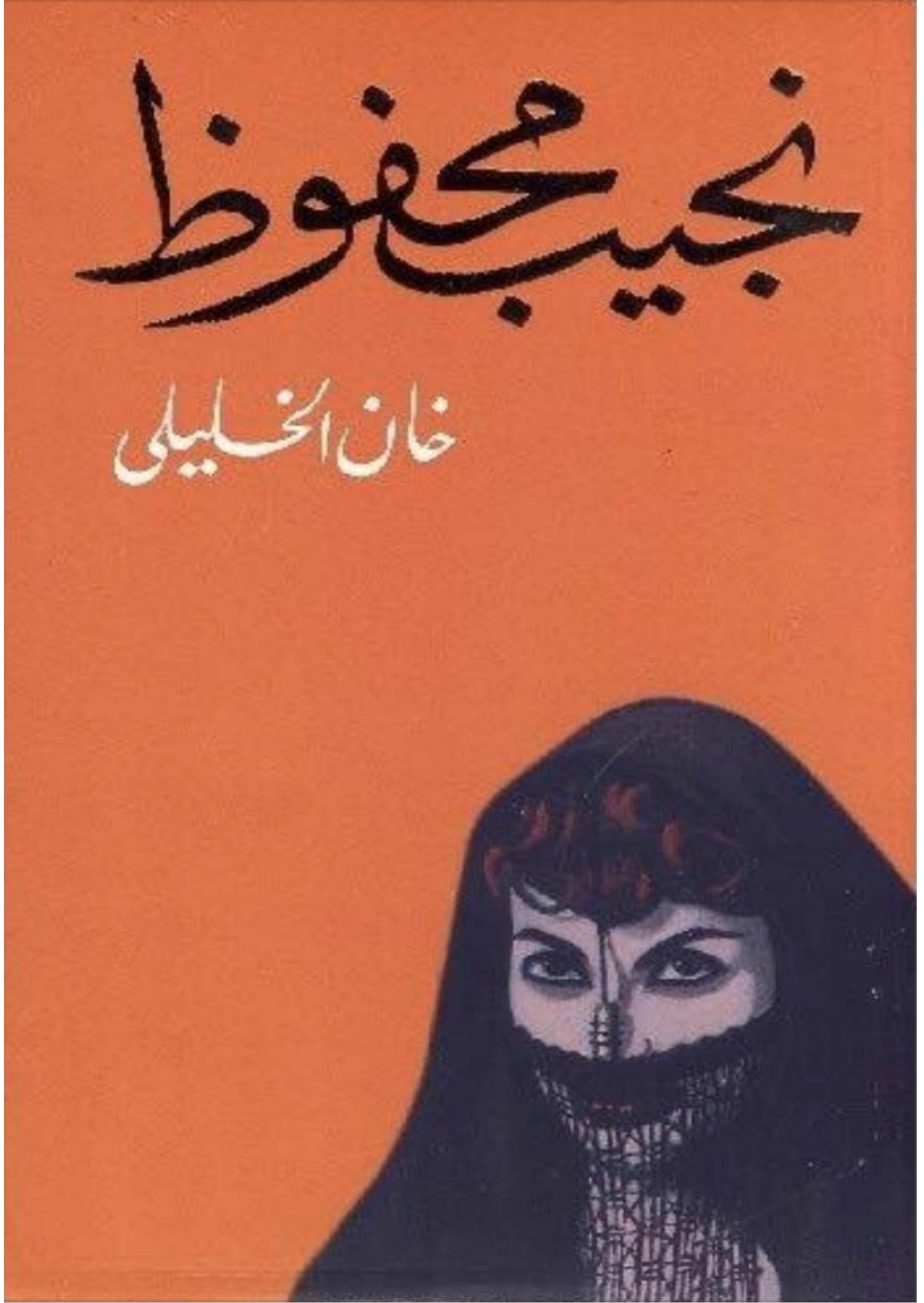
EK 3. Erek Metin 1 Ön Kapak

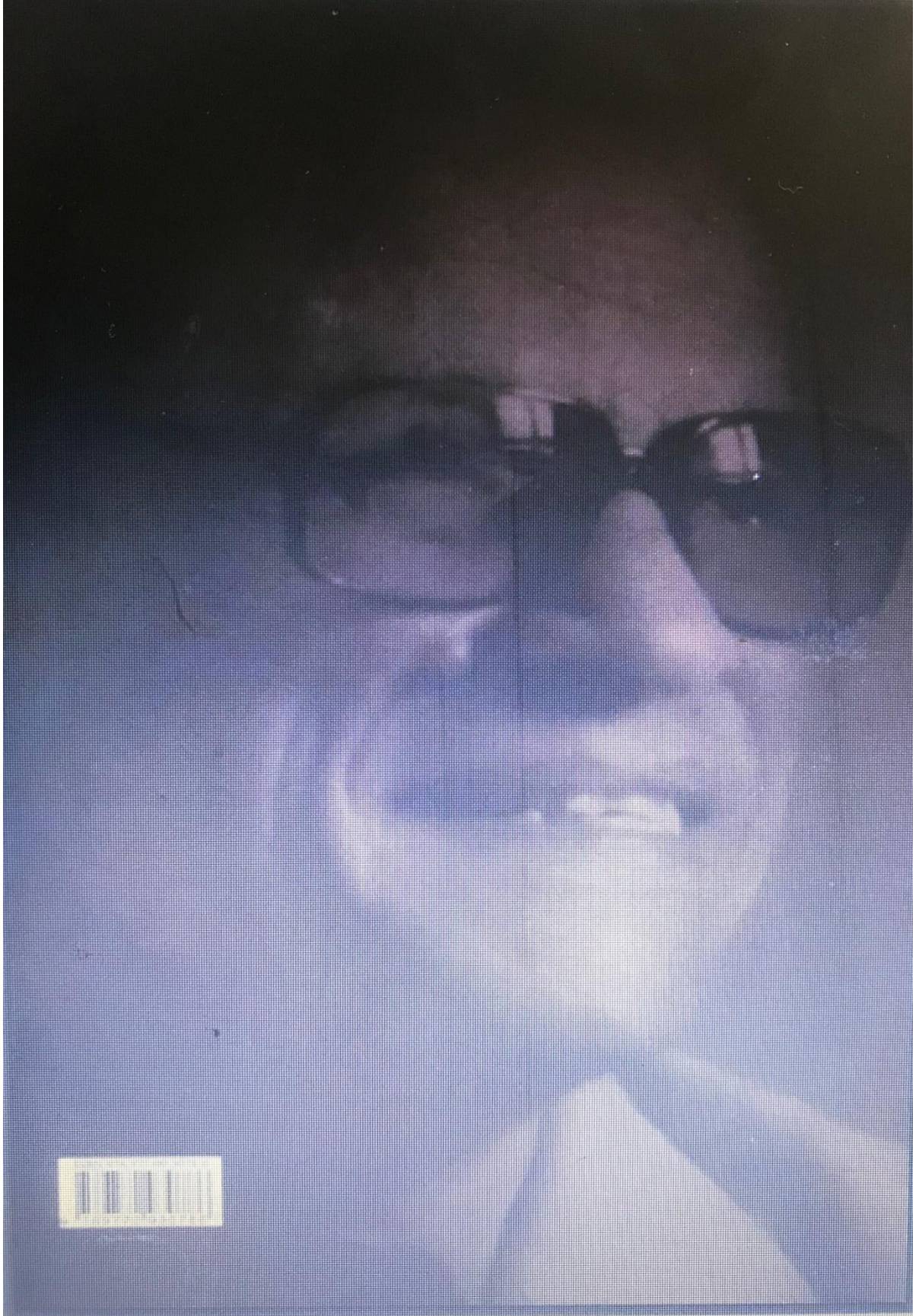
EK 4. Erek Metin 1 Arka Kapak

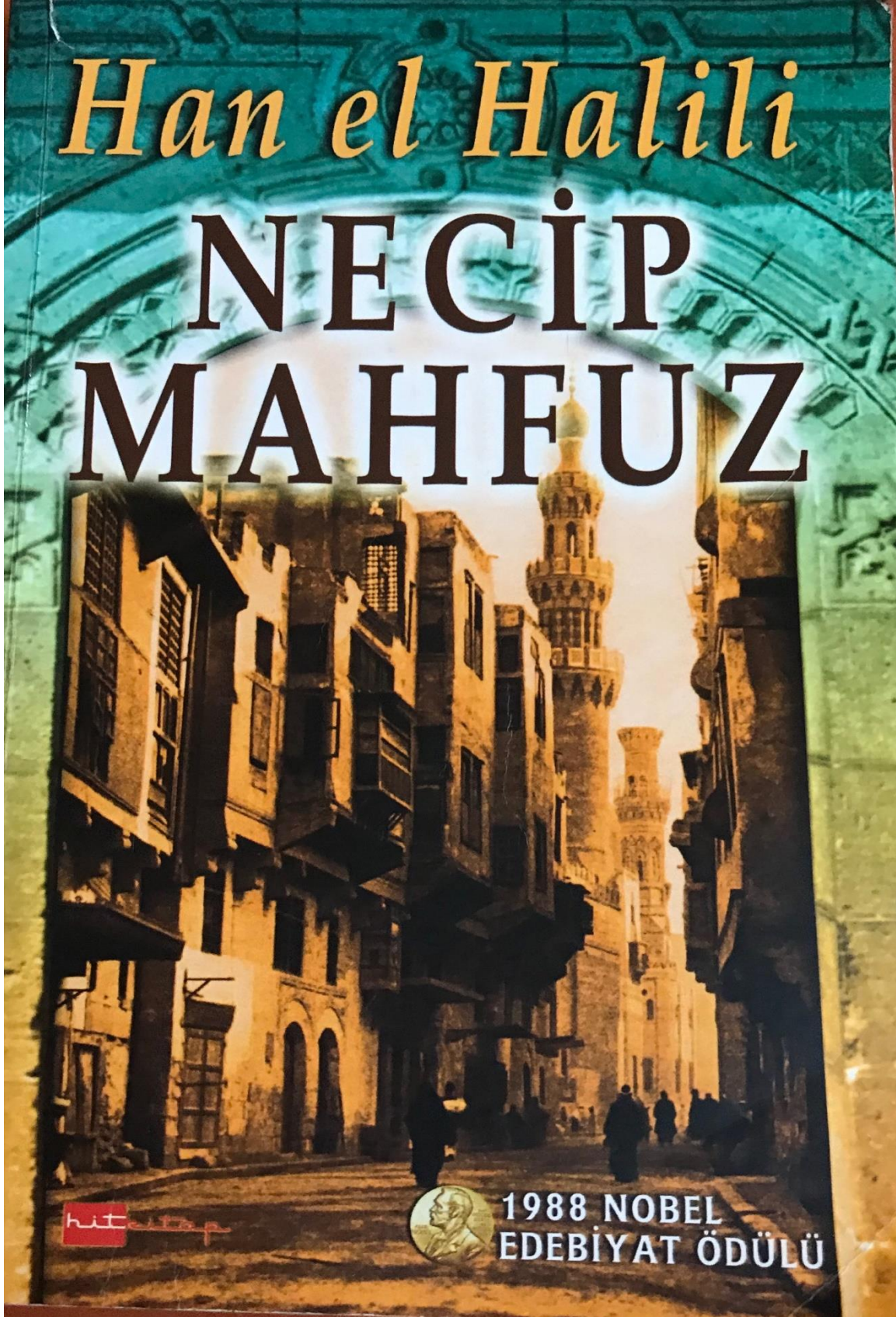

EK 5. Kaynak Metin 2 Ön Kapak

EK 6. Kaynak Metin 2 Arka Kapak

EK 8. Erek Metin 2 Arka Kapak

ROMAN

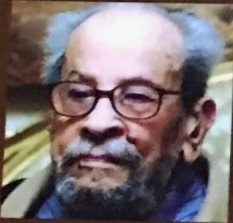
Kahire yazarı Necip Mahfuz İkinci Dünya Savaşı'nın ortasındaki Kahire'yi anlatıyor.

Zaman zaman Alman uçaklarının bombaladığı şehirde daha güvenli bir semt olarak gördükleri Han el Halili'ye taşınan Akif ailesinin başından geçenleri yine çarpıcı ve etkileyici bir dille aktaran Mahfuz'un kahramanları evin iki oğlu Ahmet ve Rüşdi'dir.

Kardeşi Rüşdi için yaptığı fedakârlıklarla hayatını harcadığına, müthiş yeteneklerinin keşfedilemediğine inanan Ahmet, Bayındırlık Bakanlığı'nda küçük bir memurdur ama aslında çok daha önemli mevkilere, makamlara layık olduğuna emindir.

Kardeşi Rüşdi ise gerçekten de kendisine hem babalık hem ağabeylik yapan Ahmet sayesinde üniversite okumuş, Mısır Bankası'nda çalışan bir gençtir. Ağabeyi ne kadar beceriksiz, ürkek, korkak ve asosyal ise Rüşdi de o kadar becerikli, girişken, cesur ve sosyal biridir.

Bu iki kardeşin hikâyesi anlatılırken yine eski ile yeni, gelenek ile modernite, inanç ile bilim karşı karşıya geliyor. Okurunu Han el Halili'deki gündelik hayatın içine davet eden Mahfuz, bu tarihi semtin dükkânlarını, kahvehanelerini, afyon içilen evlerini dolaştırırken "kader", "tesadüf", "kısmet" gibi kavramları da sorguluyor.

NECİP MAHFUZ

Aralık 1911'de Kahire'de doğan Necip Mahfuz ömrünü geçirdiği, Nobel Ödülü'nü almak için bile ayrılmadığı bu şehirde 30 Ağustos 2006'da, 95 yaşında öldü. Eserleri kırk dile çevrilen Mısırlı ünlü yazar 1988 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanınca *El Ahram* gazetesi şu başlığı atar: **Nobel, Necip Mahfuz'u Kazandı!**

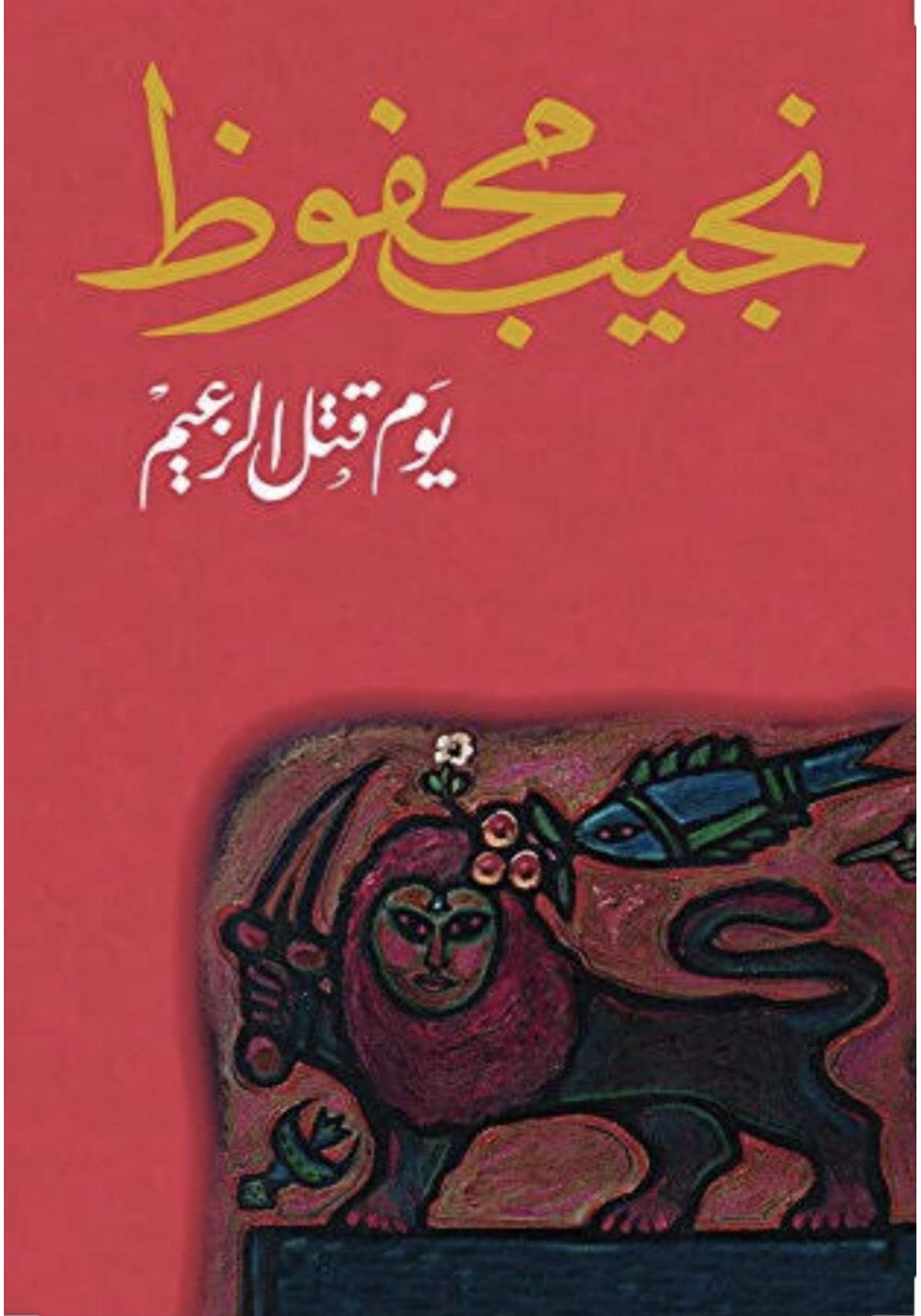
İnternette sipariş için
www.hitkitap.com

ISBN 978-9944-198-34-9

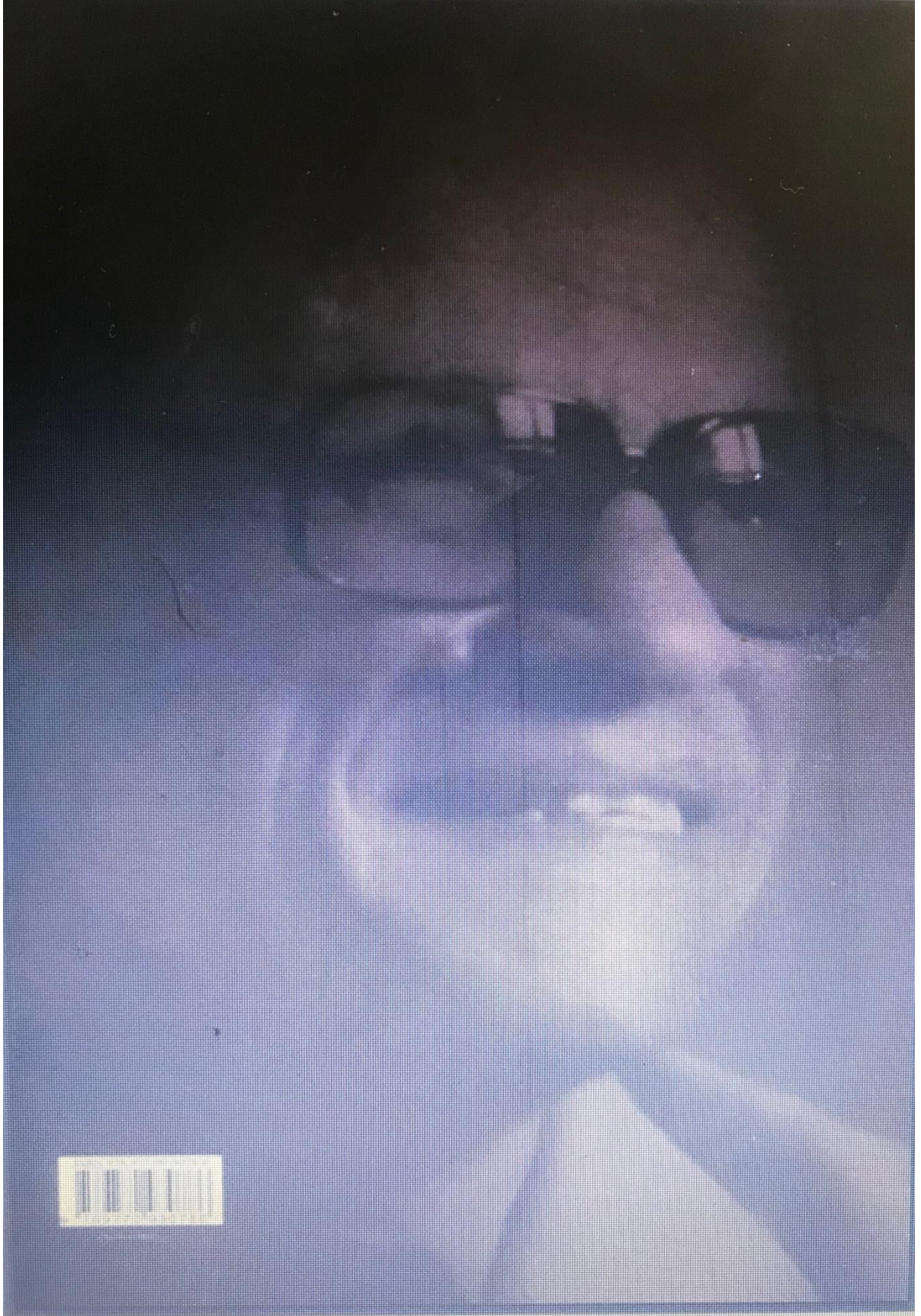

9 789944 198349

EK 9. Kaynak Metin 3 Ön Kapak

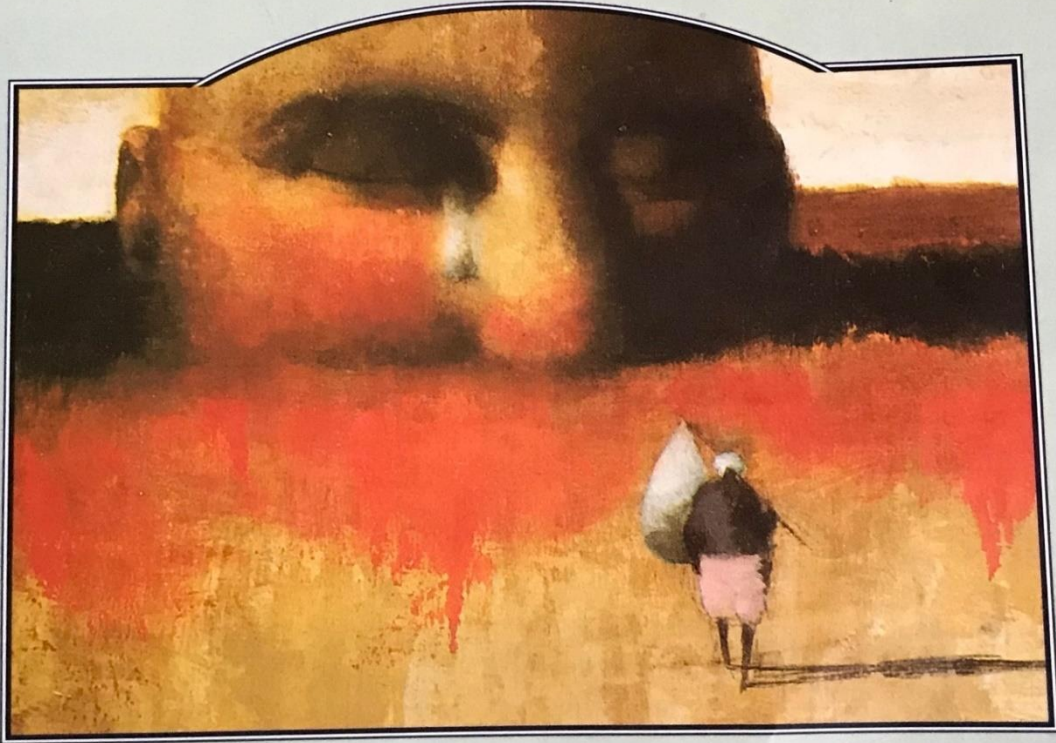
EK 10. Kaynak Metin 3 Arka Kapak

BAŞKAN'IN ÖLDÜRÜLDÜĞÜ GÜN

NECİB MAHFUZ

R O M A N

EK 12. Erek Metin 3 Arka Kapak

DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER : 1

BAŞKAN'IN ÖLDÜRÜLDÜĞÜ GÜN

N E C İ B M A H F U Z

"Başkanın Öldürüldüğü Gün", nice insanın ve bir toplumun
duygu ve düşünceleri, üzüntü ve sevinçleri, korku ve beklentileriyle örülmüş bir gündü.

Mısırlı romancı Necib Mahfuz işte "o gün"ü anlatıyor eserinde.
Başkan Sedat'ın suikastle öldürüldüğü günü Mısır'ın toplumsal hayatının ve o günü
yaşayan bireylerin penceresinden tasvir ediyor.
Farklı dünya görüşlerini, farklı eğilimleri ve en önemlisi çelişkileri,
sade, ama derinlikli bir üslupla irdeliyor.

İletişim araçları "o gün"ü "Başkan'ın Öldürüldüğü Gün" diye ilan etmişlerdi;
ancak Mahfuz'un romanını okuyunca bakışımız genişliyor. "İç dünya" ile "dış dünya"nın,
bireysel olanla toplumsal olanın iç içe yaşadığını anlıyoruz.
Mahfuz'un bu romanıyla hayatı, ölümü, toplumsal ve siyasal ilişkileri yeniden
düşünmeye yöneliyoruz.

İsimler, şehirler... farklı da olsa, bu romanda kendinizden, tanıdığınız kişilerden
ve içinde yaşadığınız toplumdan izler bulacaksınız.

ISBN 975 - 346 - 014 - 7

Ağaç Yayıncılık

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..